

მამია ახვლედიანი

**პედაგოგი და მკვლევარი
- დეკანოზი მელიტონ
კელენჯერიძე**

**ქუთაისი
2018**

წინამდებარე გამოკვლევაში განხილულია ჭეშმარიტი ქართველი მამულიშვილის, პედაგოგის, მკვლევარისა და მწერლის - დეკანოზ მელიტონ კელენჯერიძის რთული და ფრიად საინტერესო ცხოვრება და მოღვაწეობა.

წიგნი განკუთვნილია განათლების მეცნიერებების, პედაგოგიკის თეორიისა და ისტორიის შემსწავლელთათვის, ასევე ეკლესიის, სიტყვიერების თეორიის, ქართული ენისა და ლიტერატურის, ისტორიის საკითხების კვლევით დაინტერესებულ პირთათვის.

რედაქტორი: **ჯემალ ჯინჯიხაძე**, პედაგოგიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი, საქართველოს განათლების მეცნიერებათა აკადემიის, ცხუმ-აფხაზეთის მეცნიერებათა აკადემიის, ფაზისის მეცნიერებათა აკადემიისა და „აია“ მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი.

რეცენზენტები: **იმერი ბასილაძე**, პედაგოგიკის დოქტორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი. საქართველოს განათლების მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი.

ნინო ორჯონიკიძე, პედაგოგიკის დოქტორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი.

ISBN 978 – 9941 – 417 – 94 – 8

© აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, ქუთაისი, 4600, თამარ მეფის 59, ტელ 22-40-21

E-meil:atsugamomcemloba@gmail.com

წინასიტყვაობა

მელიტონ კელენჯერიძე აღმზრდელი, მწერალი, ქართული ენის, ზეპირსიტყვიერების, ლიტერატურის, ისტორიის მკვლევარი, ჟურნალისტი, სასულიერო პირი, მრავალმხრივი შემოქმედებითა და პედაგოგიური მოღვაწეობით მე-19 საუკუნის ბოლოს მოველინა ქვეყანას. იგი, როგორც შემოქმედი, მკვლევარი, აღმზრდელი, ერთდროულად ემსახურებოდა სკოლას და ეკლესიას, ატარებდა მოძღვრისა და მაღალკვალიფიციური პედაგოგის მანტიას. მელიტონ კელენჯერიძემ დაწყებითი განათლება ქუთაისში მიიღო. ქუთაისში დაიწყო პედაგოგიური მოღვაწეობა და აქ ჩაეყარა საფუძველი მის კვლევით, პედაგოგიურ და შემოქმედებით საქმიანობას. მისი ნაბიჯების ექო ახსოვს მე-19 საუკუნის ბოლოსა და მე-20 საუკუნის დასაწყისის ქუთაისს.

მელიტონ კელენჯერიძის, როგორც პედაგოგის, მწერლის, მკვლევარისა და მამულიშვილის ღვაწლი, მძიმე ეპოქალური ძვრების გამო საჭიროდ ვერ იქნა დაფასებული. იგი გარდაიცვალა მეორე მსოფლიო ომის მძვინვარებისას მძიმე ეკონომიური სივიწროვისა და სულიერი დამაბულობის პირობებში. დღეს ჩვენს მიერ დანახული და დაფასებული ქართველი პედაგოგების შრომა, მათი საქმის მნიშვნელობის გააზრება, მათი პირადი მაგალითების მიხედვით ჩვენი პედაგოგიური საქმიანობის დაგეგმვა და გამრავალფეროვნება - საუკეთესო მაგალითი იქნება ჩვენი შთამომავლობისათვის.

2014 წელს დეკანოზ მელიტონ კელენჯერიძის დაბადებიდან 150 წელს იუბილე აღინიშნა. საიუბილეო თარიღს მიეძღვნა მასშტაბური ღონისძიებები, სამეცნიერო კონფერენციები, რომლებიც ჩატარდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართულ უნივერსიტეტსა და ქუთაისის აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტში, ჩაიწერა რადიო და სატელევიზიო გადაცემები. გამოიცა თ. ჯაგოდნიშვილის ნაშრომი „სოფლისა მნათი და მწყემსი კეთილი“. დაიბეჭდა მ.

ახვლედიანის, ნ. ორჯონიკიძის, ლ. ემგვერადის და სხვათა სამეცნიერო სტატიები. ჩვენს მიერ დამუშავდა თბილისისა და ქუთაისის საჯარო და საუნივერსიტეტო ბიბლიოთეკების, მუზეუმების, სასულიერო სემინარიის, სახელმწიფო არქივის მასალები, მე-19 საუკუნის დასასრულისა და მე-20 საუკუნის პუბლიცისტური ნაშრომები, ჟურნალ-გაზეთები, კრებულები... მაგრამ ჯერ კიდევ ბევრია საკვლევი, საარქივო მასალა ელის მკვლევარებს.

წარმოდგენილი კვლევისათვის მასალათა მოძიებაში დიდი დახმარება გაგვიწია დეკანოზ მელიტონ კელენჯერიძის შვილი-შვილმა ქალბატონმა ცისანა ქოჩეჩაშვილმა, რომელიც დიდი რუდუნებით, ენერგიითა და საქმისადმი პროფესიული დამოკიდებულებით სათავეში უდგას მელიტონ კელენჯერიძის სახელმძღვანელოების, პუბლიცისტური თუ სამეცნიერო ნაშრომების გამოცემის ორგანიზებას, სასახელო წინაპრის ბაბუის სახელის არდავიწებისათვის.

2017 წელს მელიტონ კელენჯერიძის გარდაცვალებიდან 75 წელი გავიდა.

მკვლევართა ყურადღებას მელიტონ კელენჯერიძე მისი მრავალმხრივი მოღვაწეობით იპყრობს. იგი, როგორც პედაგოგი, პრაქტიკით ავითარებდა სწავლებისა და აღზრდის მეთოდებს, გეგმავდა და ხელმძღვანელობდა მასწავლებელთა საგნობრივ კურსებს, მეთოდურ რჩევებს აძლევდა დამწყებ პედაგოგებს, სახელმძღვანელოების დეფიციტის პირობებში მონაწილეობას ღებულობდა ქართულენოვანი სასკოლო სახელმძღვანელოებისა და სამეცნიერო ტერმინოლოგიის შექმნის ურთულეს ეროვნულ საქმეში, იკვლევდა ქართულ გრამატიკას, ლიტერატურას, ფოლკლორს, სიტყვიერების თეორიას, ისტორიას, კითხულობდა ლექციებს, ქვეყნისა და ეკლესიის ისტორიის, ავტოკეფალიის, კულტურისა და განათლების აქტუალურ საკითხებზე, აქვეყნებდა პუბლიკაციებს ჟურნალ-გაზეთებსა და კრებულებში, როგორც

სასულიერო პირი, თავის სიტყვას ამბობდა თეოლოგიაში, იყო სემინარიის მმართველობის მდივანი და მოგვიანებით თავმჯდომარე, იმერეთის ეპარქიის, ქუთაისის საკათედრო ტაძრის დაქვემდებარების საეკლესიო სამრევლო სკოლის მეთვალყურე, ქუთაისის სასულიერო სემინარიის, წმ. ნინოს ქალთა სასწავლებლის, რეალური სასწავლებლის, ფოთის ვაჟთა გიმნაზიის მასწავლებელი, მისი ძალისხმევით შეიკრიბა მასალები და მისი ავტორობით შეიქმნა ნაშრომები, რომლებიც ასახავს იმერეთის ეპისკოპოსის გაბრიელ ქიქოძის ცხოვრებასა და მოღვაწეობას... რომ არა განათლებული პედაგოგი, მკვლევარი, მწერალი და მეცნიერი მელიტონ კელენჯერიძე, ეპისკოპოსის ნამოღვაწარი წელთა სვლაში გაფერმკრთალებოდა და, ვინ იცის, როგორი სახით გაიკვლევდა გზას მომავალ თაობათა გულამდე. სწორედ მას უნდა ვუმაღლოდეთ გაბრიელ ეპისკოპოსის ღვაწლის წარმოჩენას ეროვნული ხასიათის, სიწმინდის, სიბრძნისა და პატიოსნების სიმბოლოდ.

დღეს ყოველი ჩვენგანი დავაბიჯებთ ამ ქალაქში. ვტოვებთ ჩვენს ნაკვალევს... არ გვაქვს უფლება არ გავუფრთხილდეთ და დავიწყებას მივცეთ ღირსეულ ქართველ მოღვაწეთა შრომა და გარჯა.

An archpriest Meliton Kelenjeridze - an Educator and Researcher

PREFACE

Meliton Keleneridze – an educator, writer, researcher in Georgian language, oral tradition, literature, history, as well as a journalist, cleric – with his multilateral creativity and educational activity showed up the at end of the 19th century. He, as a creator, researcher and educator served simultaneously the school and the church, used to wear the robes of a confessor and highly qualified teacher. Meliton Klenenidze has completed primary education in Kutaisi. In Kutaisi, he began his educational activities and here, the foundations were laid for his research, pedagogic and creative activities. The reverberations of his steps were remembered in Kutaisi of the end of the 19th and the beginning of the 20th century.

The contribution made by Meliton Keleneridze in the capacity of a teacher, writer, researcher and patriot, was not duly appreciated because of heavy historical eruptions. He died at the height of the Second World War in the conditions of severe economic distress and spiritual tension. Today, the work of Georgian educators, which we have seen and appreciated, the understanding of the importance of their activities and planning and diversification of our teaching activities in accordance with their personal examples, will be the best example for our descendants.

In 2014, Georgia celebrated the 150th birth anniversary of an Archpriest Meliton Keleneridze. The large-scale events, scientific conferences held at the St. Andrew the First-Called Georgian University and at the Kutaisi Akaki Tsereteli State University commemorated this anniversary date, and the radio and TV programs were recorded. There was published T. Jagodnishvili's work «Luminous and Kind Shepherd of the Village». The sci-

entific articles by M. Akhvlediani, N. Orjonikidze and other authors were printed. We studied the archival material from the public and university libraries, museums, theological seminaries and the state archives of Tbilisi and Kutaisi, the publicistic papers, journals, newspapers and the reports of the end of the end of the 19th and the beginning of the 20th century... But there are still many archive materials to be studied by researchers.

Mrs. Tsisana Kochechashvili, granddaughter of an Archpriest Meliton Keleneridze, has been very helpful in searching for survey material, who with a great care, energy and professional attitude heads the organization of publishing Meliton Kelenjeridze's textbooks, publicistic or scientific papers, for immortalization of name of her glorious ancestor.

In 2017, 75 years had elapsed since the death of Meliton Kelenjeridze.

Meliton Keleneridze attracts the interest of researchers for his many-sided activities. As an educator, he developed the teaching and upbringing methods by practice, planned and headed the teachers' subject courses, gave methodical advices to the beginner teachers, under conditions of lack of textbooks, he participated in the national work on creating the Georgian school textbooks and scientific terminology, studied Georgian grammar, literature, folklore, language arts theory, history, gave lectures on topical issues of a history of country and church, autocephaly, culture and education, made publications in journals, newspapers and the reports, as a cleric, he made his own contribution to theology, he was also the secretary of the seminary board and later the Chairman, a supervisor of parochial school of the Kutaisi Cathedral Church of the Imereti Eparchy, a teacher of Kutaisi Religious Seminary, St. Nino Women's School, real school, Poti Men's Lyceum, his efforts have been essential in gathering necessary materials, and under his authorship the papers have been created that describe the life and work of the Bishop of Imereti Gabriel Kikodze ... Everything created by bishop Gabriel would be forgotten and lost over the years, and nobody knows how they would find the way to the hearts of

young people, if it was not for Meliton Keleneridze, an educated teacher, researcher, writer and scientist. It is to him that we should give the thanks for demonstrating the Bishop Gabriel's contribution as a symbol of a national character, sanctity, wisdom, and honesty.

Today, every one of us go around this city. We leave our footprints ... We do not have the right not to take care of and let us forget the time and energy invested by Georgian public figures in this cause.

The book highlights the life and work of an Archpriest Meliton Keleneridze, describes his educational activities, analyzes his works: «Folk poetry and its educational-aesthetic and scientific importance», «Bible chairs for young men», «Gabriel - Bishop of Imereti», «Blessed Gabriel's treasure» , «The Last Days of Bishop Gabriel», «A Brief History of the Georgian Catholicos Church», «The Relationships between Georgians and Russians and their importance during the reign of the August House of Romanovs», "Georgian practical grammar", his lectures on « Akaki Tsereteli as a poet-patriot", "The characters in The Knight in the Panther's Skin», and there also assessed his Rustaveli scholar views. The book also includes a bibliography of Kelenjeridze's writings, the librarian searcher and notes (definitions of foreign words) .

The work is intended for learners of education sciences, educational theory and history, as well as for the persons interested in studying the issues of pedagogy, church, language arts theory and history.

დეკანოზი მელიტონ კელენჯერიძე

ცხოვრება და მოღვაწეობა

მელიტონ სპირიდონის ძე კელენჯერიძე ქართველ მოღვაწეთა იმ პლეადას განეკუთვნება, რომელიც მე-19 საუკუნის 90 - იანი წლებიდან ჩადგა ქართული ეროვნული კულტურისა და განათლების ავანგარდში და ვინც ცხოვრების მიზნად დაისახა, მამულიშვილური ვალი აქტიური საგანმანათლებლო პოზიციიდან გაეღო. იგი 1864 წლის 5 თებერვალს დაიბადა იმერეთში, შორაპნის მაზრის სოფელ ტაბაკონში. მამამისი – სპირიდონი ღარიბი გლეხის შთამომავალი იყო, სოფლის დიაკვნად მოღვაწეობდა. მელიტონის დაბადებას დიდი ოჯახური უბედურება მოჰყვა – 5 თვისას დედა გარდაეცვალა. ობოლი დეიდებმა სოფელ ზეგანში წაიყვანეს აღსაზრდელად. სკოლამდელი ასაკი იქ გაატარა. მამის ინიციატივით იგი ქუთაისში ჩაიყვანეს და პეტრიაშვილის სკოლაში მიაბარეს. აღნიშნული სკოლის სასულიერო სასწავლებელთან შეერთების შემდეგ ჩაირიცხა სასულიერო სასწავლებელში, რომელიც 1884 წელს დაამთავრა. დირექციის ინიციატივით იგი – წარჩინებით კურსდამთავრებული თბილისის სასულიერო სემინარიაში განაწესეს. 1890 წელს მელიტონ კელენჯერიძემ სასულიერო სემინარიაში პირველი ხარისხის დიპლომით დაამთავრა და სწავლა გააგრძელა კიევის სასულიერო აკადემიაში. აქ იგი დაუკავშირდა ქართველ სტუდენტთა იმ ჯგუფს, რომელიც არ წყვეტდა სამშობლოსთან კავშირს, სისტემატურად ეცნობოდა ქართულ ჟურნალ-გაზეთებს, ამზადებდა მოხსენებებს მშობლიური ქვეყნის საჭირბოროტო საკითხებზე. მელიტონ კელენჯერიძემ იკისრა ლექცია-მოხსენებების მომზადება საქართველოს ისტორიისა და ლიტერატურის პრობლემებზე. იგი ჩაუღრმავდა ქართულ ზეპირსიტყვიერებას. ნიჭიერმა სტუდენტმა კარგად შეიგრძნო, რომ ერის ავი და კარგი მის ზეპირსიტყვიერებაში იყო გაბნეული, რომ

მის სიღრმეებში იგრძნობოდა ეროვნული სუნთქვაც და მომავლის პერსპექტივებიც. ახალგაზრდა მკვლევარმა სტუდენტობის წლებში შექმნა ნაშრომი „სახალხო პოეზია და მისი საპედაგოგო – საესთეტიკო და სამეცნიერო მნიშვნელობა“. იგი პირველად 1894 წელს დაიბეჭდა ჟურნალ „მომავლის“ რამდენიმე ნომერში, 1896 წელს წიგნად გამოსცა ქუთაისში კილაძისა და ხელაძის სტამბამ. პედაგოგი მელიტონ კელენჯერიძე ქართული ფოლკლორის საკითხებზე კვლევას განაგრძობდა სიცოცხლის ბოლომდე. სერიოზული კამათი უწევდა ზეპირსიტყვიერების მნიშვნელობის თაობაზე. მის მოწინააღმდეგეთ ფოლკლორისადმი ინტერესი არ გააჩნდათ იმის გამო, რომ იგი წარსულის კუთვნილებად და სადღეისო მოთხოვნილებისათვის გამოუსადეგარ მოვლენად მიაჩნდათ. მელიტონ კელენჯერიძემ საკადრისი პასუხი გასცა მოპაექრეებს და დაასაბუთა, რომ ფოლკლორი ერის მეობის დამადასტურებელი საბუთია, ერმა უნდა შეინარჩუნოს იგი როგორც საფუძველი. საფუძველგამოცლილი ერი უდაოდ დაიღუპება, მოკვდება, ამბობს იგი და დასძენს:

„წარსული პირუტყვისათვის არაა საჭირო, ადამიანისთვის წარსული ნიადაგია, აწმყო – ჰაერი და მომავალი თუ ძირი ცხოვრებისა წარსულშია, ის ძირი არ უნდა გავახმოთ, წარსულს არ უნდა მოვწყდეთ“.

ამონარიდი ღრმა მეცნიერულ დონეზე განსაზღვრავს ფოლკლორის მნიშვნელობას, რაც წარსულისადმი ფაქიზ დამოკიდებულებას მოითხოვს მკითხველისაგან. მელიტონ კელენჯერიძემ, როგორც მკვლევარმა და პედაგოგმა, ნაყოფიერი შემოქმედებითი შრომით ნათელყო, რომ ქართული პედაგოგიური აზროვნება შორეული წარსულიდან იღებს სათავეს, მითოლოგიისა და ხალხური ზეპირსიტყვიერების შინაარსიდან ჰპოვებს გავრცელებას, აკვნიდან შთააგონებს იგი მოზარდს შრომის პატივისცემას, სამშობლოსა და რწმენისადმი თავგანწირვას, მეგობრობის მაღალი იდეალებისადმი ერთგულებას. ყოველი მომდევნო თაობა თავის მხრივ ოდითგანვე

ამდიდრებს შთაგონების წყაროს და გზას კაფავს სიღრმისეულს. მიუხედავად წინააღმდეგობისა, მელიტონ კელენჯერიძე განაგრძობდა მუშაობას ქართული ზეპირსიტყვიერების საკითხებზე, ნაყოფიერად იყენებდა ყველას შესაძლებლობას, ვისაც ხელი მიუწვდებოდა ქართული ზეპირსიტყვიერების ნიმუშების შეგროვებაზე, თვით დაუზარებლად მოგზაურობდა საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში, მოპოვებული მასალა მიჰქონდა მკითხველამდე, ათვითცნობიერებდა მას რელიგიური დღესასწაულების აღნიშვნის, ტრადიციების, ანდაზების, ლეგენდების, გამოცანების, შელოცვების, ზღაპრების მეშვეობით, აყალიბებდა დასკვნებს, დებულებებს და აწოდებდა დაინტერესებულ მკითხველს მოსაზრებას, რომ ერის ავი და კარგი მის ზეპირსიტყვიერებაში იყო გაბნეული, მის სიღრმეებში იგრძნობოდა ეროვნული სუნთქვა და მომავლის პერსპექტივები. ასეთი პათოსით შრომობდა პედაგოგი მელიტონ კელენჯერიძე და სტუდენტობიდან მოყოლებული განაგრძობდა ქართული ზეპირსიტყვიერების საკითხებზე სახელმძღვანელოების, შრომების, სტატიების მომზადება – გამოქვეყნებას. მან შეძლო ზეპირსიტყვიერების ზოგადი კანონები შეეპირისპირებინა ეროვნულ თხზულებათა შინაარსთან და საკუთარი მოსაზრება გაეზიარებინა მომავალი თაობისათვის. ეს ამოცანა მან გადაწყვიტა მისი „ქრესტომატიით“, სადაც თემატიკის შესაბამისად განალაგა ადრე გამოცემული თეორიული სახელმძღვანელოს შესაბამისი მაგალითების მთელი წყება, როგორც ქართული სიტყვიერების შემდგომი მეცნიერული კვლევის საფუძველთა საფუძველი.

აღნიშნული მიზნის განსახორციელებლად მელიტონ კელენჯერიძემ სამ წიგნად მიაწოდა მკითხველს საკუთარი მოსაზრებები. I წიგნი განიხილავს საზოგადოდ სიტყვიერების თეორიას, მეორე წიგნი - კერძო დარგებს სიტყვიერებისას, მესამე წიგნი - ქრესტომათიაა საუკეთესო ნიმუშების მოხმობით.

მელიტონ კელენჯერიძე კვლევით მუშაობას ეწეოდა მშობლიური

ქვეყნის ისტორიული წარსულის შესწავლის მიმართულებითაც. სადისერტაციო შრომად აირჩია ქართული ეკლესიის ისტორიის მე-18 საუკუნის პერიოდი. დისერტაციამ მოწონება დაიმსახურა, დისერტანტს მიენიჭა ღვთისმეტყველების კანდიდატის წოდება.

1894 წელს დაუბრუნდა მელიტონ კელენჯერიძე ქუთაისს სამოღვაწეოდ. კიევის სასულიერო აკადემიის კურსდამთავრებული იმავე წელს დაინიშნა ქუთაისის ახლადდაარსებულ სასულიერო სასწავლებელში მასწავლებლად. სასწავლებელში მხოლოდ პირველი კლასი ფუნქციონირებდა და მას წილად ერგო ერთდროულად ესწავლებინა მოზარდებისათვის ქართული ენა და ლიტერატურა, ისტორია, მათემატიკა, საღვთო წერილი და შეესრულებინა სემინარიის საბჭოს მდივნის მოვალეობა.

როცა სემინარიის მოსწავლეთათვის სავალდებულო საგნად შემოღებულ იქნა პედაგოგიკის სწავლება, სასწავლებლის პედაგოგიურმა საბჭომ აღძრა შუამდგომლობა მის ბაზაზე სანიმუშო სკოლის დაარსების შესახებ. სინოდმა გაითვალისწინა თხოვნა და 1898 წელს სემინარიასთან დაარსდა ე.წ. სანიმუშო სკოლა. აღნიშნული ინიციატივის აქტიური მონაწილე იყო პედაგოგი მელიტონ კელენჯერიძე, რომელიც შემდგომ აირჩიეს იმერეთის ეპარქიის სასწავლო საბჭოს წევრად და მიანდევს საღვთო სჯულის მასწავლებლობა წმინდა ნინოს სახელობის ქალთა სასწავლებელში.

მელიტონ კელენჯერიძე არასოდეს გაურბოდა საზოგადოებრივ დატვირთვას, წერდა ლექსებს, მოთხრობებს, ჟურნალ-გაზეთებში აქვეყნებდა მრავალფეროვან სტატიებს. ქმნიდა სასწავლო სახელმძღვანელოებს, გამოდიოდა ლექცია-მოხსენებებით საქართველოს წარსულის, ქართული ეკლესიის ავტოკეფალიის საკითხებზე, მონაწილეობდა დისკუტების, ლიტერატურული გასამართლებების მომზადება-ჩატარებაში, ხელმძღვანელობდა სასწავლო მეთოდური ხასიათის ღონისძიებებს პედაგოგებისა და ახალგაზრდა თაობის წარმომადგენლებისათვის.

მელიტონ კელენჯერიძე 1905 წლის სახალხო მღელვარების დღეებში გაათავისუფლეს სასულიერო სასწავლებლების ზედამხედველის თანამდებობიდან და სამუშაოდ გადავიდა ფოთში. მასწავლებლობდა ფოთის ვაჟთა გიმნაზიაში. 10 წელი დაჰყო მან საპორტო ქალაქში. თვალსაჩინო სახელი და პატივისცემა დაიმსახურა მოსწავლე ასალგაზრდებსა და ფართო საზოგადოებაში. იგი მეთაურობდა ფოთში გამართულ არაერთ საგანმანათლებლო ღონისძიებას, მისი განათლებითა და ცოდნით იპყრობდა საზოგადოების ყურადღებას. ამის უტყუარი დადასტურებაა ის მხარდაჭერა, რომელსაც იგი იმსახურებდა ქალაქის მაშინდელი თავისაგან – ნიკო ნიკოლაძისაგან.

ფოთის მოსახლეობამ შეხვედრა მოუწყო ცნობილ ქართველ მსახიობს ლადო მესხიშვილს. შეხვედრამ სახალხო ზეიმის სახე მიიღო, – იგონებს ღონისძიების ერთერთი ორგანიზატორი ლადო გეგეჭკორი:

„მეორე დღეს იუბილარის პატივსაცემად ნავსადგურზე, მეზღვაურთა კლუბში დიდი ბანკეტი მოეწყო. ნიკო ნიკოლაძის წინადადებით მწერალ მელიტონ კელენჯერიძეს დაევალა თამადობა. ღრმად განსწავლულმა, მჭერმეტყველმა მელიტონმა ბრწყინვალედ ჩაატარა ბანკეტი და გვიან, ღამით საზოგადოებამ საყვარელი ლადო მესხიშვილი თბილისს გაისტუმრა“.

მელიტონ კელენჯერიძე 1917 წლის ოქტომბერს დაუბრუნდა ქუთაისს. რეალური სასწავლებლის პედაგოგიური საბჭოს სხდომამ იგი ერთხმად აირჩია ქართული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებლად. 5 წელი ეწეოდა იქ იგი ნაყოფიერ შრომას. შემდგომ წლებში იმუშავა ქუთაისის ჰუმანურ ტექნიკუმში, რკინიგზის ათწლედში, რკინიგზის ტექნიკუმში, საამშენებლო სასწავლებელში... სადაც იყო, ყველგან და ყოველთვის ეჭირა აქტიური საზოგადოებრივი პოზიცია – გამოდიოდა საჯარო ლექცია-მოხსენებებით მონაწილეობდა ღონისძიებებში, აქტიური

წევრი იყო მეთოდგაერთიანებების, უხვად უზიარებდა სახალხო მასწავლებლებს და საზოგადოების დაინტერესებულ პირებს მის გამოცდილებას. 1918 წელს გაზეთი „ხალხის მეგობარი“ სახალხო მასწავლებელთა საყურადღებოდ აქვეყნებს გამგობის თვმჯდომარის ვლ. ნაცვლიშვილის განცხადებას: „მასწავლებელთა კავშირის ქუთაისის განყოფილების გამგეობა აცნობებს თავის წევრებს, რომ ორშაბათს, ახალი სტილით 17 ივნისს, დილის 8 საათზე, რეალურ სასწავლებლის დარბაზში, ამავე სასწავლებლის ქართული ენის მასწავლებელი დეკ. მელიტონ კელენჯერიძის ინიციატივით გაიხსნება კურსები ქართული ენისა, ლიტერატურისა და საქართველოს გეოგრაფია-ისტორიის შესასწავლად, რომელიც გაგრძელდება თვე ნახევარს. გამგეობა ურჩევს სახალხო მასწავლებლებს აუცილებლად ჩაეწერონ, მოისმინონ ეს ფრიად საყურადღებო კურსები“¹.

მელიტონ კელენჯერიძისათვის, როგორც აღმზრდელი პედაგოგისათვის, კარგად იყო ცნობილი დადებითი მაგალითის ძალის მნიშვნელობა. ამიტომ ეწეოდა იგი შრომას წმინდა ნინოს უწმინდესი სახის პოპულარიზაციის, გაბრიელ ეპისკოპოსის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის განზოგადების, ნიკო ნიკოლაძის, როგორც მოაზროვნისა და საერთო საქმისათვის თავდადებული ადამიანის, წარმოსადგენად. დღემდე ინარჩუნებს კეთილისმყოფელ ძალას მელიტონ კელენჯერიძის მოსაზრებები რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობის, ქართული ეკლესიის შორეული წარსულისა და ავტოკეფალიის შესახებ. მას, პედაგოგს, მოწოდებით აღმზრდელს, ესმოდა, რა დიდი საგანმანათლებლო დანიშნულება ჰქონდა მოზარდის გულში ჩანერგილი სარწმუნოებრივი გრძნობის გაღვივება-განმტკიცებას და მატერიალურ ძალად ქცევას. ამის უტყუარი დადასტურებაა მის მიერ შექმნილი სასწავლო სახელმძღვანელო „საღმრთო სჯული ყმაწვილთათვის“. იგი დღემდე ინარჩუნებს ძალას, როგორც ქრისტეს სჯულის სწავლა-გათავისების

¹ გაზეთი „ხალხის მეგობარი“; 1918 წ. № 189

უბადლო იარადი, დიდია მისი შთამაგონებელი ხიბლი.

მელიტონ კელენჯერიძე ერთნაირი პასუხისმგებლობით შრომობდა, როგორც მკლევარი, შემოქმედი და აღმზრდელი, იგი ერთდროულად გულწრფელად ემსახურებოდა სკოლასა და ეკლესიას, ნამუსიანად ატარებდა მოძღვრისა და მაღალკვალიფიციური პედაგოგის მანტიას, უკანასკნელ ამოსუნთქვამდე ცდილობდა, საკუთარი შემოქმედებითი პოტენციალი მოხმარებოდა მშობლიური მხარის ეპოქისეულ მოთხოვნათა რეალიზებას.

იგი, როგორც პედაგოგი, შრომობდა ქართულ ენაზე სასწავლო სახელმძღვანელოთა შესაქმნელად. ორიგინალური მიდგომით გამოირჩევა მის მიერ შექმნილი სასწავლო სახელმძღვანელოები. მისმა სახელმძღვანელომ „ქართული პრაქტიკული გრამატიკა“ შეავსო ვაკუუმი, რომელიც ეროვნული ენის მეცნიერული შესწავლის მეთოდების დამკვიდრებასთან იყო დაკავშირებული. ასევე დიდმნიშვნელოვან სახელმძღვანელოებადაა აღიარებული მისი „საღვთო სჯული ყმაწვილთათვის“, „საქართველოს საკათალიკოსო ეკლესიის მოკლე ისტორია“, „სიმართლე ქართული ეკლესიის ავტოკეფალიაზე“. ყველა მათგანი აღმზრდელობითი და დიდი საგანმანათლებლო ღირებულებების მატარებელია. მელიტონ კელენჯერიძე არა მარტო ქმნიდა სასწავლო და მეთოდურ სახელმძღვანელოებს, პრაქტიკულ დახმარებასაც უწევდა მასწავლებლებს – კითხულობდა მათთვის მეთოდური ხასიათის ლექცია-მოხსენებებს სწავლების საკითხებზე, უზიარებდა გამოცდილებას.

დიდია მისი დამსახურება ქართული პრესის წინაშე. ყოველთვის ეხმაურებოდა იგი ეპოქისეულ პრობლემებს. საკითხთა აქტუალობის გამო, შეუფერხებლად იბეჭდებოდა მისი მოსაზრებები ჟურნალ-გაზეთებში: „მომხე“, „ივერია“, „ცნობის ფურცელი“, „კრებული“ და სხვა.

მიუხედავად ყველაფრისა, მელიტონ კელენჯერიძის ოჯახი

სასტიკ დევნას განიცდიდა საბჭოთა ხელისუფლების პირობებში. დამსახურების გაუთვალისწინებლად მას, როგორც ყოფილ სასულიერო პირს, ეზღუდებოდა ცხოვრებისა და მოღვაწეობის პირობები. ქუთაისიდან თბილისში საცხოვრებლად გადასული ფიქრობდა, იქ იპოვიდა სამუშაოს და შემოქმედებითი შრომის სარბიელს, ჩვეული გულმოდგინებით შეინახავდა მრავალსულიან ოჯახს. მაგრამ, როგორც ოფიციალურმა, ისე ახლობელთა საზოგადოებამ მოადუნა მისადმი ყურადღება. რამდენიმეჯერ გადაიტანა ინსულტი, შეეზღუდა მოძრაობისა და მეტყველების შესაძლებლობა.

ეკონომიურად შევიწროვებულ ოჯახს თანდათან გამოეცალა საყრდენი – მისი ვაჟი, ლევან კელენჯერიძე – თბილისის სა-ხელმწიფო უნივერსიტეტის წარჩინებული სტუდენტი, გარიცხეს სასწავლებლიდან იმის გამო, რომ ის მღვდლის შვილი იყო. მწირი შემოსავლის მქონე მრავალსულიან ოჯახს ვერავინ გაუწოდა დახმარების ხელი. აღნიშნულის დასტურად საკმარისია მკითხველს გავაცნოთ ბატონი მელიტონის განცხადება მწერალთა კავშირის მისამართზე.

განცხადებაში ვკითხულობთ, რომ მან, ჯერ კიდევ სტუდენტმა, 1892 წლიდან დაიწყო ჟურნალ-გაზეთებში თანამშრომლობა (ჩამოთვლილი აქვს ჟურნალ-გაზეთები), 30 წლის განმავლობაში კრებდა და აქვეყნებდა შრომებს ქართული ხალხური პოეზიის შესახებ, აქვს გამოკვლევები რელიგიის, საქართველოს ისტორიის. ქართული ენისა და ლიტერატურის, ფილოსოფიის, ფოლკლორის საკითხებზე. 58 წლისაა, სარჩენი ჰყავს 6 შვილი, ახალმა მთავრობამ გაათავისუფლა სამუშაოდან, როგორც სასულიერო პირს – მოუხსნეს პენსია.

„წარსული წამეშალა, აწმყო წამერთვა (სამსახური), მუშაობით ცალი თვალი დამეცხო! ტანში გამგდარი მაქვს „ჰადაგრა“, ხელზე ორ თითს თითქმის ვეღარ ვხმარობ. მისული ვარ სასოწარკვეთამდე!

მოხუცებული, შრომით დაქანცული და დიდი ოჯახით დატვირთული, მუდამ ღარიბი ახლა სულ შშიერი დავრჩი.

გთხოვ კავშირს დახმარებას შუამდგომლობის სახით და საშინელი ბოლოდან ხსნას – იქნება პენსიონერთა სიაში მოვხვდე ისევ და ამით ერთადერთი იმედი არ მომეშალოს“.

ხელმოწერა 1932 წ. 10 ოქტომბერი

მან ვერავისგან მიიღო დახმარება, უმწეოდ დარჩა სიცოცხლის უკანასკნელ წუთამდე, შემოქმედებითი შრომისთვის ყველა გზა დაეხშო.

უსახსრობას, სიდუხჭირეს ვერ გაუძლო მისმა ერთგულმა მეუღლემ, ოღლა ახრახაძემ და სიცოცხლე თვითმკვლელობით დაასრულა. ლოგინად ჩავარდნილ, მძიმე ავადმყოფ პედაგოგს მეუღლის სიცოცხლის ტრაგიკული დასასრული არ გაუგია, ისე აღესრულა 1942 წლის 12 აგვისტოს. ელოდა მის დაბრუნებას „აგარაკიდან“ (ეუბნებოდნენ, რომ სამკურნალოდ იყო წასული კისლავოდსკში).

საქართველოს იმდროინდელი პატრიარქი, მელიტონ კელენჯერიძის პირადი მეგობარი - კალისტრატე ცინცაძე გამოსვენებას ვერ დაესწრო (!) ღვაწლმოსილი პედაგოგის გარდაცვალებას იუწყებოდნენ მხოლოდ რკინიგზის ინსტიტუტის კოლექტივი (სადაც მისი შვილი და სიძე მუშაობდნენ) და განათლების მუშაკთა პროფკომიტეტი.

მელიტონ კელენჯერიძე, როგორც პედაგოგი

კიევის სასულიერო აკადემიის ნიჭიერმა სტუდენტმა კარგად შეიგრძნო, რომ ერის ავი და კარგი მის ზეპირსიტყვიერებაში იყო გაბნეული, რომ მის სიღრმეებში იგრძნობოდა ეროვნული სუნთქვაც და მომავლის პერსპექტივაც. ახალგაზრდა მკვლევარმა სტუდენტობის წლებში შექმნა ნაშრომი „სახალხო პოეზია და მისი საპედაგოგო საესთეტიკო და სამეცნიერო მნიშვნელობა“. იგი პირველად 1894 წელს დაიბეჭდა ჟურნალ „მომამის“ რამდენიმე ნომერში, 1896 წელს წიგნად გამოიცა ქუთაისში. პედაგოგი მელიტონ კელენჯერიძე ქართული ფოლკლორის საკითხებზე კვლევას განაგრძობდა სიცოცხლის ბოლომდე. სერიოზული კამათი უწევდა ზეპირსიტყვიერების მნიშვნელობის თაობაზე.

მიუხედავად წინააღმდეგობისა, მელიტონ კელენჯერიძე განაგრძობდა მუშაობას ქართული ზეპირსიტყვიერების საკითხებზე, ნაყოფიერად იყენებდა ყველას, ვისაც ხელი მიუწვდებოდა ქართული ზეპირსიტყვიერების ნიმუშების შეგროვებაზე, თვით მოგზაურობდა საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში და მოპოვებული მასალა მიჰქონდა მკითხველამდე.

პედაგოგი კარგად გრძნობდა, რომ თვითმყოფადობის შენარჩუნება და შემდგომი განვითარება შრომას მოითხოვს. ერის შეილებისაგან, ძიებას მოითხოვს სიძველეთა სიღრმეებში. ამ სიღრმეების მკვლევარი იყო თვითონ და ყველას შთააგონებდა მის ირგვლივ - მოსწავლეს, მასწავლებელს, მშობელს. უამრავი მასალა დააგროვა ამ გზით. იგი დროდადრო აქვეყნებდა პრესაში კვლევის შედეგებს - ხალხური ზეპირსიტყვიერების საიდუმლოს.

„მიზანი ჩვენი შრომისა ის არის, რომ საზოგადოებას და უმეტეს მოსწავლე ახალთაობას გაუადვილოს შესწავლა სიტყვიერების საზოგადო კანონებისა და კერძოდ ქართული ზეპირი და

მწერლობითი სიტყვიერების თვისებებისა², აღნიშნავდა იგი „თეორია სიტყვიერებისა“-ს წინასიტყვაობაში.

აღნიშნული მიზნის განსახორციელებლად საკუთარი მოსაზრებები მელიტონ კელენჯერიძემ ოთხ სახელმძღვანელო წიგნად მიაწოდა მკითხველს. პირველი წიგნი იხილავს საზოგადოდ სიტყვიერების თეორიას, მეორე წიგნი - კერძო დარგებს სიტყვიერებისას, მესამე წიგნი ქრესტომათიაა საუკეთესო ნიმუშების მოხმობით. მეოთხე კი - მე-5 კლასის სასწავლო სახელმძღვანელო, ფოლკლორულ მასალაზე გაშლილი.

არავისთვის უცხო არ არის იმის აღნიშვნა, რომ უჭირდა ნორჩებს საღვთო სჯულის, როგორც საგნის, დაუფლება. ხშირად იგი ძირითადი დოგმების გაცნობიერების გარეშე შეისწავლებოდა. მათი შეგნებული შეთვისება ბევრ სიძნელესთან იყო დაკავშირებული. მით უფრო იმ ეპოქაში, რომელიც კარგს არაფერს უქადდა მშობლიურ ენას, ეკლესიასა და მის საგანძურს.

ბავშვებისათვის რომ გასაგები ყოფილიყო ქრისტიანული მოძღვრების სიღრმე და ძალა, ნორჩებს რომ არ გაჭირვებოდათ მისი გაგება, მელიტონ კელენჯერიძემ შექმნა სახელმძღვანელო „საღმრთო სჯული ყმაწვილთათვის“, იგი მიმართავს კითხვა-პასუხის ხერხს და ორიგინალურად ასურათბატებს განგების ძალას, ადამიანთა სისუსტეს და ღვთაებრივი ენერგიის უძლეველობას, რომელმაც გააჩინა ყველა, ყველაფერი და მუდმივად მფარველობს მას.

მელიტონ კელენჯერიძეს არ ღალატობს პედაგოგის ალღო, მისი წერის მანერაც ამ ალღოს წყალობით ახერხებს, შთამბეჭდავი გახადოს ნათქვამი. თემის დანაწევრებით, შემდეგ - გამთლიანებით აღწევს მისაწვდომობას, სასწავლო მასალის ათვისების გაადვილებას.

ავტორი მარტივი ენით მოუთხრობს მოზარდებს სამოთხეში მცხოვრებ პირველ მობინადრეებზე, ეშმაკისეული ზემოქმედების ძალაზე, ადამისა და ევას შეცოდებაზე, გაამპარტავნებული

2 კელენჯერიძე მ. თეორია სიტყვიერებისა, შესავალი, გვ. IV, ქუთაისი, 1907 წ.

ანგელოზის ხვედრზე. შიგადაშიგ მოცემულია განმარტებანი კითხვა-პასუხები და დასკვნები, რომელიც მოყვა სამოთხეში ცოდვილთა არასწორ მოქმედებას, აღწერილია ღვთის განაჩენი მაცდური გველის (იგივე ეშმაკის) და პირველი ცოდვილების მიმართ.

სახელმძღვანელოში მოთხრობილია წმინდა მარიამის შობის, ტაძარში მიბრძანების, საკურთხეველთან მიწვევის, მისი სანიმუშო ქცევისა და აღთქმის შესახებ. მთავარანგელოზის გაბრიელის ხარების შესახებ, რომ ის შობდა მეს, სახელად იესოს. ანგელოზის განმარტებით ახალშობილი ქვეყნიერების მხსნელი იქნებოდა.

წიგნის შემდგომ თავებში მოთხრობილია უფლის ფერიცვალება, იერუსალიმში შესვლა, საიდუმლო სერობა, უფლის წამება, გარდაცვალება, აღდგომა. ავტორი სისადავით უხსნის შეგირდებს სათქმელს. განსაკუთრებული სიმძაფრითაა გადმოცემული უფლის, იესო ქრისტეს გაცემის, წამების, სიკვდილისა და დასაფლავების, აღდგომისა და ამაღლების, სულიწმიდის მოციქულებზე გადმოსვლის სურათები. გადმოცემის მანერა მეტად მისაწვდომი და შთამაგონებელია. სახელმძღვანელოში საყურადღებო ადგილი აქვს დათმობილი ღვთისმშობლის მიძინების და ზეცად წაბრძანების ფაქტებისა და მართლმადიდებლური სარწმუნოების მრწამსის ანუ სიმბოლოთა შინაარსის გადმოცემას.

წიგნის შემდგომი თავები ეძღვნება ლოცვათა შესწავლისა და ცხოვრებისეული გააზრების მიზანს. მოცემულია დილიდან საღამომდე სხვადასხვა დროს აღსავლენი ლოცვებისა და ფსალმუნების მთელი რიგი,

კატაკლიზმებით გაჯერებული ეპოქის შვილი იყო მელიტონ კელენჯერიძე. ის კარგად ხედავდა აწმყო პირობებს, საკუთარი წარსულისა და მომავლის დაუნახაობით შექმნილი ვითარების საშიშროებას. ამიტომ ცდილობდა მამულიშვილთა შთაგონებას - არ მოიხიბლონ ჩინ-მედლებით, ნუ იქცევიან „თვის ტომის დამწუნებელ ღამურებად“.

მელიტონ კელენჯერიძეს უნდოდა წინაპართა სასახელო საქმეთა გაცოცხლებით, მათი ნაკვალევის კარგად წარმოდგენით ქართველს გაღვივებოდა სიამაყის გრძნობა, ჩამდგარიყო სამშობლო ქვეყნის მომავლისათვის სამსახურში. ამიტომ პედაგოგმა და მოქალაქემ შეუქმნა მომავალ თაობას ფუნდამენტალური სახელმძღვანელო „ქართული საკათალიკოსო ეკლესიის მოკლე ისტორია“. იგი გამიზნული იყო მოზარდი თაობის დასაკვალიანებლად. ავტორი თხრობას კერპთაყვანისმცემლობიდან იწყებს და ქრისტეს რჯულის პირველი მქადაგებლების, მაცხოვრის კვართის ისტორიის, ნინოს ღმერთის სასწაულმოქმედებების შესახებ და სხვა თემათა საინტერესო თხრობით მიჰყავს მკითხველი ქრისტიანობის, როგორ პროგრესულ სარწმუნოების, წარმოსახვამდე, ქრისტიანული ეკლესია-მონასტრების დიდი კულტურულ-საგანმანათლებლო მისიის ნათელყოფამდე. სახელმძღვანელო მოგვითხრობს, რომ ქრისტიანული სარწმუნოების გავრცელება საქართველოში მირიან მეფის მოღვაწეობის პერიოდს ემთხვევა. სახელმწიფო რელიგიად მის აღიარებას წინ უძღოდა მნათობთა კულტი, ბუნების თაყვანისცემა. შემდეგ კერპთაყვანისმცემლობა იყო ფეხმოკიდებული. ქრისტიანობის კვალი მაცხოვრის კვართის ჩამოტანით და მასთან დაკავშირებული ისტორიით ჩნდება საქართველოში. სახელმძღვანელო მოგვითხრობს ქრისტეს სჯულის პირველი მქადაგებლების - ანდრია პირველწოდებულზე, სვიმონ კანანელსა და მატათეზე, მე-4 საუკუნეში წმინდა ნინოს მოვლინებაზე ღვთიმშობლის წილხვედრი ქვეყნის გაქრისტიანების მისიით.

მირიან მეფემ ირწმუნა ნინოს ღმერთი, კონსტანტინეპოლის დახმარებით აღიარა იგი სახელმწიფო სარწმუნოებად (თარიღად 323–324 წლებია დასახელებული). აქედან დაიწყო საქართველოში ეკლესიათა მშენებლობა. მოხსენიებულია ბიზანტიის დაცემის, ისლამის (მე-7 ს.) გავრცელების, არაბების შემოსევების ამბები, თურქების ძალმომრეობის ისტორია (მე-11 ს.-ის 60–იანი წლები),

ქრისტიანული რწმენის კვალობაზე საქართველოში მაინც შენდებოდა ეკლესია-მონასტრები და ტაძრები. სახელმძღვანელოს ავტორი განსაკუთრებული ყურადღებით აღნიშნავს თამარ მეფის დამსახურებას ქრისტიანობის განსამტკიცებლად საქართველოში. იძლევა ცნობებს მონღოლთა ბატონობის სიმძიმის შესახებ, ეკლესიათა გასაჭირზე. სპარსებისა და ოსმალეთის დაუოკებელ ზრბოლებზე საქართველოსათვის. გადამწვარ ეკლესია-მონასტრებზე, დიდ ფასეულობათა დატაცებაზე. მაგრამ ქართულმა ეკლესიამ მაინც შეინარჩუნა ძალა და ენერგია, არ დაუკარგავს იმედი და მისი საგანმანათლებლო ღვაწლი ყოველთვის წინ მიუძღვოდა ქართველთა მრავალსაუკუნოვან არსებობას.

ავტორი განსაკუთრებული ყურადღებით წარმოადგენს სასულიერო განათლების საკითხებს, მის ხასიათს და წყაროებს, ქართველი ერის კულტურის სიმაღლეს – მწერლობის, ხუროთმოძღვრების, მუსიკის, მხატვრობის სფეროებში. იგი სახარების საფუძველზე იყო აღმოცენებული. მღვდლებისა და ბერების მეშვეობით ხორციელდებოდა ქართველთა სულიერი ზრდა-განვითარება, ქართველი ბერების ძალებით ჩაისახა ქართული მწერლობა, მათ შექმნეს ქართული ანბანი - ასომთავრული და ნუსხური (საბას ლავრა-იერუსალიმი), დაამკვიდრეს გალობა, მხატვრობა, კალიგრაფია და წელთაღრიცხვა. ისინი სამაგალითონი იყვნენ სხვა ქართული მონასტრებისათვის, ვიდრე მე-10 საუკუნეში არ გაჩნდა ათონის ივერიის ლავრა, სადაც იშვა სასულიერო პოეზია, სამეცნიერო ენა. ქართველმა ბერებმა განათლებულ ბიზანტიასა და ბულგარეთში გახსნეს სასულიერო დაბალი და საშუალო დონის სკოლები, ქართველმა ბერებმა განათლებული ქვეყნის – ბიზანტიის მეცნიერება გააქართულეს და ქართველი ერი დააყენეს გამეცნიერების გზაზე. დარბაისლურ ქართულ სამონასტრო სკოლებში, ასწავლიდნენ ხუცურ მწიგნობრობას, ეტრატის შექმნას, წიგნის აკინძვას, მთარგმნელობას, გადაწერას, მეღვინის დამზადებას,

ოქროსწყლის გაკეთებას, ლერწმისაგან კალმის გამოკვეთას, ორნამენტებისა და ჩუქურთმის ჭრას, გალობას, გრამატიკას, რიტორიკას, ფილოსოფიას, ღვთისმეტყველებას. ძლიერი სკოლები იყო საბას ლავრაში. ჯვრის მონასტერში (პალესტინა), სინას და შავ მთებზე, გარეჯში, მარტვილში, გელათში, იყალთოში.

წიგნის ავტორი ქართული საეკლესიო ხელოვნების ოთხ ფაზას წარმოადგენს - სამზადისის (V-IX), ოქროსი (X-XII), დაცემის (XII-XVI) და აღორძინების (XVII-XVIII) ფაზებს. ხელოვნების პირველ სკოლებად დასახელებული აქვს კალიგრაფიის, ორნამენტის, ხელნაწერთა, დასურათების ხელოვნება, მეორედ მინიატურების, მცენარეთა ხატვის, ჩუქურთმის გამოყვანის, გირლიანდების (ნიკორწმინდა, სამთავისი, მარტვილი) მე-10, მე-11 საუკუნეში ოქრომჭედლობის, მინანქრის, მოზაიკის სკოლები.

ავტორი მიუტევებლად თვლის ეკლესიის დამსახურების დაუნახაობას, მისი სიწმინდის შებღალვას.

„ის ეკლესიაა დავიწყებული, რომელმაც ჩაუდგა მტკიცე საფუძველი ჩვენი ერის კულტურულ ცხოვრებას, მის მწერლობას, ხუროთმოძღვრებას, მუსიკას, მხატვრობას, ქანდაკებას, სამართალს, სკოლას, ისტორიოგრაფიას, ფილოსოფიას, ღვთისმეტყველებას, სასულიერო მჭერმეტყველებას, რომელმაც ქართველი ერის სახელი მსოფლიო ისტორიაში მსხვილი ასოებით ჩაწერა.“

წერს იგი საკათალიკოსო ეკლესიის მოკლე ისტორიის წინასიტყვაობაში და მისი ბეჯითი შრომით, ორიგინალური სახელმძღვანელოებით ქმნის პირობებს ეკლესიის დამსახურების აღსაქმელად და ყოველდღიურ ცხოვრებაში გასათვალისწინებლად, ამიტომაც დიდმნიშვნელოვანი ბატონი მელიტონის დამსახურება. მან არდავიწყების სამოსით უზრუნველყო ჩვენი განათლების, კულტურისა და ყველა სიკეთის დედაბოძი ქართული საკათალიკოსო ეკლესია.

მელიტონ კელენჯერიძე მუშაობდა არა მარტო ზეპირსიტყვი-

ერების, ღვთისმეტყველების, საქართველოს ისტორიის საკითხებზე, არა მარტო ქმნიდა საკუთარ ორიგინალურ ნაწარმოებებს, ამავე დროს საკუთარ გამოცდილებას უხვად უზიარებდა დამწყებ პედაგოგებს, ქმნიდა სასწავლო გეგმებს. მელიტონ კელენჯერიძემ შეადგინა სახელმძღვანელო ქართული პრაქტიკული გრამატიკის შესახებ, რომლის წინასიტყვაობაში მიუთითა, რომ ნაშრომი არ ჰგავს ამავე საგნის ადრე არსებულ სახელმძღვანელოებს. ისინი უამრავი შენიშვნით აწვდიდნენ მოზარდებს უძნელეს გრამატიკულ დებულებებს, შენიშვნათა კორიანტელში ძნელი იყო ძირითადის დახსომება. ავტორი შეგირდებს და პედაგოგებს სთავაზობს სწავლების კატეხიზურ-ევრისტიულ ანალიზურ მეთოდს. აღნიშნული მეთოდი მასწავლებელთან ერთად მოსწავლეთა აქტივობას გულისხმობს და სწავლების პროცესში მთელი კლასის ჩართვას. მასწავლებლის მიერ მომზადებული კითხვების საშუალებით მოსწავლეები მიდიან საკვანძო საკითხის ახსნამდე, ძირფესვიან გაგებამდე, უჩნდებათ საკუთარი ძალებისადმი რწმენა. ამ მეთოდით სარგებლობისას მასწავლებელი იყენებს დაფას, ცხრილებს, დიაგრამებს, ამონაწერებს ცნობილი ნაწარმოებებიდან. მოსწავლეთა აქტივობის, ურთიერთ თანამშრომლობის ზრდა, სასწავლო ინტერესის გაღვივება გარდაუვალია.

მითითებული სახელმძღვანელო იწყება ფონეტიკის საკითხების განხილვით ენის, სიტყვისა და ბგერის განმარტებით.

განხილულია არსებითი სახელი. ავტორი ცხრილით ნათელყოფს სიტყვათა ძირის, სუფიქსების, დაბოლოებების, თანდებულების რაობას. ნაჩვენებია სიტყვათა ნაწილები, ძირის მოძებნის ხერხები, სახელმძღვანელო ამუშავებს მოზარდებს წინადადებებზე, უხსნის სიტყვის გადატანის ხერხებს. წარმოდგენილი აქვს რთული სიტყვების მართლწერის მაგალითები.

ავტორის მსჯელობის საგანია ზედსართავი სახელი, რიცხვითი სახელი, ნაცვალსახელი. წარმოდგენილია თანდებულების,

კავშირების, შორისდებულების სახეობები. სახელმძღვანელოში ვრცლადაა განხილული ზმნის უღლება, მისი სახეები, პირის ნიშნები, მართლწერის საკითხები, ზმნისსართთა, თანდებულთა, შორისდებულთა და კავშირთა სახეები. ყველაფერი თვალსაჩინო ფორმებზეა აღბეჭდილი, ყველა მათგანს თან ახლავს მითითებანი მართლწერის თაობაზე.

კითხვები, რომლებიც სახელმძღვანელოს ავტორს აქვს წარმოდგენილი მასალის განსამტკიცებლად, შერჩეულია გონივრულად. მითითებულია თვალსაჩინოების საშუალებათა გამოყენების აუცილებლობაზე, მაგალითების სიუხვე, დაფა, სქემები, საჭირო კითხვები მასალის ღრმად ათვისების კარგი საშუალებებია.

ყურადსაღებია, რომ თვალსაჩინოების გამოყენებისას სახელმძღვანელოს ავტორი ცდილობს, მოსწავლეს თავიდან ააშოროს მოსალოდნელი შეცდომა, დემონსტრირებული აქვს ასეთ შეცდომათა მთელი წყება.

მელიტონ კელენჯერიუსულ სახელმძღვანელოში სახელების, ასევე, ზმნების გარჩევისას ვხვდებით თანადროულთან განსხვავებულ მიდგომას, ზოგჯერ განსხვავებულ ტერმინოლოგიას, შეფასებას, მაგრამ აღნიშნული არ უნდა გავიგოთ მის ნაკლოვანებად.

იმ დროისათვის სახელმძღვანელოს შექმნა და ასეთი მასშტაბური, გაბედული მოსაზრებების თავმოყრა, პრობლემათა გადაჭრის ცდა, ათვისების ოპტიმალური გზების მოძიება და სქემების შექმნა კოლოსალური შრომის მაჩვენებელია.

ავტორისეული დებულება და კლასიფიკაცია თანამედროვე გაგებით არ გამოიყენება. არც ზოგიერთი სახელწოდება დარჩა უცვლელი (მაგალითად, მელიტონ კელენჯერიძე სახელთა ცვალებადობას კანკლულობას უწოდებს და ამ ტერმინს ხმარობს სახელმძღვანელოში). არც მის მიერ წარმოდგენილი ბრუნვათა რიცხვი ემთხვევა ამჟამინდელ ბრუნვათა რიცხვს. ზოგიერთი ბრუნვის სახელწოდებაც არ იხმარება ისე, როგორც სახელმძღვანე-

ლოს ავტორი ასწავლიდა და არც ბრუნვათა თანმიმდევრობა.

თანამედროვე სახელმძღვანელოები მხოლოდ ზმნის სამგვარს წარმოადგენენ (მოქმედებითი, ვნებითი, საშუალო), არ ცნობენ მიჩემებით და მეშვეობით გვარს. კილო ზმნას მელიტონ კელენჯერიძის მიხედვით 4 სახის გააჩნია (მოთხრობითი, ნატვრითი, პირობითი, ბრძანებითი). თანამედროვე სახელმძღვანელო გამოჰყოფს სამ კილოს: თხრობითს, კავშირებითს და ბრძანებითს.

მელიტონ კელენჯერიძე მთელი არსებით პედაგოგია და კარგად იცის, რა ძლიერ მოქმედებს აღსაზრდელზე დადებითი მაგალითის ძალა, ამიტომაც არ ზოგავს ენერგიას იმერეთის ეპისკოპოსის გაბრიელის ნათელი სახის წარმოსადგენად. იმდროინდელი პრესის ფურცლები, კერძო მიმოწერები და პირადი კონტაქტები ადასტურებენ, რომ წიგნის ავტორმა საერთო ყურადღება და მხარდაჭერა დაიმსახურა და შექმნა მდიდარი მასალის მოპოვებისა და გამოცემის მატერიალური უზრუნველყოფის ყველა პირობა.

ნაწარმოები დოკუმენტურ მასალაზე დაყრდნობით დაწვრილებით ცნობებს გვაწვდის გაბრიელ ეპისკოპოსის ცხოვრების შესახებ ჩვილი ბავშვობიდან უკანასკნელ ამოსუნთქვამდე. საყურადღებოა, რომ ყველა პერიოდის წარმოდგენისას ავტორისეული პედაგოგიური, პროფესიული ალღო და ხედვა იგრძნობა, ჩანს მისი ღრმა განსწავლულობა, აღზრდის პროცესის როგორც თეორიული, ასევე პრაქტიკული ყოველდღიურობის ანალიზის დიდი უნარი. გაბრიელ ეპისკოპოსის შესახებ მელიტონ კელენჯერისეულ ნაწარმოებს არც ისტორიული ექსკურსი აკლია, არც ფსიქოლოგიური და არის მრავალმხრივ მეცნიერული. იგი აღმზრდელობითი ხასიათისაა და სამაგალითო, საგრძნობია ეპოქისეული სიძნელეები სწავლა-აღზრდის პროცესში.

მღვდელმთავარი პირადი მაგალითის ძალით ზრდიდა მრევლს, აჩვენდა წესრიგს. ეკლესიაში (უწესრიგობას რომ შენიშნავდა, თვით აიღებდა ხელში ცოცხს და შენობის მოწესრიგებას შეუდგებოდა),

ებრძოდა მექრთამეობას, პროტექციას. ეწეოდა მიზანმიმართულ ქადაგებებს მტრობის, შურისძიების, ქურდობის, მეძავეობის, ცრურწმენათა აღმოსაფხვრელად. კეთილი და სათნო ეპისკოპოსი შეუვალი იყო პრინციპული საკითხების გადაწყვეტისას. არავის გავლენის ქვეშ არ მოექცეოდა, ებრძოდა პროტექციას, უღირსს არასოდეს დააწინაურებდა, რა დონის პიროვნებასაც არ უნდა ეშუამდგომლა. იგი თავის მხრივ არავის შეაწუხებდა პირადი საჭიროებით, ან პირადი ვარამის გაზიარებით. თუ ვინმე წაუსწრებდა მტირალს და მწუხარეს, არ ესიამოვნებოდა. მის ეპარქიაში იმდენი ეკლესია აშენდა მისივე ხელდასმით, რამდენიც არ აშენებულა მანამ 2 საუკუნის მანძილზე. მაგრამ, როცა აღმაშენებელი უწოდეს, არ მიიღო იგი – მაღალი წოდება. არასოდეს უფიქრია საკუთარი ღვაწლის გამოაშკარავებაზე, ყოველთვის ეხმარებოდა გაჭირვებულებს, საპყრობილეში გამომწყვდეულ პატიმრებს. მის მიერ გაწეული დახმარების შინაარსი მხოლოდ ვიწრო წრისათვის იყო ცნობილი უნებურ გამოაშკარავებამდე.

საინტერესოდ, დოკუმენტებზე დაყრდნობით აღწერა მელიტონ კელენჯერიძემ ეპისკოპოსის გარდაცვალებისა და დასაფლავების მომენტები, პედაგოგმა და მწერალმა თავგამოდებით დაძლია ყველა წინააღმდეგობა, რაც თან ახლდა იმ დროისათვის წიგნის შექმნას, გამოცემას და ნიკო ნიკოლაძის დახმარებით შეძლო გაბრიელ ბრძენკაცის ცხოვრების არაერთი ეპიზოდი გადაერჩინა დავიწყებას.

მელიტონ კელენჯერიძეს, პედაგოგს და მოღვაწეს, იზიდავდა გაბრიელ ეპისკოპოსის მაღალადამიანური თვისებები: ცოდნა, ერუდიცია, სათნოება და გაბედულება. პედაგოგს და აღმზრდელს სჯეროდა დადებითი მაგალითის კეთილისმყოფელი ძალის, ამიტომ მიზნად ჰქონდა დასახული ღირსეული მამულიშვილის ღვაწლის გასაჯაროება. სწამდა, სასიკეთო გავლენას მოახდენდა იგი ერსა და ზერზე.

დეკანოზი მელიტონ კელენჯერიძე სიტყვიერების თეორიის შესახებ

რუსული საგანმანათლებლო პოლიტიკის პირობებში სასწავლო დაწესებულებებში ქართულ ენაზე საუბარიც კი ეკრძალებოდა ქართველ მოზარდს, ჭირდა ფიქრი ქართული სახელმძღვანელოების შექმნა-გამოცემაზე. მე-19 საუკუნის შუახანებიდან, როცა ამოქმედდა ქართული ინტელიგენცია ეროვნული სულის ასადორბინებლად, ეროვნული სკოლისა და ეროვნული განათლების დასამკვიდრებლად, აღმოჩნდა, რომ მშობლიურ ენაზე არ არსებობდა სახელმძღვანელოები, არ იყო ქართული მეცნიერული ტერმინოლოგია, საფრთხე ემუქრებოდა ეროვნულ ენაზე სწავლებას.

ქართველმა ინტელიგენციამ დაიწყო მოძრაობა მეცნიერული ტერმინოლოგიასა და სახელმძღვანელოების ქართულ ენაზე შესაქმნელად, სწავლების მშობლიურ ენაზე მოსაწყობად. ქართველ მამულიშვილთა აქტივობამ ძალა მოიკრიბა და დროის მცირე მონაკვეთში შეიქმნა თარგმანები, ორიგინალური სახელმძღვანელოები, მოიძებნა მეცნიერული ტერმინოლოგია. ეს ყველაფერი ქართველთა გააზრებულმა ჯაფამ მოიტანა. ასეთ მამულიშვილებს 1890 - ანი წლებიდან შეუერთდა კიევის სასულიერო აკადემიის სტუდენტი მელიტონ კელენჯერიძე. იმ პერიოდის სტუდენტები სამშობლოსაგან დაშორების კაეშანს მამულზე ფიქრსა და ზრუნვაში კლავდნენ. ამზადებდნენ და კითხულობდნენ ლექცია-მოხსენებებს საქართველოს ისტორიის, ლიტერატურის, წარსულის, აწმყოსა და მომავლის პრობლემებზე, მსჯელობდნენ სტუდენტების ნაშრომთა ავკარგობაზე. მელიტონ კელენჯერიძის საკვლევმა თემა მამულზე პოეზიის შესახებ ყურადღება დაიმსახურა და იმავე, 1894 წელს დაიბეჭდა ჟურნალ „მოამბეში“, 1896 წელს კი ცალკე წიგნად გამოვიდა. შემდგომ წლებში ავტორი აღრმავებდა და ხვეწდა ნაშრომს.

მელიტონ კელენჯერიძემ ბევრი წინააღმდეგობა გადალახა ქართული ზეპირსიტყვიერების შესწავლა-პროპაგანდის ყამირ

გზაზე და საყურადღებო კვალი დატოვა ეროვნული ქართული სიტყვაკაზმულობის თეორიის სფეროში. წარმოდგენილი სახელმძღვანელოს წინასიტყვაობაში იგი უთითებს, რომ მიზნად ჰქონდა დასახული, პედაგოგებისა და მოზარდი თაობისათვის მიეწოდებინა ქართული პროზისა და პოეზიის საუკეთესო ნიმუშები, როგორც ქართული მწერლობისა და აზროვნების საგანძური. წარმოედგინა მოზარდებისათვის მშობლიური მხარის დიდებული ბუნება, ერის საუკეთესო შვილთა იდეალები, რომლებიც ურთიერთს დააკავშირებდა საკაცობრიო და მშობლიურ კულტურულ ცხოვრებას, ხალხის ზნეობას, აზროვნებას, ადამიანურ სიმალლეს.

სახელმძღვანელოში საკითხების თანმიმდევრობით დალაგებულია ნიმუშები, იგი თავმოყრილია სხვადასხვა ავტორის ნაწარმოებებიდან და ხალხური ზეპირსიტყვიერების საგანძურიდან. წიგნი კლასში საკითხავის შინაარსითაა შედგენილი. სიტყვიერების თეორიის საკითხები კი თეორიის იმავე ავტორის ადრე გამოცემული სახელმძღვანელოს მოხმობით (გვერდების მითითებით) არის წარმოდგენილი. იგი შეგირდებს მისაწვდომი ენით, მარტივად, აწვდის თხზულების თემის, სათაურის, იდეის, დედააზრის, შინაარსის, გეგმის, ენის, იგივე სტილის განმარტებებს. ავტორის აზრით, საყურადღებოა თხზულების სათაურის შერჩევა, იდეის – ნაწარმოების დედააზრის შინაარსში, დიალოგში მოქცევა, თხზულების დაგეგმვა, აზრებს შორის კავშირის დამყარება, გეგმის ნაწილებად დაყოფა. იგი თვლის, რომ შეიძლება ნაწარმოები ეპისტოლური იყოს ან მონოლოგური ან მსჯელობის მაგვარი და აღწერილობითი. ყველა ავტორს აზრის გამოხატვის თავისებური, ინდივიდუალური სტილი აქვს, იგი დამოკიდებულია თხზულების შინაარსობრივ სახეობაზე. მაგ. კომედიას უფრო მსუბუქი სტილი სჭირდება, ფილოსოფიურ თხზულებას – მძიმე, ზღაპარს თავისებური მანერა აქვს, პროზას თავისებური, პოეზიას სპეციფიკური და ა.შ. სახელმძღვანელოს ავტორის აზრით, ენის ნიუანსების კარგი მცოდნე ავტორი ნათლად

გადმოსცემს აზრს. აზრის სწორად და მოხდენილად გადმოცემას წერის კარგი სტილი, მანერა და გრამატიკული წესების ცოდნა სჭირდება. დაუშვებელია ორაზროვნება, ტავტოლოგია. დასაშვებად მიაჩნია ომონიმების და სინონიმების გამოყენება. სავალდებულოდ თვლის ენის სიწმინდეს, ბარბარიზმების გარეშე. დასაშვებად მიაჩნია უცხო ენიდან ახლადშემოსული სიტყვების დამკვიდრება-გამოყენება, მხარს არ უჭერს არქაიზმებს, პროვინციალიზმს.

როცა ავტორი ლიტერატურულ სიტყვაკაზმულობას ეხება, მიუთითებს, რომ სიტყვის შემკობის, აზრის გაძლიერების მიზნით მწერლობაში მიღებულია სიტყვაკაზმულობის საშუალებებისა და ხერხების ხმარება და უხსნის მკითხველს ცალკეული მათგანის მნიშვნელობას.

ეპითეტი – საგნის თვისებას გამოხატავს. ის ზედსართავი სახელია, ხაზგასმას უკეთებს პიროვნებისათვის ან მოვლენისათვის დამახასიათებელს. მაგ. თეთრი ბატი, ყოყინა ბაყავი.

ტროპი – გვეძლევა, როცა ერთი საგნის თვისება მეორეზეა გადატანილი, ტროპებია მეტაფორა, გაპიროვნება, ალეგორია, ირონია, მეტონიმია, სინეკდომა, ჰიპერბოლა.

მეტაფორა – ერთი საგნის თვისების მეორეზე გადატანით ხასიათდება (თავს იწონებს ნაზი ია) მის შინაარსში ყოველთვის იგრძნობა შედარება.

გაპიროვნება მაშინაა, როცა ერთი უსულო ან სულიერი საგნის თვისებაა მეორეზე გადატანილი (ლამის წყვდიადს განთიადმა ნისკარტი ჰკრა“. ამ დროს სიომ წასჭურჭულა ვარდს რაღაცა,“ „მოიკლაკნებოდა ალმასის გველი – ყვირილა“.

ალეგორია – სხვასიტყვაობაა. ერთს ვამბობთ და მეორეს ვგულისხმობთ. ალეგორია გვხვდება იგავებში, ანდაზებში. („ფერი-ფერსა, მადლი ღმერთსა“ „კვიცი გვარზე ხტის“)

ირონია – დაცინვაა გადაკრულად თუ ბოროტი განზრახვით ან ზიზღითაა იგი ნათქვამი, მაშინ სარკაზმთან გვაქვს საქმე.

მეტონომიას ვხვდებით, თუ სახელს გადავარქვამევთ აზრის უფრო კარგად გამოსახატავად. მაგ. წყალივით იცის, ზოგჯერ დაბადების ადგილია გვარის მაგიერ, ავტორის მაგიერ შევუდექი რუსთველის კითხვას.

ჰიპერბოლა – საგნის ან მოვლენის გაზვიადებას გვიჩვენებს შთაბეჭდილების გასაძლიერებლად. უფრო პოეზიაშია მიღებული, ვიდრე პროზაში. მაგ. „მზე მისგან საწუნელია“. „მსგავსი მზისა და მთვარისა“, „ცასა წვდება რქანი მისნი“. ჰიპერბოლა გვხვდება მოწოდების ან მომართვის სახით (დედაო ღვთისა!) განმეორების სახით (ნუ, ნუ სტირი!).

ანტითეზის თვისებაა ერთი აზრის ან საგნის ერთმანეთთან დაპირისპირება (ხან უგნური ვარ, ხან ბრძენი, ენა ტკბილი, ენა მწარე).

ზეალსვლა გვეძლევა როცა დაბალი აზრებიდან თანდათან მაღლა ან პირიქით გადადის თხრობა „სადაც ვშობილვარ, გავწრდილვარ, სად მისროლია ისარი ... ჩემი სამშობლო ის არი“.

ელიპსისა – სიტყვის გამოტოვებას გულისხმობს (ჯერ ძილი – მერე სიზმარი, „ჯერ თავო და თავო – მერე ცოლო და შვილო“).

გაჩუმება – სათქმელის შეწყვეტა ან დაბოლოება. (მტყუნს!..., ჩემო ყველავ, პატარა ხანს!...)

ენის კეთილხმოვანებაზე საუბრისას სახელმძღვანელოს ავტორი უთითებს, რომ ენა სასიამოვნოდ უნდა ისმინებოდეს, ზოგჯერ, როცა თანხმოვნები ან ხმოვნები ერთად არიან თავმოყრილი, ან ლექსწყობის კანონები არაა დაცული, ენის კეთილხმოვანება იკარგება: „ბერსა კაცსა ბლისკინელსა, ბლის კალათით ბლის ხიდზედა ბალი გააქვს და გამოაქვს“, ... ჭირს ჩქარი გამოთქმა...

ენის ლაკონიურობა. უფრო ხშირად ნაკვესში გვეძლევა. („ფერი ფერსა მადლი ღმერთსა“, „ხელი-ხელსა“).

ლექსთწყობა. ავტორი კარგად აშუქებს ლექსთწყობის ანუ წყობილსიტყვაობის საკითხს. ენის კეთილხმოვანებისათვის იგი უცილებლად თვლის წყობილ სიტყვას, რადგან, როცა მყარდება

კავშირი სიტყვასა და მუსიკას შორის, იგი ადამიანის სულიერ განწყობას აღმალღებს. პოეზია მჭიდროდაა დაკავშირებული მუსიკასთან, ოდითგანვე პოეტებს, მგოსნებს ასურათხატებდნენ ჩანგთან და რომელსამე საკრავ ინსტრუმენტთან. ავტორი ლექსწყობის სამ ჯგუფს გამოჰყოფს: მეტრულს, სილაბიურს და ტონურს. ნაშრომში განხილულია მახვილის გამოყენების საკითხი, ერთმარცვლოვან და მრავალმარცვლოვან სიტყვებში. ავტორი წინა პლანზე წამოსწევს რითმას – კეთილხმოვანებისათვის მარცვლების ურთიერთ შეწყობას. ქართულ ლექსში ორმარცვლოვანს და მრავალმარცვლოვან წყობას ერთ რითმს, და პარალელიზმს. გარჩეულია ორ, სამ, ოთხ და მეტმარცვლოვანი ლექსწყობის ნიმუშები, მოყვანილია თეთრი ლექსის მაგალითები (რიტმაცაა და ურიტმოცა). როცა ლექსის ზომაზე საუბრობს მელიტონ კელენჯერიძე, არჩევს ლექსის ჩახრუხადისეულ წყობას, რომელსაც შემდგომში ბევრი მიმბაძველი გამოუჩნდა, გარჩეული აქვს როგორც 15 მარცვლოვანი, ისე 2 მარცვლოვანი ლექსები, მოცემული აქვს მესტირული–თექვსმეტმარცვლიანი ლექსის–იამბიკოს“ – იშვიათად არსებობა ქართულ სიტყვაკაზმულობაში და რეულის ლექსწყობა (სადაც არეულია მარცვალთა რაოდენობა). რაც შეეხება „ანბანთქებას“, იგი ორიგინალურ ლექსწყობადაა მიჩნეული. იწყება „ა“–დან და მთავრდება „ჰა“–ნით. აკროსტიხის განხილვისას მაგალითად მოყვანილია დავით გურამიშვილის ლექსები, როცა სტროფების დასაწყისი სიტყვები ან ასოები ქმნიან გამიზნულ სიტყვებს, ან გარკვეულ შინაარსს წარმოადგენენ ლექსისას.

სახელმძღვანელოს ავტორი, ეხება რა ქართული ლექსწყობის ღირსებას, აღნიშნავს, რომ ქართულ ლექსწყობას არც რიტმი აკლია და არც რითმი, პარალელიზმიც ახასიათებს, გაჯერებული ხმების მუსიკალური წყობით და ჰარმონიულია. მოყვანილია ხალხური ლექსი:

„ყველა ფრინველი ხეზე ზის,
მწყერი მიწაზე გოგდება,
ქალი რად გინდა უცხო მხრის,
დასნეულდება, მოკვდება“.

თითქოს შინაარსობრივად ლექსის წინა ნახევარი არ უკავშირდება მეორეს, მაგრამ ქმნის ჰარმონიას, მუსიკალობას, ლექსი დელავს, ტოკავს, მეტი ძალა ეძლევა განვითარებულ აზრს, ატკბობს მკითხველს და მსმენელს.

სპეციალისტების აზრით, არცერთ ენას არ აქვს იმდენი შინაგანი მეტრი, რამდენიც სანსკრიტულს და შემდეგ სპარსულს. მელიტონ კელენჯერიძის აზრით, ამ შეხედულების ავტორებს რომ სცოდნოდათ ქართული ენის თვისებები, მეტ უპირატესობას მიანიჭებდნენ მას. ქართული ლექსი მდიდარია ლექსწყობის ზომებით, რითმით. ამავე დროს, ხელს უწყობს ის, რომ ქართულ ენაში იბრუნვის არა მარტო არსებითი სახელები, არამედ ნაცვალსახელებიც, რიცხვითი სახელებიც და რაც ერთსადაიმეც დაბოლოებას აყალიბებს. არ იცვლება ბრუნვის ნიშნები მრავლობით რიცხვში.

ავტორი ლექსის თხზვის გაადვილების მეორე პირობად თვლის წოდებითი ბრუნვის თავისებურებას. აღნიშნულ ბრუნვაში სიტყვების უმეტეს ნაწილს აქვს დაბოლოება „ო“. ამავე დროს ყველა ბრუნვაში შეიძლება გამოიყენო ქართული ენისათვის დამახასიათებელი სხვა პირის სიტყვათა გამოსახატავად ბგერა „ო“. (მითხრაო, წავიდაო) ე.ი. „ო“ იხმარება, როცა სიტყვა წოდებით ბრუნვაშია ან, როცა გადმოსცემს მესამე პირის სიტყვებს. ზოგჯერ ბგერა „ო“ იხმარება მაშინაც, როცა არც ერთი შემთხვევაა და არც მეორე. მაგ. „ნეტა, ქება როგორ ითქმის ამ თბილის ქალაქისაო“, „ათეთრებს შუბის ტარსაო“.

„ოთხითა ჭედავს ლურჯასა,
ვერ მოჰკიდებსა ნალსაო“.

ასეთი „ო“ გვხვდება ხალხურ პოეზიაშიც და მწერლებაშიც გურამიშვილთანაც, დავითაშვილთანაც – („გაჭირვებულსა უშველე, სადაც უჭირდესო“).

მეოთხე პირობად ქართული „ლექსწყობის სიადვილისა მელიტონ კელენჯერიძეს მიაჩნია დამხმარე ზმნა „არის“ მესამე პირში მოკლდება და „ა“ - დ გადაიქცევა

„ჩვენ კორდზე ერთი ველია
ია დგას, ვარდი ფენია“.

ხალხური პოეზია ხშირად იყენებს დაბოლოება „იაო,“ „აო“, „ათაო“, რაც რითმულს იერს აძლევს თხზულებას და მუსიკალურს ხდის მას.

სახელმძღვანელოს ავტორი ერთიერთ მონაკვეთში სიტყვიერების კერძო თეორიას წარმოადგენს, როგორც მეცნიერებას, რომელიც ასწავლის, სიტყვიერების ყველა სახის ნაწარმოებს, ადგენს, რით განირჩევიან ერთმანეთისაგან და რა კანონებს ემორჩილებიან ისინი. პირველ ჯგუფს იგი აკუთვნებს პროზას, მეორე ჯგუფს-პოეტურ თხზულებებს.

პროზა. ლათინური სიტყვაა და ნიშნავს უბრალო, გაუმშვენებელ საუბარს, პოეზია ბერძნული სიტყვაა და ნიშნავს – „ჟემნი“. ამ განმარტების ქვეშ იგულისხმება, რომ რაღაცას აზვიადებ, და ენასაც ალამაზებ, ამშვენებ. ე.ი. პროზა საგნის რეალურ მხარეს წარმოადგენს, პოეზია კი იდეალურს, გამშვენიერებულს.

პროზა შეიძლება იყოს აღწერილობითი, მოთხრობითი, მსჯელობითი, ქებითი. აღწერილობითი პროზა საგნის, პირის დამახასიათებელ ნიშნებს აღწერს. გვიჩვენებს, სად და როგორ იყო.

მოთხრობითი პროზის დარგებია: მატიაწე, მემუარი, ავტობიოგრაფია, ისტორია.

მატიანეში შესანიშნავი ამბებია. ისე, როგორც გაუგია ავტორს, იგი მშრალია, არ ჩანს ავტორის ვინაობა, მოვლენის ანალიზი.

მემუარები თანამედროვე პირის წერილებისაგან შედგება. იგი აღწერს, ახასიათებს მოვლენებს, ემებს მიზეზებს, გამოთქვამს მის აზრს და გვამცნობს ვინაობას. მემატიაწე არ ვიცით ვინაა. მემუარის ავტორი ცნობილია საყოველთაოდ. ბიოგრაფიულ პროზაული

თხზულებაა, ეხება ერთი რომელიმე პირის ცხოვრებას და მოღვაწეობას.

ავტობიოგრაფიას თვით წერს პიროვნება მისი ცხოვრებისა და მოღვაწეობის შესახებ.

ნეკროლოგი ბიოგრაფიის მსგავსია, ოღონდ სხვისი დაწერილია პიროვნების გარდაცვალების შემდეგ.

ისტორია პროზაული მოთხრობაა, ოღონდ იგი კრიტიკულად და ყოველმხრივ იკვლევს წარსულ ცხოვრებას მოვლენათა მიზეზ - შედეგობრივ კავშირს. მოქმედ პირებს. ისტორია შეიძლება იყოს მსოფლიო მასშტაბის, ქვეყნის, კუთხის.

ხასიათის მიხედვით არსებობს პროზის რამდენიმე სახე, მათ შორის მსჯელობითი პროზა, რომელიც არკვევს საგნის შინაგან ბუნებას. მაგ. ფილოსოფიურად რა არის სინდისი, სიყვარული, ჭეშმარიტება. იგი განიყოფება საკუთარ მსჯელობად, მონოგრაფიად, კრიტიკად, მეცნიერებად.

ლოცვა არის პროზის ერთ - ერთი სახე. იგი შეგნებაა საკუთარი ცოდვისა, საკუთარი მსჯელობაა, ზოგჯერ თხოვნაა, ზოგჯერ მონანიება.

მონოგრაფია – ეძღვნება ერთ რომელიმე რთულ მეცნიერულად გამოკვლეულ საგანს, პიროვნებას (ისტორიულ ეპოქას, ვისმეს ცხოვრებას და მოღვაწეობას).

კრიტიკა თხზულებაა, სადაც გარჩეულია რომელიმე შრომაში განვითარებული სხვისი აზრები. ასახავს განვითარებული აზრის სისწორეს თუ არასწორობას. კრიტიკა უნდა იყოს უშეღავათო, მაგრამ ზრდილობიანი, დოზირებული.

ანტიკრიტიკა – ვისმესაგან დაშვებულ კრიტიკას სამართლიან მიმართულებას აძლევს.

მეცნიერებას მსჯელობითი კრიტიკის გვირგვინს უწოდებენ. იგი რომელიმე რთული საკითხის გამოკვლევაა, საგანს იკვლევს ყოველმხრივ და სრულად.

მკერმეტყველებითი პროზა ანუ ორატორული სიტყვა წარმოითქმება შეკრებებზე, სასამართლოში, იუბილეებზე, კვლესიებში, ქადაგებებზე, ბრძოლის ველზე, გამოსათხოვარ ღონისძიებაზე. იგი პათეტიკურია.

ქადაგება ეკლესიურია. შეიძლება იგი იყოს: სიტყვა, მოძღვრება და მოკლე სწავლა. ზოგჯერ ქადაგებას ცვლის მიმართვა ღმერთისადმი, ასეთ ქადაგებას მოკლე სწავლას ეძახიან.

პოეზია უფრო მრავალფეროვანია, ვიდრე პროზა. პოეტური ნაწარმოები ან ეპიკურია, ან ლირიკული, ან დრამატული.

ეპიკურია ნაწარმოები, თუ მასში მოთხრობილია რაიმე საგანზე ან ამბავზე, ასეთს ეპიკური მოთხრობა ქვია.

ლირიკულია ნაწარმოები, თუ ავტორი მის შინაგან დამოკიდებულებას, სულიერი მდგომარეობით გამოწვეულ მოვლენას გამოგვცემს. დრამატიულია ნაწარმოები, თუ სამივე მომენტი მასში ფიქსირებული. მაშინ მას ის სახელი ეწოდება, რომელიც უფრო მეტი სიძლიერითაა წარმოდგენილი (ტრაგედია, კომედია, ტრაგიკომედია და ა.შ.).

ეპიკური პოეზია ანუ ეპოსი ორი დიდი ნაწილისაგან შედგება. ხალხური და მწერლობითი. პირველს – ხალხი თხზავს, ავტორი არ ჩანს. მეორეს – ავტორი ქმნის. პირველი – არ იწერება. იგი ზეპირად ვრცელდება, მეორე – წერილობითაა. ხალხურ ეპოსში არის სამი ხანა – მითიური, გმირული და ისტორიული.

მითიური ის ხანაა, როცა ხალხის შეგნება დაბალია, ვერ აუხსნია ბუნების ძლიერი მოვლენები, მზე, მთვარე, ვარსკვლავები ცოცხალ არსებებად ჩაუთვლია, ფანტაზიით ქმნის ამ ბუნების შესაფერი ბუმბერაზების სახეს, უმღერის მათ, ზეიმებს აწყობს მათ პატივისცემად.

გმირულია ხანა, როცა ხალხს ისე აღარ ეშინია ბუნების ძალების. მისი ფანტაზია ბადებს გმირებს, რომლებიც ებრძვიან საშიშროებებს, ამიტომაც ადიდებს ხალხი მას.

ისტორიულ ხანაში ეპოსი ინტერესდება ისტორიული მოვლენებით, ისტორიული გმირებით, მეფეთა ღვაწლით და აიდეალებს მას (ვახტანგ მეფე, დავით აღმაშენებელი, თამარ მეფე, პატარა კახი).

სახალხო მითოლოგია სამი სახისაა: ლოცვა-სიმღერა, ანდაზა-გამოცანა და არაკები-ზღაპრები.

ლოცვა – სიმღერები – მისი ნიმუშია: „ მზეო, ამოდი, ამოდი. / ნუ ეფარები გორასა“...

გამოცანა – ლექსად წარმოითქმება უმრავლეს შემთხვევაში.

ზღაპარსა თუ არაკში – ბუნება გასულდგმულებულია. ადამიანები არარეალურები, დაუჯერებელი სიდიადის, ცხრათავიანები და ძლიერებია, ზოგი კაციჭამიაა, ზოგი უკვდავების წყაროს ფლობს, კუდიანები და ანგელოზები არიან მოქმედ გმირებად.

პირუტყვები ეპოსში ხშირად ლაპარაკობენ, უმრავლეს შემთხვევაში ადამიანი იგულისხმება.

საოჯახო და ზნეობრივი. ზღაპრები გვიამბობენ დედინაცვალზე, გერზე, რძალ-მულზე, ბოროტებაზე და სიკეთეზე. ასეთ შემთხვევებში სიკეთე იმარჯვებს.

ლეგენდებშიც ზნეობრივია მთავარი. აქაც კეთილი იმარჯვებს.

ლეგენდები შექმნილია ქვეყნის შექმნაზე, ადამზე, სოლომონ ბრძენზე, ადამიანთა სათაყვანო პიროვნებებზე და მოვლენებზე.

სასულიერო ლექსები გალექსილი ლეგენდებია საიქიოზე, სამოთხე – ჯოჯოხეთზე, კაენზე, აბელზე, წმინდა გიორგიზე, ღვთის მშობელზე.

მელიტონ კელენჯერიძეს სახელმძღვანელოში განხილული აქვს ახალი პოემის წარმოშობის საკითხი. ასეთი ნაწარმოები შორსაა ფანტასტიკურობისაგან. თუმცა, ხალხის ცხოვრებიდანაა აღებული. გმირები საუბრობენ ხალხის ენით, შიგადაშიგ ავტორი ურთავს საკუთარ აზრს. კარგს აქებს, ცუდს აძაგებს. ასეთი პოემა შეიძლება იყოს თანადროული ცხოვრების ამსახველი, შეიძლება – ისტორიული. „დიმიტრი თავდადებული“ (ილია ჭავჭავაძე), „ბედი ქართლისა“

(ნიკოლოზ ბარათაშვილი), „სადღეგრძელო“ (გრიგოლ ორბელიანი).

რომანი - მოთხრობისაგან იმით განსხვავდება, რომ მოთხრობაში ერთ რაიმე შემთხვევაზე ან ერთ რომელიმე პირზეა საუბარი. რომანი უფრო ვრცელია. პირველად რომანი რაინდული ხასიათის იყო, შემდეგ იგი ცხოვრებისეული გახდა – აღწერს ადამიანის ცხოვრებას ხანგრძლივ ვითარებაში.

ეტიუდი – მოკლე მოთხრობაა.

სურათი ერთი რომელიმე მოვლენის გარეგნულ სახეს წარმოუდგენს მკითხველს.

იდილია ბუნებასთან დაახლოებულ ცხოვრებას გვიხატავს უფრო სოფლად, ბუნების წიაღში, ბუნებით ტკბობას აღწერს.

ბალადაში ხალხური, ფანტასტიკური ამბავია აღწერილი (ილიას „ბაზალეთის ტბა“, რაფიელ ერისთავის „ალები“ და სხვ.)

იგავ – არაკი ცხოველში აღმოჩენილი რაიმე თვისების ადამიანზე მიკუთვნებით იქცევს ყურადღებას. ვთქვათ – სიხარბე, სიბრყვე (ადამიანისთვის პირისპირ რომ არ ეთქვა ავტორს აუგი, ცხოველის საშუალებით მოიტანა მკითხველამდე). (ივანე კრილოვი, სულხან – საბა ორბელიანი, აკაკი წერეთელი).

ლირიკა ადამიანის სულიერ მდგომარეობას გვიხატავს. გრძნობები, სურვილები, ძლიერი ლტოლვაა მასში მოცემული. გრძნობა შეიძლება იყოს პირადი და საზოგადოებრივი.

ლირიკის დარგებია: ოდა – იგივე ხოტბა, ელეგია (იგივე ოდაა ოღონდ უფრო დიდი გრძნობაა გამოხატული). ელეგია შეიძლება იყოს პირადი გრძნობის გამომხატველიც და საზოგადოებრივიც (ილია ჭავჭავაძე „ელეგია“).

სატირა ლირიკის ერთ – ერთი დარგია, რომელიც დასცინის ადამიანურ სისუსტეს, იმ დონეზე, რომ ცდილობს მოაშლევეინოს ეს ნაკლი. სატირაში სიცილს, როცა ბოროტია სარკაზმი ჰქვია (ილია ჭავჭავაძე „რას ვშვრებოდით, რა ვაკეთეთ“, აკაკი წერეთელი – „რუსეთუმე“, „ბანკოზია“). სატირაში ნაკლოვანება უფრო ვრცელია და

საზოგადოებრივი, როცა ნაწარმოები პიროვნების დასამცირებელია და არაა საზოგადო ნაკლი, პასკვილთან გვაქვს საქმე.

მადრიგალიც მოკლე ლექსია პოეტის სულიერი მდგომარეობის გამომხატველი (ნიკოლოზ ბარათაშვილის, „საყურე“, ილია ჭავჭავაძის „ყვარლის მთებს“, „ჩემო კარგო ქვეყანა“).

არის სხვა ფორმის ლექსები: ლოცვა, ნანა, მუხამბაზი, ეპიტაფია, ბაიათი, სადღეგრძელო.

წიგნის ავტორი ცალკე გამოჰყოფს დრამატულ პოეზიას. ამ სახის ნაწარმოებში გმირები აქტიურად მოქმედნი არიან (დრამა ბერძნულად მოქმედებას ნიშნავს). დრამის გმირები კი არ მოგვითხრობენ მათი საქმიანობის შესახებ, არამედ უშუალოდ მოქმედებენ, ცოცხალი სურათებითაა მოცემული ის დაბრკოლებები, რომელთაც ხვდება პიროვნება. მდგომარეობა მისგან ითხოვს მოქმედებას, ხშირად ერთმანეთს ეწინააღმდეგება რწმენა, კანონი, სულიერი და ფიზიკური. წიგნის ავტორი დრამატული ნაწარმოების ხუთ მომენტს გამოჰყოფს ექსპოზიციას, კვანძს, გართულებას, ბრძოლას, რეყვას და კატასტროფას ანუ დასასრულს. ეს მომენტები დამოკიდებულია დრამის ხასიათზე.

დრამატულ პოეზიას სამი დარგი გააჩნია. ტრაგედია, კომედია და საკუთრივ დრამა.

ტრაგედია ბერძნული სიტყვაა და თხას ნიშნავს, ე.ი. თხის სიმღერაა, რადგან თხა სამსხვერპლო ცხოველად ჰყავს გამოყვანილი.

ტრაგედიაში დიდბუნებოვანი, განსაცდელში ჩავარდნილი ძლიერი ადამიანები არიან, იბრძვიან კანონების, ან საკუთარი ვნებების წინააღმდეგ და რა გზაც არ უნდა აირჩიონ, ერთურთის ღალატისთვის ისჯებიან, იღუპებიან.

კომედია დრამატული ნაწარმოებია: იგი წარმოადგენს სასაცილო ამავე დროს საბრალოთა თავგადასავლებს. დროთა განმავლობაში ორივე სახის ნაწარმოები აღმზრდელობითი ხასიათისაა.

მსოფლიო მნიშვნელობის ტრაგედიები შექმნა ვილიამ შექსპირმა

(ჰამლეტი, ოტელო, მეფე ლირი). კომედიების უებრო ავტორებია: ჟან – ბატისტ მოლიერი, გიორგი ერისთავი და სხვ.

როგორც ვხედავთ, მელიტონ კელენჯერიძის წარმოდგენილი ნაშრომი იმ დროისათვის მეტად მნიშვნელოვან მოვლენას წარმოადგენდა. აღნიშნულ საკითხებზე შემდგომ წლებში ქართული სახელმძღვანელოები შექმნეს არქიმანდრიტმა კირიონმა და გრიგოლ ყიფშიძემ, მაგრამ პირველი კვალი ქართული სიტყვიერების კვლევის ყამირ ნიადაგზე პედაგოგ მელიტონ კელენჯერიძეს ეკუთვნის.

მოცემული ნაშრომი ქართული და ზოგადად სიტყვიერების კვლევის გზაზე მეტად მნიშვნელოვან წინდაგადგმულ ნაბიჯს წარმოადგენს. კოლოსალური შრომა იყომასშიჩადებული. პნავტორის ასობით ნაწარმოებია განხილული, მათ შორის ამა თუ იმ აზრის, დებულების, ფორმის ნათელსაყოფად თვით სახელმძღვანელოს ავტორის მელიტონ კელენჯერიძის 22 ნაწარმოებია განხილული.

დემიანოზ მელიტონ კელენჯერიძის
გაუხუნარი სახელმძღვანელო
„საღმრთო სჯული ყმაწვილთათვის“

საქართველოს პატრიარქი უწმინდესი და უნეტარესი ილია მეორე მელიტონ კელენჯერიძეს „სასიქადულო მამულიშვილად“, „მწყემსად კეთილად“, „სოფლის მნათობად“ და „ღვთის კაცად“ მოიხსენიებს, რადგან იგი სულიერი მსახურების აქტიური მოძღვარი და საგანმანათლებლო საქმის მუხლჩაუხრელი ქომაგი იყო, ჭირისუფლობდა, განანათლებდა მოზარდებს. მელიტონ კელენჯერიძე ზოგადსაკაცობრიო იდეალებით მოძღვრავდა მის ირგვლივ ყველას. მისი მსახურების აღმასვლა ნორჩების საუფლოდან იღებდა სათავეს და ზეციურ კაზადონამდე მიაცილებდა საკუთარ მკითხველსა და მსმენელს. მას ჰქონდა ბედნიერება, ყოფილიყო ქართველი გენიოსების: ილიას, აკაკის, იაკობ გოგებაშვილის აზრთა თანამოზიარე, მათი იდეებით აღჭურვილს ეტარებინა მოძღვრის მანტია, ნათლად ექადაგა თანამედროვეთა უპირველესი ამოცანების შესახებ.. როგორც პედაგოგი იგი სხვადასხვა დროს, სხვადასხვა სასწავლებლებში ასწავლიდა ქართულ ენასა და ლიტერატურას, ისტორიას, მათემატიკას, საღვთო სჯულს, იყო მწერალთა კავშირის წევრი და მასიური საგანმანათლებლო ღონისძიებების აქტიური მონაწილე. მისი ნაშრომები და ნარკვევები სახალხო პოეზიის, სამამულო ისტორიის, ზეპირსიტყვიერების, პედაგოგიკის, გრამატიკის, ღვთისმეტყველების და სხვა საკითხებზე დღემდე ინარჩუნებენ ცხოველმყოფელობას.

ნაშრომის პროფესიულ განხილვას ვერ შევუდგებით. გვინდა ჩვენი მოსაზრება წარმოვადგინოთ მელიტონ კელენჯერიძეზე, როგორც მასწავლებელზე, რომელსაც სურდა აემოქმედებინა მოზარდის

(და არა მარტო მოზარდის) ყველა ძალა და ენერგია საფუძვლიანი ცოდნის მისაღებად.

არავისთვის უცხო არ არის იმის აღნიშვნა, რომ უჭირდა ნორჩებს საღვთო სჯულის, როგორც საგნის, დაუფლება. ხშირად იგი ძირითადი დოგმების გაცნობიერების გარეშე შეისწავლებოდა. მათი შეგნებული შეთვისება ბევრ სიმძნელესთან იყო დაკავშირებული. მითუფრო იმ ეპოქაში, რომელიც კარგს არაფერს უქადდა მშობლიურ ენას, ეკლესიას და მის საგანძურს.

ბავშვებისათვის რომ გასაგები ყოფილიყო ქრისტიანული მოძღვრების სიღრმე და ძალა, ნორჩებს რომ არ გაჭირვებოდათ მისი გაგება, მელიტონ კელენჯერიძე ქმნის სახელმძღვანელოს „საღმრთო სჯული ყმაწვილთათვის“, მიმართავს კითხვა-პასუხის, საუბრის მეთოდს და ორიგინალურად ასურათხატებს განგების ძალას, ადამიანთა სისუსტეს და ღვთაებრივი ენერგიის უძლეველობას, რომელმაც გააჩინა ყველა, ყველაფერი და მუდმივად მფარველობს მას, იგი ყველაფრის პატრონია და მოწყალე.

მწერლისა და პედაგოგის წერის მანერა მარტივია, კითხვა-პასუხის სტილშია მოცემული, ამიტომ მისაწვდომი და შთამბეჭდავია ნორჩი მკითხველისთვის.

მელიტონ კელენჯერიძეს არ ღალატობს პედაგოგის ალლო, მისი წერის მანერაც ამ ალლოს წყალობით ახერხებს შთამბეჭდავი გახადოს ნათქვამი. თემის დანაწევრებით, შემდეგ - გამთლიანებით, აღწევს სასწავლო მასალის შინაარსის მისაწვდომობას, ათვისების გაადვილებას, როცა იგი ღმერთის, - სამების შეგნებული აღქმისათვის, პრაქტიკულ მაგალითს აწვდის ნორჩებს, როგორ გალობენ წირვაზე ღვთისმსახურები, როგორ უნდა გავიგოთ იგი. ის ფრაზები, რომელსაც იყენებენ მაგალობლები, („მწამს ერთი ღმერთი“) აქ წიგნის ავტორი მარტივად განმარტავს, რომ ღმერთი მართლმადიდებლური გაგებით სამსახოვანია (მამა, ძე და სულიწმიდა) ამიტომ ის ყოვლადწმინდა სამების სახელსაც ატარებს.

და მხატვრული შედარების გამოყენებით, მისთვის ჩვეული კითხვა – პასუხის, საშუალებით ნათლად წარმოდგენს, რომ ისე, როგორც მზისაგან მომდინარეობს სითბო და სინათლე და ეძლევა სამყაროს, ასევე მამამღერთისაგან იზადება ძეღმერთი და სულიწმიდა. ღმერთები მამა, ძე და სულიწმიდა თანაბრად იმსახურებენ დიდებას და ამიტომაც უგალობენ ეკლესიებში „სამებასა ერთარსებასა და განუყოფელსა“.

სახელმძღვანელოს საშუალებით მელიტონ კელენჯერიძე შემდგომ თავში დაწყებით ლოცვას და პირჯვრის წერის საიდუმლოს უმარტავს მოზარდს და იმასაც, რომ ღმერთს შეუძლია შეისმინოს მისი გაჩენილის ვედრება და საჭიროებების დაკმაყოფილება.

ამ ზრუნვის პასუხად ყოველთვის უნდა გვახსოვდეს და ვმსახურებდეთ მას. „ბავშვებო, ყოველივე საქმის მუშაობას, ლოცვას და სწავლას და სხვას უნდა ვიწყებდეთ ამ სიტყვებით: „სახელითა მამისათა და ძისათა და სულისა წმიდისათა, ამინ“. „ამინ“ ნიშნავს „ასე იყოს“ იქვე განმარტავს იგი და მიუთითებს, რომ აღნიშნული ლოცვა უნდა ითქვას ყოველი საქმის დაწყების წინ, ამიტომაც ამ ლოცვას დაწყებითი ლოცვა ჰქვია.

წიგნში ანბანურადაა განმარტებული ლოცვის რიტუალი, ნორჩებისათვის გასაგები მანერითაა წარმოდგენილი ღმერთის მადიდებელი ლოცვები, შემწეობის გამოთხოვისას, სასულიერო პირთან - მღვდელთან შეხვედრისას ეკლესიაში ლოცვის აღვლენისას, ჯვართან ან ხატთან მიახლებისას და საერთოდ მოზარდისათვის მისაწვდომი ფორმითაა წარმოდგენილი ლოცვის გარეგანი ნიშნები.

სახელმძღვანელო მოზარდებს უორმაგებს ცოდნას ღმერთისა და ანგელოზების უსხეულო სულიერი არსებების შესახებ, რომ ისინი არიან უხილავნი და მიუწვდომელნი, სხეული მოკვდავია, სული კი – უკვდავი. ღმერთი და ანგელოზები უსხეულონი და უკვდავნი არიან.

სახელმძღვანელოში ზოგადი განმარტებების შემდეგ მოცემულია ანგელოზის ლოცვა და განმარტება, რომ ანგელოზები უსხეულონი და

უხილავნი არიან, ასევე უხილავი იყო ქვეყანა... თხრობა გრძელდება ბილული ქვეყნის შექმნის ისტორიით ...

ღმერთი ერთი იყო. უპირველესად კეთილი სულები – ანგელოზები გააჩინა, შემდეგ მიწა, წყალი და ყველაფერი, რასაც ადამიანის თვალი ხედავს. ავტორს კითხვა – პასუხის მეშვეობით მიჰყავს მოზარდები დასკვნამდე, რომ ყველაფერი ის, რასაც ჩვენ ვხედავთ ღმერთმა გააჩინა, ე.ი. ღმერთის ძალითაა გაჩენილი უხილავი და ბილული ქვეყანა და ეს ყველაფერი 6 დღეში შეძლო ღმერთის ნებამ. ნათელი ღმერთის ნებით დღედ იწოდა, ბნელი – ღამედ. ღმერთის ძალით გაჩნდა სამყარო, შემდეგ შეკრიბა წყლები და გამოყო ხმელეთისგან, ხმელეთს აღმოცენება უბრძანა, მეოთხე დღეს მოუვლინა სამყაროს მნათობები, მეხუთე დღეს შექმნა ცოცხალი არსებები, მეექვსე დღეს – ოთხფეხი ცხოველი, შემდეგ მიწის მტვრისაგან შექმნა არსება, შთაბერა თავისი უკვდავი სული და უწოდა ადამი, მას აუშენა ბაღი ნაირფერი მცენარეებით, აუკრძალა მხოლოდ ერთი ხის ნაყოფის ჭამა, რადგან ის ბოროტისა და კეთილის შემცენების ნაყოფს ისხამდა და ვინც მის ნაყოფს იგემებდა, მოკვდავი იქნებოდა.

ღმერთმა ადამს მოჰგვარა ცხოველები, მათთვის სახელი დაარქმევინა, ამავე დროს გადაწყვიტა მას თანამეცხედრე ჰყოლოდა, ღრმა ძილში, ნეკნი ამოაცალა და მისგან ქალი – ცოლი შექმნა. ადამმა ქალს ევა უწოდა. („ძვალთა ძვალთა ჩემთაგანი და ხორცი ხორცთა ჩემთაგანი“). ასე შექმნა ღმერთმა სამყარო, მეშვიდე დღე დასვენებად და უფლის დღედ გამოაცხადა.

წიგნის ავტორი მიუთითებს, რომ ქრისტიანები შაბათის ნაცვლად უქმე დღედ კვირას აცხადებენ, რადგან კვირა დღე ქრისტეს წამების დღეა.

როცა ლოცვებს აწოდებს სახელმძღვანელოს ავტორი მკითხველს, ნათლად იძლევა განმარტებას. მიჰყავს შეგირდი უკვე სამების საიდუმლოებით მოცული რაობის გაგებამდე და სთავაზობს სამებისადმი მიძღვნილ ლოცვას – შეგვიწყალე, გვიხსენ ცოდვათაგან, ჩვენთაგან, შეგვინდე უსჯულოებანი ჩვენი.“.

სამსახოვანი ღმერთისაგან ავტორი გამოჰყოფს სულიწმიდის სახეს, ასწავლის შეგირდებს, რომ სამივე სახე თანასწორია, რომ ისინი სიკეთის მომნიჭებელნი, ყველგან არიან და ყველაფერს ხედავენ, მათში სიკეთე ბუდობს. სამებას უნდა ვევედროთ, იყოს ჩვენში და დაგვიფაროს უწმინდურობისაგან, აცხოვროს ჩვენი სული.

შემდგომ მისაწვდომი, მარტივი ენით მოუთხრობს ავტორი მოზარდებს სამოთხეში მცხოვრები პირველი მოზინადრეების ეშმაკისეული ზემოქმედების ძალაზე, ადამისა და ევას შეცოდებაზე, გაამჟარტავებული ანგელოზის ხვედრზე. შიგადაშიგ მოცემულია განმარტებანი, კითხვა – პასუხები და დასკვნები, რომელიც მოყვა სამოთხეში მცხოვრებთა არასწორ მოქმედებას, ღვთის განაჩენი მაცდური გველის (იგივე, ეშმაკის) და პირველი ცოდვილი ადამიანების მიმართ. გველს მისეაჯა მიწისქვეშ მუცლით ხოხვა, ადამს – საკუთარი ოფლით იხვეჭოს პური, ევას – ტანჯვით შობდეს შთამომავლობას. მაგრამ ისიც დასძინა, რომ ევას შთამომავლობა შობს კაცს, რომელიც გამოიხსნის ცოდვისაგან კაცობრიობასო. „მიწა ხარ და მიწად იქეციო“ მიმართა მოკვდავებს, ადამიც და ევაც გამოყარა სამოთხიდან და კარზე ქურუმები დააყენა ცეცხლის მახვილით. ორივე ცოდვილი დიდ გაჭირვებაში ცხოვრობდა ედემის ბაღის ახლოს და ელოდნენ ევას შთამომავალს, რომელიც ცოდვისაგან დაიხსნიდა კაცობრიობას.

სახელმძღვანელოში მოთხრობილია წმინდა მარიამის შობის, ტაძარში მიბრძანების, საკურთხეველთან მიწვევის, მისი სანიმუშო ქცევისა და აღთქმის შესახებ, რომ იგი სამუდამოდ დარჩებოდა ქალწულად. 14 წლის მარიამს გათხოვება შეთავაზეს. მან უფროსებს გაუმხილა მისი განზრახვა, ტაძრის მსახურებმა დაიბარეს მისი ნათესავი მოხუცი იოსები და ჩააბარეს იგი მოსავლელად. მარიამი ხელსაქმით ეხმარებოდა იოსების ოჯახს. ქალაქ ნაზარეთში მარიამს მთავარანგელოზმა გაბრიელმა ახარა, რომ ის შობდა ძეს, სახელად იესოს. ანგელოზის განმარტებით ახალშობილი ქვეყნიერების მხსნელი უნდა ყოფილიყო.

წიგნის ავტორი წყვეტს თხრობას და მოზარდებს აწვდის კითხვებს განვლილი მასალის განსამტკიცებლად, შემდეგ ასწავლის „ღვთისმშობლის საგალობელს,“ ქება-დიდებით იხსენიებს დედათა შორის კურთხეულს და საგალობლის ზეპირად სწავლას ავალებს შეგირდებს. თან აძლევს განმარტებას, რომ იესო ქრისტე სამების მეორე სახეა. შემდეგ კვლავ კითხვებია, რომელიც ამყარებს ცოდნას სამოთხის თავგადასავლებზე, ღვთისმშობლის დამსახურებაზე კაცობრიობის წინაშე და საგალობელზე, რომელიც უნდა იქნას წაკითხული მწუხრზე – საღამოს ლოცვის დასასრულს.

აქვეა მოცემული ღვთისმშობლის მეორე საგალობელი.

ავტორს პედაგოგის ალღო კარნახობს, შეწყვიტოს თხრობა, კითხვებით, ლოცვათა შთაგონებით აღავსოს მოზარდები და შემდეგ განაგრძოს მაცხოვრის შობის, მირქმის, ნათლისღების ამბები.

მაცხოვრის სულიწმიდისაგან ჩასახვის გამო მოხუცი იოსების შიში ანგელოზის გამოცხადებამ დაძლია. ანგელოზმა ურჩია მოხუცს, დაეძლია შიში, რადგან სულიწმიდისგან ჩასახული ჩვილი მისი ერის მხსნელი იქნებოდა და სახელად იესო (მაცხოვარი) დაერქმეოდა.

იუდეველები რომის იმპერატორს ემორჩილებოდნენ იმ-ხანად, – განაგრძობს წიგნის ავტორი თხრობას, იმპერატორის სურვილისამებრ მთელი ქვეყნის მოსახლეობის აღწერა, ბრძანების თანახმად წინაპართა ადგილსამყოფელის მიხედვით უნდა მომხდარიყო. იოსები დავით წინასწარმეტყველის შთამომავალი იყო, ამიტომ იგი დავითის სამშობლოში, ბეთლემს გაემგზავრა, სადაც ხალხთმრავლობის გამო ბინა ვერ იშოვა და მწყემსებისაგან კლდეში მოწყობილ ბაგაში დაბინავდა. მარიამმა იქვე იმშობიარა. ანგელოზმა მწყემსებს სამოვარზე აუწყა იესოს მაცხოვრის შობის შესახებ, ანგელოზების გუნდმა უგალობა ახალშობილს, მწყემსებმა ბაგაში იხილეს ახალშობილი მარიამთან და იოსებთან ერთად და ადიდეს ღმერთი.

წიგნის ავტორი კვლავ ახდენს მონათხრობის კატეხიზაციას –

ვინ დაიბადა ქალწულისგან? ვინ არის იგი? ღმერთის მეორე სახეა? სად სუფევს ღმერთი? სად იშვა მაცხოვარი? საიდან მივიდა ის – წმინდასულისაგან? განკაცდა თუ არა ქალწულისგან? ღმერთად იქცა თუ არა? როდის ზეიმობენ მის დაბადებას ქრისტიანები?

სადა და კარგი თხრობითაა სახელმძღვანელოში აღწერილი ქრისტე ღმერთის მირქმის, ნათლისღების, უფლის მიერ მის მოწაფეებთან თქმული ლოცვის შინაარსი.

ავტორი მოსწავლეებს აძლევს განმარტებას, რომ უფლის ლოცვაში 7 თხოვნაა მოცემული. პირველი თხოვნა ეხება იმას, რომ (1) უფლის სახელი წმიდა იყოს ჩვენში, მორწმუნეებში, (2) რომ უფალი მუდამ იყოს მორწმუნეთა შორის, (3) რომ ჩვენშიც ისე სრულდებოდეს მისი ნება, როგორც ამას ასრულებენ ზეცაში ანგელოზები და წმინდანები, (4) რომ უზრუნველგვყოს ყოველდღიური ცხოვრებით, (5) მოგვითქვოს ცოდვები, (6) არ ჩაგვაგდოს განსაცდელში, (7) ვედრებაა, რომ დაგვიხსნას ბოროტისაგან, ე.ი. ეშმაკისგან.

ავტორი უფლის ლოცვას 3 ნაწილად იხილავს. პირველ რიგში მამაღმერთისადმი მიმართვას ასახელებს, რასაც მოწოდებას არქმევს, მეორეში – 7 თხოვნას, მესამეში – დიდების მეტყველებას მამა ღმერთისადმი – მის ქებას.

აღნიშნული გვერდებიც კითხვა-პასუხის სტილშია მოცემული. რაც უდავოდ აადვილებს მასალის გაგება-ათვისებას.

შემდეგი სტრიქონები ეძღვნება იესო ქრისტეს ლოცვას. კვლავ კითხვა – პასუხის მეთოდით წარმოდგება ლოცვის სრული შინაარსი. აქვე კითხვებით მეორდება ქრისტეს შობის, მისი განკაცების და გაღმერთების, მისი ღმერთად მოვლინების ისტორია. წიგნის შემდგომ თავებში მოთხრობილია უფლის ფერიცვალობა, იერუსალიმში შესვლის (ბზობის), საიდუმლო სერობის, უფლის წამების, გარდაცვალების, აღდგომის, ზიარების ისტორიები. ყველაფერი ასაკობრივი თავისებურებების გათვალისწინების პრინციპის დაცვით, მისაწვდომი თხრობით, საღვთო რიტუალებში

პირადი მონაწილეობის აუცილებლობითაა ნათელყოფილი. ყველა მომენტი პედაგოგისეული სისადავით უხსნის შეგირდებს სათქმელს. განსაკუთრებული სიმძაფრითაა გადმოცემული უფლის იესო ქრისტეს გაცემის, წამების, სიკვდილისა და დასაფლავების, აღდგომისა და ამაღლების, სულიწმიდის მოციქულებზე გადმოსვლის სურათები. გადმოცემის მანერა მეტად ნათელი, მისაწვდომი და შთამაგონებელია.

სახელმძღვანელოში საყურადღებო ადგილი აქვს დათმობილი ღვთისმშობლის მიძინების და ზეცად წაბრძანების ფაქტების და მართლმადიდებლური სარწმუნოების მრწამსის ანუ სიმბოლოთა შინაარსის გადმოცემას. სიმბოლოები შეგირდებს ასწავლის, რომ ღმერთი სულია უსხეულო, რომ იგი ზოგჯერ ხილულად ევლინება ადამიანებს, ზოგჯერ ანგელოზის სახით, ქრისტიანთა ღმერთი ერთია და სამპირადაა წარმოდგენილი. მამაღმერთი უხილავია, ის არავის უნახავს, მხოლოდ მოხუცის სახით არის ხატებზე გამოსახული, რაც შეეხება ძელმერთს, მის მიერ განცდილის გამო სხვადასხვა სახით გამოისახება (ქადაგების, ნათლისღების, ფერისცვალობის, ჯვარცმის, უფლის მარჯვენა მხარეს მჯდომის და სხვა მომენტებში), სულიწმიდას მტრედის სახით გამოსახავენ ხოლმე, რადგან მესიის ნათლისღებისას ამ ფორმით გამოჩნდა იგი მდინარე იორდანეზე, ღვთისმშობელი მარიამი უბიწო ქალწულად, შარავანდედით მოსილი გვხვდება ხოლმე. სახელმძღვანელო მკითხველს შთააგონებს, რომ ნათლისღება მხოლოდ ერთჯერ ხდება, ორჯერ მიღება არ შეიძლება.

სახელმძღვანელო გვკარნახობს, რომ ქრისტიანული სარწმუნოების მიხედვით უნდა ველოდოთ საყოველთაო აღდგომას ყველა გარდაცვლილი უნდა აღდგეს, მაგრამ არა ხრწნადად. სამუდამოდ აღდგებიან მართალთა სულები და ნეტარებით იცხოვრებენ, ცოდვილთა სულები კი მხოლოდ სატანჯველით იარსებებენ. მარადიული ცხოვრება დაიწყება ქრისტეს მეორედ მოსვლის შემდეგ.

ამ დებულებას წიგნის ავტორი შთამაგონებლად და დამა-

ჯერებლად ასწავლის მოზარდებს და ქმნის უცოდველი და ნაყოფიერი ცხოვრებისათვის სულიერად მომზადების საფუძველს.

წიგნის შემდგომი თავები ეძღვნება ლოცვათა შესწავლისა და ცხოვრებისეული გააზრების მიზანს. მოცემულია დიდიდან სადამომდე სხვადასხვა დროს აღსავლენი ლოცვებისა და ფსალმუნების მთელი რიგი – წმინდა ნინოს, წმინდა გიორგის და წმინდა ნიკოლოზის ტროპარები. მოსწავლე მოზარდებისათვის სპეციალურად, მიზანმიმართულადაა გამოყოფილი ცალკე თავები ლოცვებისათვის – სწავლის დაწყების წინ და სწავლის შემდეგ. მლოცველებმა მადლიერება უნდა გამოხატონ მიღწეული წარმატების გამო და შესთხოვონ უფალს, აღიზარდონ უფლის სადიდებლად, მშობელთა სანუგეშოდ, ეკლესიისა და მამულის სასარგებლოდ, ლოცვა მშობელთა და მასწავლებელთა კურთხევის მოთხოვნით მთავრდება.

ნაშრომს თანდართული აქვს უმთავრესი დღესასწაულების ნუსხა, მარხვის დღეების ჩამონათვალი და 9 ნეტარება, ეს უკანასკნელი ითვალისწინებს თავმდაბალ, საკუთარ არასრულყოფილებაზე და ცოდვებზე მგლოვიარეთა, მომთმენთა, კეთილთა, წმინდა გულის, შემწყალე, მშვიდობის მოსურნე, სამართლისათვის დევნილთა ნეტარების საფუძველთა ახსნას, ნათლად და კონკრეტულადაა ახსნილი, ვინ იმსახურებს უფლისგან ნეტარებას.

ავტორი ასევე წარმოუდგენს მოზარდებს 10 ქრისტიანულ ცნებას, ქრისტიანული ტაძრის მნიშვნელობას, როგორც უფლის სახლს, მორწმუნეთა საკრებულოს. აღწერს მის სამ ნაწილს (საკურთხეველს, შუა ნაწილს, კარიბჭეს), განმარტებულია ყველა მათგანის დანიშნულება, წმინდა ხატების განლაგება, წარმოდგენილია საეკლესიო ჭურჭელი და ნივთები (ბარძიმი, ფეშხუმი, ვარსკვლავი, ლახვარი, კოვზი, ღრუბელი, წმინდა ძღვენის შესამოსელები, საცეცხლური, კანდელი, სამირონე ემბეპაზი, გვირგვინები), კონკრეტულადაა მოცემული ცალკეული ჭურჭლის დანიშნულება,

ხმარების წესი და სხვა. წიგნის ბოლო სტრიქონებში განმარტებულია წირვა – ლოცვისას საჭირო სიტყვების განმარტება (აიაზმა, ალილუია, ამბიონი, ანგელოზი, ლიტურგია, მაგია, მესია, მირონი, ქადაგება და სხვ.)

მელიტონ კელენჯერიძემ, როგორც პედაგოგმა და ღვთისმოსავმა ადამიანმა, იცოდა იმ სიძნელეთა შესახებ, რომელიც წინ ეღობებოდა სასწავლო საგნის – საღვთო სჯულის სწავლებას, უჭირდა ნორჩებს მისი დოგმებისა და დებულებების გათავისება. ამიტომაც განათლებულმა პედაგოგმა და ბუნებით მოძღვარმა შექმნა დამხმარე სახელმძღვანელო, რომელსაც იგი წიგნის წინასიტყვაობაში მცირე ნაშრომად მოიხსენიებს, მაშინ, როცა წიგნმა უდიდესი როლი შეასრულა საღვთო სჯულის სწავლების ხარისხის გაუმჯობესების, სარწმუნოებრივი გრძნობის გაღვივებისა და სულიერების უზენაესობის დამკვიდრებისათვის ზრუნვის პროცესში.

წიგნი პედაგოგიური აზროვნების პრინციპების გათვალისწინებით დღემდე ინარჩუნებს ცხოველმყოფელობას.

დეკანოზი მელიტონ კელენჯერიძე – გაბრიელ ეპისკოპოსის სახისათვის

დეკანოზი მელიტონ კელენჯერიძე – სასულიერო მოღვაწე, მწერალი, პედაგოგი, ეროვნული განათლების დეველოპმოსილი მუშაკი, ქართული ზეპირსიტყვიერების, ლიტერატურისა და გრამატიკის მკვლევარი, მთელი მისი შეგნებული ცხოვრებით ქართული ეროვნული კულტურის მოჭირნახულე გახლდათ. მამულიშვილური ვალი კარნახობდა, საკუთარი ენერგიის დაუზოგავად შეექმნა საფუძველი წარსულისა და აწმყოს ისე წარმოსაჩენად, რომ იგი მომავლის ამოცანათა გადაწყვეტას მომსახურებოდა.

ეპოქა, რომელშიც მელიტონ კელენჯერიძე მოღვაწეობდა, მრავალფეროვანი და ქარტახილებით აღსავსე იყო. თერგდალეულთა პოზიციები, მამათა და შვილთა დავის შეუპოვრობა, ბატონყმობის გაუქმების ჯერ შეუცნობი შედეგები აძლიერებდნენ წარსულისადმი ყურადღებას, მისი არდავიწყება – შენარჩუნებისათვის ზრუნვა ერთგვარ სტიმულს იძლეოდა მყოფადის მტკიცე საფუძველზე აწმყოს დასაშენებლად. ასეთი ვითარება ქმნიდა პირობებს ღირსეულ მამულიშვილთა დეველოპმოსის წარმოსაჩენად. გადამწყვეტ მნიშვნელობას იძენდა დადებითი მაგალითის ძალა. ეპოქისეულ მოთხოვნათა შთაგონებით პედაგოგმა, მკვლევარმა და მწერალმა მელიტონ კელენჯერიძემ ხელი მოჰკიდა დიდი მამულიშვილის გაბრიელ ეპისკოპოსის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის შესწავლას და საკუთარი მიზანდასახულობის შესახებ ამომწურავი ინფორმაცია მიაწოდა ქართველ საზოგადოებას წერილების, კითხვარების, განმარტებების სახით, ნაშრომის წინასიტყვაობაში კი მოკრძალებით მიუთითა:

„თუ ვკიდებთ ხელს დიდი გვამის ისტორიას, ვკიდებთ შიშით, კრძალვით, მორიდებით, მაგრამ იმის შეგნებითაც, რომ კაცად

კაცადმა თავისი ტვირთი უნდა იტვირთოს, სეირის მაყურებელი არ უნდა იქნეს, ყველაფერში თავისი წვლილი უნდა შეიტანოს.”³

მას მიაჩნდა, რომ გაბრიელ ეპისკოპოსის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ასახვა მეტად საპასუხისმგებლო საქმე იყო, ამიტომაც დასძენდა თავმდაბლურად.

„ჩვენ რომ დიდი ისტორიკოსების დაბადებას ვუცადოთ, დღეს ცოცხალი ფაქტები ხალხის ხსოვნაში სავსებით დაცულნი შემდეგ წყვდიადში ჩაინთქებიან. ის საკითხებიც რისი ნახვა – პოვნა – დაკრძალვა დღეს ადვილია, მომავალი ისტორიკოსებისთვის, შეიძლება სულ გაქრნენ. ამიტომ ყველამ რომ თავისი ქნას, ერთიმეორეს არ დაუშვლიან.“⁴

როგორც ვხედავთ, მიზანი აშკარაა, მიზნის მიღწევის საშუალება კი მამულიშვილური ვალის გათავისებაშია და იქვე გვთავაზობს ავტორი მისეულ მოსაზრებას:

„ამ საქმეს ჩვენ დიდ აღმზრდელობით მნიშვნელობას ვაძლევთ. გაბრიელი ისეთი სახეა, რომელსაც შეუძლია სასიკეთოდ იმოქმედოს კაცზე. თითოეული სიტყვა და საქმე მისი კანონად დასადებია, დღესაც ჯადოსნურად მოქმედებს მისი ცხოვრების მაგალითები ადამიანზე“⁵.

მელიტონ კელენჯერიძე მთელი არსებით პედაგოგია და კარგად იცის, რა ძლიერ მოქმედებს აღსაზრდელზე დადებითი პიროვნული მაგალითის ძალა. ამიტომაც არ ზოგავს ენერგიას ეპისკოპოსის სახის წარმოსადგენად. იმდროინდელი პრესის ფურცლები, კერძო მიმოწერები და პირადი კონტაქტები ადასტურებენ, რომ წიგნის ავტორმა საერთო ყურადღება და მხარდაჭერა დაიმსახურა და შექმნა მდიდარი მასალის მოპოვებისა და გამოცემის მატერიალური უზრუნველყოფის ყველა პირობა.

ერთობლივმა დაინტერესებამ განაპირობა მიზანდასახულობის

3 კელენჯერიძე მ. - გაბრიელ ეპისკოპოსი იმერეთისა, 1919, წინასიტყვაობა, გვ. 1

4 იქვე გვ. 1

5 იქვე გვ. 7

მაღალხარისხოვანი რეალიზება. ნაწარმოები, დოკუმენტურ მასალაზე დაყრდნობით, დაწვრილებით ცნობებს გვაწვდის გაბრიელ ეპისკოპოსის ცხოვრების შესახებ ჩვილი ბავშვობიდან უკანასკნელ ამოსუნთქვამდე. საყურადღებოა, რომ ყველა პერიოდის წარმოდგენისას ავტორისეული პედაგოგიური, პროფესიული ალლო და ხედვა იგრძნობა. ჩანს მისი ღრმა განსწავლულობა, აღზრდის პროცესის, როგორც თეორიული, ასევე პრაქტიკული ყოველდღიურობის ანალიზის დიდი უნარი. იგი ადამიანს ხედავს, როგორც დადებითი ასევე უარყოფითი მხარიდან და პირველივე შესაძლებლობისთანავე აძლევს მას სწორ, ცხოვრებისეულ შეფასებას. გაბრიელ ეპისკოპოსის შესახებ მელიტონ კელენჯერისეულ ნაწარმოებს არც ისტორიული ექსკურსი აკლია, არც ფსიქოლოგიური და მრავალმხრივ მეცნიერულია. იგი აღმზრდელობითი ხასიათისაა და სამაგალითო საგრძნობია ეპოქისეული სიძნელეები სწავლა-განათლების საკითხებთან დაკავშირებით, სახეზეა საზოგადოებრივი, სასკოლო, საოჯახო აღზრდის ეპიზოდები, ცოცხალ მაგალითებზეა დაყრდნობილი აღზრდის თეორიული საფუძვლების რეალიზების გზები და შედეგთა ხარისხობრივი მაჩვენებელი.

ეპოქა, რომელშიც გერასიმე (მომავალი ეპისკოპოსი) მოველინა ქვეყანას, დამძიმებული იყო გარემო პირობებით, ცხოვრების წესი მარტივი იყო, ფუფუნებას მოკლებული.

„თვით ოჯახის წყობილებაც იმდენად მარტივი და ბუნებრივი იყო, რომ ბევრ ფიქრსა და ღელვას არ ითხოვდა ადამიანისგან“, - ამბობს წიგნის ავტორი მელიტონ კელენჯერიძე და მკითხველის ყურადღებას მიაპყრობს საოჯახო აღზრდის მომენტებზე. მომავალი ეპისკოპოსის, მოზარდი გერასიმეს მამა, მკაცრი და მოსიყვარულე აღმზრდელი იყო. მან, ეკლესიის მსახურმა, კარგად იცოდა სწავლის ფასი. თვით შრომის მოყვარე და ღვთისმოსავი შვილებისგანაც მუდმივ წესრიგს და და თადარიგიანობას მოითხოვდა, უხვად უზიარებდა მათ საკუთარ გამოცდილებას. მშობლიური ალლო

კარნახობდა, მეტი დრო და სახსრები გამოეყენებინა შვილების ცოდნის მოსაპოვებლად, გამოცდილების დასაგროვებლად, მაგრამ მატერიალური პირობები ბოჭავდა მის მიზანდასახულობას, თავს იმით ინუგეშებდა, რომ შეეძლო მოზარდი შვილები, მათ შორის გერასიმე, საბეროდ მოემზადებია სოფლის მასსავე ეკლესიაში.

„მაშინდელი ბავშვის აღზრდა ჩვენში თითქმის იგივე „საბეროდ“ მზადება იყო. მონასტერ – ეკლესია იგივე სკოლა იყო. მდიდარი და ღარიბი, თავადი და გლეხი მონასტრისკენ მიილტვოდა, ბევრ წარჩინებულ ქართველ გვამს მიუღია იქ ჩინებული განათლება“⁶

როგორც ვხედავთ, გერასიმეს, იგივე გაბრიელ ეპისკოპოსის აღზრდა – სწავლება მამისეულ სახლში იწყება და ეკლესიის ფარგლებში მიმდინარეობს. რუსული ენის სწავლების აუცილებლობას ეპოქა აპირობებს და მშობლებიც იძულებულნი არიან ოზურგეთის ახლოს განლაგებული რუსული სამხედრო ჯარის შენაერთებში იპოვონ რუსული ენის მასწავლებელი.

„რუსული სკოლა, თუმცა გამჩდარი იყო საქართველოში, კეთილშობილთა სასწავლებელიც თბილისში, სემინარიაც, გიმნაზიაც, მაგრამ პროვინციებისთვის ეს უცხო იყო. ჯერ იქ ისევ ძველი დრო ტრიალებდა... ფუნქციონირებდა სკოლა ქართული უენო, მუნჯი, ხალხის შეხედულებით.“⁷

ასეთ სკოლათა რაობის შესახებ არაერთ მოგონებასა და მოსაზრებას მოიშველიებს წიგნის ავტორი. მათ შორის ილუმენი მამა დავით მიქიაშვილის მოგონების მიხედვით მცირე ეროვნულ სკოლებში.

„ბავშვების მდგომარეობა აუტანელი იყო, 90% შიშვლები იყვნენ, ეყარნენ უხეირო ქოხებში, მშობლები მოუტანდნენ მხოლოდ სიმინდის ფქვილს და ლობიოს, ამასთან არა გასაძლომად. ხან სულ მშიერნი იყვნენ, შეშა ტყიდან თითონ ბავშვებს უნდა მოეტანათ ზურგით, გამოეცხოთ მჭადი, მოეხარშათ ლობიო, ზოგი ვახშმად ეჭამათ, ზოგიც მეორე დღისთვის შეენახათ. მერე მიდგებოდნენ

6 კულენჯერიძე მ. – გაბრიელ ეპისკოპოსი იმერეთისა, 1919, წინასიტყვაობა, გვ. 27
7 იქვე გვ. 21

გაკვეთილების სწავლას ცეცხლის შუქზე კერიასთან. მოსწავლეთა ცემა წკნელით სახაზავით, მუხლებზე დაყენება, კარცერში ჩამწყდევა, უსადილოდ დატოვება მიღებული იყო.⁸

მიუხედავად აღნიშნულისა, გერასიმეს, მისი ოჯახის ნიჭისა და საზრიანობის წყალობით, არ განუცდია იმდროინდელი სკოლის დამთრგუნველი გავლენა. მოცემული საგანმანათლებლო პერიოდი გვიჩვენებს, რომ ქვეყნად მხოლოდ სასულიერო სასწავლებელთა ქსელია მოზარდთა განათლების ძირითადი ძარღვი და იგი სასულიერო სემინარიას ექვემდებარება. გაბრიელის – მომავალი ეპისკოპოსის მამა შვილის ნიჭისა და გულმოდგინების შემყურე გრძნობს მისი საფუძვლიანი ცოდნით აღჭურვის აუცილებლობას. არ კმაყოფილდება ადგილობრივი საეკლესიო ვიწრო განათლების ფარგლებით და შვილებს, მათ შორის გერასიმეს, თბილისში გზავნის სასულიერო სასწავლებელში (4 შვილიდან მხოლოდ ორმა – გერასიმემ და სიმონმა შეძლო სასწავლებლის დასრულება). ადვილი არ იყო, ღარიბი მღვდლის ოჯახს ეზრუნა შვილების განათლების შემდგომ საფეხურზე გაგრძელებისათვის, მაგრამ გერასიმეს მომავლით დაინტერესდა სემინარიის პედაგოგი კლიმენტი კანევსკი. საოჯახო აღზრდის წყალობით და ნიჭიერებით გამორჩეული მოსწავლე პედაგოგმა პირადი მატერიალური უზრუნველყოფით ფსკოვის სასულიერო სემინარიაში წაიყვანა სასწავლებლად. ეს კეთილშობილური ნაბიჯი ღირსეულად დააფასა შეგირდმა და 2 წლის შემდეგ შეძლო პეტერბურგის სემინარიის მსმენელი გამხდარიყო. 1845 წელს სემინარია წარმატებით დაასრულა და საჭირო ცოდნით აღჭურვილმა გადაწყვიტა, დაბრუნებოდა სამშობლოს, რომ მის მიერ მიღებული ცოდნა და გამოცდილება მშობლიურ კუთხეს, ხალხს მოხმარებოდა. მას შეეძლო, მისი მომავალი დაეკავშირებინა მეცნიერების მრავალი დარგისათვის, მათ შორის ფიზიკისა და მათემატიკისათვის, შეექმნა შრომები

8. კელენჯერიძე მ. – გაბრიელ ეპისკოპოსი იმერეთისა, 1919, წინასიტყვაობა, გვ. 116

ექსპერიმენტალურ ფსიქოლოგიაში, ფილოსოფიაში. მიუხედავად მრავალმხრივი შესაძლებლობისა იგი არჩევს ღვთისმსახურებას, გადაწყვეტს, მოძღვრის მძიმე ჭაპანი გაიხადოს მიზანდასახულებად და იცხოვროს სიკეთითა და ადამიანური ურთიერთობებით დატვირთულმა. ამ გზაზე არ დაჰკლებია მოძღვარს არც პატივი და არც წინააღმდეგობებით სავსე მწარე გაკვეთილები.

მან თბილისის სასულიერო სემინარიის ინსპექტორად მუშაობისას გულმოდგინე შრომით მიიქცია ხელმძღვანელობის ყურადღება. 1851 წელს მოიპოვა მაგისტრის ხარისხი, 1845-51 წლებში თავი გამოიჩინა პედაგოგიურ სარბიელზე, რის გამოც ანდობდნენ სხვა ქალაქსა და რაიონში სასწავლებელთა ინსპექტირებას. იგი განსაკუთრებული ნიჭისა და თვალსაჩინო ცოდნის საფუძველზე აირჩიეს ფიზიკა – მათემატიკის პროფესორად, მაგრამ სამეცნიერო საქმიანობა პირითად მიზნად არ დაისახა, ყოველთვის მამულიშვილური ვალდებულებით ხელმძღვანელობდა, მას ხელს უწობდა ღრმა ცოდნა, ალღო, ნიჭიერება. საფუძვლიანად იცოდა სასულიერო მწერლობა, ფლობდა სლავიანურ ძეგლებს, სამოციქულოს, არც მჭერმეტყველება ჰქონდა. მან არჩევანი სწორად განსაზღვრა – უშუალოდ ხალხის მსახურება ...

დიდი ნიჭისა და შესაძლებლობის მქონე, ახლად შექმნილი ოჯახის მამა. ახალგაზრდობაშივე დასეტყვა განგებამ, ერთბაშად დაატეხა თავს დიდი უბედურება, სულ მცირე დროში დაკარგა 5 შვილი და ახალგაზრდა მეუღლე. მწუხარებამ დააბნია. ცოლ - შვილის ესოდენ მოყვარულს ერთბაშად გამოეცალა საძირკველი. უნდოდა ხელი აეღო ამქვენიური ცხოვრებისაგან, შეეწყვიტა ღვთისმსახურება, პესიმიზმმა დაიმორჩილა.

„მინდა ვინმეს დაველაპარაკო, ჩემი ფიქრები გავუზიარო და არავინა მყავს“ შესჩიოდა იგი პეტერბურგელ მეგობარს მღვდელ რუდაკოვს. რუდაკოვმა, ამ საოცრად ერთგულმა და გონიერმა მეგობარმა, ურჩია მეტი ემუშავა, ეკითხა. დამორჩილდა იგი

მეგობრის რჩევას, გამოიწერა ჟურნალები, წიგნები, მაგრამ ვერ ჰპოვა სრული სიმშვიდე. სად წიგნი და სად ცოცხალ ადამიანთან ტკბილი საუბარიო, – წერდა იმავე მრჩეველს და ებრძოდა საკუთარ განცდებს. მასში ერთმანეთს უპირისპირდებოდა მწუხარება და მოვალეობა. ბოლოს და ბოლოს ითხოვა, ბერად აღკვეცათ იგი. ეგზარხოსმა იშუამდგომლა სინოდის წინაშე და 1856 წელს 32 წლის ახალგაზრდა ბერად აღკვეცეს სიონის ტაძარში, შეინარჩუნა მასწავლებლობა სემინარიასა და ქალთა ინსტიტუტში, თანდათან დაუბრუნდა სამეცნიერო სამუშაოს, მალე (1858 წელს), გორის ეპისკოპოსად აკურთხეს. ძნელი იყო მისთვის სასწავლო პროცესიდან წასვლა, პედაგოგიურ სარბიელს მოწყვეტა. გაუჭირდა მოსწავლეებსაც მასთან განშორება. ამიტომაც უთითებს წიგნის ავტორი:

„ბევრი ცრემლი დაიღვარა იმ დღეს სასწავლებელში, რასაკვირველია მეტ მგრძნობელობას ამ შემთხვევაში ქალები გამოიჩინდნენ, ის ქალები, რომლებიც ანაფორის კალთებს ახევდნენ გაბრიელს ყოველ მოსვლაზე და ხელებს ულოკავდნენ, ის ქალები, რომელთა შორის ბევრს ვნებათა ღელვაც კი აშლიათ ხოლმე და ისტერიკა დამართნიათ საყვარელის მოძღვრის შეხვედრაზე“.⁹

ასეთ კონტექსტში მიანიშნებს გაბრიელის ასკეტური ცხოვრების შინაარსზე ნაწარმოების ავტორი და უხვად იძლევა ცნობებს ეპისკოპოსის ცხოვრების დეტალებზე, რომლებიც ასურათხატებენ მის მისაზამ ადამიანურ თვისებებს, უბრალოებას და უპრეტენზიოებას.

„...სადად ჩაცმული დადიოდა კაბა – ანაფორით, შრომობდა ფიზიკურად, ზომიერება და უბრალოება ახასიათებდა ყოველდღიურობაში, უყვარდა ზუსტი ხარჯთაღრიცხვა, ყაირათიანობა და ეკონომია. დიდი საქმისთვის, უშურველად გასცემდა სახსრებს ეკლესიის მშენებლობის, გზებისა და ხიდების მოწესრიგების, მოწყალებისა და ქველმოქმედებისათვის, ცხოვრობდა ღოცვა-კურთხევით, მარხვით, უბრალოდ და უპრეტენზიოდ.

9 კულენჯერიძე მ. – გაბრიელ ეპისკოპოსი იმერეთისა, 1919, წინასიტყვაობა, გვ. 40

„უამრავი ახალგაზრდა იზრდებოდა მისი ხარჯით, განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევდა შორეული სვანეთიდან და აფხაზეთიდან ჩამოსულ მოზარდებს. პატიმრებს ეხმარებოდა უჩინრად, მოძღვრავდა მათ საკაიკაცოდ. დაუზარებლად გასცემდა სახსრებს ღარიბ – ღატაკთა, ავადმყოფთა, უმწეოთათვის. არასოდეს ითხოვდა პირად პატივისცემას. მოგზაურობისას არ იახლებდა ამაღლას. ერთი ცხენი და ერთი დიაკონი ახლდა მხოლოდ საწმყოს და ეკლესია – მონასტერთა მოსანახულებლად მიმავალს. სძულდა მომხვეჭელობა, სიხარბე, გმობდა ამ მიმართულებით დამკვიდრებულ მავნე ჩვეულებებს. სწორედ, ამის დამადასტურებელია სამეგრელოში მის მიერ გაწეული შრომა და გაბედული ნაბიჯები მექრთამეობისა და ხალხისათვის საჩოთირო სხვა წეს – ჩვეულებათა აღსაკვეთად.

წიგნის ავტორი, პედაგოგი და აღმზრდელი ყურადღებას ამახვილებს, რომ ეპისკოპოსი მომავალი თაობის გასანათლებლად იყენებდა ყველა მომენტს. შემთხვევით შეხვედრებსაც კი. გამოკითხავდა ხოლმე მოზარდებს ლოცვებს, საღვთო რიტუალების საიდუმლოს, თვით აქტიურად ებმებოდა საპასუხო პროცესში, ხანდახან იქვე აუხსნიდა და შეასწავლიდა ლოცვას პატარებს. სასიკეთოდ დამოძღვრავდა და მოწყალებას შეაგებებდა საჭიროების მიხედვით. ყველა ამ თვისებასთან ერთად იგი იყო კარგი ორატორი. წირვას ისე არ გაუშვებდა, თუ ძირფესვიანად არ გაშიფრავდა თემატიკის შესაბამისად შინაარსს. დიდებულად მეტყველებდა, როგორც ქართულ – მშობლიურ ენაზე, ისე რუსულად. ბევრი დაბრკოლება ხვდებოდა ყოველდღიურად, წიგნის ავტორის შეფასებით მღვდელმთავარს. სხვას დააბნევდა წინააღმდეგობები, მაგრამ გაბრიელი არ იბნეოდა, საკუთარი მრწამსით მოქმედებდა და მიუხედავად უკუღმართი დროისა, დაუნდობელი ცენზურისა ხალხისთვის სასარგებლოს და მისაწვდომს ხდიდა ღვთისმსახურების ყველა მომენტს.

„თითოეულ მის სიტყვაზე ცენზორის დაღი ასვია. ხომ სემინარიის პროფესორი იყო, მაგრამ სიტყვას ვინ ათქმევინებდა პროფესორ – მაგისტრ – არქიმანდრიტს, თუ ან სემინარიის რექტორი არ მოუწერდა ხელს ქადაგებაზე ან ეგზარქოსი“.¹⁰

ასეთი ცენზურის პირობებში მას არ დარჩენია არც ერთი საქვეყნო პრობლემა, რომელიც მთელი სიგრძე – სიგანით არ განებილა ქადაგებების მეშვეობით. უშიშრად იქცეოდა. როცა გრძნობდა მართალი იყო, შეუპოვრად მოქმედებდა. გაბედულად ქადაგებდა და გაბედულებას უნერგავდა ყველას. მან ქადაგებისას არაფრად ჩააგდო ბატონყმობის გაუქმებასთან დაკავშირებული უკმაყოფილება და მისი უშიშარი მოქმედებით მონუსხა შეკრების მონაწილენი, შეიარაღებულ ძალას დაუპირისპირდა ქედშეუხრელად. განაცვიფრა მის ირგვლივ ყველა, გააოჩქევა მის მიმართ მოკრძალება და პატივისცემა.

სამართლიანობაში იყო მისი სწორუპოვარი ძალა. ებრძოდა გავრცელებულ ჭორებს და უხამსობას. წიგნის ავტორი მკითხველს წარმოუდგენს გაბრიელ ქიქოძის მოგონებას იმ ჭორის შესახებ, თითქოს ებრაელთა სარწმუნოება ქრისტიანთა სისხლს ითხოვდა. ეს ჭორი ძაბავდა ამ ორი ეროვნების ადამიანთა ურთიერთობას. გაბრიელ ეპისკოპოსმა ამის შესახებ დამაჯერებლად აღნიშნა, რომ ეს უმეცრება და ბრალის დადება იყო... და დაიჯერა მისი სიტყვა ერმა და ბერმა. დაძაბულობა შენელდა.

ავტორი მიუთითებს გაბრიელის წარმოთქმული ქადაგებების ხიბლზე, რომელიც წვდებოდა კაცთა გულის სიღრმეებს, საუბრობს მისი სიტყვის გავლენაზე, რომელსაც განიცდიდა უკლებლივ ყველა მსმენელი, მისი სახის გამომეტყველებზე, რომელიც სარწმუნოებაზე გულცივ კაცსაც აუნთებდა გულში ღვთის სასოებას და შიშსაც. მელიტონ კელემჯერიძე ეპისკოპოსს „ზეციურ მწყემსმთავარს, იესო ქრისტეს ჭეშმარიტ მოადგილეს“ უწოდებს.

წიგნის ავტორის აზრით, მისი სიტყვა იყო შთამბეჭდავი,

10 კელემჯერიძე მ. – გაბრიელ ეპისკოპოსი იმერეთისა, 1919, გვ. 81

რადგან იგი ეხებოდა იმ დროისათვის ყველა საჭირბოროტო საკითხს დაწყებული საერო – საგანმანათლებლო პრობლემებიდან დამთავრებული მორალის, ზნეობის, ყოველდღიური ყოფის, საოჯახო თუ სასულიერო პრობლემათა ავ – კარგით.

ავტორი მელიტონ კელენჯერიძე, გაბრიელ ეპისკოპოსის საოჯახო და საღვთისმეტყველო აღზრდაში ხედავს მრავალმხრივი ზნეობრივი განათლების მტკიცე საფუძველს...

„გულმოდგინე ლოცვა, სწავლა და ფიზიკური მუშაობა და თამაშობა – აი, ოთხი აუცილებელი ელემენტი იმ დროის საღი აღზრდისა, იმ სკოლისა, ამიტომაც იყო რომ ხე ფესვებს არ იყო მოცილებული და ნაყოფი – ტოტს, ჯანიც მრთელი იყო, სულიც მშვიდი და გულიც ლაღი. მშრალი გონება არ ღრღნიდა სწავლულის გულს, რადგან ყოველი იდეა, ცნება; აზრი რწმენაში პოულობდა უკანასკნელ პასუხს, პრობლემის უტყუარ ახსნას და სისხლიც წესიერად მოძრაობდა ძარღვებში მუშაობისა და თამაშობის წყალობით.“¹¹

სწორედ მიზანმიმართული აღზრდის სიღრმეა პიროვნების მაღალზნეობრივი თვისებების სათავე, ღრმა ცოდნის და ერუდიციის საფუძველი, – ამბობს წიგნის ავტორი და განსაკუთრებით მიაპყრობს მკითხველის ყურადღებას იმ მისაბამ თვისებებზე, რომელიც დამახასიათებელი იყო გაბრიელ ეპისკოპოსისათვის – იგი პირადი მაგალითის ძალით ზრდიდა მრევლს, აჩვენდა წესრიგს. ეკლესიაში უწესრიგობას რომ შენიშნავდა, თვით აიღებდა ხელში ცოცხს და შენობის მოწესრიგებას შეუდგებოდა, ებრძოდა მექრთამეობას, პროტექციას, სიზარმაცეს.

სამეგრელოს ეპარქიაში თურმე ადრე შესამოწმებლად ჩასულ პიროვნებებს ფულს უგროვებდნენ. ასევე მოიქცნენ გაბრიელ ეპისკოპოსის სტუმრობისას. მისთვის გადასაცემი ფული მხლებელს შავლიანიძეს გამოატანეს ქუთაისში. გაბრიელი განარისხა ამ ფაქტმა, დაგმო მათი საქციელი და „დამპალი ხასიათი“ უწოდა მსგავს მოქმედებას.

11 კელენჯერიძე მ. – გაბრიელ ეპისკოპოსი იმერეთისა, 1919, გვ. 27

გაბრიელ ეპისკოპოსი, არაერთი სამეცნიერო შრომის და პაე-ქრობის ავტორი, ხშირად ეწეოდა მიზანმიმართულ ქადაგებებს. მტრობის, შურისძიების, ქურდობის, მეძავეობის, ცრურწმენათა აღმოსაფხვრელად. მან ხელი შეუწყო აბრეშუმის ჭიის გავრცელებას საქართველოში. ხალხი მას (აბრეშუმის ჭიას) ოჯახში მეხის მომგვრელ რაობად თვლიდა. გაბრიელმა გაათვითცნობიერა ისინი ცრურწმენის არსში, ასევე აღკვეთა ვითომდა კუდიანების დადაღვის ჩვევა.

კეთილი და სათნო ეპისკოპოსი შეუვალი იყო პრინციპული საკითხების გადაწყვეტისას. არავის გავლენის ქვეშ არ მოექცეოდა, ებრძოდა პროტექციას, უღირსს არასოდეს დააწინაურებდა რა დონის პიროვნებასაც არ უნდა ეშუამდგომლა მისთვის. რაც განსაკუთრებით ჟღერდა მომხვეჭელობით გარემოცულ დროსა და სივრცეში. იგი თავის მხრივ არავის შეაწუხებდა პირადი საჭიროებით, ან პირადი ვარამის გაზიარებით. მის სამწყო ეპარქიაში იმდენი ეკლესია აშენდა მისივე ხელდასმით, რამდენიც არ აშენებულა მანამ 2 საუკუნის მანძილზე. მაგრამ, როცა აღმაშენებელი უწოდეს, არ მიიღო იგი მაღალი წოდება. არასოდეს უფიქრია საკუთარი ღვაწლის გამოაშკარავებაზე, ყოველთვის ეხმარებოდა გაჭირვებულებს. მის მიერ გაწეული დახმარების შინაარსი მხოლოდ ვიწრო წრისათვის იყო ცნობილი უნებურად გამოაშკარავებამდე.

გაბრიელ ეპისკოპოსის – ამ ღვთისწიერი, ღრმა და პრინციპული კაცის გარდაცვალებას დიდი გამოხმაურება მოჰყვა. უამრავი დეპეშა და მწუხარების გამომხატველი წერილი იქნა მიღებული საქართველოს სხვადასხვა კუთხიდან. ავტორები იზიარებდნენ ბრძენკაცის გარდაცვალებით გამოწვეულ მწუხარებას, ტარდებოდა მოსახსენებელი პანაშვიდები, გარდაცვლილის პატივგების მიზნით მოდიოდა შესაწირავი სამახსოვრო ნივთები, შემკული სახარებები, ხატები ...

საინტერესოდ, დოკუმენტებზე დაყრდნობით აღწერა მელიტონ კელენჯერიძემ ეპისკოპოსის გარდაცვალებისა და დასაფლავების

მომენტები, პედაგოგმა და მწერალმა თავგამოდებით დაძლია ყველა წინააღმდეგობა, რაც თან ახლდა იმ დროისათვის წიგნის შექმნას, გამოცემას და ნიკო ნიკოლაძის დახმარებით შეძლო, გაბრიელ ბრძენკაცის ცხოვრების არაერთი ეპიზოდი გადაერჩინა დავიწყებას.

ყურადსაღებია, რომ მელიტონ კელენჯერიძეს მტკიცედ ჰქონდა გადაწყვეტილი გაბრიელ ეპისკოპოსის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის მნიშვნელოვანი მომენტების თხრობის გაგრძელება, ამიტომაც სთავაზობდა წიგნის დასასრულს მკითხველთა ფართო წრეს, გაეცათ პასუხი ოთხმოცამდე კითხვისათვის თხზულების მომდევნო თავების შესაქმნელად, გამოთქვამდა სურვილს, რაც შეიძლება მეტი ცნობა ჰქონოდა ეპისკოპოსის შესახებ, რომ სრულქმნილი სახით წარედგინა მკითხველისათვის ღირსეული მამულიშვილის პორტრეტი. მისივე სიტყვებით რომ ვთქვათ, მომდევნო თავებში მოცემული უნდა ყოფილიყო გაბრიელ ეპისკოპოსის დიდი საქმეების ყოველმხრივი განხილვა – დაფასება და მათ შესახებ დოკუმენტების გამოქვეყნება, სადაც დაინახავდა მკითხველი დიდ გაბრიელს – გაბრიელს მებრძოლს, გაბრიელს მოაზროვნეს, გაბრიელს მამულიშვილს, გაბრიელს მოქალაქეს და ამით იმ დროის სურათიც ნათლად გადაიშლებოდა მკითხველის თვალწინ.

წიგნის ავტორს უნდოდა ნათელყო გაბრიელ ეპისკოპოსის მამულიშვილური პოზიცია იმ დროისათვის ბევრ საქვეყნო, საჭირობოროტო საკითხზე (მათ შორის საეკლესიო ხაზინის გაძარცვის, გელათისეული ნივთების განიავების, სკოლებიდან მშობლიური ენის გაძევების მცდელობის, ქართული ენის უკვდავების და სხვა საკითხებზე).

მელიტონ კელენჯერიძეს, პედაგოგს, და მოღვაწეს, იზიდავდა გაბრიელ ეპისკოპოსის მაღალადამიანური თვისებები: ცოდნა, ერუდიცია, სათნოება და გაბედულება. პედაგოგს და აღმზრდელს სჯეროდა დადებითი მაგალითის კეთილისმყოფელი ძალის, ამიტომ მიზნად ჰქონდა დასახული ღირსეული მამულიშვილის ღვაწლის

გასაჯაროება. სწამდა, სასიკეთო გავლენას მოახდენდა იგი ერსა და ბერზე.

წიგნის ავტორის შრომას ხიბლს მატებს გაბრიელ ეპისკოპოსთან გამოთხოვების ცერემონიალის სრულად წარმოდგენა. გამოსამშვიდობებელ სიტყვათა შინაარსი და დატვირთული სქოლიოები, რომლებიც სრულყოფილს ხდიდნენ მოღვაწის ნათელ სახეს.

წიგნის ავტორის მიზანი ერთობ კეთილშობილური იყო, როცა გადაწყვიტა დოკუმენტალურ მასალაზე დაყრდნობით, თანამედროვეთა მოგონებების მოშველიებით ოფიციალური ცნობების ფონზე გაეგრძელებინა გაბრიელ ეპისკოპოსის სახის სრულყოფა. პირველი წიგნის ბოლოსიტყვაობაში იგი წერდა, რომ მეორე წიგნიდან შეუდგებოდა გაბრიელის დიდ – დიდი საქმეების ყოველმხრივ განხილვა – დაფასებას და მათ შესახებ საბუთების გამოქვეყნებას, მაგრამ აურაცხელმა შრომამ ამ სიტყვების ავტორს ფუჭად ჩაუარა, ფიზიკურმა მდგომარეობამ უმტყუნა, ვერ გაუძლო დაუმსახურებელ ბრალდებებს, მის შემდეგ ჯეროვნად ვერავინ იზრუნა მისი არქივის მოვლა – პატრონობაზე და დაიფანტა იგი.

დეკანოზ მელიტონ კელენჯერიძის ნაშრომი „სულმნათი გაბრიელის საუნჯე“

მელიტონ კელენჯერიძეს, როგორ პედაგოგს, მწერალს, ქართული ენის, ზეპირსიტყვიერების, ლიტერატურის, ისტორიის მკვლევარს და სასულიერო პირს იზიდავდა გაბრიელ ეპისკოპოსის მაღალადამიანური თვისებები: ცოდნა, ერუდიცია, სათნოება და გაბედულება. პედაგოგს, და აღმზრდელს სჯეროდა დადებითი მაგალითის კეთილისმყოფელი ძალის გავლენის, ამიტომ შეისწავლა და დიდი შრომის შედეგად შექმნილი ნაშრომებით ამომწურავი ინფორმაცია მიაწოდა ქართველ საზოგადოებას იმერეთის ეპისკოპოსის ღვაწლის შესახებ.

მელიტონ კელენჯერიძე ცდილობდა უკვდავეყო გაბრიელ ეპისკოპოსის მოღვაწეობის ყველა მომენტი, ქართველი, და არამართო ქართველი, მკითხველისათვის მიეწოდებინა ის მნიშვნელოვანი საქმენი, რომელთა პოპულარიზაცია უზრუნველყოფდა ამ დიდებული მამულიშვილის მრავალმხრივი მოღვაწეობის ნათელყოფას. ამისათვის იყენებდა მაშინდელი ქუთაისის მოწინავე საზოგადოებას, საქმიანად თანამშრომლობდა მის ცალკეულ წარმომადგენელთან. ამ მხრივ ყურადსაღებია ქუთაისში ქართველ ქალთაგან დაარსებული ბიბლიოთეკისა და სამკითხველოსათვის მელიტონ კელენჯერიძის მიერ შედგენილი ნაშრომის გადაცემის ფაქტი. ქუთაისის ნოქრების გაერთიანებამ დაფარა მისი გამოცემის ხარჯები. გამომცემელთა სურვილის თანახმად იგი გადაეცა ბიბლიოთეკას და სამკითხველოს, რომელიც იმ პერიოდისათვის წიგნის მასიურად გავრცელების საუკეთესო, თუ შეიძლება ითქვას, ერთადერთი საშუალება იყო.

გამოცემის სატიტულო ფურცელზე ვკითხულობთ შემდეგ განცხადებას:

„გამომცემელთაგან.

(წინასიტყვაობის მაგიერ).

გამოცემა ესე შეეწირების მეცხრამეტე საუკუნის საქართველოს დიდებისა დასულ - მნათის იმერეთის ეპისკოპოსის ნეტარ-ხსენებულ გაბრიელის სახელობაზე პატივცემულ ქუთაისის ქართველ ქალთაგან დაარსებულს ქ. ქუთაისის ბიბლიოთეკას და სამკითხველოს ნიშნად ჩვენი მისდამი უღრმესი პატივისცემისა.

ქ. ქუთაისის ქართველი ნოქრები“.

კრებულში თავმოყრილია გაბრიელ ეპისკოპოსის მიერ შექმნილი შრომების შინაარსი და სახელწოდებად მინიჭებული აქვს „სულ+მნათი გაბრიელის საუნჯე“. იგი იწყება გაბრიელ ეპისკოპოსის შრომით „Основания опытной психологий“. კრებულის ავტორი მიუთითებს, რომ საქართველოში მოცემულ თემაზე ლიტერატურის ქართულად არარსებობის პირობებში გაბრიელ ეპისკოპოსის შრომას გააჩნდა დიდი საგანმანათლებლო მნიშვნელობა. იწონებს ეპისკოპოსის კვლევის მეთოდს, რადგან სრულად არის დამყარებული ცხოვრებისეულ ფაქტებზე. ასევე, ღირსებად უთვლის ენის სისუფთავეს, აზრის ნათლად გამოთქმას, რაც მოსწავლეთათვის მეტად მისაწვდომს ხდის ნაშრომის შინაარსს.

„ადამიანი ხუთი ორგანოს მეშვეობით ითვისებს მეცნიერებას, შეიცნობს გარემო საგნების ზემოქმედებას. ეს ზემოქმედება ორგანოებზე ხდება, ნერვების საშუალებით და აღწევს ტვინამდე, რაც ფსიქოლოგიურ ფაქტად გადაიქცევა. ტვინი და ნერვები თავის მხრივ არ გრძნობენ სინათლეს, ხმას და ა.შ. ყველაფერს ამას შეიგრძნობს სულიერი არსება და არა მისი ცალკეული ნაწილი“¹².

მელიტონ კელენჯერიძე ნაშრომში „გაბრიელ ეპისკოპოსი ვითარცა მქადაგებელი“, უხვად ამკობს ეპიტეტებით გაბრიელ ეპისკოპოსს, როგორც ღრმად გააზრებულ ქადაგებათა ავტორს. აღნიშნავს, რომ იგი პედაგოგად მუშაობის პერიოდში ვერ ფლობდა

12 კელენჯერიძე მ., სულმნათი გაბრიელის საუნჯე, 1897, გვ.18

დიდი მასშტაბის ასპარეზს, ექვემდებარებოდა სასწავლებლის კონკრეტულ ამოცანებს, მკაცრ ცენზურას, რაც ზღუდავდა მის დიდ შესაძლებლობებს. იმერეთში მღვდელმთავრად დანიშვნის შემდეგ გაიზარდა მისი მოღვაწეობის არეალი და მასშტაბური შინაარსი შეიძინა. გარკვეულ დროს ის მეთაურობდა არა მარტო იმერეთის ეპარქიას, არამედ სამეგრელოსა და სვანეთის ეპარქიებსაც. ადრე თუ მისი შესაძლებლობები სასწავლებელთა კედლებში იყო მოქცეული, შემდგომში იგი გაცდამოზარდათა წრეს, მის სამწყომში მოექცა მოხუციცა და ახალგაზრდაც, თავადიც და გლეხიც, მისმა შესაძლებლობებმა ფრთები გაშალა, ჩამოყალიბდა გამბედავი, მთლიანად დამორჩილდა მოყვასის მიზნებს და ამოცანებს. სწორედ ამან გაამხნევა იგი, მიანიჭა ციური ძალა. გამბედაობა, ძმობის, ურთიერთ სიყვარულის და თანადგომის ქადაგების ციური ენერგია, მისცა ძალა. შეუპოვრად ებრძოლა შურის, ქიშპობის, დაბეზლების, სიხარბის წინააღმდეგ. 35 წელი მოღვაწეობდა იგი იმერეთში შეუსვენებლად. საკუთარ თავზე გამოსცადა მოშურნეთა ავკაცობა. მაგრამ მის მოღვაწეობას ნირი ვერ შეუცვალა, ვერ შეაფერხა, ვერაფერმა ვერ შეაკრთო, ვერც მუქარამ და ვერც მაცდურმა ალერსმა. ყოველთვის სჯეროდა, დიდ საქმეს ვერას ავნებდა დაბრკოლებები.

შრომის ავტორს მოჰყავს მაგალითები მისი მაღალადამიანურ შეუპოვარ მოქმედებათა შესახებ.

ბატონყმობის გაუქმების თაობაზე იქადაგა გაბრიელ ეპისკოპოსმა ქუთაისის მთავარანგელოზთა ეკლესიაში. დამსწრე საზოგადოების დიდი ნაწილი განსაკუთრებით თავად – აზნაურობა მისი მოსაზრების წინააღმდეგი იყო, არ ეთანხმებოდნენ მღვდელმთავრის ქადაგების შინაარსს ბატონყმობის გაუქმების აუცილებლობის შესახებ, მაგრამ აღელვებული, იარაღასხმული, მტრულად განწყობილი მრევლის წინაშე წარბშეუხრელად გადასერა წირვის დამთავრების შემდეგ დარბაზი მღვდელმთავარმა და ქუჩაში გავიდა, სადაც ეტლი ელოდებოდა. არ ისურვა ეტლში ჩაჯდომა და

ფეხით გაბედული ნაბიჯით გაუყვა ბალისკიდეს. მისი ქადაგებით განაწყენებული, მაგრამ ეპისკოპოსის გამბედაობით მონუსხული მრევლი თავადაზნაურობა, რომელიც მზად იყო ხმლით დაეცვა საკუთარი პრივილეგიები, მოეშვა ეპისკოპოსის წინაშე, დაიმორჩილა იგი მქადაგებლის ღვთიურმა ძალამ და მოქმედებამ.

მელიტონ კელენჯერიძე ამ ეპიზოდის გაანალიზებით შთააგონებს მკითხველს, რომ საზოგადოება არ არის გულზეიადი და ამპარტავანი. იგი ემორჩილება სიმაღლეს, გამბედაობას, სიქველეს, პატიოსნებას, სიყვარულს... ამ თვისებათა გამო იყო ეპისკოპოსი შეუვალი.

მელიტონ კელენჯერიძე გაბრიელ ეპისკოპოსის ქადაგებათა შინაარსზე დაყრდნობით ბრძანებს, რომ გაბრიელ ეპისკოპოსის ქადაგებებს ჰქონდათ დიდი მომნუსხველი ძალა, რადგან, რასაც უქადაგებდა მრევლს იყო უტყუარი, ნამდვილი ჭეშმარიტი, რომელსაც ჰქონდა ყოველდღიურ ცხოვრებაში გამოყენების ფუნქცია. მღვდელთმთავარი არა მარტო ქადაგებდა არამედ გზამკვლევი იყო მისი მრევლისა საკაივაცოდ. თვით ყოველთვის თავმდაბლობდა, უჩიოდა სიტყვის სისუსტეს. სურვილი ჰქონდა უფრო ძლიერი ყოფილიყო საკუთარი სიტყვის და აზრის გამჭრიახობა, უფრო ძლიერი ზემოქმედება მოეხედინა მას ადამიანებზე, საერთოდ მსმენელზე.

ამავე მიმართულების მეორე ამონაწერი აქვს კრებულის ავტორს გამოყენებული აზრის სიცხადის მიზნით სადაც მიუთითებს:

„განა, რაც გინდა სუსტი და უძლური იყოს სიტყვა ჩვენი, მას აქვს ერთი კეთილი თვისება, რომელსაც ვერავინ ვერ წაართმევს მას: იგი არის გულწრფელი და მომდინარე სიყვარულისა და ერთგულების წყაროსაგან; თვით სულიერი მტერი ჩვენი, ეშმაკი, რომ წარმოსდგეს აქა, იგიც ვერ დაამტკიცებს რომელ სხვა რაიმე მიზეზი აღძრავდეს ენასა ჩვენსა, ანუ იყოს ვითარმე ორგულობა ჩვენს გულში.“¹³

მელიტონ კელენჯერიძის შეფასებით აღნიშნული ამონაწერები

13 კელენჯერიძე მ., სულ-მნათი გაბრიელის საუნჯე, 1897 გვ.26

მიუთითებენ მქადაგებლის გულწრფელობას, ქრისტიანულ თავმდაბლობას და ყურადსაღებია, რომ ანალოგიური თავმდაბლური და ღრმა დამოკიდებულება გასდევს თითქმის მის ყველა ქადაგებას. კრებულის ავტორი განსაკუთრებით აღნიშნავს იმის შესახებაც, რომ ქადაგებები მომწესხველ ძალას ატარებდნენ განსაკუთრებით ქადაგების პროცესში. აქ ცალკეულ სიტყვას ეფინებოდა მადლი და სინათლე, ჩანს მქადაგებელი საიდუმლო ძალა და ამ საიდუმლო ძალას ექვემდებარება მსმენელის სული.

კრებულის შემდგენელი თვითმხილველია მსმენელთა ცრემლის, რომელსაც იწვევდა გაბრიელ ეპისკოპოსის გამჟვრიახი და მადლისმომფენი სიტყვა. იგი მსმენელი იყო იმ ქადაგებების, რომელთაც გამოუაშვარავებია სულიერი ნაკლოვანებები, ფარისევლობა, მოშურნეობა, მოქიშპეობა. აქვეა მოყვანილი ზოგიერთი ქადაგება, რომელმაც ფერი უცვალა იმერეთის მხარის სამღვდელოების ზნე-ჩვეულებას.

1860 წელს გელათის მონასტერში საიმერეთოში თქმული სიტყვით გაბრიელ ეპისკოპოსმა ამცნო მრევლს, რომ იმერეთს მოევლინა მტკიცე, განუხრელი ძალით აღჭურვილი მწყემსი, რომელსაც შეეძლო მოეპოვებინა სამწყოსთვის სულიერი წარმატება. მრევლი მოხიბლა მწყემსმთავარმა მეორე ქადაგებით იმავე წლის 10 ენკენისთვის ქუთაისის საკრებულო ტაძარში. ეპისკოპოსმა კარგად იცოდა მრევლის მდგომარეობა, თავაულებელი შრომის გამო შექმნილი დროის დეფიციტი, ამიტომ მისი ქადაგებები იყო მოკლე, გასაგები, აზრით დატვირთული. მას სპეციალური ქადაგებაც აქვს მიძღვნილი ქადაგებათა სახის წარმოსაჩენად და მისი დანიშნულების გამოსააშვარავებლად. მას მიაჩნია, რომ მქადაგებელმა ჯერ კარგად უნდა გაიცნოს მრევლი, შეისწავლოს მათი მატერიალური და სულიერი მდგომარეობა, ზნე-ჩვეულებები და ქადაგებაც საჭირო მიმართულებით გამოიყენოს. თუ მქადაგებელმა არ იცის მრევლის ავ-კარგი, იგი მის წყლულს ვერ უმკურნალებს. მქადაგებელს საამისო

გამბედაობა უნდა ჰქონდეს. სწორედ, მხილების გამბედაობით იყო დაჯილდოებული გაბრიელ ეპისკოპოსი.

გაბედულება ნაკლოვანებათა გამოსააშკარავებლად, ქადაგება მათ აღმოსაფხვრელად მხოლოდ საიქიო ცხოვრებისათვის არ არის. იგი საჭიროა ჩვენი ყოველდღიური ყოფისთვის. მღვდელმთავარმა იცოდა, მხოლოდ ევროპული განათლება, მისი სიტყვებით რომ ვთქვათ, „რუსულად ლაპარაკი“, არ ნიშნავდა საკმარის განათლებას, იგი არ იყო საჭირო მორალური სახის ჩამოსაყალიბებლად, თუ ახალგაზრდები აღვირს არ ამოსდებდნენ მათ თავშეუკავებლობას, საკუთარი მოქმედებით შეზღავდნენ წმინდა ადგილთა, ტაძართა ღირსებას. იგი გამობდა გელათის მონასტერში თამბაქოს წვეისა და სხვა სახის თავშეუკავებლობის ფაქტებს, პირუთვნელად ამხელდა ყველა ასაკის, ყველა წოდების წარმომადგენელს, თუ შენიშნავდა წეს-ჩვეულებათაგან გადახვევას, უზნეობას.

და მაინც, რას ეხებოდა ეს ქადაგებანი? იგი. შეიცავდა სახელმწიფოებრივი მოწყობის საკითხებს სახელმწიფო მმართველობის შეცვლის, შესაბამისი ახალი მართლმსაჯულების შემოღების თაობაზე, რომლის მართებულობა ვერ იწამა ქართველმა, ვერ შეითვისა, ვერ ირწმუნა სამართლიანად. იგი იმ მომენტისათვის შეცვლილი იყო. მღვდელმთავრის აზრით, ამ ახალ ცვლილებებს ხალხი ადევნებდა თვალს. შეიძლება იგი. წესდების მიხედვით კარგი იყოს, მაგრამ შემსრულებლებმა არ განახორციელონ წესის შესაბამისად. ასეთ შემთხვევაში ყველამ უნდა იცოდეს, აფრთხილებდა იგი ყველას, მათ თვალყურს ადევნებს არა მარტო ხელმძღვანელობა, არამედ ადამიანის ათასი თვალი, რომელიც ათასობით ჰკუა – გონების ჩართვით მკაცრი მსაჯული იქნება. ბუნებრივია, ერის საჭირბოროტო საქმისადმი ასეთი დამოკიდებულება დიდებით მოსაყდა მის სახელს, იმკვიდრებდა ბინას მრავალრიცხოვანი მრევლის გულში. მაგრამ არსებობს ღვთის მსაჯულება, კაცთა მოდგმა ვალდებულია ღვთის წინაშე, ყველა ღრმად უნდა გრძნობდეს, რომ

ემსახურება არა მხოლოდ კაცთა, არამედ ღმერთს, უზენაეს ძალას.

მელიტონ კელენჯერიძე, იხილავს რა გაბრიელ ეპისკოპოსის ქადაგებათა შინაარსს, ცალკე გამოჰყოფს ქალთა საკითხს. აძლევს მას დიდ მნიშვნელობას, რადგან ქალი ზნეობის სიწმინდის, სიფაქიზის, ხასიათის სიმტკიცის დედაბოძად ჰყავს გამოყვანილი. იგი მოზარდთა ბედ – ილბლის განმსაზღვრელი და დედაბოძია. შთამომავლობის ბედი მის ხელშია. ხარებისა და ღვთის მშობლის დღესასწაულთა თემა ყოველთვის ეხება ქალთა დანიშნულებას. ეპისკოპოსი ქადაგებებში ღრმად მიუთითებს ქალთა მოვალეობაზე, აკრიტიკებს უზნეობას. დედებისგან ითხოვს, შვილში ჩანერგოს სიმართლის სიყვარული და სიბეჯითე. ამ ორ ცნებაში ხედავს იგი როგორც ამ სოფლის ისე იმ სოფლის ცხოვრების საფუძველს, მას მიაჩნია, რომ მათგან წარმოდგება სულის სიმდაბლე, სიზარმაცე, დროის ფუჟად ხარკვა. ეს თვისებები სილატაკის, ქურდობის, ერთმანეთის უნდობლობის საფუძველია, რასაც უნდა ებრძოდეს ყველა. უპირველესად ასეთ განწყობათა აღმოსაფხვრელად მას მოზარდი თაობის სწორი აღზრდა მიაჩნდა, ის ითხოვდა, მოზარდს თავიდან ჩაუნერგონ სიმართლისა და შრომის სიყვარული. მან უნდა შეცვალოს იგი, როგორც ზნეობრივად ასევე გონებრივად. ეპისკოპოსი გმობდა სიცრუეს და მას სულის სიმდაბლეს უწოდებდა, მიაჩნდა, რომ სიცრუეა ჩვენში აღმოსაფხვრელი, ურთიერთნდობის დამკვიდრებაა აუცილებელი. უქმად ყოფნა და სიზარმაცე მიაჩნდა ეპისკოპოსს ბოროტების საწყისად შურისა და მტრობის. ფარისევლობას ის სიცრუეს, ამპარტავნობას, სხვის დამცირებას იგი მზაკვრულად და სხვისთვის საზიანოდ თვლიდა.

გაბრიელ ეპისკოპოსი ქადაგებდა არა მარტო ქუთაისის ტაძრებში. ის ხვდებოდა მრევლს სხვა ქალაქებსა და სოფლებში ზოგჯერ ღია ცის ქვეშ, ქადაგებდა იმერეთში, ქადაგებდა აფხაზეთში, სვანეთში, ზოგჯერ გლეხის ეზო – გარემოში, სიციხესა თუ სიცივეში. ასეთ ეპისკოპოსს არ შეეძლო მის გვერდით ჰყოლოდა უვიცი და უნიათო

მღვდელთმსახურები. ამიტომ გადაწყვიტა ღირსეული კადრებით დაეკომპლექტებინა ეკლესია – მონასტრები. მან გეზი აიღო განათლებულ კადრებზე და თანდათანობით შეუდგა ღირსეული კადრების წარმოჩინებას. ის კადრებს არჩევდა განათლების მიხედვით და არა შემძლებულ მებატონეთა სურვილის თანახმად, რომლებიც ერეოდნენ საეკლესიო კადრების და მათგან რეკომენდირებული პირების მართვის საქმეში. გაბრიელ ეპისკოპოსმა აღმოფხვრა საეკლესიო კადრების მიღების არასწორი წესი. შეეცადა გაეუმჯობებია სამღვდელოების ცხოვრების პირობები, გაუჩინა გასამრჯელო, შეწყვიტა მრავალკაციანი მხლებლობით მოგზაურობის პრაქტიკა, რომელიც მძიმე ტვირთი იყო მოსახლეობისათვის. თვით ერთი ბერის ხლებით დადიოდა სამოღვაწეოდ შორეულ სოფლებსა თუ რაიონებში, შეამცირა მოსახლეობისაგან ეკლესიისათვის შემოწირულობათა მოცულობა.

გაბრიელ ეპისკოპოსი სასულიერო განათლების გაუმჯობესების მიზნით ითხოვდა სასულიერო საშუალო დონის სასწავლებლის, სემინარიის დაარსებას. ქუთაისში სასულიერო პირებს რამდენიმე წლის ხელფასი ერთად უნდა აეღოთ.. იმჯერად ქუთაისში ეპისკოპოსმა წინადადება შეაგება მათ, საკუთარი შვილების სასულიერო განათლებისათვის გაეღოთ კუთვნილი ჯამაგირიდან საჭირო თანხა. კრების მონაწილეთ ერთხმად დაუჭირეს მხარი მღვდელმთავრის წინადადებას. მთავრობისაგან ნებართვა გაიცა 1894 წელს სექტემბერში მუშაობას შეუდგა სემინარიის I კლასი.

იმერეთის მღვდელმთავრისათვის ქველმოქმედება უცხო არ იყო. როგორც ქრისტიანმა და მრევლის სიყვარულით ანთებულმა მოძღვარმა, მან საკუთარი სახსრებით ააგო სოფელ ბახვში ეკლესია, გაიყვანა წყალი, მოწყალებას გასცემდა უხვად.

დეკანოზ მელიტონ კელენჯერიძე გაბრიელ ეპისკოპოსის უკანასკნელი დღეების შესახებ

გაბრიელ ეპისკოპოსის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ღირსეული შეფასება დეკანოზ მელიტონ კელენჯერიძემ იტვირთა. რომ არა იგი – განათლებული პედაგოგი, მკვლევარი, მწერალი და მეცნიერი, ეპისკოპოსის ნამოღვაწარი წელთა სვლაში გაფერმკრთალებოდა და ვინ იცის, როგორი სახით გაიკვლევდა გზას მომავალ თაობათა გულამდე.

მელიტონ კელენჯერიძეს უნდა ვუმაღლოდეთ ეპისკოპოსის ღვაწლის წარმოჩენას ეროვნული ხასიათის, სიწმინდის, სიბრძნისა და პატიოსნების სიმბოლოდ.

მელიტონ კელენჯერიძისა და ეპისკოპოსის ასაკი 39 წლითაა ერთმანეთისგან დაშორებული. სულიერმა სიახლოვემ ერთგვარად წაშალა მათ შორის წელთა სხვაობა და თანამოაზრეებად აქცია. ორიოდ წელს მოღვაწეობდნენ ხანდაზმული ეპისკოპოსი და ახალგაზრდა პედაგოგი – მელიტონი ერთსადაიმავე ეპარქიაში. ეპისკოპოსის ძალისხმევით შექმნილი სასულიერო სემინარიის კედლებში მართავდნენ ისინი ახალგაზრდათა ქრისტიანული აღზრდის სადავეებს. ეს მცირე დრო საკმარისი აღმოჩნდა, რომ ახალგაზრდა პედაგოგის დიდ საქმეთა შემოქმედი ეპისკოპოსის სახე ისტორიულ და ლიტერატურულ პერსონაჟად ჩამოეყალიბებინა, ისტორიის კუთვნილებად ექცია სიბრძნით, სიკეთითა და სათნოებით აღსავსე ბერის ნამოღვაწარი.

მელიტონ კელენჯერიძემ 1903 წელს მიაწოდა მკითხველს ბროშურა გაბრიელ ეპისკოპოსის უკანასკნელი დღეების შესახებ. ნაშრომის ყველა სტრიქონი ბერის პატივისცემით, სიყვარულითა და სინანულის გრძნობითაა გაჟღენთილი. 1913 წელს კი მისივე ავტორობით და ძალისხმევით მიიღო მკითხველმა ნაშრომის

„გაბრიელ ეპისკოპოსი იმერეთისა“ პირველი ტომი.

გაბრიელ ეპისკოპოსის უკანასკნელი დღეების შესახებ ნაწარმოებს ავტორი საქართველოს ბუნებისათვის უჩვეულო უამინდობის აღწერით იწყებს. შემაშფოთებელი წყალდიდობებით, გამანადგურებელი ნიაღვრებით, თოვლ - ყინვიანი და ქარიშხლიანი ამინდებით, ავადმყოფობითა და ხელმოკლეობით შევიწროვებულ ქუთათურებს 1896 წლის 26 იანვარს ზართა სამგლოვიარო ხმამ ამცნო გაბრიელ ეპისკოპოსის გარდაცვალების შესახებ. უამინდობის მიუხედავად მოსახლეობამ არქიელის გორად წოდებულ მაღლობს მიაშურა ცოცხალი აღარ იყო ქვრივ - ობლების გამკითხავი, სამშობლო ქვეყნის ლოცვად შემდგარი, ჭეშმარიტების მქადაგებელი ეპისკოპოსი იმერეთისა. მისი სხეული საუკუნოდ შორდებოდა საწუთროს. მძიმე ავადმყოფობით შეპყრობილს ველარაფერმა მოგვარა სიცოცხლის გაგრძელების ნიშანწყალი. გლოვობდა ქუთაისი, გლოვობდა იმერეთი და სრულიად საქართველო. ვერც ახალგაზრდა პედაგოგის -- მელიტონ კელენჯერიძის გულმა დაიტია მწუხარება, დიდი ქველმოქმედისა და ტანჯული ბერის უკანასკნელი დღეების გაცნობიერებას შეუდგა, შემდეგ ნამოღვაწარის სიღრმისეულ ანალიზს მიჰყო ხელი. თხოვდა, ევედრებოდა ყველას, ეთქვათ, დაეწერათ ყველაფერი, რაც იცოდნენ ეპისკოპოსის ცხოვრებისა და ყოფის შესახებ, რომ პატივი და კუთვნილი დიდება არ მოჰკლებოდა ღირსეულ მამულიშვილს.

სხვადასხვა გზით, სხვადასხვა საშუალებებით მოიპოვა მან მასალა გაბრიელ ეპისკოპოსის მეუფებამდე იმერეთის ეპარქიაში არსებული მდგომარეობის შესახებ და ეპისკოპოსის უკანასკნელი დღეების აღწერამდე ის ვითარება წარმოადგინა ნაწარმოებში, რაც ადრეულ წლებში სუფევდა ეპარქიაში.

„იგი წააგავდა ისეთ მხარეს, სადაც უფროსი და უმცროსი წინამძღოლი და მიმყოლი, მაკურთხეველი და საკურთხი, მასწავლებელი და შაგირდი, სინდისი და უსინდისობა, სიბნელე და

ნათელი, სარწმუნოება და ურწმუნოება ერთი მეორეში ირეოდნენ, ერთიმეორის უფლებას არ ცნობდნენ და ეკლესიის მაღალი მიზანი კერძო ინტერესების ფეხქვეშ ითელებოდა დიდი ადგილი ჰქონდა მექრთამეობას. ადგილის ყიდვა ფულით, პროტექციით შეიძლებოდა”.¹⁴

ავტორის აზრით, ეპარქიაში გაბრიელ ეპისკოპოსის მისვლის შემდეგ „შევიწროვდა უსინდისობა“. მრავლდებოდნენ სასწავლებლები. თანდათან იცვლებოდა ეკლესიის უცოდინარი მსახურები მცოდნე, განათლებული კადრებით. მათ შერჩევას სათავეში თვით მღვდელმთავარი ედგა.

გაბრიელის მეუფებამდე ირღვეოდა საეკლესიო ცხოვრების წესრიგი.

„იშვიათად ნახავდით იმერეთში საეკლესიო ნივთების საწყობს, სამთლის ქარხანას, წიგნთა საცავებს და არხივებს, მოწმობებს, ბილეთებს, აღსარებით სიებს, მეტრიკის წიგნებს, კლიროვის უწყებებს.“¹⁵ პეტერბურგში ცოდნით აღჭურვილ მაღალი განათლების მღვდელმთავარი ვერ ეგუებოდა უვიცობას, ნიჭიერი კაცის ხასიათი ვერ ითმენდა მის გვერდით უნიჭოთა და უპასუხისმგებლოთა აღვირახსნილობას.

„თანდათან იმატა განათლებამ მღვდელთა შორის. უვიცი სამღვდელოება სწავლით აღჭურვილ სამღვდელოებაზე შეცვალა და ხალხს შეგნებული პირი გაუძღვანა. გაიმართა ქალების ეპარქიალური სასწავლებელი, აგერ, ჩვენს კარზე დაგვიარსა სემინარია“¹⁶ - წერს კმაყოფილი მწერალი.

გაბრიელ ეპისკოპოსის ქადაგებებით მოხიბლული წიგნის ავტორი მიუთითებს, რომ იგი ქადაგებდა სანიმუშოდ ყველა საჭირო და მტკივნეულ საკითხზე, ამით მაგალითს აძლევდა სხვებს, როგორ უნდა აღენიშნათ საზეიმო თუ სამგლოვიარო დღესასწაულები.

14 კელენჯერიძე - „უკანასკნელი დღენი გაბრიელ ეპისკოპოსისა“, თბ. 1903 წ. გვ. 24

15 იქვე გვ. 27

16 იქვე გვ. 25

თვით სანიმუშო მქადაგებელს არასოდეს გამოეპარებოდა სხვათა ქადაგებების ავი და კარგი.

„არც წირვა, არც ლოცვა, არც ნათელ – ზიარება, არც ქორწინება, არც ეკლესიის კურთხევა, არც რამე უბედურება და ბედნიერება, არც ახალი წელი, არც დღესასწაული ენა მეტყველ მღვდელმთავარს არ გამოპარვია ისე, რომ ქადაგება არ ეთქვას“. ¹⁷

ამიტომაც დაუტოვა შთამომავლობას ეპისკოპოსმა უამრავი ქადაგება, როგორც მისი ნამოღვაწარის აქტუალობის უტყუარი დადასტურება.

იგი ქადაგებდა მომნუსხველად, ყველასათვის მისაწვდომი ფორმით. რასაც ქადაგებდა, უდაოდ კონკრეტული მიზანდასახულებისა იყო. ასეც ებრძოდა იგი ფარისევლობას, შურიანობას, ჭორებს, სიზარმაცეს, ცრუმორწმუნეობას, გამფლანგველობას, უთავბოლო გლოვას, ბატონყმობის მავნე კანონებს. მისი ქადაგებები როგორც შინაარსით, ასევე ფორმით უშუალოდ ხალხს ემსახურებოდა, ამიტომაც ხალხისაგან ითხოვდა ნაქადაგარის გატარებას ყოველდღიურ ცხოვრებაში. თვით კი მაგალითი იყო პატიოსნების, სიბრძნის, სიქველის და ჭეშმარიტების, ამიტომაც დაიჯერა ხალხმა მისი.

წიგნის ავტორის აზრით, მღვდელმთავარი „ეფერებოდა ქართულ ენას, ამაყოფდა საქართველოს წარსულით, ისტორიით, შთააგონებდა ყველას, დიდსა და პატარას, ისტორიული ნაშთების მოვლა – პატრონობას. მკაცრი იყო სემინარიელების მიმართ, რომელთაც ქართული ენა არ იცოდნენ კარგად, მღვდლობა კი უნდოდათ. ქართულად უნდა ილოცო და სწიროთო, ასწავლიდა და მოუწოდებდა, ღრმად შეესწავლათ მშობლიური ენა.

წიგნის ავტორი მწვავედ აღწერს ეპისკოპოსის უკანასკნელ დღეებს, ჯანის სისუსტეს და მეხსიერების დაქვეითებას, საბრალოდ მოთქმა – ტირილს და მოუსვენრობას.

¹⁷ კელენჯერიძე – „უკანასკნელი დღენი გაბრიელ ეპისკოფოსისა“, თბ. 1903 წ. გვ. 26

ავადმყოფს ექიმებმა ჰაერის და ცხოვრების პირობების გამოცვლა ურჩიეს. რაჭის გზაზე ჯანსუსტი ეპისკოპოსი მეტად დასუსტდა, მაგრამ ცდილობდა, არ ეღალატა მისი ჩვეულებისათვის – გზადაგზა ქადაგებდა ეკლესიათა მრევლთან აკურთხებდა ეკლესიამონასტრებს, ხვდებოდა და მოძღვრავდა მოსახლეობას, დიდხანს არსად არ ჩერდებოდა, მასპინძლის შეწუხებას ერიდებოდა. ერთ-ერთ ეკლესიაში ავადმყოფობა მოერია, ვერ იქადაგა, ატირდა. მასთან ერთად იცრემლებოდა მსმენელი მრევლი... ზოგჯერ გაითიშებოდა, რაჭის ტყეები ბორჯომისაში აერეოდა, ხშირად სადღაც მიიჩქაროდა და შეკითხვაზე პასუხობდა, სემინარიის საქმეებზე მიმეჩქარებაო. რაჭაში მოგზაურობიდან დაბრუნებული ვეღარ გამოკეთდა და სამუდამოდ გამოეთხოვა წუთისოფელს.

გაბრიელ ეპისკოპოსსაც კი არ უცხოვრია მოშურნეთა გარეშე. მასაც ჰყავდა დამსმენი და გამქირდავი, მაგრამ სიმაღლედ და პატიოსნება იცავდა მის მეუფებას ძალუმად. არც ეს მომენტი დარჩენია აღუნიშნავი მისი ცხოვრების მეხოტბე პედაგოგსა და მწერალს მელიტონ კელენჯერიძეს, ნაშრომის დასასრულს იგი წერს:

„არ ვიცით ღირსეული დაფასება, ნაცვლად ამისა სიცოცხლეში ხელს ვუშლით, მოსვენებას არ ვაძლევთ, კეთილ გზაზე ვეღობებით, მტრობასა და შურს არ ვაკლებთ...“¹⁸

სწორედ ამ მოშურნეთა ასალაგმად და უაღრესად მაღლიერი მრევლისა და შემდგომი თაობების საკეთილდღეოდ გადაწყვიტა მელიტონ კელენჯერიძემ სულმნათი გაბრიელის ცხოვრებისა და სანიმუშო მოღვაწეობის ვრცლად აღწერა. ამავე ბროშურის ფურცლებიდან თხოვს ქართველ მამულიშვილებს გაბრიელისეულ ფოტოსურათებს, ნივთებს, დაწვრილებით ცნობებს განსვენებული მღვდელმთავრის ოჯახის წევრების ახლობლებისა და ნათესავების შესახებ, მოსახლეობისაგან მოითხოვს შთაბეჭდილებებს გაბრიელის, როგორც სასულიერო პირის, მამულიშვილისა და ეპარქიის

¹⁸ კელენჯერიძე – „უკანასკნელი დღენი გაბრიელ ეპისკოპოსისა“, თბ. 1903 წ. გვ. 35

თავკაცის, მოღვაწეობის შედეგებზე, ეპისკოპოსის პირად ადამიანურ თვისებებზე, მისი ხასიათის თავისებურებებზე.

აღნიშნულ ნაშრომს დიდი მოცულობის კითხვარის გარდა თან ახლავს გაბრიელ ეპისკოპოსის შესახებ შესაქმნელი ვრცელი ნაწარმოების პროგრამა.

როგორც ვხედავთ, მელიტონ კელენჯერიძემ თავიდანვე დაისახა მიზნად, რაც შეიძლება ვრცლად და კონკრეტულ მასალაზე დაყრდნობით წარმოედგინა იმერეთის ეპისკოპოსის მოღვაწეობის მნიშვნელოვანი მომენტები და მამულიშვილთა ყურადღებით და ლოცვა – კურთხევით უზრუნველყო მისი წმინდა სახელი.

მელიტონ კელენჯერიძის ლექსები – აკაკი წერითელი როგორც მგოსანი მამულიშვილი

ცნობილმა ქართველი მოღვაწემ – ფოლკლორისტმა, ქართული ეკლესიის ისტორიკოსმა, სიტყვიერების თეორიისა და ისტორიის მკვლევარმა, პედაგოგმა მელიტონ კელენჯერიძემ თავისი მრავალმხრივი საქმიანობით მნიშვნელოვანი კვალი დატოვა ქართული მეცნიერებისა და განათლების ისტორიაში. დიდია მისი დამსახურება ქართველი საზოგადოების წინაშე. იგი წლების მანძილზე მეცნიერულად იკვლევდა ქართულ ენასა და ლიტერატურას, სწავლობდა ქართულ ფოლკლორს. თანამშრომლობდა ჟურნალ – გაზეთებთან, ქმნიდა სასკოლო სახელმძღვანელოებს, კითხულობდა საჯარო ლექციებს, ეწეოდა პედაგოგიურ საქმიანობას.

მელიტონ კელენჯერიძის ცხოვრების, მისი მრავალმხრივი საგანმანათლებლო საქმიანობის, და შემოქმედების ერთ – ერთი მიმართულება ღირსეულ მამულიშვილთა დამსახურების პატივისცემას ითვალისწინებს. მისი ლექციები აკაკი წერეთლის მხატვრულ ნაწარმოებთა სიღრმისეულ შესწავლას და გააზრებას ემსახურება. იგი ლექციებში, „აკაკი წერეთელი, როგორც მგოსანი მამულიშვილი“, ფართოდ განიხილავს პოეტის თითოეულ ნაწარმოებს, მათ დედააზრს, მიზანდასახულებას, ააშკარავებს აკაკის მამულიშვილურ ღვაწლს, სახავს სამომავლო მიზნებსა და ამოცანებს.

ლექციათა შესავალ ნაწილში მელიტონ კელენჯერიძე აკაკი წერეთლის იუბილეს ეროვნულ დღესასწაულად მოიხსენიებს (1908 წ.), უქებს პოეტს მრავალმხრივ შემოქმედებას, ენის სიმსუბუქეს, ლირიკის ღრმა შინაარსს. ლექციების ავტორი აკაკის ენას მოქნილობით თერგსა და რიონს ადარებს, ილიას ენას – მტკვარსავით ძლიერს, მაგრამ მდორედ მომდინარეს, მღვრიეს. აკაკის ენას – მწველს, ცეცხლივით აალებადს, წარმტაცს, ტკბილ–თაფლიანს, საჭიროების

შემთხვევაში ძირმწარეს, ნადვლის მატარებელს, ხან მაჭარივით მდულარს, ხან ცის ნამივით ცქრიალას, თასმასავით მოქნილს უწოდებს. მაგალითების მოხმობით ადასტურებს, რომ აკაკის ენა ლამაზი, მოქნილი და სრულყოფილია, როცა ადიდებს მშობლიურ მხარეს, მის მთასა და ველს, ქართველ ქალს. ავტორი აღნიშნავს აკაკის თხრობის ძალდაუტანლობას, სილადეს სიყვარულის გაშუქებისას, დაუნდობლობას ქვეყნად უკუღმართობის წარმოჩენისას.

მელიტონ კელენჯერიძე ლექციის ძირითად ნაწილს ეპოქის მიმოხილვით იწყებს. მიუთითებს, რომ აკაკი სამოღვაწეოდ გამოვიდა მე – 19 საუკუნის მეორე ნახევარში. ამ დროს ევროპასა და რუსეთში გავრცელებული იყო იდეალიზმი, რომელიც ქადაგებდა პრინციპს „ხელოვნება ხელოვნებისათვის“. ეს ნიშნავდა, რომ ლიტერატურა და ხელოვნება უნდა მომსახურებოდა მაღალ, მომავალ იდეალებს და მხოლოდ ესთეტიური სიამოვნება უნდა მიენიჭებინა ადამიანებისათვის, მას არ უნდა გაეცა პასუხი ცხოვრების ყოველდღიურობისათვის. იდეალიზმმა დაბადა საწინააღმდეგო მიმართულება – რეალიზმი. რეალიზმის პრინციპია არა „ხელოვნება ხელოვნებისათვის“ არამედ „ხელოვნება ცხოვრებისათვის“. ხელოვნების ყველა დარგი უნდა მოემსახუროს ბოროტების დათრგუნვას, ყოველდღიური ცხოვრების ფართო სარბიელს.

მელიტონ კელენჯერიძე ლექციებში ყურადღებას ამახვილებს იმ ფაქტზე, რომ რეალისტური მიმართულების დასამკვიდრებლად ქართულ მწერლობაში ილია ჭავჭავაძესთან ერთად აქტიურად იბრძოდა აკაკი წერეთელი. ილიამ მისი მიზანი კარგად წარმოუდგინა მკითხველს ლექსში „პოეტი“: „მისთვის არ ვმდერ, რომ ვიმდერო, ვით ფრინველმა გარეგანმა / არა მარტო ტკბილ ხმათათვის გამომგზავნა ქვეყნად ცამა.“ (ი. ჭავჭავაძე „პოეტი“).

... და გამოგზავნა ზეციერმა ერის წინამძღოლად – მისი ჭირისა და ლხინის მოზიარედ და ტანჯვის შესამსუბუქებლად.

აკაკი მთელი არსებით იზიარებს ილიას მოსაზრებას, ისიც მის

დანიშნულებას როგორც პოეტისას ხედავს იმაში, რომ საჭიროების მიხედვით დაეხმაროს ერის შვილებს, გაახაროს ისინი, მაგრამ თუ რაიმე ცუდი შენიშნა, დაუფარავად აღიაროს, ასე დაიძლევა ბოროტება.

ლექციებში უაღრესად შთამბეჭდავი და დიდი ქვეტექსტების შემცველია, კელენჯერიძის მიერ აკაკის ლექსის „ჩორგური“ დანიშნულების ახსნა. იგი კარგად გვიჩვენებს პოეტის მიზანდასახულებას. მას ჩონგურის (მისი შემოქმედების) დანიშნულებად მიაჩნია, ემსახუროს სიმართლეს, მისმა ხმამ ერის ცხოვრების შესაბამისად უნდა აირეკლოს ხან წყენა და ხანაც მწუხარება, მტრის მიმართ კი განმგმირავი დანიშნულება უნდა ჰქონდეს დღენიადაგ.

მელიტონ კელენჯერიძემ თავისი ლექციებით პოეზიის პედაგოგიური სარგებლიანობის სურათი წარმოადგინა, რის დასტურადაც შეგვიძლია მოვიყვანოთ აკაკის შემოქმედებაში გაზაფხულის მახარობელი მერცხლის შემოფრენის შედარება იმპერატორ ალექსანდრე მეორის მანიფესტთან ბატონყმობის გაუქმების თაობაზე. აკაკი აღფრთოვანებას ვერ ფარავს მებატონეთა უღლისაგან გლეხთა გათავისუფლების გამო და იმ უსამართლობის აღკვეთის თაობაზე, რომელიც სულს ხდიდა ისედაც გაძვალტყავებულ გლეხკაცს. რაც შეეხება ჩაგრულთა მეორე კლასს – მუშათა კლასს მისკენაც დახმარების ხელი აქვს გაწვდილი პოეტს, თვით მომავლის იმედით გაქლენთილს, სურს იგრძნოს ჩაგრულმა ნათელი მომავალი, რადგან სჯერა პოეტს, ცისკარს უდაოდ მოჰყვება სრული გაზაფხული.

იმედით მოცულ პოეტს ახარებს ნათელი მომავალი. გლეხის შვილი შეძლებს სასწავლებელში ცოდნის შეძენას, ასცდება ბიუროკრატიული დაბრკოლებები, მომავლის „ნანინას“ ამღევს დედას რწმენას, იმედს, სიმშვიდეს („იმერული ნანა“).

აქამდე გლეხის სიმღერა მოთქმის მაგვარი იყო, დღეს გლეხის

დედა თავისუფლად ღიღინებს, ახარებს, რომ მის შვილს ექნება განათლების მიღების შესაძლებლობა და მოუწოდებს ჩვილს, არ ჩამორჩეს დიდგვაროვანთა შვილებს, დაამსხვრიოს მითი იმის შესახებ, რომ გლხეს სწავლისა და ცოდნის შეძენის უნარი არ გააჩნია.

ლექციების ავტორი პოეტის სურვილს გვაცნობს. მისი მიზანია თავისუფალი გლეხები მომხვეჭელ მოქალაქეებად არ ჩამოყალიბდნენ, პატიოსნება შეინარჩუნონ და ქრისტიანული მოძღვრების შესაბამისად მიჰყონ ხელი ცხოვრებას („იმერული ნაწინა“). „უდარდელ კაცში“ პოეტი სამაგალითო კაცს გვისურათხატებს, ისეთს, რომელსაც სხვისი არაფერი შურს, ბოროტების მტერია, პატიოსნად ცხოვრება უჯობს სხვისი ნაოფლარის მითვისებას, უსაქმობას ვერ ეგუება.

პოეტი სხვა ადამიანურ სისუსტეებს ვერ ეგუება, ილაშქრებს უყაირათობის, გამფლანგელობის, სიზარმაცის და გაუმაძღრობის წინააღმდეგ. კნეინებს ინდობს, ზოგიერთი მათგანისთვის დამახასიათებელ არაქართულ ხასიათს ამხელს პირუთვნელად. კერძოდ, აკრიტიკებს იმათ, ვისაც არ აქვს ოჯახის მართვის უნარი, უყვარს სტუმრობა და ბალები, ჭორაობა და ძვირფასი ტანსაცმელი („კნეინების ლათაია“, „ალლა - ვერდი ჩვენს ქალებს“).

ბუნებრივია, ლექციის მიმდინარეობისას ავტორი შიგადაშიგ ყურადღებას ამახვილებდა პოეტის შემოქმედების ხასიათზე, მოვლენებს აძლევდა კუთვნილ შეფასებას, საქვეყნოდ აღიარებდა შენიშნულ ნაკლოვანებებს და მიაწინებდა მათი დაძლევის გზებს.

ლექციებში ავტორი ახმოვანებს აკაკის მორალურ ფილოსოფიას. პოეტს მისი შემოქმედება მჭიდროდ აქვს დაკავშირებული რეალურ ცხოვრებასთან, ხალხის ჭირ – ვარამის გაზიარებასთან. კაცი პირუტყვისაგან რომ განსხვავდებოდეს, მას უნდა გააჩნდეს მაღალი ზნეობა, სარწმუნოება და განათლება. ყველა ჩინოსანი უჩინო სიკეთეს უნდა ემსახურებოდეს. უმეცრებას არ უნდა ჰქონდეს ფესვი გამდგარი. როგორც მამაკაცები, ასევე ქალები უნდა იყვნენ მოსილნი კეთილშობილებით და ზნეობით, ჰქონდეთ კულტურული ჩვევები.

ყოველმა ქართველმა ზნეობით ქრისტეს უნდა მიზადოს, მოძმის სიყვარულს და სიკეთეს უნდა ემსახუროს.

აკაკის შემოქმედების მიხედვით ადამიანი შორს უნდა დადგეს ბოროტებისაგან და ბრძნულად იაზროვნოს ცხოვრების გზაზე. მხოლოდ სიკეთე არ კმარა, მას ბოროტება დასძლევს, დაჯაბნის, თუ სიტყვასა და საქმეს ერთდროულად არ მოემსახურება. იგი „თუ უმანკოა მხოლოდ ვით მტრედი, / და აღარა აქვს მას სიბრძნე გველის, / მაშინ მოელის საწყალს შავ – ბედი / და ქვეყნად შვებას ნულა მოელის“ („პასუხი ჭალადიდელისადმი“).

იგი მოუწოდებს მის მეგობრებს, ნუ ერვენებათ ანგელოზებად ირგვლივ ყოველი, თორემ გესლიან ქვას მიიღებენ პასუხად. ახალგაზრდა პოეტს კი ურჩევს, ნუ მიენდობა ბრმად ნურავის. არც ნეიტრალური ადამიანები „სეირის მაყურებლები“ რჩება აკაკის მხედველობიდან. იცის მათი თვისება – ვისიც ეშინიათ, ან ვინც გაიმარჯვებს, იმათ მხარეს დაიჭერენ ხოლმე. მათ „ცარიელ ჭურებს“ უწოდებს მგოსანი, რადგან რასაც ჩასძახებენ, იმის გამეორება სჩვევიათ. მათ საკუთარი არც რწმენა აქვთ და არც გრძნობა. აკაკის აზრით, არიან ისეთებიც, რომელთაც მხოლოდ ჩინი და კაკარდა აინტერესებთ. პოეტს სძულს ასეთი ადამიანები. ხედავს ამას ყველაფერს, ეძახის გმირებს ჭაღარა პოეტის დაფი და ნაღარა, მაგრამ ამოდ. ვერ ისვენებს პოეტის გული, იგი ღელავს მუდმივად, როგორც ზღვა და მკითხველს ანუგეშებს იმით, რომ ამხელს ასეთ ადამიანებს, საამისოდ გამოიყენებს მის მეგობრებსაც: სტვირს, ჩონგურს, ჩანგს. მათთან მეგობრობამ ბევრ უსიამოვნებას გადაჰყარა პოეტი, მაგრამ მუზამ ურჩია კვლავ აეღო ხელთ ჩანგი. იმედმიცემული პოეტი კვლავ ჰკიდებს ხელს ჩანგს, როგორც მეგობარს და თითქოს არაფრის ეშინია, მაგრამ იმედდაკარგული კვლავ ჩივის. იგი ადამიანთა ბოროტგანზრახვებით დაზაფრულია, არც პოეტის ხმა და არც მისი მეგობრის – მურიას ყეფა ესმის ვინმეს.

პოეტის აზრით („ღამურა“), ყველა ცოდვა შეიძლება ეპატიოს კაცს,

მაგრამ არ ეპატიება გადაგვარება და მამულის თვისტომის ღალატი.

გადაგვარება და მტკიცე მამულიშვილობა თავისთავად არ მოდის იგი აღზრდაზეა დამოკიდებული. ჩვილი „ეროვნული ნაკადულით“ უნდა იზრდებოდეს და არა „დედინაცვლის შრატით“. აკაკის შემოქმედებაში შვილმკვდარი დიდებიც კი მტერზე გამარჯვების ამბავს კითხულობენ უპირველესად და არა პირადად, მათთვის მიყენებულ მსხვერპლსა და უბედურებას („ქართველი ქალი“).

იგი ის პოეტია, რომელმაც კარგად იცის, რამდენი მტრის შემოსევას გაუძლო პატარა საქართველომ (ეგვიპტე, ბაბილონი, ასურეთი, არაბეთი, მონღოლეთი, საბერძნეთი) და გაუძლო ქართველი ქალის გაუტეხელი ხასიათით, დედა - ქალი შეუპოვრად იდგა ოჯახისა და მეუღლის გვერდით, უზრდიდა ქვეყანას შვილებს გმირებად და მებრძოლებად. მათ წინ უძღოდათ წინოს, თამარის და ქეთევანის ნამოღვაწარი მადლი.

მეფე თამარის სახელთან აკავშირებს ლექციის ავტორი ისეთი ჰუმანურ კანონს, რომელმაც აღკვეთა სიკვდილით დასჯა.

აკაკი მის აზრს თამარ დედოფლის შესახებ მკაფიოდ ათქმევინებს გოჩას „თამარ ცბიერში“: „განა თამარნი ქვეყნად კვდებიან / საუკუნოდან საუკუნოში, / ისე ვით მთვარე გაახლდებიან / მხოლოდ სიკვდილის შემდეგ იწყება / მათი სიცოცხლე დაუვიწყარი / და სათაყვანოდ, სამარადისოდ / საერო გულის ეღებათ კარი / („თამარ ცბიერი“).

რაც შეეხება მეორე ქალს, იგი შაჰ - აბასის წინ მდგარ მებრძოლად ჰყავს წარმოდგენილი. ქალს, რომელმაც დაჰკარგა მეუღლე, არის მცირეწლოვანი შვილების დედა, გადაწყვეტს შაჰ - აბასის წინააღმდეგ ბრძოლას და საკუთარ მოვალეობად თვლის მამაკაცური გაბედულებით ებრძოლოს მას. შაჰ - აბასის სისასტიკესაც კი დასძლევს ამ ქართველი ქალის სიმამაცე და მშვენიერება. აკაკის შემოქმედებაში მესამე გმირი ქალია ოდიშის მთავრის ცოტნე დადიანის ცოლი ნათელა. საომრად განწყობილმა მშვენიერმა

ასულმა, შაჰის მრისხანება შეანელა და ქართველი ერის გაქრობის სურვილი დააძლევინა, ვერ გაიმეტა ასეთი შვილების აღმზრდელი ერი გასანადგურებლად.

აკაკი თვლის, რომ ქვეყნად დაბუდებული კეთილი გენი იყო ერის სიცოცხლისა და წარმატების საწინდარი.

პოეტი თავს ევლება ასეთ საყვარელ სამშობლოს, იწვის, დნება მისი კეთილდღეობისათვის. „ჩემი ხატია სამშობლო / სახატე მთელი ქვეყანა / და რომ ვიწვოდე, ვდნებოდე / არ შემიძლია მე განა? („ხატის წინ“).

შემდგომი ლექციის თემად მელიტონ კელენჯერიძეს აღებული აქვს პოეტის დამოკიდებულება მის თანამედროვე საქართველოსთან. იგი უთანაგრძნობს აკაკის, როცა საქართველოს წარსულს იხსენიებს დიდებით. პოეტი რომ აწმყოს ვერ უმღერის ისე შემართებით, ესეც არ უკვირს ლექციის ავტორს, რადგან არც თორნიკე ერისთავი ეგულება აწმყოში, არც ნათელა, არც ცოტნე. ახლანდელ ქართველებს შუშხუნა მწვადები და ქართული ღვინო მოსწონთ მხოლოდ. თუ ნებიერი ცხოვრება არ ექნათ, შეუძლიათ წიხლი ჰკრან ყველაფერს და გაიჭრან ველად. ასეთი მამულიშვილების შემყურე პოეტს უნუგემომა ეწვევა, რადგან „გაგვიქრა სული მამა – პაპურიო“, ამბობს იგი.

პოეტს უნდა წარმოადგინოს მისი პირადი, თავგანწირვამდე მისული დამოკიდებულება სამშობლოსადმი, ამიტომაც წერს: „სიყმაწვილიდან მწარ სიბერემდე ოქრო ქსოვილად გეფინებოდი / და ვით ხატის წინ წმინდა სანთელი შუქ – მოპარპარე უბმოდ ვდნებოდი / ვფიქრობდი, შენ წინ წვითა და დაგვით წმინდად დადნობას, / მაგრამ სიწმინდის წაბილწვაც თურმე არაფრად უჩანს შურსა და მტრობას / ჩემი ნათელი ბნელად გეჩვენა და წყევლა – კრულვად ქებათა ქება, / უნდა მოგშორდე იბულებული, მშვიდობით, მაგრამ ვაი, მშვიდობას! / თუ უნებურად შეგცოდე რამე, / სულგრძელი იყავ, ვითხოვ შენდობას“.

თითქოს დაასრულა პოეტმა განზრახვა – წავიდა, სხვაგანაა, მაგრამ

ვერაფრით ივიწყებს მის სამშობლოს, მის უფალსა და ხატს. სადაც არ უნდა იყოს, იგი მაინც მასთანაა მისი მშობელი მხარე, ვერსად ვერ დაემალება სამშობლოს. მას ხედავს ყველგან და ყველაფერში, უცხოობაშიც მოუხმობს მშობლიურ სალამურს, რომლის ხმა მწარე მოთქმად ჩაესმის, როცა იგონებს მის მიწას, გადამთიელთაგან დაპყრობილს და მკვნესარეს. ზოგჯერ ტკბილად ჩაესმის მშობლიური ჰანგები. ამ დროს წარმოუდგება მამულიშვილთა თავგანწირვის მომენტები. უყვარს ასეთი ხმები, არ ბეზრდება მათი მოსმენა და ახარებს კიდეც შორს, ჩრდილოეთში გადახვეწილს. სხვა ქართული საკრავებიც უყვარს პოეტს, მათ ხმაში ეძებს დაკარგულ სატრფო – სამშობლოს. სამშობლოსაგან შორს მყოფსაც ყოველთვის თვალწინ უდგას მოძმეთა შორის არსებული შური და მტრობა, რაც უძლიერებს დარდსა და ნაღველს. პოეტს სურს აღკვეთოს მოძმეთა მტრული ურთიერთობა, ღალატი, ფარისევლობა და რისხვით მიმართავს ორგულებს: „ფარისეველო! გაუტანელო! / სხვასთან თავმხრელო, შინ ორმოს მთხრელო, / ნაგავის მყრელო, შენ, ჭრელო გველო, / რამ შეგაძულა, თქვი, საქართველო?!“ („ადარ გვაქვს გრძნობა“).

ზიზღით არის პოეტი განწყობილი იმ ქართველების მიმართ, რომლებმაც უარყვეს მამულიშვილობა, სხვის ქურქში შეიმოსნენ და ამ გზით უნდათ სახელის მოხვეჭა („ღამურა“).

პოეტი როცა ხედავს ნირშეცვლილ ადამიანებს, მისტირის წარსულს. ნანობს, რომ მოვიდა ასეთი დრო, დრო, რომელმაც ღამე შვა ქვეყნისთვის. ყველაფერმა იცვალა სახე და სახელი, ამიტომ აფრთხილებს თანამოძმეებს პოეტი, მაგრამ არ უსმენენ მას, შინაურ მღვდელს შენდობა არ აქვსო – ნაწყენია იგი. სადაც არ უნდა იყოს პოეტი, სულსა და გულს სამშობლოს უბეში ტოვებს, მხოლოდ ჩონჩხი ეყრება თითქოს მამულს და გულის ამაჩუყებელი სიტყვებით მიმართავს მშობელ ქვეყანას: „მე რომ მიყვარდი, ის სიყვარული მოკვდავთა ენით არ გამოითქმის, .შენ იყავ ჩემი სიტყვა და საქმე და თვით მიზეზიც წრფელი გულისთქმის...“ („გამოთხოვება“).

ამ გულისთქმამ ჩააგონა პოეტს, მოუხმოს გმირებს და იხსნას სატრფო–საქართველო. იგი იფიქრებს ყველა სატკივარს და ტარიელის თანადგომის ველად. თითქოს იპოვა კიდევ სატრფო, მაგრამ ჯობდა, არ ეპოვა იგი. გადაგვარებულია და დაცემული. იგი ელის გაზაფხულის შემობრძანებას, საიმედო მომავალს, სჯერა „არ მომკვდარა, მხოლოდ სძინავს და ისევ გაიღვიძებს“ („სატრფო – სამშობლო“). პოეტს არ აშინებს ქვეყნისათვის ზვარაკად შეწირვა. ყოველთვის სამშობლოს ზვარაკად წარმოედგინა საკუთარი თავი („სურვილი“).

ლექციის შინაარსით ასეთია პოეტის პოზიცია. მელიტონ კელენჯერიძემ შეაჯამა აკაკის შემოქმედების შესახებ საკუთარი მოსაზრებები და მკითხველს მიაწოდა მოკლედ, ასეთი შინაარსით:

1. უპირველესად აკაკიმ მისი თანამედროვე სამშობლო საქართველო წარსულის აჩრდილად წარმოადგინა. მან ბრძოლა გამოუცხადა გადაგვარებას, „თვის ტომის დაწუნებას“, „ძმათა ჭიდაობას“, „ბანგით ძილს“, „ფარისევლობას“, „მცონარეობას“, „უნირათობას“, პირუთვნელად უთხრა სათქმელი ქვეყნის ორგულს და შემარცხვენელს; პოეტი მთელი სიცოცხლის მანძილზე ხატის წინ ლოცავდა სამშობლო ქვეყანას, მისთვის იწოდა და დნებოდა სანთელივით. იგი ფხიზლობდა, რომ სატრფო ჭინჭარში არ გადავარდნოდა ცდილობდა სისუსტეს არ შეეყპრო, მდგარიყო ქვეყნის სადარაჯოზე. იმედი ჰქონდა, ახალი გმირები მოუსწრებდნენ და გაამხნეებდნენ.

2. პოეტი ამაყია საქართველოს წარსულით. აამაყებს გმირთა სახეები, წარსული საქმენი. აამაყებს ქართველი დედა, მკითხველს უამბობს მამულიშვილთა თავგადასავლებს, აწმყოში მცხოვრებთ შეუძახებს სიფხიზლის მოდუნებისათვის, მოუწოდებს ჭირთა შიგან გამაგრებას.

3. წარსული დიდების დამკარგველები ებრალება პოეტს. გასამხნეებლად ბუნება გაუტოცხლებია, უნდა ქართველთა სულში ჩანერგოს იმედი, რადგან თვით დარწმუნებულია, რომ „გაიღვიძებს ისევ ერი“.

ლექციების ავტორი მელიტონ კელენჯერიძე დასკვნით ლექციაში მსმენელთა ყურადღებას მიაპყრობს უამრავ ღირსეულ მამულიშვილზე, მკითხველს აწოდებს ცნობას მათი დიდებული ნამოღვაწარის შესახებ. ერთმანეთისაგან არ მიჯნავს აკაკის და საქართველოს. „აკაკი თვით ქართველი ერია, – ამბობს იგი – ერთ სხეულში მოქცეული და ერთ ადამიანად ჩამოსხმული. რაცაა ქართველი ერის ბუნება, ისაა აკაკის ბუნებაც. რა სიგრძე – სიგანისა არის ქართველი ერის გული, იგივე სიგრძე-სიგანე აქვს აკაკის გულსაც, რა ღირსებანი მოიპოვება ქართველ ერში, ის აქვს სავსებით აკაკისაც და რაც ნაკლი აქვს ქართველ ერს, ის ნაკლი აქვს აკაკისაც. ერთი სიტყვით, ქართველი ერი აკაკია და აკაკი ქართველი ერია. აკაკის მცოდნე ქართველი ერის მცოდნეა, აკაკის მოყვარე - მეგობარი ქართველი ერის მოყვარე - მეგობარია და აკაკის მტერი და ორგული ქართველი ერის მტერი და ორგულია... რაც ქართველთა ისტორიამ მოიმოქმედა, ის აკაკის გულმა და თავმა გაიმეორა და გადაადულა, რაც ქართველმა იდეალი შობა, მისი ნატვრა ერთია. აკაკიმ მას ხორცი შეასხა და სულიერ არსებად აქცია.“¹⁹

ამიტომ მიაჩნია, ბატონ მელიტონს, რომ აკაკის სახელი უკვდავია, მას მოსავდა და მომავალშიც შემოსავს შარავანდედი, როგორც ქართველი ერის სულიერი და მატერიალური ყოფის მასშტაბური შეცნობისა და სამომავლოდ დაკვალიანების ავტორს.

მელიტონ კელენჯერიძის ლექციები ინფორმაციულად ტევადია, იგი მრავალთემატურობით იქცევს ყურადღებას. ლექციებში წარმოდგენილი მრავალფეროვანი თემატიკის თავმოყრა და კონცეპტუალურად დალაგება პედაგოგისაგან საჭიროებს არა მარტო მასალის ღრმა ცოდნას, არამედ მის იმდაგვარად გათავისებას, რომ იგი სწავლებისათვის ხელმისაწვდომი ფორმით წარმოადგინოს.

მელიტონ კელენჯერიძეს პოეზია, უპირველეს ყოვლისა, პედა-

¹⁹ აკ. წერეთელი რევოლუციამდელ ქართულ ლიტერატურულ კრიტიკაში // აკაკი წერეთელი, როგორც მგოსანი მამულიშვილი, (შემდგენელი მ. გოშაძე), თბ. 1985 წ. გვ. 181-182

გოგისათვის სახელმძღვანელოდ ვარგისიანობის თვალსაზრისით აინტერესებდა, კერძოდ იმ ასპექტში, თუ რა სარგებლობის მოტანა შეეძლო პოეზიაში აღბეჭდილ შემეცნებით, ზნეობრივ, ესთეტიკურ, ეთიკურ იდეალებს, ჩვენი კულტურის ფასეულობით სისტემას თანამედროვე ქართველი საზოგადოებისა და განსაკუთრებით სკოლისათვის. მელიტონ კელენჯერიძის ამ მიმართულებით მუშაობა წარმოადგენს პედაგოგიური შეხედულებების კვლევას, რომლითაც პოეზიის პედაგოგიური სარგებლიანობის სურათი წარმოადგინა. მნიშვნელოვანია ისიც, რომ ლექციებში მას ახალგაზრდობის ზნეობრივი და პატრიოტული აღზრდის საიმედო საუნჯედ ქართველი პოეტის შემოქმედება მიაჩნია.

...და ბოლოს, არ შეიძლება ხაზი არ გავუსვათ იმას, რომ მელიტონ კელენჯერიძე, როგორც ნამდვილი პედაგოგი, განათლებას სამყაროს ფასეულობად აღიარებს.

მელიტონ კელენჯერიძის მეთოდური მემკვიდრეობის ასპექტები - რუსეთ საქართველოს ისტორიულ ურთიერთობაში

წლების მანძილზე და დღესაც საზოგადოებაში აქტუალური რჩება ორი ერის, ორი სახელმწიფოს - საქართველოსა და რუსეთს შორის არსებული ისტორიული ურთიერთობების საკითხი. გვინდა გაგაცნოთ მელიტონ კელენჯერიძის მეთოდური მემკვიდრეობის ასპექტები ამ მიმართულებით.

მელიტონ კელენჯერიძე ნაშრომში „დამოკიდებულებანი რუსთა და ქართველთა შორის მნიშვნელობა ამ დამოკიდებულებათა უავგუსტოეს რომანოვთა სახლის მეფობაში“ (გამოსცა 1915 წელს) აღნიშნავს, რომ რუსთა და ქართველთა ურთიერთობა შორეული წარსულიდან, მე - 10 საუკუნიდან იღებს სათავეს. წარმართი რუსი მხედრობის და ქრისტეს რჯულზე შემდგარი ქართველობის წარმომადგენლები, მწერლები და სასულიერო პირები ერთად ეზიარებოდნენ ცივილიზაციას ბიზანტიის გზით. მე - 12 საუკუნეში დიდი რუსი მთავრის ანდრია ბოგოლიუბსკის შვილი, იური, თამარ მეფესთან უიღბლო ქორწინებით დაუკავშირდა ქართველთა სამეფოს. ამ ფაქტმა და მონღოლთა უღელმა შეაფერხა, ორივე ქვეყანას დროებით მოუსპო ურთიერთობის საშუალება. 1557 წელს ივანე მრისხანეს სპარსთაგან შევიწროვებული საქართველოდან წარგზავნილი დესპანი ეახლა. რუსთა ხელმწიფე შეამფოთა დესპანის ნაამბობმა სპარსთა აღვირახსნილობის შესახებ. ივანე მრისხანეს მემკვიდრე თევდორე ივანეს ძემ კი ქვეშევრდომად მიიღო საქართველო (თუმცა ფორმალურად), ბორის გოდუნოვმა კი - ქართველებთან დამოყვრების მსურველმა 1604 წელს დესპანს, ტატიშჩევს, დაავალა „საიდუმლო საქმე“. საქართველოში შეერჩია მისი ასულისა და მისათვის ქართველი მეუღლეები. რუსეთ საქართველოს ურთიერთობა პეტრე დიდის დროს უფრო

მიზანმიმართული გახდა. ქართველ მხედრობასთან ერთად მოეწყო რუსული ჯარის რამდენიმე ლაშქრობა საქართველოში სპარსეთის გავლენის შესასუსტებლად. ამავე პერიოდში მიიღეს და შეიფარეს რუსეთში იმერეთის უფლებადაკარგული მეფე არჩილ მეორე, მისი შვილი კი სასწავლებლად გააგზავნეს საზღვარგარეთ და დაბრუნების შემდეგ განაწესეს რუსეთის მოქმედ არმიაში. 1700 წელს მოსკოვში პატივით მიიღეს მეფე ვახტანგ VI მისი დიდი, 1800 კაციანი ამალით. მეფე ეკატერინემ ისინი უზრუნველყო ადგილ – მამულით, ჯამაგირით, შეუქმნა შემოქმედებითი შრომის ყველა პირობა. გაფართოვდა მწიგნობრული ურთიერთობები ნოვგოროდსა და მოსკოვში, გაიხსნა ქართული სტამბები, დაიბეჭდა ქართული წიგნები. საგანმანათლებლო საქმეს სათავეში ედგნენ მეფის ძენი ბაქარი და ვახუშტი და მთავარეპისკოპოსი იოსებ სამეხელი. ეკატერინე მეორის დროს განმტკიცდა აზრი ორი ერთმორწმუნე სახელმწიფოს შორის ურთიერთობის შემდგომი განმტკიცების შესახებ, გახშირდა დესპანთა მიზანმიმართული ურთიერთგაცვლა. სერიოზული სახე მიიღო რუსეთ – საქართველოს შეერთების შესახებ საკითხმა. აღსანიშნავია მეფე ერეკლესა და რუსი გენერლის გ. ტოტლებენის ერთობლივი მოქმედება და 1783 წელს დადებული ტრაქტატი, რომლის ძალით საქართველო შეუერთდა რუსეთს ბაგრატიონთა სამეფო გვარისა და ქართველ კათალიკოსთა უფლებების შენარჩუნებით.

1801 წელს იმპერატორ ალექსანდრე პირველის მანიფესტის ძალით „საქართველო ჰპოვებს განხორციელებას თვისთა დიდი ხნის სურვილითა და ფაქტიურად შესულია რუსეთის სახელმწიფოს შემადგენლობაში. იმ დროიდან სცხოვრობს ერთის ცხოვრებით რუსთან და ინაწილებს მასთან სიხარულსაც და მწუხარებასაც“²⁰ - ამბობს ბატონი მელიტონ კელენჯერიძე. იგი

²⁰ მ. კელენჯერიძე – დამოკიდებულებანი რუსთა და ქართველთა შორის მნიშვნელობა ან დამოკიდებულებათა უავუსტოეს რომანოვთა სახლის მეფობაში. 1915 წ. თბ. გვ. 5

გარკვეულ კმა-ყოფილებას გამოთქვამს ორი ერის, ორი სახელმწიფოს კარგი ურთიერთობის გამო, მაგრამ სვამს კითხვას, რისთვის ილტვოდა ეს ორი სახელმწიფო ერთმანეთისაკენ, როცა ისინი განირჩეოდნენ ურთიერთისაგან გეოგრაფიულადაც და ლინგვისტურადაც. კითხვას თითონვე პასუხობს: – საქართველო იყო აზიაში ერთადერთი საქრისტიანო ქვეყანა, მის ირგვლივ მუსულმანი და წარმართი სახელმწიფოები იყვნენ განლაგებული. ეს იმას ნიშნავდა, რომ იგი ამ მხარეში მატარებელი იყო სახარების იდეალების. საქართველო მოქმედებდა ქრისტიანული მოძღვრების შესაბამისად, ცდილობდა ნათელი შეეტანა ისლამისა და წარმართობის წყვედიდში. 15 საუკუნე გაგრძელდა ჯვრის მტკირთველი ქრისტიანი ქვეყნის თავდადებული შრომა, ქრისტეს სჯულის ძირითადი მოთხოვნები – სიმართლის, სიყვარულის, თავისუფლებისა და თანასწორობის შესახებ განუხორციელებელი რჩებოდა, რადგან ბრძოლა უთანასწორო იყო. ვიდრე მართლმადიდებელი ბიზანტია პოლიტიკურად ძლიერი იყო, საქართველოც ზოგჯერ იკრებდა ძალას და ბიზანტიის საფარ ქვეშ ჰპოვებდა შვებას. ოსმალთა აღვირახსნილობით ბიზანტიამ დაკარგა ბალკანეთი, საქართველო დარჩა მხარდაჭერის გარეშე. ბუნებრივია, იგი ეძებდა მხარდამჭერს ურიცხვ დამპყრობთაგან თავდასახსნელად. იმედად ერთმორწმუნე რუსეთი ეგულებოდა მისი წარსულით, ურთიერთობის არაერთი განმტკიცების მცდელობით...

არსებობს წერილობითი აქტები, რომელიც მიუთითებენ, რომ რუსეთისკენაა მიპყრობილი ქართველთა ყურადღება, რადგან რუსეთი მათი აზრით „ძეგლია მართლმადიდებლობისა“, „სასოება ქრისტიანეთა“, „ძლიერება სჯულისა“, „დაცემულთა ნუგეში“ და სხვა... ასეთი დახასიათება ეძლეოდა ქართველ წარჩინებულთაგან რუსეთს, როგორც მოკავშირესა და იმედს. საკითხის გადაწყვეტა ჭიანჭურდებოდა, მაგრამ თანაგრძნობით მთავრდებოდა დესპანთა ურთიერთგაცვლა. მძიმე შიდა და გარეშო პირობების გამო და უგზოობის მოტივით სურვილი დიდხანს დარჩა შეუსრულებელი.

თუმც, თანაგრძნობა, გაჭირვების გაზიარების ნდომა ყოველთვის იყო საპასუხო დოკუმენტებით.

სპარსთა თარეშით შევიწროვებული მეფე თეიმურაზი რუსეთის მეფეს მიხეილ თედორეს ძეს წერდა: „ფშავის მხოლოდ სახელითა წმ. სამებათასა და მისის (რუსთა მეფის) დიდი წყალობით“. ე.ი. თეიმურაზ მეფე მისი სიცოცხლის ე.ი. „ფშავის“ – სუნთქვის საფუძვლად რუსეთისაგან მიღებული დახმარების იმედს თვლის, ამავე დროს თხოვს რჩევას საკუთარი სამომავლო მოქმედების შესახებ.

რუსეთის მეფე ალექსი მიხეილის ძე მეტ გულისხმიერებას იჩენს საქართველოს მიმართ და სიგელს უგზავნის შაჰ-აბას პირველს ასეთი თხოვნით: „ნუ მიაყენებს შეურაცხყოფას და შევიწროებას ქართველს ერს, რომელიც აღიარებს ბერძენთა რჯულს და მისი ქვეშევრდომია, თუ სურს, რომ შეინახოს რუსეთთან უწინდელი მშვიდობა და მეგობრობა“. ²¹

რუსეთთან ურთიერთობას საქართველოსათვის გარდა შემწეობისა სხვა პოლიტიკური და ეკონომიური მიზნებიც ჰქონდა. – კონსტანტინეპოლის დაცემის შემდეგ (1454 წ.) ევროპასთან კავშირის გზა დაეხშო ქართველობას, საჭირო შეიქნა სხვა გზის მოძიება. საქართველომ ეს გზა რუსეთთან ურთიერთობის შემდგომ სრულყოფაში ჰპოვა. არც შემცდარა. სწორედ, ამ გზით მოხდა საქართველოში, ლიტერატურის მეცნიერების, ხელოვნების, სახელმწიფოებრივი წყობის გასრულყოფილება. საქართველოში მრავლად იგზავნებოდა საეკლესიო და სამხედრო ოსტატები, სწავლულები, რუსულ გარემოში სრულდებოდა ვახტანგ მე-6 – ის დელეგაციის წევრთა საგანმანათლებლო ღონისძიებები. რუსულ სამსახურში იწრთობოდა ბევრი ქართველი მამულიშვილი. ცხოველი ინტერესი შეიძინა რუსული ენისა და ლიტერატურის,

²¹ მ. კელენჯერიძე – დამოკიდებულებანი რუსთა და ქართველთა შორის მნიშვნელობა ამ დამოკიდებულებათა უავგუსტოს რომანოვთა სახლის მეფობაში. 1915 წ. თბ. გვ. 6

მთარგმნელობითი საქმის, წიგნების გამოცემის, ახალი სასწავ-
ლებლების დაარსების, გზების კეთილმოწყობის საკითხებმა.
ქართველთათვის მნიშვნელოვანი წინგადადგმული ნაბიჯები იყო
უმაღლესი განათლების მიღების შესაძლებლობათა გაზრდის,
ბატონყმობის გაუქმების, არქეოლოგიური და ეთნოგრაფიული
საზოგადოებებით დაინტერესების პრობლემები.

შრომის ავტორს რუსული ორიენტაციის სასიკეთო შედეგების
ნათელსაყოფად მოჰყავს ამონარიდი ყოვლად სამღვდელო
იმერეთის ეპისკოპოსის გაბრიელის მიერ მიმართული სიტყვიდან
იმპერატორ ალექსანდრე მეორისადმი: „უსაზღვრო სიყვარულით
და ერთგულებით გეგებებიან შენ ამ ტაძარში, რომელიც დიდი ხანი
არაა, რაც აშენდა სახსოვრად შენგან მიღებულ კეთილ მოქმედებათა
... დიდ არიან ეს კეთილ – მოქმედებანი. ყველას ესმის ეს, ყველანი
გრძნობენ, როგორ დავალებულია ეს ქვეყანა შენ ძლიერ წინაპართა
და მომეტებულად შენგან. შორს არ წასულა ჩვენგან ის დრო და
მრავალთ ახსოვთ იგი, როცა მთელი ეს ქვეყანა ემსგავსებოდა კაცს,
შთავარდნილს ავაზაკთა ხელში დაწყლულს, გაძარცვულს და
შარაგზაზე დატოვებულს, რის შესახებაც მოგვითხრობს ცნობილი
იგავი სახარებისა. ჯერ კიდევ ამ საუკუნის დასაწყისში ერთი
ნახევარი აქაურ მცხოვრებთა იყო მოსპობილი ან ტყვედ წაყვანილი
მტერთაგან, მეორე ნახევარი კი იმალებოდა ტყეში და ხევებში. მათი
სადგომები დაწულ იყო, ეკლესიები გაძარცვული, თვით ეს ქალაქი
ძველი დიდებული ბაგრატიონის ტახტით ნანგრევებად ქცეული
იქნა და ამ აყვავებულს ქვეყანაში ისლამი თითქმის საბოლოოდ
დამკვიდრებას ცდილობდა, როგორც ის დაემკვიდრა მეზობელს
მართლმადიდებელს ქვეყნებში. ამ დროს შენმა მოსახელემ და თანა-
კურთხეულმა რუსეთის თვითმპყრობელმა, მსგავსად მოწყალე
სამარიტელისა, აღადგინა ეს ქვეყანა ბოროტებათა და უბედურებათა
უბსკრულიდან, შეუხვია წყლულნი, დაასხა ზეთი და ღვინო, ე.ი.
შეზღუდა კანონებით და უშიშრობით დამიანდოყოველთა სადგურისა

მოღვაწეს ე.ი. მისცა მას მზრუნველი მმართველნი, იმ დროიდან ის დამშვიდებული და ყოველი მხრით შეზღუდული მშვიდობით მიდის სამოქალაქო მშვიდობის გზით. შენ, ძლიერო მეფე, ღირსეულად განაგრძნობ ამ კეთილ საქმეთა. სასიკეთო რეფორმები, რომელითაც შენ ამაღლებ და აძლიერებ შენთა ქვეშევრდომთა მოქალაქეობრივ ცხოვრებას, ვრცელდებიან ამ ქვეყნის მცხოვრებლებზედაც და აგრეთვე ამაღლებენ და აახლებენ მათს ცხოვრებას. შენ მიერ განთავისუფლებულმა აქაურმა უბრალო ხალხმა გაიგო სიტყბო თავისუფალს შრომისა და გულდამშვიდებული ეძლევა მას. მსჯავრი ჩქარი, სამართლიანი და ყველასთვის თანასწორი იცავს რა უფლებას და უშიშროებას ყველა მცხოვრებთა. ავსებს მათს გულს კეთილით და ერთმანეთის ნდობით.“²²

მელიტონ კელენჯერიძე მიუთითებს, რომ დიახაც, მაღლიერი იყო რუსეთის დახმარების გამო ქართველი მოსახლეობა. მაგრამ არც რუსეთი იყო უსარგებლო ამ ურთიერთობაში. რუსეთ – საქართველოს კეთილმეზობლურმა ურთიერთობამ გააუმჯობესა რუსეთის პოზიცია მთიელთა დასამორჩილებლად, კეთილმეზობლობამ საშუალება მისცა რუსეთს ესარგებლა საქართველოს მდიდარი ბუნებით, გაეფართოვებია რუსეთ – სპარსეთ – ინდოეთთან ვაჭრობა, გაუმჯობესებულიყო სავაჭრო ურთიერთობა ოსმალეთთან, ინგლისთან, ინდოეთთან, ევროპაში ვაჭრობის გაუმჯობესება ერთგვარად უშლის ხელს მტრულ სახელმწიფოთა თავნებობას, მათთან დაპირისპირებას.

საქართველოს შეერთების აქტს დიდ სახელმწიფოებრივ სიბრძნეს უწოდებს ავტორი ყველაფერს ამას უავგუსტოეს გვარის, რომანოვთა გვარის დამსახურებად წარმოადგენს. და მიაჩნია როგორც საერთაშორისო, ასევე ორ სახელმწიფოს შორის დიდი ეკონომიური და პოლიტიკური შედეგის მომტან აქტად. ამ კავშირით

²² მ. კელენჯერიძე – დამოკიდებულებანი რუსთა და ქართველთა შორის მნიშვნელობა ამ დამოკიდებულებათა უავგუსტეს რომანოვთა სახლის მეფობაში. 1915 წ. თბ. გვ. 7

უმჯობესდება ურთიერთობა, ბოსფორის მეშვეობით წინა და შუა აზიაში, მოსალოდნელია, კავკასიამ თვალსაჩინო როლი შეასრულოს კაცობრიობის ისტორიაში ასეთი დიდი ნაბიჯების გადადგმისათვის. არ უნდა მიეცეს დავიწყებას საქართველოს როლი, რომელმაც პირველმა დაიწყო მიწერ-მოწერა ურთიერთობის განმტკიცების თაობაზე ერთმორწმუნე სახელმწიფოსთან, რუსეთთან ჯერ კიდევ მე-15 საუკუნეში ნებაყოფლობით ჩააბარა რუსეთს კავკასიის გასაღები. ის გასაღები, რომელიც ქართველებს ეჭირა კავკასიის კართან ჯერ კიდევ რომაელთა ბატონობის დასაწყისში. ამ გასაღების საშუალებით რუსეთს შეეძლო აღმოსავლეთში შეესრულებინა დიდი საქრისტიანო და საგანმანათლებლო მისია... სწორედ ეს აშფოთებდა მეზობელ სახელმწიფოთა უმრავლესობას... რუსეთ - საქართველოს ტრაქტატით შემფოთებულმა აღა-მაჰმად-ხანმა ვერ დაფარა მისი გულისწყრომა და ულტიმატუმით მიმართა მეფე ერეკლეს:

„შენ მოიყვანე უსჯულონი აზიაში, შენ გაუხსენი მათ გზა და და-ღუპე შენი თავიც და მთელი აზიაც... შეიგნე მაშ შენი მდგომარეობა, დაარღვიე კავშირი რუსებთან, თუ არა და მომავალ მე შევექმნი რუსთა და ქართველთა სისხლთაგან მტერის მსგავსს სისხლს მდინარეთა“.

მიუხედავად ასეთი მუქარისა, მეფე ერეკლემ არ შეცვალა არჩეული გზა. პატივი სცა ქრისტიანი ქვეყნის წინაშე დადებულ პირობას. აღა-მაჰმად-ხანმა დიდი მსხვერპლი მოუტანა საქართველოს, დიდი ოდენობის სისხლი იქნა გაღებული ქვეყნისა და სარწმუნოების გადასარჩენად.

რუსეთთან ურთიერთობაში საქართველო ყოველთვის იდგა წინა ხაზზე და მელიტონ კელენჯერიძის სიტყვებით რომ ვთქვათ, „არაერთხელ მიუშვერია პატარა, მაგრამ გამოცდილი გული რუსეთის მტერთათვის.“²³

საქართველო მართლმადიდებელი ერთმორწმუნეობით გაჯერებული მოქმედებდა განუხრელად, უშიშრად და გულწრფელად.

²³ დამოკიდებულებანი რუსთა და ქართველთა შორის მნიშვნელობა ამ დამოკიდებულებათა უავგუსტოს რომანოვთა სახლის მეფობაში. გვ. 9

ამის დასტურად შრომის ავტორს მოჰყავს ისევ იმერეთის ეპისკოპოსის გაბრიელის მოწოდება მაჰმადიანი აფხაზებისადმი, რომელთა საქრისტიანოდ მოქცევა დიდ საღვთო საქმედ ჰქონდა ჩათვლილი გაბრიელ ბრძენ კაცს. მან რუსეთის მეფისა და მისი ძმის კავკასიის მთავარმართებლის მიხეილის სახელით მიმართა მაჰმადიან აფხაზებს:

„მე მოვედი თქვენთან მეფის და მისი ძმის, კავკასიის მოადგილის ნებით. მეფეს სურს თქვენთვის ბედნიერება და სიკეთე, მიტომ, რომ ბედნიერება კეთილ დღეობა მისთა ქვეშერმდომთა არის მისი დიდება. სარწმუნოების საქმეში ის არავის აძლევს ნებას სულ მცირე ძალდატანებისასაც კი, მაგრამ როგორც მართლმადიდებელი და მხურვალე ქრისტიანი ხარობს, როცა მისნი ქვეშერმდომნი სხვა სჯულისანნი თავისუფლად და გულწრფელად ღებულობენ ქრისტიანობას... თუ თქვენ შეუერთდებით მართლმადიდებლობას, იქნებით კავკასიაში ქრისტიანობის აღმდგენელი საზოგადოების მფარველობის ქვეშ, რომელსაც სათავეში უდგას მეფის ძმა, ეს საზოგადოება მოგცემთ თქვენ მღვდელს, რომელსაც თვითონ შეინახავს, დაგიარსებს სკოლებს და სხვა“...²⁴

მისი ნათქვამის ჭეშმარიტებაში ეჭვი რომ არ შეჰპარვოდა მთიელ აფხაზ მაჰმადიანებს, გაბრიელ ეპისკოპოსმა საკუთარი მაგალითი წარმოადგინა, რომ იგი იყო ღარიბი მღვდლის შვილი, რუსი მთავრობის დახმარებით რუსეთში მიიღო უმაღლესი განათლება მისცეს თანამდებობა, ერთგულ სამსახურს უფასებენ, აჯილდოებენ ანალოგიურად დაეხმარებიან აფხაზებს, მათ შვილებს, თუ ისინი ერთგულებას გამოიჩენენ ქრისტიანული სარწმუნოების მიმართ და ეზიარებიან ქრისტეს მოძღვრებას.

შრომის ავტორი გამოთქვამს სურვილს, რომ რუსეთ – საქართველოს ურთიერთობა, ერთად შრომა და ინტერესთა ერთობა უნდა გაღრმავდეს და განმტკიცდეს, რათა მოიპოვოს საერთო, ორმხრივ თანაგრძნობა და დაფასება.

²⁴ დამოკიდებულებანი რუსთა და ქართველთა შორის მნიშვნელობა ამ დამოკიდებულებათა უავგუსტოს რომანოვთა სახლის მეფობაში. გვ. 10

დეკანოზ მელიტონ კელენჯერიძის სახელმძღვანელოს "ქართული საკათალიკოსო მკლესიის მოკლე ისტორია" საგანმანათლებლო და ისტორიული მნიშვნელობის შესახებ

დეკანოზმა მელიტონ კელენჯერიძემ პირველდაწყებითი განათლება ქ. ქუთაისში ვ. პეტრიაშვილის სკოლაში მიიღო. მისი მოსწავლეობის პერიოდში ეს სკოლა ქუთაისის სასულიერო სასწავლებელს შეუერთეს. მან ეს სასწავლებელი წარჩინებით დაამთავრა და სწავლა განაგრძო თბილისის სასულიერო სემინარიაში, რომელიც 1890 წელს ასევე წარჩინებით დაასრულა. უმაღლესი განათლების მისაღებად კიევში გაემგზავრა და სასულიერო აკადემიაში ჩაირიცხა. „მ. კელენჯერიძე სტუდენტობის პირველივე დღეებიდან აქტიურად ჩაება ქართველ სტუდენტთა სათვისტომოს საქმიანობაში და მოკლე ხანში მისი ერთ-ერთი ლიდერი და მათი საქმიობის გეზისა და შინაარსის განმსაზღვრელი გახდა.“²⁵ განსაკუთრებული შინაარსი და მასშტაბურობა შესძინა კიევში ქართველთა სათვისტომოს საგანმანათლებლო საქმიანობით. მან ქართველ სტუდენტთა შორის დაიწყო ლექციების კითხვა საქართველოს ისტორიასა და ქართულ სიტყვიერებაში.

1897 წელს უკრაინიდან სამშობლოში დაბრუნებული მელიტონ კელენჯერიძე მოღვაწეობს ქუთაისში, წმ. გაბრიელ ეპისკოპოსის ძალისხმევით გახსნილ სასულიერო სემინარიაში საბჭოს მდივნად, ქართული ენისა და ლიტერატურის, საქართველოს ისტორიისა და საღვთო სჯულის მასწავლებლად. აქტიურად იღვწის ქართული ენის უფლებების, ეროვნული კულტურის დაცვისა და აყვავებისათვის, თვალსაჩინო წვლილი შეაქვს ქართველი ხალხის უკეთესი მომავლისათვის ბრძოლის საქმეში.

1903 წელს დეკანოზი მელიტონ კელენჯერიძე აირჩიეს იმერეთის ეპარქიის სასწავლო საბჭოს წევრად და დანიშნეს საღვთო სჯულის მასწავლებლად ქუთაისის წმინდა ნინოს სასწავლებელში.

25 თ. ჯაგოდინიშვილი, სოფლისა მნათობი და მწყემსი კეთილი, (2014); თბ.გვ.14

დეკანოზ მელიტონ კელენჯერიძის „ცხოვრების გზას, მისი მოღვაწეობის შინაარსის გაცნობიერებას და ღვაწლის დაფასებას დალი მისმა ოფიციალურმა თანამდებობებმა დაასვა. ამის ერთ-ერთი მიზეზი, ერთი მხრივ, იმ დროის სკოლებსა და მათ შორის სასულიერო სასწავლებლებშიც „საღვთო სჯულის“, როგორც სასწავლო დისციპლინის, არაპოპულარობა იყო, სწავლების ზედმეტი სქოლასტიკურობის გამო. ამ დროის თითქმის ყველა დიდი მოღვაწე - პოეტი, მწერალი, პუბლიცისტი, მეცნიერი დაუფარავად სულის შემხუთველობის ბრალდებას უყენებს ამ საგნის სწავლებას და ერთგვარი თავმოწონებითაც კი გახაზავს საკუთარ უარყოფით დამოკიდებულებას და უგულისყურობას. ეს ტენდენცია იმდენად იყო გავრცელებული და ცნობილი, რომ კონკრეტული ფაქტების მოტანასაც კი არ საჭიროებს.²⁶

მკვლევარი თემურ ჯაგოდნიშვილი ნაშრომში „სოფლისა მნათობი და მწყემსი კეთილი“, გამოთქვამს მოსაზრებას, რომ მელიტონ კელენჯერიძე, პედაგოგიურ სარბიელზე, ყველა სასწავლებელში-ქუთაისშიც და ფოთშიც-ოფიციალურად „საღვთო სჯულის“ მასწავლებელი იყო და სწორედ ამის გამო ზარალდებოდა მისი პოპულარობა.. იმას, რასაც თანამდებობრივად ვერ აკეთებდა-კვლევებით, წიგნებით, სახელმძღვანელოებით აღბეჭდავდა. გიმნაზიის პედაგოგებს შორის გამოირჩეოდა გავლენითა და ავტორიტეტით. ცხოვრების შუაგულში ტრიალებდა. იბეჭდებოდა „ტონკმელის“ ფსევდონიმით, აქტიური მონაწილე იყო ყველა წამოწყებისა, რომელიც ლიტერატურასა და ხელოვნებას შეეხებოდა.

ფოთში მასწავლებლობის პერიოდში დეკანოზი მელიტონ კელენჯერიძე ინტენსიურად მუშაობდა ქართული ეკლესიის ისტორიის კორპუსის შესაქმნელად.

საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადებას, 1918 წელს, დეკანოზი მელიტონ კელენჯერიძე ალტაცებით შეეგება და

26 თ. ჯაგოდნიშვილი, სოფლისა მნათობი და მწყემსი კეთილი, (2014); თბ. გვ. 23

სიხარული საზოგადოებრივი საქმიანობის გააქტიურებით გამოხატა. ამ პერიოდში სხვა ნაშრომებთან ერთად გამოაქვეყნა „ქართული საკათალიკოსო ეკლესიის მოკლე ისტორია“ (1918 წ.).

აღსანიშნავია, რომ სასწავლო-სახელმძღვანელო წიგნის გამოცემის წელს ამიერკავკასიის სასკოლო ოლქის სამოსწავლო კომისარიატმა სეიმში შეიტანა კანონ-პროექტი: „სამღვთო სჯულის სკოლებში სწავლების შესახებ“. რაზედაც მიიღეს დადგენილება. კანონის გამოცემის დღიდანვე საღვთო სჯულის სწავლება გაუქმდა სახელმწიფო, საზოგადო და კერძო სასწავლებლებში. მასწავლებლებს, რომლებიც საღვთო სჯულს ასწავლიდნენ შეუწყდათ ხაზინიდან სათანადო კრედიტი, ხოლო მშობლებს, თუ მოისურვებდნენ შვილებისათვის საღვთო სჯულის სწავლებას, ეძლეოდათ სასწავლებელთა შენობებით სარგებლობის უფლება თავისუფალ საათებში, თუ დაწესებულება თანახმა იქნებოდა.²⁷

ამჯერად გვინდა მკითხველს წარმოვუდგინოთ გასული საუკუნის სასკოლო სახელმძღვანელო „ქართული საკათალიკოსო ეკლესიის მოკლე ისტორია“. იგი ავტორმა პირველად 1918 წელს გამოსცა, თუმცა აღსანიშნავია, რომ მეორედ გამოვიდა 2012 წელს საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის უწმინდესისა და უნეტარესის ილია მეორის ლოცვა-კურთხევით, (სადაც პირველი გამოცემის თარიღად არასწორადაა მითითებული 1913 წელი), მეორე გამოცემა ეძღვნება დეკანოზ მელიტონ კელენჯერიძის გარდაცვალებიდან 70 წლისთავს. დაიბეჭდა მანგლისისა და წალკის ეპარქიის მიტროპოლიტის, მეუფე ანანias (ჯაფარიძე) ლოცვა-კურთხევით. კელენჯერიძეთა საგვარეულო კავშირის და ავტორის შვილიშვილის, ირაკლი თოიძის ფინანსური თანადგომით.

სახელმძღვანელოს მეორე საიუბილეო გამოცემას თავში დართული აქვს სრულიად საქართველოს კათოლიკოს პატრიარქის უწმინდესისა და უნეტარესის 2001 წელს გამოქვეყნებული

27. გაზ. „ხალხის მეგობარი“, 1918 N 102; 2, გაზ. „ერთობა“ 1918 N 172.

სიტყვა: „საქართველოს ისტორია ნათელი დადასტურებაა იმისა, რომ საუკუნეთა მანძილზე ეკლესია იყო მასაზრდოვებელი ჩვენი მწერლობისა, სიმღერა–გალობისა, მხატვრობისა, არქიტექტურისა და საერთოდ ყველა იმ მიღწევისა, რითაც გამოირჩევა ჩვენი ეროვნული კულტურა. ეკლესია ამავე დროს იყო მთავარი დამცველი, მთავარი შემნახველი და მზრუნველი ამ საგანძურისა: ეს განსაკუთრებით მკვეთრად გამოჩნდა XIX საუკუნეში, როდესაც ჩვენმა სამღვდლო-ებამ წმიდა ილია მართალთან და სხვა დიდ მამულიშვილებთან ერთად უდიდესი ღვაწლი გასწია ქართული ენის, ქართული კულტურის პრაქტიკულად ყველა დარგის გადასარჩენად. ამ პირთა შორის გამორჩეული ადგილი უკავია დეკანოზ მელიტონ კელენჯერიძეს. რომელმაც, თამამად შეიძლება ითქვას, სიცოცხლე შესწირა ქართველი ერის სულიერებისათვის ზრუნვას და თაობებისათვის დარჩა ვითარცა მაგალითი მწყემსი კეთილისა და სოფლის მნათობისა.

მან მრავალი ნაშრომი მიუძღვნა საქართველოს ეკლესიის ისტორიას და მომავალი თაობის აღზრდას.

ბედნიერია ის, ვისი სიცოცხლეც ღვთის, სამშობლოს, და მოყვასის მსახურებას ეძღვნება. ასეთი შვილები მრავლად ჰყავდა ჩვენს ქვეყანას. დაე, მომავალში კიდევ უფრო იმრავლოს მათმა რიცხვმა, რათა უფალმან გააძლიეროს და განაზრწყინოს სრულიად საქართველო.“²⁸

წიგნს დასაწყისში დართული აქვს ენათმეცნიერის, ფილოლოგიის დოქტორის გურამ ბედოშვილის წინასიტყვაობის მაგიერ-„ჭეშმარიტი ერისკაცი“, სადაც წერს: „ამბობენ, წიგნი ავტორს ჰგავსო. ჩვენ შემთხვევაშიც ასეა-ის, ვინც ახლო გაეცნობა დიდი საერო და სასულიერო მოღვაწის, მელიტონ სპირიდონის ბე კელენჯერიძის (1864-1942) ცხოვრებასა და მრავალმხრივ შრომარუდუნებას, უსათუოდ დარწმუნდება, რომ მისი ბრწყინვალე

28 თ. ჯაგოდნიშვილი, სოფლისა მნათობი და მწყემსი კეთილი, (2014); თბილისი. გვ. 1

წიგნი „საქართველოს საკათალიკოსო ეკლესიის მოკლე ისტორია“ (1918) მართლაც ბევრი რამით გვაგონებს მისი შემადგენლის ბობოქარ, სოციალურ-საზოგადოებრივი კატაკლიზმებით აღსავსე ცხოვრებისეულ გზას.“²⁹ ენათმეცნიერი გ. ბედოშვილი იქვე დასძენს: „შეიძლება გადაუჭარბებლად ითქვას, ჩვენი სულიერი და მატერიალური სიმდიდრის განუყოფელი ნაწილია... ავტორის თხრობის მანერა, სტილი, უჩვეულოდ სადაა და გამჭვირვალე; იძლევა მიზეზ-შედეგობრიობის ზუსტ და შთამბეჭდავ ანალიზს.“³⁰

წიგნი ბიბლიოგრაფიული იშვიათობაა. ამიტომ საშური საქმე იყო მისი მეორედ გამოცემა, რომელიც კეთილად წაადგება ჩვენს ახალგაზრდობას, მართლმადიდებელ მრევლს.

მეორე გამოცემა პირველისაგან იმით განსხვავდება, რომ რედაქციამ სცადა გამოეყენებინა 1990 წელს გამოცემულ „საღვთო სჯულში“ არსებული მცირედ გამარტივებული და შემოკლებული ტექსტი. ასევე, წიგნის მეორე გამოცემა ილუსტრირებულია, რაც მკითხველს უთუოდ დაეხმარება ტექსტის სათანადო აღქმაში.

დეკანოზ მელიტონ კელენჯერიძის მიერ შედგენილი სახელმძღვანელო „ქართული საკათალიკოსო ეკლესიის მოკლე ისტორია“ წინასიტყვაობის, სამი თავისა და ბოლოსიტყვაობისაგან შედგება. პირველი გამოცემისგან განსხვავებით წიგნს დართული აქვს შემდგენელის ფოტო და მოკლე ბიოგრაფიული და შემოქმედებითი მონაცემების ანოტაცია.

აღნიშნული სახელმძღვანელო მოგვითხრობს ქართველთა სარწმუნოებრივი მრწამსის შესახებ დასაბამიდან. მკითხველს შთააგონებს იმ დიდ საგანმანათლებლო დამსახურებაზე, რომელიც გასწია საქართველოს ეკლესია – მონასტრებმა.

სახელმძღვანელოს შემდგენელი გვიამბობს, რომ ქართველთა რელიგიური რწმენა „ქართლის ცხოვრების“ მიხედვით ევოლუციას განიცდიდა. პირველად სწამდათ „ღმერთი დამბადებელი“, შემდეგ

²⁹ ქართული საკათალიკოსო ეკლესიის მოკლე ისტორია. შედგენილი დეკანოზ მელიტონ კელენჯერის მიერ., (2012), თბ., გვ. 5

³⁰ იქვე გვ. 7

იწამეს მზე, მთვარე და ვარსკვლავები და წინაპრის – ქართლოსის საფლავი. მონოთეიზმი ნატურალიზმით (ბუნების თაყვანისცემით) შეიცვალა. შემდეგ იგი ფეტიშიზმმა – კერპთაყვანისმცემლობამ ჩაანაცვლა. ქართველების უძველესი კერპი ბოჩი იყო შვიდხელისანი და მრისხანე. ქრისტესშობამდე III საუკუნეში ქართველთა მთავარმა აზონმა ბოჩ – კერპს ორი კერპი – გაც და გაიმი დაუმატა. აზონის შემდეგ ფარნაოზმა (იბერიის მეფე ძვ. წ. 329 - 264) გამეფდა, რომელმაც კერპი არმაზი აღმართა და აკურთხა (ფარნავაზს სპარსულად არმაზ ერქვა). არმაზი საერთო ქართული უზენაესი ღვთაება გახდა, იგი კეთილი ღმერთი იყო, მასზე დილით ლოცულობდნენ. 6 აგვისტოს იყო დაწესებული მისი სახელობის დღესასწაული, რომელიც სამი დღე გრძელდებოდა – მონაწილეობდა თვით მეფე და მისი ოჯახი. დიდი ზეიმი ეწყობოდა კერპშეწირვით. მირიან I-ის ძემ, მეფე ფარნაჯომმა (ძვ. წ. 112 - 93) მალე დათმო კერპთაყვანისცემა და ცეცხლთაყვანისმცემლობა (მაზდეანობა) აღიარა, შექმნა სამსხვერპლო, მოიწვია ცეცხლის მსახურნი და მოგვნი კერპთა საგმობად, ჯარმა იგი სიცოცხლეს გამოასალმა.

წიგნი მოგვითხრობს, რომ ქრისტეს კვალი საქართველოში ჩნდება მაცხოვრის კვართის ისტორიით.

საქართველოში ებრაელები უძველესი დროიდან ცხოვრობდნენ. იერუსალიმში ყოველწლიურად აგზავნიდნენ დელეგაციებს სინედრიონში დასასწრებლად. ქრისტეს საქმის გასარჩევად იერუსალიმში მიწვეულ იქნა მღვდელმთავარი ელიოზი და მხედარი ლონგინოზი. ქრისტეს კვართი წილად ელიოზს ხვდა. მემკვიდრე მოგვითხრობს, რომ მცხეთაში დაბრუნებულ ელიოზს მისი და სიდონია შეეგება, ქრისტეს კვართი ჩაიხუტა და იქვე გარდაიცვალა. კვართი მიცვალებულს ხელიდან ვერ აართვეს და ასე დაასაფლავეს. სიდონიას საფლავზე მალე კვიპაროსის ხე ამოვიდა, რომელიც სურნელს აფრქვევდა და მირონი სდიოდა.

საქართველოში ქრისტეს სჯულის პირველი მქადაგებლები

იყვნენ ანდრია პირველწოდებული, სვიმონ კანანელი და მატათა. სახელმძღვანელოს ავტორი უტყუარად ასაბუთებს ანდრიას მოსვლას სამეგრელოს, აჭარის, ქართლის მიდამოებში. წმიდა სამების სახელით მოაქცია მან მოსახლეობა, გადაიარა ფერსათის მთა, სადაც აღმართა რკინის ჯვარი, შემდეგ ბორჯომის ხეობას გაუყვა. მის ქადაგებას წინააღმდეგობა გაუწია მეფე ადერკმა, მაგრამ ანდრია მეორედ დაბრუნდა მოციქულების - სვიმონ კანანელისა და მატათას თანხლებით ქართლში. მათ იქადაგეს ქრისტიანობის გასამტკიცებლად და აქედან ჭორომის ხეობის გავლით შევიდნენ სამეგრელოსა და სვანეთში. სვიმონი და ანდრია აფხაზეთს გაემგზავრნენ (სვიმონი იქ გარდაიცვალა, დასაფლავებულია ახალ ათონში). წმ. ანდრია საბერძნეთში წავიდა, სადაც აწამეს და ჯვარს აცვეს აქაიაში.

მიუხედავად აზრთა სხვადასხვაობისა, სახელმძღვანელოს ავტორი ჭეშმარიტებად მიიჩნევს კოლხეთში ბერძენთა ახალშენების მოსახლეობისა და ქართველთა მჭიდრო კავშირს, აღებ-მიცემობაში საქმიან ურთიერთობას.

ქრისტიანობა კოლხეთში, ლაზიკაში, აფხაზეთში ფეხს იკიდებს I-IX საუკუნეებში. VIII საუკუნეში ქრისტიანობის დამკვიდრების ფაქტს ნათელყოფს მწერალი იოანე საბანიძის „აბოს წამება“. არაბებისაგან დევნილმა აბომ თავი აფხაზეთს შეაფარა და გაიხარა, როცა იხილა ქრისტიანული სარწმუნოებით მოცული ქვეყანა, მას აქ შეექმნა ქრისტეს სჯულზე მოქცევის შესაძლებლობა.

ქართლს მე-4 საუკუნეში წმინდა ნინო მოევლინა. იგი კაბადოკიიდან იყო, მშობლებმა აღსაზრდელად იერუსალიმს გაგზავნეს. აღმზრდელთა მეშვეობით კარგად შეისწავლა ქრისტეს სჯული და ეკლესიის ისტორია. აღმზრდელმა ქალმა სარა ნიაფორმა მას უამბო ქართველთა წარმართობის შესახებ და მცხეთაში ქრისტეს კვართის არსებობის ისტორია. წმინდა ნინომ აღმზრდელებს თხოვა, გაეშვათ იგი საქადაგებლად საქართველოში. მანამ საბერძნეთი

მოიარა. იქ გაეცნო ქალწულთა მონასტერში მოღვაწე 50 ქალწულს. როცა სასტიკმა დიოკლეთიანემ ნინოს ახალშემენილი მეგობრები აწამა, გამოიპარა მონასტრიდან და გეზი საქართველოსაკენ აიღო. ქართულ მიწაზე პირველად ჯავახეთს დაადგა ფეხი. დაღლილს ჩაეძინა და მძინარემ იხილა ღვთისმშობელი, ჯვარი მიიღო მისგან, ამ ჯვრით ხელში შევიდა ქართლში. ერთი თვე ურბნისში დაჰყო. მცხეთის დღესასწაულის დღეები ახლოვდებოდა. იგი კერპთაყვანისმცემელთა ნაკადს გამოჰყვა და მოგვთა ხიდთან, მაყვლებში გაუჩინარდა. 6 აგვისტოს, გათენდა თუ არა, ხალხი, მათ შორის მეფე და დედოფალი ნანა გამოემშურნენ კერპის თაყვანსაცემად. კერპები იდგა მტკვრის მარცხენა მხარეს. არმაზის კერპი სპილენძის იყო, გარს ოქროს ჯაჭვი ემოსა და ოქროს ჩაფხუტი ეხურა, მარჯვნივ ედგა კერპი გაცი ოქროს სამოსელით, მარცხნივ – ვერცხლის კერპი გაიმი.

წმინდა ნინომ მხურვალე ლოცვა დაიწყო. ამოვარდა ქარი და კერპები დაამსხვრია. ხალხი შეშინდა და დაიფანტა. წმინდა ნინო მეფის მეზღის ოჯახში ფარულად დაბინავდა. (მებაღემ ადრე მიიღო ქრისტიანობა) 9 თვის შემდეგ ნინომ მეზღის ოჯახი დატოვა და მაყვლიანს მოიძუადა მცირე ბინა. ლოცულობდა, თან მაცხოვრის კვართის ამზავს იკვლევდა. იქ გაიცნო მღვდელი აბიათარი და ასული სიდონია. მოაქცია ისინი ქრისტეს სჯულზე (ნათლისღება ვერ შედგა მღვდლის არარსებობის გამო). წმინდა ნინო მკურნალობასაც ეწეოდა, მან განკურნა დედოფალი ნანა, მეფემ ნინოს ღმერთი მას შემდეგ იწამა, რაც მზის დაბნელებას ნინოს ლოცვით გადაურჩა. ნათელი დაუყენა და გზა აპოვნინა ტყეში.

მირიან მეფემ მოციქულები გაგზავნა საბერძნეთში კონსტანტინე მეფესთან, თხოვა მღვდლების გამოგზავნა ნათლისღებისთვის. იმპერატორმა კონსტანტინემ თხოვნა შეასრულა, მეფეს გამოუგზავნა ეპისკოპოსი იოანე, სამი მღვდელი და სამი დიაკონი. მირიან მეფემ ბრძანება გასცა ხალხი შეეკრიბათ მდინარე მტკვარზე ხიდთან მოსანათლად. ჯერ მეფე მოინათლა, შემდეგ – დედოფალი და

წარჩინებულნი. (იმ ადგილს ამიერიდან ეწოდა მთავართა სანათლავე) შემდეგ მოინათლა ხალხის დაბალი ფენა.

წიგნის ავტორი ქართლში ქრისტიანობის გავრცელების თარიღად სხვადასხვა მოსაზრებათა შეჯერების შემდეგ ადგენს, რომ მეფე მირიანის ნათლისღება უნდა მომხდარიყო 323 – 324 წლებში.

ქრისტიანული სარწმუნოება რომ სახელმწიფო რელიგიად აღიარებულიყო და განმტკიცებულიყო, მირიან მეფემაც დაიწყო ეკლესიების მშენებლობა. საბერძნეთიდან სამღვდელოების მოსვლამდე ააგო მცირე მოცულობის ხის ტაძარი, და მეორე ეკლესიის მშენებლობა დაიწყო მცხეთის გარეუბანში, მაყვლოვანში, სადაც ახლა სამთავარპისკოპოსო ეკლესია დგას. ეკლესიის ასაგებად 7 დიდი ნამვი მოჭრეს და სვეტები გააკეთეს ერთ - ერთი შუათანა, ყველაზე დიდი სვეტი ვერ აღმართეს, გვიან ღამით ცეცხლის ზეწარში გახვეულმა ჭაბუკმა აღმართა იგი. სვეტი ჰაერში გაჩერდა ორი კაცის სიმაღლეზე, შემდეგ ნელ – ნელა დაეშვა და იმ ადგილას დაბრუნდა, სადაც ქრისტეს კვართი იყო დამარხული.

მირიან მეფემ ნინოს ბრძანებით ჯვრები გააკეთებინა და მაღალ ადგილებზე აღამართვინა, შემდეგ გაგზავნა დელეგაცია კონსტანტინე დიდთან თხოვნით გამოეგზავნა, მრავალი მღვდელი ქრისტიანული სარწმუნოების გასავრცელებლად და კირითხურონი ეკლესიების ასაშენებლად. წარგზავნილებმა საქართველოში თან წამოიღეს ფიცარი, რომელზეც ჯვარცმულ ქრისტეს ედგა ფეხები და ის ლურსმნები, რომლითაც იგი ძელებზე იყო გაკრული. კონსტანტინემ მომავალთ დაავალა გზადაგზა აეგოთ ეკლესიები. მართლაც, მაშინ აიგო მანგლისისა და ურუშეთის ეკლესიები. ურუშეთში დელეგაციამ დატოვა უფლისეული სამჩქვალნი ლურსმნები, მანგლისში კი უფლისეული ფიცრები.

ქართლში ქრისტიანობა სწრაფად ვრცელდებოდა. მაგრამ რანში, კახეთსა და მთიულეთში დიდი წინააღმდეგობა შეხვდა წმინდა ნინოსა და მეფე მირიანს. განსაკუთრებით ურჩობდა

მეფის სიძე ფეროზი. მეფემ ნინოს მოახსენა, რომ იძულებული იყო ძალა ეხმარა სიძის გასაქრისტიანებლად. ნინომ მეფეს ურჩია არა მახვილით, არამედ სახარების საშუალებით ეჩვენებინა ურჩისათვის ჭეშმარიტი გზა. მეფე დათანხმდა. იგი ნინოსთან ერთად გაემგზავრა მთიულეთს, იქადაგა ჭეშმარიტი სარწმუნოება. მთიულეთი სიტყვით ვერ დაიმორჩილეს, მხოლოდ ძალით შეძლეს მათი კერპების განადგურება. ნინომ გზა განაგრძო. ზოველების წინააღმდეგობის დაძლევა გაჭირდა, ისინი თუშეთში გაიხიზნენ. მეფემ საპასუხოდ მათ ხარკი დაუმძიმა. ნინოს განზრახული ჰქონდა რანში გამგზავრება, მაგრამ დასნეულდა და იძულებული გახდა სოფელ ბოდბეში დარჩენილიყო. იქვე გარდაიცვალა. დასაფლავებულია „ადგილსავე ზედა კუხეთსა დაბასა ზედა ბოდისს“. ასეთი იყო წმ. ნინოს სურვილიც. ჟღაქტობრივად წმ. ნინო დაკრძალულია ამჟამად ბოდბის მონასტრის წმ. გიორგის ეკლესიის მცირე ეკვდერში.

წიგნის ავტორი ვრცლად მოუთხრობს მკითხველს წმ. ნინოს ჯვრის ისტორიის ვარიანტებს და ამცნობს მისი საბოლოო განსვენების ადგილს.

ერთი გადმოცემით წმ. ნინოს ჯვარი ვაზისა მას ღვთისმშობელმა უბოძა, მეორე გადმოცემით, თვით წმ. ნინომ დაამზადა იგი ვენახის ნასხლავებისაგან. ეს ჯვარი ნინომ სიკვდილის წინ მირიან მეფეს დაუტოვა. გადმოცემით, მომაკვდავმა მირიანმა წმ. ნინოს ჯვარი მოატანიდა სამეფო გვირგვინი ზედ დაამაგრა, ჯვრით გამოსახა მომავალი მეფის შვილის სახე, აიღო გვირგვინი დაადგა თავზე უფლისწულს, დალოცა და გარდაიცვალა კიდეც. მეორე გადმოცემით, ნინოს ჯვარი იმ მთაზე აატანინა მეფემ, სადაც ჯვრის მონასტერია აგებული, სხვა გადმოცემით, ნინოს ჯვარი მცხეთის ტაძარში ესვენა 544 წლამდე. იგი წმინდა შუშანიკსაც ეჭირა ხელში. შემდეგ ქალაქ ანში დაუსვენებიათ. როცა დავით აღმაშენებელმა XI საუკუნეში ანისი აიღო, ნინოს ჯვარი დიდი პატივით გადმოასვენა მცხეთაში. ხშირად გახიზნავდნენ ხოლმე ჯვარს შიშიანობის დროს. 1749 წელს თბილელმა მიტროპოლიტმა ჯვარი ვახტანგ მეექვსის მემკვიდრეებს

მიჰგვარა. დიდხანს ამაოდ ცდილობდა ქართველი სამღვდელოება ჯვრის საქართველოში დაბრუნებას. 1801 წელს ჯვარი ვახტანგ მეფის შთამომავლებმა რუსეთის იმპერატორს ალექსანდრე პირველს უძღვნეს. იმპერატორმა იგი საქართველოში დააბრუნა და ამჯერად თბილისის სიონის ტაძარშია დაცული (ღვთისმშობლის ხატშია ჩასმული).

წიგნის ავტორი დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს საქართველოში წმინდა ნინოს მოღვაწეობას. იგი აღნიშნავს, რომ მან დასაბამი მისცა საქართველოში ახალ ცხოვრებას, ცივილიზაციას, ზნეობრივ საწყისებს.

„წმინდა ნინოს მოძღვრებამ ჩაუდგა ქართველ ერს გმირული სული და შექმნა მისგან ჯვართმტვირთველი ერი, რომელიც 15 საუკუნეა „ჯარასავით ტრიალებს“ „აღდგომის კვერცხივით იღებება“, მუდამ კლავენ და ორბივით ახლდება, მუდამ იწვის და არ იფერფლება“.³¹ ამბობს წიგნის ავტორი მელიტონ კელენჯერიძე, და ასეთი სიტყვაკაზმულობით წარმოადგენს ქართველთა ცხოვრების უკუღმართობას, ერის მიერ განვლილ გზას, რომელიც აღსავსეა კაეშნით, მაგრამ ასევე წარმოაჩენს მის დამსახურებას, მის მოციქულობას ოსეთისა და ჩერქეზეთის, ლეკებისა და აფხაზების, ჩეჩნებისა და ქისტების წინაშე. დამსახურებას იმით, რომ სახარების ქადაგებით მოუგო გული მთიელსა და აზიელს, აზიარა ქრისტიანულ სიყვარულსა და ჰუმანურ აზრებს.

ქართველი ერი სახარებამ უფრო მეტად გააქვეთილშობილა, მისი კარი მუდამ ღია გახადა სტუმრისათვის. ქართველი ერი მეზრძოლი ერია, მაგრამ მეზრძოლია თავდაცვისას, სხვისი არაფერი უნდა, მისას ძნელად თუ გაატანს მომხდურს. ქრისტიანობამ, ნინოს ჯვარმა, შეუქმნა ქართველს დიდი კულტურა, ხელოვნება, მუსიკა, ხუროთმოძღვრება.

საქართველოს სამოციქულო ეკლესია დიდ მისიონერულ როლს

³¹ ქართული საკათალიკოსო ეკლესიის მოკლე ისტორია. (2012). შედგენილი დეკანოზ მელიტონ კელენჯერის მიერ., თბ. გვ. 30

ასრულებდა. აგებდა ეკლესიებს, ცდილობდა ქრისტიანობის განმტკიცებას სამშობლოშიც და მის გარეთაც. ქართველებმა დიდი შრომა გასწიეს ცეცხლთაყვანისმცემლობის წინააღმდეგ. წიგნის ავტორი მკითხველს აცნობს ქრისტესმიერი ქადაგების ავტორებსა და მოწამეებს. მოხმობილი აქვს წმინდა რაქდენის, ტომით სპარსელის, წმინდა საქმეები, რომელიც სპარსელებმა ჯვარზე გააკრეს და წამებით ამოხადეს სული. მოთხრობილია წმინდა შუშანიკის მაგალითი, რომელიც ქრისტიანული სარწმუნოებისათვის ეწამა. მოხმობილია წმინდა მოწამე (სპარსის), ევსტათი მცხეთელის მაგალითი, რომელიც 20 წლის ასაკში მცხეთაში ხარაზობით ირჩენდა თავს. ქრისტიანობა მიიღო, ცოლად ქრისტიანი ქალი შეირთო, ამისთვის თავი მოკვეთეს, გვამი ცხოველებს გადაუდეს საჯიჯგნად. კათალიკოსმა გვამი ქრისტიანულად დაასაფლავებინა.

ავტორი სახელმძღვანელოში მკითხველს მოუთხრობს წმინდა ასურელ მამათა ისტორიას. მე-4 საუკუნეში შავი მთიდან ეწვია საქართველოს 13 ასურელი მამა. ეპისკოპოსმა ისინი სვეტიცხოველში მიიღო. მათ მოიარეს წმინდა ნინოს მიერ მოლოცვილი ადგილები და მცხეთის ახლოს, გორაზე, კარვებში დაბინავდნენ, შემდეგ სხვადასხვა მიმართულებით გაემართნენ, წარმართთა შორის სახარების საქადაგებლად, რომ წარმართობა სახარების გავლენით დაეძლიათ. თავიანთი მოღვაწეობით ბერებმა შეძლეს შებრძოლებოდნენ სპარსთა მოგვებს, შეერყიათ ცეცხლთაყვანისმცემლობა საქართველოში. მათი მობრძანების თარიღად 542-557 წლები სახელდება.

მიუხედავად იმისა, რომ ასურელმა მამებმა ბევრი რამ გააკეთეს ქრისტიანობის განსამტკიცებლად, ცეცხლთაყვანისმცემლობა მაინც ვერ აღმოიფხვრა, საერთაშორისო მდგომარეობა დაიძაბა, ქრისტიანობის ბურჯ ქვეყანაში საბერძნეთში არეულობა სუფევდა. ამით ისარგებლა სარდალმა ფოკამ, კეისრის ოჯახი ამოწყვიტა და ხელთ იგდო ტახტი, სპარსეთის მეფემ ხოსრომ ფოკა მოკლა და საბერძნეთი ააოხრა. შემდეგ შეუდგა თავისი სჯულის განმტკიცებას.

საქართველოში მეფობა გააუქმა, მთავარმა მხარი სპარსელებს დაუჭირა. მდგომარეობა განმუხტა ერეკლე კეისარმა - ჯერ საბერძნეთი დაამშვიდა და ტახტს დაეუფლა, შემდეგ სპარსეთი ააოხრა, საქართველოს მთავარი ვარსამუსი დასაჯა.

VII საუკუნეში არაბმა მუჰამედმა ახალი სარწმუნოების, ისლამის, გავრცელება სცადა. ისლამის დროშით გადათელეს ქვეყნები, დაიმორჩილეს საბერძნეთი, სპარსეთი, შემდეგ სომხეთი. საქართველოში ხალხი გაიხიზნა. საეკლესიო საგანძური მიწაში ჩაფლეს. მათი პირველი შემოსევა მოხდა 643 წელს. საბერძნეთმა საქართველო უბრძოლველად ჩააბარა. არაბებმა ქართველებს გადასახადი დაუწესეს. სულზე თითო დრაჰკანი. 720-740 წლებში არაბების მეორე შემოსევა განხორციელდა მურვან ყრუს მეთაურობით. ჯერ სამცხე-საათაბაგო, შემდეგ ქართლ-კახეთი და დარუბანდის გზით დიდოეთი დალაშქრეს არაბებმა, შემდეგ იმერეთი, ოდიში და აფხაზეთი ააოხრეს. მურვან ყრუს ქუთაისის სანახებში შეხვდნენ ძმები დავით და კონსტანტინე მხეიძეები. ისინი მცირე რაზმით შეებნენ მომხდურს, შეუვალი რწმენის ადამიანებს ძლიერ არაბებმა და წამებით ამოხადეს სული. მტერი ძმებისაგან ქრისტიანობის უარყოფას ითხოვდა. ძმები მტკიცე რწმენით შეეწირნენ ჭეშმარიტ ქრისტიანულ სარწმუნოებას. ქართულმა ეკლესიამ მოწამეები წმინდანებად შერაცხა. მე - 11 საუკუნეში წამებულ ძმათა საფლავზე ბაგრატ მე-4-მ ჩინებული საყდარი ააგო (აწამეს 730 - 740 წლებში) არჩილ მეფეც ეწამა გამაჰმადიანება-ზე უარის თქმისათვის. მისი ნეშტი მის მიერ აშენებულ ეკლესიაში სოფელ ნოდოკარში ასვენია. არჩილ მეფეც წმინდანადაა შერაცხული.

არაბებმა აწამეს აბო თბილელი (VIII ს.). არაბი აბო საქართველოში გადმოჰყვა ნესრე ერისთავის ამაღას, ყველაფერი შესწირა ქრისტიანულ სარწმუნოებას. ეზიარა სიკვდილის წინ. ჯალათებმა აწამეს იგი. თავი მოჰკვეთეს, გვამი დაწვეს და გადაყარეს. მის საფლავზე წამებულს ნიში აუგეს მაღლიერმა ქრისტიანებმა.

მე-11 საუკუნის 60-იან წლებში თურქები შემოესივნენ საქართველოს, მოაოხრეს კლარჯეთი, აჭარა, სამცხე, ჭყონდიდი, დაწვეს ქუთაისი. ეს იყო პირველი დიდი თურქობა. მათ ქართული ეკლესიები შეურაცხვეს და ნანგრევებად აქციეს. მაგრამ დადგა დავით აღმაშენებლის მეფობის წლები (1089-1125). ამ წლებში აშენდა დიდებული ქრისტიანული ტაძრები ქუთაისში, მარტვილში, გელათში, ნიკორწმინდაში, ხანცთაში, აიგო ხახულის, ტბეთის, ალავერდის და უამრავი სხვა ეკლესია-მონასტერი. ამ მშენებლობებს დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა ქრისტიანობის განსამტკიცებლად, ერის სულიერი ცხოვრების დონის ასამაღლებლად. დავით აღმაშენებელმა და ჭყონდიდელმა მთიულეთი მოიარეს, ბევრი მთიელი აზიარეს ქრისტეს სჯულს.

სახელმძღვანელოში განსაკუთრებით ხაზგასმულია თამარ მეფის (დაახ. 1160 – 1213) ღვაწლი ქრისტიანობის განმტკიცების საქმეში. ის შეურყევლად იცავდა მამისაგან მიღებულ ტრადიციას. მეფე ქალმა (საქართველოს მონარქი 1184 წლიდან) მოღვაწეობა კურთხევითა და საეკლესიო კრების მიწვევით დაიწყო. მისი მოწოდება იყო სიკეთის სამსახური. იგი განსაკუთრებით ცდილობდა მთიელთა ცხოვრების წესის გაუმჯობესებას, აშენებდა მთებში ეკლესიებს – მონასტრებს.

მძიმე იყო საქართველოსათვის თემურ ლენგის ბატონობის ხანა. მან დაიპყრო მონღოლეთი, ინდოეთი, სპარსეთი, სომხეთი, მოადგა თბილისის ციხეს, სადაც ბაგრატ დიდი იყო გამაგრებული, ტყვედ აიყვანა მეფე ბაგრāti მეუღლესთან ერთად. ტყვე მეფეს სჯულის დატოვება მოთხოვეს. მეფის უარით განრისხებულებმა, დამპყრობლებმა ეკლესიებში გამოწვეს დიდძალი ხალხი და სამღვდელოება, მონაზვნები. ბაგრატ მეფემ ხერხი იხმარა. გარეგნულად შეიცვალა სარწმუნოება, ამით ნდობა დაიმსახურა. 12000-ანი ჯარი გამოთხოვა დამპყრობელს, თითქოს ურჩ ქართველთა დასამორჩილებლად ერთ – ერთ ხევში მომხდურთა ჯარი ამოწყვიტა, ადგილობრივი მოსახლეობა გახიზნა. თემურ

ლენგი შურის საძიებლად შეეშადა, სოფლები დაცარიელებული დახვდა. შემდეგ ლეკეთსა და საინგილოს მიაღგა, ქრისტიანობა და ქართული ენა აკრძალა, ეკლესიები მეჩეთებად გადაქცია, ცარიელ სოფლებში მონღოლები ჩაასახლა და მაჰმადიანობა დაამკვიდრა. დიდად დააზიანა ქრისტიანული რწმენის გავრცელების არეალი. ამ პერიოდში ძლიერ გაუჭირდა ეკლესიას.

XV საუკუნის 80 – იან წლებში საქართველო დანაწილდა 3 სამეფოდ და 5 სამთავროდ. ეს ის პერიოდი იყო, როცა თურქებს აღებული ჰქონდათ კონსტანტინეპოლი. საქართველოს აღმოსავლეთისკენ გზა ჩაეკეტა. ორი ძალა ებრძოდა ერთმანეთს – მუსულმანთა ყურანი და ქრისტიანთა სახარება. ქრისტიანობის ავანგარდად საქართველო დარჩა. ოსმალეთი და სპარსეთი ერთმანეთს ეცილებოდა საქართველოს დაპატრონებას. ხან ერთი ბატონობდა, ხან – მეორე. აღმოსავლეთ საქართველო უფრო ახლო იყო სპარსეთთან, ამიტომ სპარსეთის გავლენა ჭარბობდა. ოსმალეთი ესაზღვრებოდა დასავლეთ საქართველოს და ეს უკანასკნელი მეტად თურქ – ოსმალთა გავლენის ქვეშ იყო მოქცეული.

სპარსეთმა დაასწრო და სამხრეთ საქართველოს ვარძიას, ასპინძას, თმოგვს დაეპატრონა. ოსმალებმა ქუთაისი და გელათი გადაწვეს: ააოხრეს ეკლესიები, გაიტაცეს სიწმინდეები, სასწაულმოქმედი ხატები და ჯვრები. ბევრმა ქართველმა იძულებით აღიარა მაჰმადიანობა. 1625 წელს გამაჰმადიანებულმა ათაბაგმა ბექა მესამემ აღწერა მოსახლეობა და ქართველთა გამანადგურებელი გადასახადები შემოიღო. ხალხი დაღატაკდა. ბევრი ეკლესია – მონასტერი დაიკეტა, გაუქმდა საეპისკოპოსო კათედრები.

დასავლეთ საქართველოში ოსმალები მომრავლდნენ. შემუსრეს იმერეთი და მერამდენედ გადაწვეს ტაძრები. მე-17 მე-18 საუკუნეებში გამაჰმადიანდა აფხაზეთიც. დაწვეს ილორის ეკლესია.

მძიმე დღეები დაუყენა საქართველოს შაჰ-აბასმა. მეფე ლუარსაბს ვერ შეაცვლევინა რწმენა და საპყრობილეში მოახრჩობინა, უფრო

ადრე თათრებმა აწამეს მღვდელი თევდორე ლუარსაბ მეფისაკენ გზის არასწორად მითითებისათვის (ორივე წმინდანადაა შერაცხული). ქართლის ტახტზე გამაჰმადიანებული როსტომის ასვლის შემდეგ ბევრმა ქართველმა შეიცვალა ზნეობა, გამრავლდა სიძვა, როსტომმა მოკლა თეიმურაზ პირველის ერთგული ეპისკოპოსი. გაამაჰმადიანა ზაალ ერისთავი, სისტემატურად ძღვნად უგზავნიდა ყაენს ქართველ რჩეულ ქალ – ვაჟებს, დამკვიდრდა ადამიანთა ყიდვა – გაყიდვის უზნეობა.

ყოველგვარ საზღვარს გადაცდა შაჰ-აბასის ვერაგობა. მის სახელთანაა დაკავშირებული კახეთის აოხრების ისტორია, მეფე კონსტანტინეს ბარბაროსული საქციელი, საკუთარი მამის ალექსანდრეს, ძმის გიორგის, ძმისშვილების უმაგალითო მკვლელობა, ძმის მეუღლის, ქეთევან დედოფლისათვის, სამარცხვინო ქორწინებების შეთავაზება, თეიმურაზ I-ის მცირეწლოვანი შვილების დასაჭურისება (რის შედეგადაც ერთ-ერთი – ალექსანდრე – გარდაიცვალა, მეორე – ლევანი კი შეიშალა), ქეთევან დედოფლის დატყვევება, გაუგონარი წამება და სიკვდილი, წამებული ქართველობა ერთმორწმუნე რუსეთში ეძებდა ხსნას. ავტორი საუბრობს, 1783 წლის ქაღალდზე დარჩენილ ტრაქტატზე, 1801 საქართველო-რუსეთის ფაქტიურ შეერთებასა და ერის სულიერად გადაგრავერების საფრთხეზე. ავტოკეფალიის საკითხზე, რომელიც 1917 წელს საქართველოს ეკლესიის დამოუკიდებლობის აღდგენით დასრულდა.

დეკანოზი მელიტონ კელენჯერიძე სახელმძღვანელოს თან ურთავს ცნობებს საქართველოს ეკლესიის იერარქიული წყობის შესახებ.

წმინდა ნინოს მიერ მირიან მეფისა და ქართლის მოქცევის შემდეგ საქართველოს ქრისტიანულ ეკლესიას მართვა სჭირდებოდა. ამიტომ ბიზანტიის იმპერატორთან წარმომადგენლობა არაერთხელ გაიგზავნა. მეორედ გამგზავრების დროს მთავარეპისკოპოსმა იოანემ

საქართველოში ანტიოქიის პატრიარქი თან წამოიყვანა ესტატე (დაახლოებით 325 წელს), რომელსაც უნდა ემართა სჯულის საქმეები. მას ბევრი სასულიერო პირი ახლდა – მღვდლები, დიაკვნები, მგალობლები, მკითხველები და ხურო – კალატოზები. იოანეს თან მოჰქონდა ეკლესიისათვის საჭირო ნივთები, შესამოსელი, საღვთისმსახურო წიგნები, წმინდა ჭურჭელი, ხატები, ჯვრები, ზეთი, მირონი. სტუმარმა აკურთხა მცხეთის ზედა და ქვედა ეკლესიები. ზედა ეკლესიაში მთავარეპისკოპოსის წოდებით დაადგინა იოანე.

კანონიკურად საქართველოს ეკლესია ანტიოქიის პატრიარქს დაემორჩილა არსებული კანონით: 1. მთავარეპისკოპოსი საქართველოში ინიშნებოდა ბერძენთაგან. 2. პატრიარქი იყო მოსამართლე, უფროსი და პატრონი 3. ღვთისმსახურების დროს მთავარეპისკოპოსი იხსენიებდა პატრიარქს.

მელიტონ კელენჯერიძე მკითხველს აწვდის ცნობებს, სამღვდელმთავრო კათედრებზე, მცხეთასა და აფხაზეთში კათალიკოსობის შემოღების და კათალიკოსების ვინაობის, კათედრების იერარქიული კიბის, ეკლესიის სამართლის მსახურებისა და მისი ყველა ნიუანსის შესახებ. ნაშრომში ოფიციალურ მასალაზე დაყრდნობით იძლევა საფუძვლიან ცნობებს საეკლესიო კრებებისა და იმ ღონისძიებათა შესახებ, რომლებიც საჭიროების მიხედვით იმართებოდა საეკლესიო ან სამრევლო ეკლესიის მართვის გაუმჯობესების მიზნით.

ავტორი აქვე განმარტავს, რომ ეკლესიას ყოველთვის სამწყსო, მორწმუნე ადამიანები ინახავდნენ. სამღვდელოებას სარჩო ხორაგითაც შემოსდიოდა, მუშახელითაც და მამულიდანაც.

ავტორი განსაკუთრებული ყურადღებით წარმოადგენს სასულიერო განათლების საკითხებს, მის ხასიათს და წყაროებს, ქართველი ერის კულტურის სიმაღლეს – მწერლობის, ხუროთმოძღვრების, მუსიკის, მხატვრობის სფეროებში; შემორჩენილ ძეგლებს, რომლებიც ანცვიფრებენ მნახველებს და ცხადყოფს, რომ ეს განსაცვიფრებელი ნიმუშები სასულიერო-საეკლესიო,

უპირველესად, სახარების საფუძველზე იყო აღმოცენებული. მღვდლებისა და ბერების მეშვეობით ხორციელდებოდა ქართველთა სულიერი ზრდა – განვითარება, ქართველი ბერების ძალებით ჩაისახა ქართული მწერლობა, მათ შექმნეს ქართული ანბანი, ასომთავრული და ნუსხური (საბას ლავრა–იერუსალიმი), დაამკვიდრეს გალობა, მხატვრობა, კალიგრაფია და წელთაღრიცხვა. ისინი სამაგალითონი იყვნენ სხვა ქართული მონასტრებისათვის, ვიდრე X საუკუნეში არ გაჩნდა ათონის ივერიის ლავრა, სადაც იშვა სასულიერო პოეზია, სამეცნიერო ენა. ქართველმა ბერებმა განათლებულ ბიზანტიასა და ბულგარეთში გახსნეს დაბალი და საშუალო დონის სასულიერო სკოლები, ქართველმა ბერებმა (თორნიკე, ექვთიმე, ეფრემ მცირე, იოანე პეტრიწი) განათლებული ქვეყნის – ბიზანტიის მეცნიერება გააქართულეს და ქართველი ერი დააყენეს გამეცნიერების გზაზე. ბერ – მონაზვნების ხელში ჩამოყალიბდა ქართული სამონასტრო სკოლები, სადაც ასწავლიდნენ ხუცობას, ხუცურ მწიგნობრობას, ეტრატის შექმნას, წიგნის აკინძვას, მთარგმნელობას, გადაწერას, მელნის დამზადებას, ოქროსწყლის გაკეთებას, ლერწმისაგან კალმის გამოკვეთას, ორნამენტებისა და ჩუქურთმის ჭრას, გალობას, გრამატიკას, რიტორიკას, ფილოსოფიასა და ღვთისმეტყველებას. ძლიერი სკოლები იყო საბას ლავრაში, ჯვრის მონასტერში (პალესტინა), სინასა და შავ მთებზე, (ანტიოქია) ათონზე, პეტრიწონში, შატბერტში (ტაო – კლარჯეთი), სახულში, გარეჯში, მარტვილში, გელათში, იყალთოში.

ქართული ანბანი, „ქართლის ცხოვრების“ მიხედვით ფარნაოზ მეფემ შემოიღო მე-3 საუკუნეში. პირველი ქართული ანბანია ასომთავრული, შემდგომი – ნუსხური, ხუცური, (მე-5-ე საუკუნე). მე-10 საუკუნიდან მხედრული მრგვლოვანი ანბანი ჩნდება.

ქართული მწერლობა მე – 5 საუკუნიდან ფიქსირდება.

განათლების ცენტრებიდან VII საუკუნეში აღსანიშნავია ულუმბოს მთაზე, ათონის ივერიის ლავრა, რომელმაც დადებითი გავლენა

იქონია სხვაგან არსებულ ქართულ საგანმანათლებლო კერებზე და იმძლავრა საკუთარი გავლენის გასაფართოებლად. პირველად ათონში დაარსდა უმაღლესი საღვთისმეტყველო სასწავლებელი. ბაგრატ მეოთხემ იქ სასწავლებლად გაგზავნა 80 ობოლი ზავშვი. VIII – IX საუკუნეებში ტაო-კლარჯეთი იქცა საქართველოს განათლების ავანგარდად გრიგოლ ხანძთელის მეთაურობით. აქვეა გრიგოლ ხანძთელის მიერ აშენებული სამეცნიერო აკადემია, ხანძთა, იშხანი, ანჩი, ოპიზა, ბანა, ხახული. ხანძთაში ჩაეყარა საფუძველი პირველ ქართულ ისტორიოგრაფიას, სასულიერო პოეზიას, მუსიკის თეორიას.

როცა ქართველები გაეცვინენ ებრაელების, ბერძნების, ასურელების ცხოვრებას, გაჩაღდა მთარგმნელობითი საქმიანობა, გადაწერისა და საეკლესიო წიგნების გავრცელების მიზნით. ეკლესია – მონასტრების დამსახურებაა საქართველოში ორიგინალური მწერლობის განვითარება, წმინდა შუშანიკისა (V ს.) და წმინდა აბოს წამებების (VIII ს.), წმინდა ნინოს ცხოვრების (VII ს.), გობრონის წამება (X ს.), გრიგოლ ხანძთელის (X ს.), წმინდა სერაპიონ ზარზმელის ცხოვრება (XI ს.) და სხვა. ასევეა საინტერესო საგალობლები მიქაელ მოდრეკილის, სტეფანე და იოანე მტბევარების გალობანი და ანდერძი დავით აღმაშენებლის, მტბევარის და სხვა მრავალი.

წიგნის ავტორი მიმოიხილავს XI საუკუნის დიდი მეცნიერის, ეფრემ მცირეს, დამსახურებას თვით აღმაშენებლის მოძღვრისა და სასიქადულო ენციკლოპედისტის, მგოსნის, მათემატიკოსის, ფილოსოფოსის არსენ იყალთოელის ნამოღვაწარს.

VII-XII საუკუნეებში საქართველოში (არაბთა ბატონობის მიუხედავად), ანტიოქიაში ბიზანტიასა და ბულგარეთში ბრწყინვალე ფილოსოფიური სკოლები არსებობდა იოანე პეტრიწის, ექვთიმე და გიორგი მთაწმინდელების, არსენ იყალთოელის, ეფრემ მცირეს, გიორგი მერჩულეს, სარგის თმოგველისა და სხვათა თანამონაწილეობით. მათ მიერ განმარტებული სახარებანი,

ფილოსოფიური, მეცნიერული ნაშრომები, უზადო თარგმანები ყურადღებას იპყრობენ. ყურადსაღებია ქართველთა მონაწილეობა საეკლესიო ხელოვნების შექმნა – აღორძინებაში. წიგნის ავტორი ქართული საეკლესიო ხელოვნების ოთხ ფაზას წარმოადგენს – სამზადისის (V-IX), ოქროსი (X-XII) დაცემის (XII-XVI) და აღორძინების. (XVII-XVIII) ფაზებს. ხელოვნების პირველ სკოლებად დასახელებული აქვს კალიგრაფიის, ორნამენტის, ხელნაწერთა დასურათების ხელოვნება, მეორედ – მინიატურების, მცენარეთა ხატვის, ჩუქურთმის გამოყვანის, გირლიანდების (ნიკორწმინდა, სამთავისი, მარტვილი), მე – 10, მე – 11 საუკუნეში ოქრომჭედლობის, მინანქრის, მოზაიკის სკოლები. მე – 17 მე – 18 საუკუნეებში იწყება აღორძინების ხანა. (თეიმურაზ პირველის, არჩილ II – ის, ვახტანგ VI – ის, თეიმურაზ II – ის, ერეკლე II – ის მოღვაწეობის ხანა ვერცხლის ხანადაა აღიარებული).

საეკლესიო მოღვაწეობის შედეგები ბევრად იყო დამოკიდებული ეპისკოპოსთა შემადგენლობაზე. ასევე დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა ქართველი ბერების სამოღვაწეოდ მომზადებას. საამისოდ რომში ხსნიან ქართულ სტამბას, ბეჭდავენ ქართულ წიგნებს (გრამატიკის სახელმძღვანელოს, ლექსიკონებს, საღვთისმეტყველო წიგნებს). ამით საქართველოში შემოაქვთ ევროპული განათლება; იქმნება წიგნთსაცავები, გამოსცემენ კარაბადინებს (სამკურნალო წიგნებს), არსდება სტამბები ნოვგოროდში, მოსკოვში, კრემენჩუკში. პირველი ქართული სტამბა რომში დაარსდა. დაბეჭდეს ქართული ლექსიკონები. რუსეთში ვახტანგ VI-მ დააარსა ქართული სტამბა. თბილისში პირველი სტამბა მეფის სასახლესთან 1709 წელს გაიხსნა. სტამბას სპეციალისტიც ჩამოჰყვა. პირველად აქ დაიბეჭდა „სახარება“ შემდეგ სხვა საეკლესიო წიგნები. 1723 წელს სტამბა ოსმალებმა დაწვეს. ქართული სტამბა დაარსდა სოფელ ვსესვიატსკოეში, სადაც ქართველი ბატონიშვილები ცხოვრობდნენ. საქართველოში სტამბა განაახლეს ერეკლე მეორის სამეფო სახლში. 1795 წელს ალა-მაჰმად-

ხანმა დაწვა თბილისი და სტამბაც განადგურდა, მალე მოხერხდა მისი განახლება. სტამბები შემდეგ ამუშავდა ქუთაისში, საჩხერეში.

მე -17 მე -18 საუკუნეებში ერთგვარად აღორძინდა განათლება. გაიხსნა ახალი სკოლები. ანტონ კათალიკოსმა სასულიერო სასწავლებელი სემინარიად გადააკეთა, დაიწყო ზრუნვა სახელმძღვანელობის შესაქმნელად. ზოგი ათარგმნინეს, ზოგი თითონ შეადგინეს ქართველებმა (საქართველოს ისტორიის, ქართული გარამატიკის, ღვთისმეტყველების), სემინარიაში იყო სარიტორიკო, საფილოსოფოსო და საღვთისმეტყველო კლასები. სკოლებისთვის მრავალი სახელმძღვანელოს შექმნაში დიდი შრომა მიუძღვის მეორე მთავარეპისკოპოსს, გაიოზს. მისი ხელმძღვანელობით შეიქმნა მრავალი სახელმძღვანელო და წერილები საქართველოს ისტორიიდან, ღვთისმეტყველებიდან, ფილოსოფიიდან.

მელიტონ კელენჯერიძე იხსენებს საგანმანათლებლო საქმის მზრუნველ არაერთ მოღვაწეს – ბესარიონ დანიკოლოზორბელიანებს, მიტროპოლიტებს – იონა მროველს, ამბროსი ნეკრესელს, იაკობ დუმბაძეს, საბა ორბელიანს, ზაქარია გაბაშვილს და სხვებს, აუცილებლად მიაჩნია მათი დამსახურების შესახებ მოხსენდეს თაობიდან თაობებს, მათი ღვაწლი უნდა შემოინახოს ქართველი ერის ისტორიამ.

მელიტონ კელენჯერიძის ავტორობით შექმნილი წარმოდგენილი სახელმძღვანელო მნიშვნელოვანი ნაშრომია, ავტორი მიუტყვევებლად თვლის ეკლესიის დამსახურების დაუნახაობას, მისი სიწმინდის შეზღაღვას,

„ის ეკლესიაა დავიწყებული, რომელმაც ჩაუდგა მტკიცე საფუძველი ჩვენი ერის კულტურულ ცხოვრებას, მის მწერლობას, ხუროთმოძღვრებას, მუსიკას, მხატვრობას, ქანდაკებას, სამართალს, სკოლას, ისტორიოგრაფიას, ფილოსოფიას, ღვთისმეტყველებას, სასულიერო მკვერმეტყველებას, რომელმაც ქართველი ერის სახელი მსოფლიო ისტორიაში მსხვილი ასოებით ჩაწერა,“³² – წერს

32 ქართული საკათალიკოსო ეკლესიის მოკლე ისტორია. (2012). შედგენილი დეკანოზ მელიტონ კელენჯერის მიერ., თბ. გვ. 9

იგი საკათალიკოსო ეკლესიის მოკლე ისტორიის წინასიტყვაობაში და მისი ბეჯითი შრომით, სახელმძღვანელო წიგნებით ქმნის პირობებს ეკლესიის დამსახურების აღსაქმელად და ყოველდღიურ ცხოვრებაში გასათვალისწინებლად. ამიტომაც დიდმნიშვნელოვანი ბატონი მელიტონის დამსახურება, რომ მან არდავიწყების სამოსით უზრუნველყო ჩვენი განათლების, კულტურის და ყველა სიკეთის დედაბოძი, საქართველოს სამოციქულო ეკლესია.

მელიტონ კელენჯერიძე განათლებული, მაღალი ინტელექტუალური შესაძლებლობის, მდიდარი გამოცდილების მქონე პედაგოგი და ღვთისმსახური, ყველგან და ყოველთვის იდგა მშობლიური ქვეყნის წარსულის, აწმყოსა და მომავლის სადარაჯოზე, ფიქრით, ოცნებით, მაღალზნეობრივი იდეალებითა და პრაქტიკული საქმიანობით ასაზრდოებდა ყველას მის ირგვლივ. უმაღლესი სასულიერო განათლების მქონე პედაგოგმა და აღმზრდელმა ხელშესახები მემკვიდრეობა დაუტოვა შთამომავლობას მშობლიური ლიტერატურის, ისტორიის, გრამატიკის, ზეპირსიტყვიერების, ღვთისმეტყველებისა და ერთა შორის ურთიერთობის საკითხებზე.

მელიტონ კელენჯერიძე „ვეფხისტყაოსნის“ ტიპების შესახებ

„ვეფხისტყაოსანს“, ამ ერთადერთ გენიოსურ შემოქმედებას ქართველი ერისას, თითქოს პატრონი მოუკვდა, ვის ხელში არ იჯიჯგნება და ილახება ეს ობოლი მარგალიტი, ეს დაუშრეტელი წყარო ძიებისა და ფერად – ფერად საუნჯეთა ვინ არ სცემს მას? ნოქარი, ასოთ – ამწყობი, ვაჭარი. ყველას, ვისაც ფულის შოვნა მოუნდება, ვისაც მეცნიერებასთან და ხელოვნებასთან არავითარი საერთო არა აქვს. ჭკვიან, სერიოზულ, მეცნიერულ გამოცემას კი თითქმის ვერ შეხვდებით. საშუალო საუკუნეების გადამწერლებს და უნიჭო კომენტატორებს არ გაუწევიათ ამ პოემისათვის ის დათვური სამსახური, რაც მე – 19, მე – 20 საუკუნეებში გაუწიეს. ნუთუ დრო არაა ამაზე დაფიქრებისა და დინჯი სიტყვის წარმოთქმისა?“³³

წერდა მელიტონ კელენჯერიძე „ვეფხისტყაოსნის“ ტიპების განხილვისას, მაშინ, როცა ქართველი კაცი „ვეფხისტყაოსანს“ არასოდეს მოსცილებია. აქებდა და ადიდებდა პოემის გენიოს ავტორს, სიბრძნეს, მაგრამ მელიტონ კელენჯერიძეს, ღრმად განსწავლულ პედაგოგს, ვერ აკმაყოფილებდა პოემის სრულყოფილი შესწავლისათვის გაწეული მუშაობა და ითხოვდა, უფრო ღრმად დაუფლებოდა მომავალი თაობა ნაწარმოებს, მის ზოგადსაკაცობრიო იდეალებს.

მოცემული პერიოდისათვის აკაკი წერეთელს გამოქვეყნებული ჰქონდა შრომა „ვეფხისტყაოსნის“ ტიპების შესახებ, ილია ჭავჭავაძეც მუშაობდა პოემის პრობლემატიკაზე, ალ. ხახანაშვილმაც გამოაქვეყნა სტატიები პოემის ირგვლივ, მაგრამ ბატონმა მელიტონ კელენჯერიძემ ბევრი ცარიელი ადგილი აღმოაჩინა მათ ნაშრომებში და მისი მოსაზრების საილუსტრაციოდ შექმნა მოცულობითი ნაშრომი (ლექციები) სათაურით „ვეფხისტყაოსნის ტიპები“. იგი

33 მ. კელენჯერიძე – „ვეფხისტყაოსნის ტიპები“, ჟურნ., „კრებული“, 1921წ. გ. 131

წერდა, რომ ვეფხისტყაოსანი სრულიად შეუსწავლელია. მისი შინაარსიც კი არ იციან კარგად. ბევრს ჰგონია ერთი და ოდესღაც წაკითხვა საკმარისია, მაგრამ ასევეა, რომ გქონდეს წაკითხული ეს ნაწარმოები, მაინც არა გაქვს საბუთი სთქვა, ასმეერთედ აღარაა საჭირო მისი წაკითხვა... ყველა წაკითხვაზე რაღაცას ახალს შეამჩნევს მკთხველიო. და წარსდგა კიდევ მკითხველთა წინაშე პოემის მოქმედ გმირთა შესახებ საკუთარი მოსაზრებებით...

დახასიათებთა დასაწყისში შრომის ავტორი შოთა რუსთაველის პოემასა და ჰომეროსის „ოდისეას“ ადარებს ერთმანეთს, მოქმედ გმირთა მსგავსება-განსხვავებას წარმოადგენს. ქალი – ჰომეროსის ელენე და რუსთაველის ნესტან-დარეჯანის შეპირისპირებით ნათელყოფს, რამდენად ჭკვიანი და საქმიანია რუსთველი ქალი – ნესტანი ელენესთან შედარებით. ასევე ასმათი... მათი შეპირისპირებით სამართლიანადაა მიჩნეული შოთა რუსთაველისეული აფორიზმი „ლეკვი ლომისა სწორია ძუ იყოს თუნდა ხვადია“.

ე.ი. შოთას ქალი „ასულიცა“ და „ძეც“ მისი ჭკუითა და მოქმედებით ჰომეროსის ქალები ხარბები, ეგოისტები, ღორმუცელები არიან. შოთას ქალები არც ქრთამით იხიბლებიან, არც სხვა დიდებით. სხვისი (მეგობრის) ჭირი თავისად მიაჩნიათ. „ოდისეისაგან“ განსხვავებით „ვეფხისტყაოსანში“ არც დაუსრულებელი ქეიფებია, არც გახრწნილება და ქიშპობა: ცოლების მიტაცება, ოდისეი წააგავს ავთანდილს მისი დიპლომატიურობით, პრაქტიკული ჭკუით, ცოდნით, მოხერხებით, მიზანდასახულობით, მაგრამ ავთანდილში მეტი ზნეობრივი სიფაქიზეა, გულჩვილობაა. აქილევსი პირწავარდნილი ტარიელია გმირობითაც, ხასიათის სისუსტითაც, ვნებათა ღელვითაც. მაგრამ ტარიელი მეტად მიმზიდველია ასეთი მოკლე მიმოხილვის შემდეგ იწყებს მელიტონ კელენჯერიძე როსტევან მეფის დახასიათებას.

როსტევანი არაბთა მეფეა, „მაღალი, უხვი მდაბალი“, იგი ჭკვიანი განმგებელია. ხელგაშლილია, მაგრამ მისი ხელგაშლილობა სახელმწიფო სახსრების საზიანო არ არის, იგი ბრძანებს - „მომართვით

ჩემი ნაუფლისწულებიო“ და საკუთარი საჭურჭლიდან გასცემს უზომო რაოდენობის ქონებას.

როსტევანი არ არის დესპოტი მეფე, პირიქით, ის თავს უყადრებს ქვეშემდომებს. „მეფემ წააგო ავთანდილთან სანაძლეო. მაგრამ წყენა არ დასტყობია, ამით მისი პატივმოყვარეობა არ შელახულა და „უხარის ეგრე სიკეთე მისისა განაზარდისა“. როსტევანი უცხო მოყმის მოსამებნად გაგზავნილ ყმებს არ სჯის წარუმატებლად დაბრუნების გამო. აქაც ლმობიერებას იჩენს. იგი ყველგან ლმობიერია, ჭირსა თუ ლხინში. ამავე დროს განგებიანი მეფეა, ერის მამა და პატრონია. მისი განმგებლიანობა გამოიხატება ადამიანებისადმი, ხალხისადმი სამართლიან დამოკიდებულებაში. ის არ იყენებს ძალას, მოქმედებს ხალხისადმი სიყვარულით, ზრუნვით. როსტევანის განმგებლიანობა ნაშრომის ავტორის მელიტონ კელენჯერიძის აზრით კარგად ჩანს ტახტის მემკვიდრის საკითხის გადაწყვეტისას და მიუთითებს. ერეკლე მეორეს რომ ასეთი განმგებლიანობა ჰქონოდა, 14 მემკვიდრეს არ მიცემდა საქართველოს დანაწევრების საშუალებას.

როსტევანმა დროულად გადაწყვიტა სამეფო ტახტის გადაცემის საკითხი. განმგებლიანი მეფე დიდ როლს ანიჭებდა მისგან გაცემულ სიუხვეს, რომელსაც შეეძლო მოერჯულებინა გაბოროტებული კაცი. როსტევანი კარგი მწვრთნელია, რიგიანად წვრთნის მოყმეთ, ოჯახის კარგი მამაა, მთელი ერის მოკეთე და გულშემატკივარია.

როსტევანი მაღალბუნებოვანი მეფეა, უხვია და თავმდაბალი, მოწყალეა „დიდთა და წვრილთა“. თავისუფალია ამპარტავნობისაგან, სიბრძნით სავსეა. მისთვის დამახასიათებელია სიყვარული, სიბრალული, სულგრძელობა, პატიება, სიუხვე. ამ თვისებებით აღჭურვილი იგი, სანიშუმო მეოჯახე და გონიერი მამაა. შვილისა და ოჯახის სწორუპოვარი მოამაგა.

შერმადინს მელიტონ კელენჯერიძე ახასიათებს ილიას „გლახის ნაამბობიდან“ გაბროს სახესთან შეპირისპირებით. იგი მონას წარმოაჩენს ბატონის – ავთანდილის მოვალეობის შემსრულებლად და არა გაბროს მსგავს მონად. მონა ბატონის გაზრდილია „ვითა ძმა

და ვითა შვილი“ და სრული იმედი აქვს აღმზრდელს მისი როგორც პიროვნების, ამიტომაც მთელმა სამფლობელომ სცა მას, შერმადინს თაყვანი. თავის მხრივ იგი ერთგულების განსახიერებაა, ჭკვიანია, დარბაისელი და კეთილი. საკუთარ ბედნიერებას ეძებს და ჰპოვებს სხვის ბედნიერებასა და გახარებაში.

ასმათიც არაა მაღალი წრის წარმომადგენელი. ისიც უზომოდ ერთგული და სანდოა. ნესტანის გაუჩინარების ამბის თხრობისას გონს კარგავს, დასისხლიანებული სახით, მღელვარედ საუბრობს, სიცოცხლე აღარ სურს ნესტანის შემდეგი ტარიელი საბოლოოდ ცოცხლად შემორჩენილ მონათაგან ყველას შესთავაზებს დაუბრუნდნენ კერას, მაგრამ გაჭირვებაში გაუტეხელმა ასმათმა არ მიიღო ეს შეთავაზება. ასმათი მიზნის ერთგულია ბოლომდე და გადაწყვეტილების პრინციპული შემსრულებელი. იგი ვერც ავთანდილის ხვეწნა – მუდარამ, ვერც მისმა ვაჟკაცურმა იერსახემ, ვერც მუქარამ ვერ გატეხა, ვერ ათქმევინა მეგობრის (ტარიელის) საიდუმლო.

ზღვათა მეფის სახეს პოემაში მელიტონ კელენჯერიძე ბუნდოვანს უწოდებს. ზღვის სამეფო 10 თვის სავალზე მდებარე ქვეყანაა, მისი დედაქალაქი გულანშაროა. ქვეყანა აყვავებული და მუდამ ლხინით სავსეა, აქაური ბუნებრივ მშვენიერებას ბერის გაყმაწვილება შეუძლია. აქ მუდამ სიმღერები და სიხარულია. ქვეყნის მეფე მელიქ სურხავი ტარიელს დახმარებას უწევს და მის თხოვნას ასრულებს განუხრელად.

სარიდანი ტარიელის მამა და მეშვიდე სამეფოს მმართველია, მაგრამ გადაწყვიტა საკუთარი სამეფო ნებით შეუერთოს ექვსი სამეფოს პატრონის – ფარსადანის საუფლოს. გადასცა იგი სამართავად. მას სამაგიეროდ გაერთიანებული სახელმწიფოს ამირბარობა უბოძა. ფარსადანმა შვილის – ტარიელის დახასიათებით სარიდანი მებრძოლთა მზარავი და ბედნიერად მცხოვრებია („საწუთრო გაუმწარავი, მტერთა მზარავი“). მან დათმო უზენაესი მმართველობა,

ფარსადანმა საპასუხოდ მას თანამდებობაც უბოძა და მის ტოლად, მმად მიიღო. ამაყოზდა, რომ მისი ამირბარი სხვებზე უკეთესი იყო. რომ არავის ჰყავდა ასეთი სპასალარი.

ფარსადანი როსტევენივით სამეფოს მეთაურია, მაგრამ რუსთველი ფარსადანს ბევრ სიკეთეს აკლებს. არ ჩანს როგორი მეფე იყო, როგორი მშობელი. უთითებს მხოლოდ, რომ შვენებით მზის მსგავსი იყო, ექვს სამეფოს ფლობდა; ტანად ლომს ჰგავდა, მეომარი იყო, იყო პურადიც, მაგრამ არა როსტევეანის მსგავსი. ფარსადანიც გასცემდა სიმდიდრეს, მაგრამ არა როსტევეანის ოდენს. ფარსადანის შესახებ ტარიელი ყვება, რომ ის კარგი მამაა. შვილსა და შვილობილს ნესტანს და ტარიელს ზრდიდა ღირსეულად. ფარსადანი კეთილი იყო მტერსაც და მოყვარესაც შეუნდობდა ხოლმე ჩადენილ ცოდვას. ასე შეუნდო მან ხატაელთა მეფეს შეეცოდება. დახასიათების ავტორის აზრით გმირია, ვინც პატივით ეპყრობა დამარცხებულს. ფარსადანი კარგი მამაც იყო და კარგი მეუღლეც. არც მძიმე წუთებში იბნეოდა. იგი გაიგებს რა ხვარაზმელი სასიძოს სიკვდილს და მომდევნო მოსალოდნელ უსიამოვნებებს, მაშინვე მიმართავს უკიდურეს ზომებს. ფარსადანი მკაცრიცაა და კეთილიც.

„ილიადასთან“ შედარებით „ვეფხისტყაოსნის“ გმირი მონები განსხვავებულები არიან. ჰომეროსის მონებს საკუთარი „მე“ არ გააჩნიათ, სუნთქავენ პატრონის სუნთქვით და ხედავენ მისივე თვალით. შოთას „ვეფხისტყაოსნის“ გმირი მონები სრულფასოვნად აზროვნებენ, საკუთარი აზრი გააჩნიათ. აქვთ სამოქმედო გეგმა ამა თუ იმ საკითხის გადაწყვეტისას და იცავენ მას.

რუსთაველის ქალები კი ჰკვიანები და თავისთავადები არიან, აზროვნებენ სწორად, საჭირო გზას უჩვენებენ ვაჟაკებსაც კი. ამის დასტურია ნესტანის წერილები ტარიელისადმი. ისინი მხევლის, ან სიყვარულით გათანგული ქალის წერილები არაა, იგი თითქმის გზამკვლევია ვაჟკაცისათვის მომავალი საქმიანობის გასაშლელად.

ასევეა თინათინი. იგი სახელმწიფოს მმართველად შეარჩია მამამ,

როსტევან მეფემ და სრული ნდობით გადასცა კვერთხი. არც ასმათია მხოლოდ ქალური გრძნობებით სავსე დიაცი. იგი კარგად ასრულებს ერთგული მეგობრის მოვალეობას. მის მიერ ტარიელისადმი გამოჩენილი ერთგულება და გამძლეობა სამაგალითოა და მისაბადი. იგი უძლებს ყოველგვარ გასაჭირს მეგობრის მიზანდასახულობის მისაღწევად. მიუხედავად ზნეობრივი ლაფსუსებისა, ფატმანიც კი მიზანმიმართული ქალია და უანგაროდ ეწევა უმწეოდ ტყვექმნილი ნესტანის სასარგებლო საქმიანობას.

თინათინი მეფის ასულია, ტანად ალვის ხის მსგავსი, შავი წამწამებით შემკული თვალები კი მელნის ტბას მიუგავს. მშვენიერი თინათინი როსტევან მეფის ერთადერთი მემკვიდრეა. მიუხედავად თვალსაჩინო მდგომარეობისა, იგი მორიდებული და თავმდაბალი ქალია. მოწყენილ მამასთანაც კი ერიდება შეხვედრის, როცა სამეფო ტახტს უთმობენ, ტირის, რადგან ტახტისთვის თავი უღირსად მიაჩნია. თინათინი ჭკვიანია და ხანდაზმული მეფე როსტევანიც ითვალისწინებს ხოლმე მის რჩევებს. მეფის დარბაზს სჯერა, რომ ახალგაზრდა ქალმა იცის „მეფობა“, ამიტომ უჭერს მხარს მის გამეფებას. იგი მამას ხშირად აძლევს რჩევას. უცხო მოყმის გაუჩინარებით მჭმუნვარებისას ეთათბირება დაძლიოს დარდი. მას მხოლოდ საკუთარი ბედნიერება არ აკმაყოფილებს, ამიტომაც შეუძლია, ურჩიოს ავთანდილს, ნუ წავა უცხო მოყმის დასახმარებლად, სადაც შეიძლება ხიფათი შეემთხვას, მაგრამ პირიქით იქცევა, შთააგონებს ვაჟკაცს, არ გატეხოს ფიცი, დაეხმაროს მეგობარს, ჯერ პირნათლად შეასრულოს მოვალეობა და შემდეგ იფიქროს საკუთარ ბედნიერებაზე.

ავთანდილი მშვენიერი აღნაგობის ჭაბუკია. „მსგავსი მზისა და მთვარისა“, „ტანად სარო და პირად მზე“, მნახველის ყურადღებას იპყრობდა მისი სიტურფე, „მზე არა მზეობს ჩვენთანაო,“ - ამბობს როსტევანი ავთანდილის წასვლით დადარდიანებული და წუხს მასთან განშორების გამო. ფატმანის დახასიათებით მის მჭვრეტელთ

მისი მოხდენილობით ბნედა მოსდიოდა და უკვირს, რად არ გალობენ და კრთებიან ბულბულები მისთვის, ან ვარდები რად არ ჭკნებიან მისი შემყურე. გარდა გარეგნობისა, ავთანდიდი კარგი მონადირეა, თვით მეფე როსტევენიც კი დაამარცხა, ნიზლავი მოუგო და სამი დღე თავშიშველი ატარა იგი, საუკეთესო მომღერალია და ტკბილი მოსაუბრე. მისმა საუბარმა ტარიელი მოახალისა. ავთანდილმა იცის საკუთარი თავის ფასი, ღირსებები და ამიტომაც ადარებს საკუთარ თავს ვარდს – „ყვავი ვარდსა რას აქნევსო“ და „თუ ყვავი ვარდსა იშოვის, თავი ბულბული ჰგონიაო“. მართალია, ავთანდილი გრძნობს საკუთარი თავის უპირატესობას, მაგრამ ეს არ უშლის ხელს, თავი გასწიროს, ჰუმანურად იმოქმედოს. იგი შორსმჭვრეტელია, შორეულ გზაზე დამდგარი.

დაუბრუნებლობის შემთხვევაზეც ფიქრობს, იმედი აქვს მის შემდგომ ერთგული შერმადინისა და მისი ხალხის. მათი ბედი აწუხებს.

ავთანდილი კარგი მებრძოლია, გმირია. მისი დევიზია „სჯობს სახელისა მოხვეჭა ყოველსა მოსახვეჭელსა“. იგი უზადო მრჩეველია მიჯნური ტარიელისა, რადგან კარგად ესმის მიჯნურობის ავი და კარგი. იცის, რომ უამრავი ფათერაკი მოაქვს გამიჯნურებას და მას გამძლეობა სჭირდება. ავთანდილი მოხერხებულია. სადაც არ ჭრის ერთგვარი მოქმედება, შეუძლია გონების ჩარევით შეცვალოს მოქმედების შინაარსი და მიზანს ამით მიაღწიოს.

ტარიელი – მეფე სარიდანის შვილი და მეფე ფარსადანის შვილობილია. მამის გარდაცვალების შემდეგ ამირბარობა მიიღო გაერთიანებულ სამეფოში (პატარა სამეფოც აქვს). ნესტანის დავალებით ხვარაზმელი უფლისწული მოკლა და სამეფოდ განემზადა, მაგრამ მეფური ბედნიერებით აღზრდილს საყვარელ ქალს – ნესტან-დარეჯანს მოსტაცებენ და ველად გაჭრილი დაეძებს დაკარგულ სატრფოს. იგი რაინდია, მოხდენილია, ძლიერი მებრძოლია, შეუძლია თავგანწირვა, ჩაგრულის გამოქომაგება. მარ-

თალია, მტერს სასტიკად უსწორდება, სისხლით მიიკვლევს გზას, მაგრამ ყველაფერი ეს ნესტანის სახელთანაა დაკავშირებული და, დაბეჯითებით უნდა ითქვას, რომ იგი არაა სისხლმორწყურებული უარყოფითი პიროვნება. თუ სადმე სისასტიკეს იჩენს, ვიღაცის შეგონებით, ან აუცილებლობის გამო. იგი არც მომხვეჭელია, უყოყმანოდ უძღვნის ფრიდონს დევების ყოფილ სიმდიდრეს, აქვს მოთმენის დიდი უნარი. მეფე ფარსადანი მას იხმობს თათბირზე ნესტანის გათხოვებასთან დაკავშირებით. ის გარეგნულ სიმშვიდეს ინარჩუნებს, შეუძლია შინაგანი მღელვარება დაფაროს, მიზნის მისაღწევად კი იბრძოლოს თავდაუზოგავად. მისი გონიერება ჩანს ქაჯეთის ციხესთან. მისმა გეგმამ მოიტანა გამარჯვება, რაც მისეულ საზრიანობაზე მიუთითებს. მელიტონ კელენჯერიძე წინა პლანზე წამოსწევს ტარიელის, როგორც მეგობრისა და მიჯნურის სახეს.

ზოგიერთები, ამბობს შრომის ავტორი, შოთას აფორიზმებში ეძიებენ სიბრძნეს, მაშინ, როცა პოემა სავსეა უნივერსალური მორალისა და აზროვნების ცოცხალი სახეებით. და ასეთ სახედ სწორედ ტარიელი ჰყავს წარმოდგენილი.

ფატმანი მეფის მელიქ სურხავის ზღვათა სამეფოში ვაჭართა უზუცესის უსენის ცოლი იყო. „მჭლე არის და თვალად ნასი“, - ასე ამბობდა მეუღლის შესახებ ცოლი ფატმანი. ფაქტიურად ესენი გავლენიანი პიროვნებები იყვნენ.

ფატმანი არც თვითონ იყო ყმაწვილი და მშვენიერი, მაგრამ კარგი პურადი და საუკეთესო მასპინძელი იყო, ემარჯვებოდა სიმღერა. ყოველმხრივ შემკულ ავთანდილთან შედარებით იგი ყვავად გამოჩნდებოდა, მაგრამ ცდილობდა და იპყრობდა ყურადღებას ჩაცმა – მოკაზმულობით; ღვინის სიყვარულით, კარგი დიასახლისობით, ამავე დროს კეთილი ადამიანი ჩანდა. ტყვე ნესტანის გახსენებისას მას ავიწყდებოდა საკუთარი თავი, თავდავიწყებამდე მისული ტიროდა ავთანდილის წინაშე და ატირებდა მასაც. მან ფათერაკისაგან მაშინ იხსნა ნესტანი – ძვირფასი ქაშარი რომ აჩუქა. იგი ნესტანს გამოადგა მეფის კაცების – მღევრების მოსაქრთამად. მან მეორედ მაშინ გაუწია

საჭირო დახმარება, როცა საჯინიზოდან გამოიყვანა ცხენი, ზედ შესვა ნესტან – ქალი და უკუნ ღამეში გამოაპარა მდედვარს. მაგრამ ფატმანი სისხლიანი ქალია, მკვლეელია. ის არ დრკება, როცა ნესტანის მხლებელ მონებს ახოცვინებს საკუთარ მსახურებს (სარკმლიდან გამოსძახებს ბრძანებას). უკან არ იხევს ჩაჩნაგირის მკვლელობისას. მას აკვლევინებს ავთანდილს. იგი უშიშარია, უზნეო და ბოროტების მთესველი მოღალატეა და თავნება, მაგრამ ერთგულებაც შეუძლია.

ფრიდონი „ვეფხისტყაოსნის“ მთავარი გმირია და გმირობითაც არ ჩამორჩება სხვებს. ველად გაჭრილი ტარიელი დასასვენებლად ტყის სანაპიროზე, ხეების ჩრდილში განთავსდა, მოესმა მოყმის ყვირილი, იხილა სისხლჩამომდინარე ვაჟი. მიეშველა, მტერი მოუგერია და მოისმინა მისი თავგადასავალი. თავგადასავლის მიხედვით დაჭრილი მოყმე, აღმოჩნდა მულღაზანზარის მეფე ფრიდონი, რომელსაც ბიძაშვილები ეცილებოდნენ მემკვიდრეობით კუთვნილ კუნძულს ზღვაზე. კუნძული კარგი სანადირო ადგილი იყო და იმ დღესაც სანადიროდ გასულ ფრიდონს ბიძაშვილები დაესხნენ თავს და დაჭრეს. ტარიელმა ის იხილა მკვირცხლი ლომივით მებრძოლი „პირად მზე“ და ალვის ხის მსგავსი. ფრიდონს ტარიელის მხლებელმა დოსტაქარმა უმკურონალა. იგი ტარიელთან ერთად დაბრუნდა მის სამეფო ქალაქში, მდიდრულად მორთულ და მხიარულ სასახლეში. ფრიდონი ფიზიკურად ძლიერია, სახით მთვარის მსგავსი. ჭკვიანი რაინდი ახერხებს ტარიელის დაკვალვას. მან მოუთხორო ტარიელს ტყვე-ნესტანის ხილვის შესახებ ზღვათა ქვეყანაში. ფრიდონმა აქტიური მონაწილეობა მიიღო ქაჯეთის ციხის აღებისათვის ბრძოლაში. ფრიდონმა კარგი მასპინძელობა გამოიჩინა, ასმათი მის სახლში დატოვა და უმასპინძლა, როცა გმირები ქაჯეთის ციხის ასაღებად წავიდნენ. იგი გაბედულია, როცა დამორცხვებულმა ავთანდილმა როსტევან მეფესთან მიახლოება ვერ გაბედა, ფრიდონმა წარადგინა იგი ხელმწიფესთან და ამით დაძლია საერთო დაძაბულობა.

ნესტან – დარეჯანი სილამაზის განსახიერებაა. მის შესამკობად

რუსთაველი იყენებს შედარებებს მზესთან, მნათობთან, ბროლთან, ლალთან, ნარგიზთან და ა.შ. მისი მშვენება ხიბლავდა ყველას. მას ზრდიდნენ ფუფუნებით. მაგრამ ფუფუნებას, უზრუნველ ცხოვრებას მისი ხასიათის სიმტკიცეზე არ უმოქმედია. იგი თავმდაბალია, მორწმუნეა, მორცხვი და კეთილია, ბრძენიცაა, ბედს არ ემორჩილება, იბრძვის, მაგრამ ამავე დროს მორცხვი ქალია (ტარიელისთვის ვერც გაუბედნია შეხედვა). ის არ ლაპარაკობს მის გასაჭირზე, გულში იხვევს დარდს, ცრემლებს ღვრის, მაგრამ გადამწვეტ მომენტში შეუპოვარია. ტარიელს უბრძანებს, მოკლას მისი საქმრო ხვარაზმელი უფლისწული. იგი სასტიკია მიზნის მისაღწევ გზაზე. მამის სისასტიკით დაისაჯა იგი, მაგრამ მაინც ქვეყნისა და მამისათვის ზრუნვა არ შეუწყვეტია. ამიტომ ურჩევს ტარიელს „წადი, ინდოეთს მიჰმართე, არგე რამ ჩემსა მშობელსა“ – ო. ნესტანი საქმის ჭკვიანი გამრიგეა, ცდილობს და უფროთხილდება სიყვარულს, იცავს მას ფათერაკებისაგან. უმაღლესიკვდილი ურჩევნია საყვარელი არსების დაღუპვას, თავდადებული მიჯნურია, შეუძლია 7 – 8 წელი წარბშეუხრელად ელოდოს რჩევებისა და გავლენის ქვეშ ამყოფოს მიჯნური, დააჯეროს იგი, რომ მწარე ცხოვრების გავლის შემდეგ მშვიდი სიკვდილის მოლოდინში ურჩევნია დარჩენილი სიცოცხლის განვლა.

მელიტონ კელენჯერიძისეული „ვეფხისტყაოსნის“ ტიპების დახასიათებები იდეალურთან ერთად შეიცავს ქართული ხასიათის ისეთ ნიუანსებს, რომლისგან დაზღვეული არ არის არცერთი მოკვდავი. ავთანდილი იდეალური გმირია, მაგრამ შეუძლია საჭიროების შემთხვევაში იკადროს ტყუილი, ნესტანი სიკეთით და კდემოსილებით სავსე ქალია, მაგრამ როცა დასჭირდა, გასწირა ხვარაზმელი უფლისწული, ტარიელი უიმედო სიყვარულით გათანგული და გარიყული პიროვნებაა, მაგრამ აქტიურად ებმება ფრიდონისათვის ბრძოლაში და იმარჯვებს ...

ხასიათებისა და მოქმედებათა ცხოვრებისეული მოულოდნელობებით სავსე „ვეფხისტყაოსნის“ გმირები მელიტონ კელენჯერიძისეული დახასიათებებით უფრო საინტერესო და მისაწვდომია.

მელიტონ კელენჯერიძის რუსთაველოლოგიური შეხედულებების შეფასება

მელიტონ კელენჯერიძის ნაშრომი გამოქვეყნდა 1921 წელს. მისი მთავარი თემა „ვეფხისტყაოსნის“ პერსონაჟთა ხასიათის თავისებურებების გარკვევა, მათი პიროვნული ანალიზია.

„რუსთაველოლოგიას“ ამ დროისათვის დიდი გზა ჰქონდა გავლილი. ჯერ კიდევ ვახტანგ VI პერსონაჟებზე მეტად ნაწარმოების II პლანით დაინტერესდა და პოემის მთავარ თემად რელიგიური გრძნობა და საღმრთო სიყვარული გამოაცხადა³⁴. ანტონ კათალიკოსმა და მით უფრო ტიმოთე გაბაშვილმა უარყოფითი შეფასება მისცეს ნაწარმოებს. ანტონ კათალიკოსმა რუსთაველი ბრძენ ფილოსოფოსად, მოაზროვნე ხელოვანად ჩათვალა, მაგრამ რახან ორთოდოქსალური ქრისტიანობის აღმსარებელი არ ჩანდა „ამაოდ დაშვრა, საწუხარ არს ესეო,“ დაწერა. ტიმოთე გაბაშვილისთვის კი ის აღმოჩნდა მწერლი, რომელმაც „ქართველებს ასწავლა სიწმინდის წილ ბილწება“³⁵.

ეტყობა იმ ეპოქაში ბევრმა მკითხველმა წარმოიდგინა, რომ ნაწარმოების გმირები პირად გრძნობებს სახელმწიფოებრივ გრძნობებზე უფრო ღირებულად თვლიდნენ, პოემა ინდივიდუალიზმს ქადაგებდა და რახან ასე დიდი პოეტისათვის ეს ბუნებრივი და ადამიანურად გამართლებული იყო, მათაც ჩათვალეს, რომ ამ ქაოტურ, ბნელ ეპოქაში უფლება ჰქონდათ ეკეთებიან ის, რასაც მოისურვებდნენ და სწორედ ეს აღიზიანებდათ იმდროინდელ სასულიერო პირებს...

ასე რომ, ნელ – ნელა საფუძველი ეყრებოდა მსჯელობას „ვეფხისტყაოსნის“ პერსონაჟთა ქცევაზე, მოტივებზე, შინაგან სიმართლეზე.

34 შ. რუსთაველი „ვეფხისტყაოსნის“ ვახტანგ VI-სეული ფოტორეპროდუქციული გამოცემა (ვახტანგ VI-ის კომენტარები), თბ., 1975 წ.

35 1. კ. კეკელიძე, აღ. ბარამიძე, ძველი ქართული ლიტერატურა, თბ., 1987წ. 2. ს. ცაიშვილი, ვახტანგ VI რუსთაველური მიჯნურობის შესახებ, ძველი ქართული მწერლობის საკითხები, წერილები, გამოკვლევები, ტ.2 თბ., 1985წ.

ბუნებრივია, თეიმურაზ ბატონიშვილი, მარი ბროსე ნაწარმოების მთავარ გმირად ტარიელს თვლიდნენ. აკი, პოეტს „ვეფხისტყაოსანი“ ე.ი. ვეფხის ტყავით შემოსილი გმირი ჰქვია.

დავით ჩუბინაშვილმა „ვეფხისტყაოსანი“ ქართული სინამდვილის ამსახავ ნაწარმოებად ჩათვალა, და თუნდ ამით სცადა მისი ორიგინალობის დამტკიცება პოემის ნათარგმნ ან გადმოკეთებულ ნაწარმოებად გამოცხადების საპირისპიროდ, „ესე ამბავი სპარსული“³⁶ აკი, წერია პროლოგშიო, ამბობდნენ მისი არაორიგინალობის მამტკიცებლები.

აკაკი წერეთელმა კი პეტერბურგის უნივერსიტეტში სწავლისას დავით ჩუბინაშვილის ხელმძღვანელობით დაცულ სადიპლომოში, იმ დროს საკანდიდატო დისერტაცია რომ ეწოდებოდა, მერე კი მის მიერ ჯერ ქართულად, მერე რუსულად წაკითხულ საჯარო ლექციებში ეს პერსონაჟები საქართველოს სხვადასხვა კუთხის ადამიანთა გამომხატველ განზოგადებულ ტიპებად გამოაცხადა და ნაწარმოების მთავარ იდეად, რუსთაველისგან დატოვებულ ანდერძად, „საწინასწარმეტყველოდ“ საქართველოს ერთიანობისთვის ბრძოლა გამოაცხადა... ნესტან – საქართველო ვერ გათავისუფლდება თუ საქართველო სამთავროებად დაყოფილი იქნება და არ გაერთიანდებაო³⁷.

ილია ჭავჭავაძე დაუპირისპირდა აკაკი წერეთელს და პერსონაჟთა ხასიათების ეთნოგრაფიულ ტიპებზე დაყვანა უკიჟინა. მისი აზრით, „ვეფხისტყაოსნის“ პერსონაჟები ეთნოგრაფიული ტიპები კი არა, ზოგად საკაცობრიო ხასიათებია³⁸. მაგალითად ტარიელი – ჰამლეტია³⁹ და ა.შ. და პოემა ეროვნულზე მეტად ზოგადსაკაცობრიო პრობლემებს ეხება.

36 გ. შარაძე, მარი ბროსე და „ვეფხისტყაოსანი“ თბ., 1983წ.

37 აკ. წერეთელი ა) Несклько Слов Вползу Орианальности «Барсавои Кожи» ბ) Лекция о «Барсавои Коже», თბზ. ნ . 15 ტ-ად, ტ.15 თბ., 1963წ.

აკ. წერეთელი ა) სამი ლექცია „ვეფხისტყაოსანზე“) რამდენიმე სიტყვა ილია ჭავჭავაძის საპასუხოდ ტ. 12 თბ., 1960წ.

38 ილია ჭავჭავაძე, აკაკი წერეთელი და „ვეფხისტყაოსანი“ თბზ.ნი 10 ტ-ად ტ 3 თბ., 1953წ.

39 ილია (ჭავჭავაძე), მოგონებანი გარდასულ დღეთა (მოგონებათა კრებული ილია ჭავჭავაძეზე) თბ., 1987წ.

მე-19 საუკუნის რუსთველოლოგიური დისკუტების მნიშვნელოვანი ნაწილია ნიკო ნიკოლაძის და ივანე ჯავახიშვილის კამათი - „ბიზანტიური ცილობანიც“⁴⁰...

მე-20 საუკუნის დასაწყისში გამოჩნდა ალ. ხახანაშვილის, ნ. მარის და ს. კაკაბაძის ჰიპოთეზები, „მაგრამ ბოლოს ნახსენები მკვლევარები მანძილის კელენჯერიძის ასაკის ან უმცროსი თაობის წარმომადგენლები იყვნენ და ნაკლებად მიიღებდნენ მონაწილეობას მის რუსთველოლოგიად ჩამოყალიბებაში.“⁴¹ მელიტონ კელენჯერიძე 1864 წელს იყო დაბადებული, ამდენად, ილიას და აკაკის თაობა მასზე 20 წლით უფროს თანამედროვეთა, ლამის მასწავლებელთა თაობა იყო.

მელიტონ კელენჯერიძეზე განსაკუთრებული ზეგავლენა აქვს მოხდენილი გაბრიელ კათალიკოსს, გაბრიელ ქიქოძეს, რომელზეც შრომებიც აქვს დაწერილი. საქართველოს კათალიკოსი ბერობამდე პირადმა უზედურებამ მიიყვანა (სახადით დაელუპა მთელი ოჯახი) მანამ კი იგი ფსიქოლოგი იყო და სახელმძღვანელოც აქვს დაწერილი ამ დარგში.

მელიტონ კელენჯერიძეს, რომელსაც სასულიერო განათლება ჰქონდა მიღებული და რელიგიურ პრობლემებში კარგად ერკვეოდა არ შეეშლებოდა „ვეფხისტყაოსნის“ მსოფლმხედველობაზე საუბარი.

რუსთაველი არსად არ ახსენებს ქრისტიანულ სამებას. ამან ბევრი კრიტიკოსი დააეჭვა. დაისვა საკითხი მისი სხვა კონფესიისადმი კუთვნილების შესახებ. შეიძლება მაჰმადიანობის ბატონობის დროს მის „გადასარჩენად“ გამოკვეთილად ქრისტიანული ელემენტები ამოიღეს კიდეც გადამწერლებმა პოემიდან, მაჰმადიანობისთვის მისაღებიც კი დაამატეს. იქნებ ამიტომ, ნიკო მარმა პოემაში მაჰმადიანური რელიგიის ელემენტებიც დაინახა.

40 ნ. ნიკოლაძე ა) ბიზანტიური ცილობანი, ბ) საუკმო საკითხავი, თბზ-ნი წ ტ.9, ქუთ., 2006 წ.

41 აკ. წერეთელი, ა) მცირე რამ პროფესორ მარის უკანასკნელი თბზულების გამო, ტ. 14 თბ., 1961წ.

იქნებ ამაზე იყო პასუხი, რომ აკაკი წერეთელმა რუსთაველის ღმერთი არა მაჰმადიანურ, მაგრამ მონოთეისტურ, მთელს სამყაროში განფენილ სუფიზმის ან ნეოპლატონიზმის მსგავს ღმერთად ჩათვალა (დღეს ეს უდაოდ მიღებული დებულებაა. რუსთველი, რომელმაც შესანიშნავად იცოდა ბერძნული, არეოპაგეტული მსოფლმხედველობის მატარებელი მსოფლმხედველობის პოემას ჰქმნის).

ერთ ნაწარმოებში კი აკაკიმ რუსთაველის ღმერთი ორჰიპოსტასიან ღმერთად წარმოადგინა⁴², რომლისგანაც გამოსული ჰიპოსტასები ისევ ერთმანეთს ელტვიან სამყაროს ისტორიის დასასრულისთვის.

აკაკი წერეთლის აზრით, რუსთაველის ღმერთისთვის ჩანს დამახასიათებელი იყო „გამოსულობა“ და უკანმიბრუნება. აკაკიზე ეტყობა ამ დროს (70-იან 80-იან, მერე კი 1900-იან წლებში) გარკვეული გავლენა მოახდინეს რუსმა „ბოგოისკელებმა“⁴³ (ადრე კი „რევოლუციურ – დემოკრატიზმმა“, ვის ატმოსფეროშიც ჩამოყალიბდა მისი მსოფლმხედველობა). კ. კაპანელი აკ. წერეთელზე მსჯელობისას მას წარმოადგენს იაკობ ბემეს და ვლადიმერ სოლოვიოვის კონტექსტში

ბუნებრივია აკაკი, ისევე როგორც ილია, „გამეცნიერებულ სარწმუნოებაზე“, გაფილოსოფიურებულ რელიგიაზე ოცნებობდა და მას ხედავდა რუსთაველის გენიალურ ქმნილებაში.

ამ დისკუსიების ატმოსფეროშიც კი მელიტონ კელენჯერიძემ, რომელიც პედაგოგიურ მოღვაწეობასაც ეწეოდა, სწორად ჩათვალა, რომ ერზე ზეგავლენას ნაწარმოების გმირები და მათი ხასიათები უფრო ახდენდა, ხალხისთვის რუსთაველის გმირთა ეთიკა უფრო მნიშვნელოვანი იყო, ვიდრე პოემის კოსმოლოგია

1. აკ. წერეთელი, ცოცხალი სურათები ტ.2, თბზ.ნი 15 ტ-ად თბ., 1950წ.

2. რ. ყარალაშვილი, ჰერმან ჰესეს შემოქმედების პრობლემები, თბ., 1980წ.

3. რ. სირაძე, ქართული ესთეტიური აზრის განვითარების ისტორიიდან, თბ., 1978წ.

4. ა. გომართელი, რუსული ფილოსოფიის გამომდინარე უახლეს ქართულ პროზაში, დისკარი №9, 1986 წ.

და ავტორის მსოფლმხედველობა, ამიტომ შეეცადა პერსონაჟთა ხასიათების ანალიზს.

იგი გმირებს ყოფს არისტოკრატიული და დემოკრატიული წრის წარმომადგენლებად და რუსთაველის ერთ – ერთ მთავარ ნიშნად დემოკრატიზმს თვლის. მასთან არისტოკრატ გმირებზე არანაკლები ღირსებით გამოირჩევიან მის მიერ დემოკრატიული წრის შვილებად ჩათვლილი შერმადინი, ასმათი, ფატმანი...

მელიტონ კელენჯერიძე ერთმანეთს ადარებს ჰომეროსის და საერთოდ ანტიკური ლიტერატურის (უფრო ბერძნულის) გმირებს და რუსთაველის პერსონაჟებს. მისი აზრით, კლასიკური ხელოვნების განთქმული პერსონაჟები უფრო ეგოისტები, იმპულსურები არიან, ვიდრე რუსთაველის მთლიანი, ჰარმონიული, კეთილშობილი, იდეალური გრძნობებით მოქმედი ადამიანები.

ეს არცაა გასაკვირი. „ვეფხისტყაოსანი“ ანტიკური ხანის კი არა, რენესანსული ძეგლია. კაცობრიობამ შუა საუკუნეების და ქრისტიანული ეპოქის ეთიკის თმენის, სტოიციზმის ისეთი გზა გაიარა, რომ ეს, სულ ცოტა, 15 საუკუნის მერე მცხოვრები ადამიანები უფრო კარგ მოქალაქეებად და პიროვნებებად ჩანდნენ.

მელიტონ კელენჯერიძე თვლის, რომ ნაწარმოებებში ქალთა საკითხის, მისი ეპოქის ამ მნიშვნელოვანი პრობლემის შესანიშნავი გადაჭრაა. მე – 12 საუკუნის საქართველოს ქალები პიროვნებები არიან და არა მონები, მოღვაწეები და არა დიასახლისები, მოაზროვნეები და არა იმპულსაყოლილები, სახელმწიფოებრივ და პოლიტიკურ, თუნდ ეთიკურ იდეალებს უფრო დაქვემდებარებულები, ვიდრე ეგოისტურ და პირად გრძნობებში ჩაფლული, მამაკაცთა მორჩილი და მათით, როგორც ბედისწერით გაპირობებული ბერძენი და რომაელი ქალები.

ქართული აზროვნება მელიტონ კელენჯერიძემდე უკვე აკეთებდა პარალელს „ილიადასა“ და „ვეფხისტყაოსანს“ შორის (ეს შედარება მარი ბროსეს კუთვნის, რომლის შეხედულებები დიდად განაპირობა

თეიმურაზ ბატონიშვილმა), მისი აზრით, ნესტან-დარეჯანი მშვენიერი ელენა, რომელიც უნდა გაათავისუფლონ მისი ბედით დაინტერესებულმა რაინდებმა. მაგრამ მელიტონ კელენჯერიძე პირველი აკეთებს პარალელს „ვეფხისტყაოსანსა“ და „ოდისეას“ შორის. მისი აზრით, ავთანდილი ოდისევსია, რომელსაც თინათინი, პენელოპე ელოდება. ავთანდილი პიროვნული თვისებებითაც (მოქნილობა, გონიერება, ზოგჯერ ცბიერება) ჰგავს ოდისევსს.

როგორც ვთქვით, მელიტონ კელენჯერიძე ჯერ დემოსიდან გამოსული ტიპებით იწყებს და პირველი, ვისზეც წერს, შერმადინია.

არაა გასაკვირი, რომ ის პარალელს აკეთებს მე-19 საუკუნის ავთანდილ-დათიკოსა და შერმადინ - გაბრიელს და „ვეფხისტყაოსნის“ კლასიკურ პატრონისა და ვასალის წყვილს შორის. და რა უცნაურიც არ უნდა იყოს, დათიკოს კი არა, გაბრიელს აკრიტიკებს და იგი შურისმაძიებელ და თავშეუკავებელ გმირად ჰყავს წარმოდგენილი. მას მსჯელობისას ავიწყდება, რომ „გლახის ნამბოზის“ გმირი ამბოზს, „როგორი ავთანდილიც შენ იყავი, ისეთი შერმანდინობა გაგიწიო“ და ამაში მკითხველიც უთანაგრძნობს“.

იქნებ ამის გამო, მისი საუბარი „ვეფხისტყაოსნის“ შერმადინზე უცნაურ დეტალებს იძენს. თანამედროვე მკითხველი ბუნებრივად თვლის შერმადინის უღალატობას. არ ჩანს პოემაში მოტივი, რის გამოც მას შეეძლო ეღალატა პატრონისათვის. მელიტონ კელენჯერიძე შესაძლებლად თვლის, რომ შერმადინს (თუკი იკადრებდა) შეეძლო წაერთმია ძალაუფლება ავთანდილისათვის, დაუფლებოდა მის ქონებას. ლამის ეგისტედ მოვლენოდა და აგამემნონივით მოეკლა, არადა მან ეს არ გააკეთა. ასეთი პარალელი შემდგომ კრიტიკოსებთანაც კი არ ჩანს. რა უცნაურიც არ უნდა იყოს, მელიტონ კელენჯერიძე თვლის, რომ შერმადინს შეეძლო აერია და გაერთულებინა როსტევეანისა და ავთანდილის ურთიერთობაც და მისი სიკეთე სწორედ ამის არჩადენაში გამოიხატა.

44 თ. ახვლედიანი, რენესანსული ვეფხისტყაოსნის კვალი ილიას ერთ ნაწარმოებზე („გლახის ნამბოზი“), ჰუმანიტარული ფაკულტეტის შრომები, №10, 2008-2009წ.

მე - 19 საუკუნის ქართულმა ლიტერატურამ იცის აგამემნონის, ეგისტეს და კლიტემნესტრას მსგავსი ამბავი, გრ. რჩეულიშვილის „ანუკა ბატონიშვილი“. იქნებ ეს დაილექა მკვლევარის გონებაში ⁴⁵...

დემოკრატიული ფენებიდან გამოსულია ასმათიც. ისიც ერთგულება და სიყვარულია მისი გაზრდილის, ნესტანის მიმართ.

მელიტონ კელენჯერიძე ახასიათებს ფატმანსაც და აქაც ცდილობს იგი გაამართლოს, რა უცნაურიც არ უნდა იყოს, მას უფრო უთანაგრძნობს, ვიდრე ავთანდილს. ეს ავთანდილი იყენებს მას და იგი კიდევ ერთხელ რჩება იმედგაცრუებული, კიდევ ერთხელ არ უყვართ და მხოლოდ იყენებენ, მაგრამ ის არ ბოროტდება და არ ხდება შურისმაძიებელი (ავთანდილის მიმართ), მათ ხომ ერთი მიზანი, ნესტანის გათავისუფლებისათვის ბრძოლა აერთიანებთ და უკვირს, რომ ფატმანი მეტოქედ არ აღიქვამს (არა თინათინს), არამედ ნესტანს, მშვენიერ, მანათობელ ქალწულს, რომლისთვისაც, მისი აზრით, ქალური შურის გამო შეიძლება ეღალატა, დაედუპა, მაშინ, როცა ეპოქის ეთიკიდან გამომდინარე დიდ ცოდვად არ მიაჩნია მკვლელობა. აკვლევინებს ქაჯ მონებს, ჭაშნაგირს (ფატმანი-ჯოკონდაა),⁴⁶ მაგრამ არა ნესტანის მიმართ.

მელიქ სუხრავეცაა დახასიათებული, რომელსაც აქ ლამის საცოლედ (და არა რძლად) სასურველად ევლინება ნესტანი.

ახასიათებს უსენსაც, მით უფრო ფრიდონს, რომლისთვის მთავარი პოლიტიკური ვნებებია, არაფერს ამბობს იმაზე, თუ როგორ მოხიბლა და მიიზიდა იგი ნესტანის შუქმა და მის სამუდამო რაინდად აქცია.

წერს როსტევეანზეც და საინტერესოა, რომ როსტევეანს ადარებს მეფე ერეკლე II-ს და თვლის, რომ ერეკლე მეფე როსტევეანივით წონასწორი და ბრძენი რომ ყოფილიყო (არადა ისიც ისვრის სკამს და ბრაზობს), საქართველო არ გახდებოდა რუსეთის კოლონია. რომ როსტევეანს ერთი შვილი ჰყავდა და მას გადასცა სამეფო და არ

45 გრ. რჩეულიშვილი, ანუკა ნატონიშვილი ახალი (მე-19 საუკუნის) ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია, ტ. I, თბ., 1978წ.

46 ვ. გაფრინდაშვილი, ჯოკონდას ღიმილი, ქართული ლიტერატურული ესსე, თბ., 1986წ.

მოქცეულა ერეკლე მეფესავით უზნურად, რომელმაც საქართველო 15 ნაწილად დაყო და სახელმწიფოებრივზე მალა ოჯახური და უფლისწულთა ინტერესები დააყენა. როსტევანი საინტერესო ადამიანად ერგებება როგორც მამაც და როგორც გამზრდელიც და ავთანდილის სამუდამო დაკარგვის შიშის გამო, მისი ტარიელის და ნესტანი გადასარჩენად წასვლის წინააღმდეგ მებრძოლი. ახასიათებს მის ვეზირსაც.

ეცოდება ფარსადანიც, რომელსაც მისი ქალიშვილი ნესტანი იოლად იმეტებს, ებრალება იგი, როგორც მამა, რომელსაც უცხოელი სასიძო მოუკლეს და ნესტანის დავალებით „გამარჯვებული“ ტარიელი არასასურველ სასიძემროდაც თვლის („შენი ქალი გამაშორე, გამაცილე“, აკი უთვლის) ამბობს, რომ იგი ეცოდება როგორც მამა, რომელსაც მგონი ქალიშვილსაც უწუნებენ და მას და მის ოჯახს აძევებენ სამეფო ტახტიდან და ალბათ ამ დარდს ეწირება კიდევ.

არადა, ფარსადანის თვალწინ ნამდვილად ირევა სიტუაცია. ნესტანის დაკარგვის შემდეგ ტარიელიც ხომ ქრება? არა ამირბარი და ან ხვარაზმელები, ხატაელები ეპატრონებიან ქვეყანას, ჩვენი აზრით მისთვის საბოლოოდ მთავარი ნესტანის გაუჩინარებაა, დის, დავარის სიკვდილია. იცის კი რომ დამ თავი მოიკლა? იქნებ მოკლეს?

ჩემი აზრით, ამ დარდით კვდება და ძალაუფლების დაკარგვაც თუ აწუხებს, იმიტომ რომ ქალიშვილის პოვნის ძალა აღარ აქვს.

მელიტონ კელენჯერიძესთან არაა ხასიათთა ცუდი მონახაზები, მაგრამ რაღაც ჯერაც დაუმთავრებელი, პირველი მონასმების შთაბეჭდილებას ტოვებს.

მეფეები - როსტევანი, ფარსადანი, სარიდანი უფრო იმპულსურები ჩანან.⁴⁷

ბოლოს იწყებს წერას მთავარ გმირებზე – ტარიელზე, ავთანდილზე, ნესტანზე და თინათინზე. აქ ის გაცილებით მეტ ფსიქოლოგიურ

47 თ. კილაძე, ვარდის ფურცლობის ნიშანი, თბ., 1984წ.

სიღრმეს ამჟღავნებს. არ ტოვებს არც ერთ დეტალს გმირთა ცხოვრების ამბიდან. ეკამათება მათ, ვინც ტარიელს ზანტ, ზარმაც, უიმედობაში ჩავარდნილ პერსონაჟად თვლის. ბევრს არ წერს ნესტანის დაკარგვის მერე, მის განდეგილობაზე, მასზე, როგორც უფლისწულზე, რომელიც მამამ და მამობილმა უტახტოდ დატოვეს, მაგრამ წერს მისი და მისი მამის, სარიდანის ურთიერთობაზე. წერს, როგორც ობოლზე, რომელიც თავს მარტო გრძნობს სამეფო კარზე. წერს მისი და ფრიდონის ურთიერთობაზეც, მასზე და ავთანდილზეც. წერს, რომ ტარიელს და ნესტანს ორი ბოროტებიდან (უცხო სასიძოზე დაქორწინება და აჯანყება, შეთქმულება მამის წინააღმდეგ) ერთი, უკეთესი აქვთ ასარჩევი.

ყურადღებას აქცევს ავთანდილის მსჯელობას მონობაზე და თავისუფლებაზე, რაც ალბათ მელიტონ კელენჯერიძის ეპოქის (მე-19 მე-20 საუკუნის მიჯნა) მთავარი პრობლემაა – ეს ეპოქა ადამიანთათვის იურიდიული და ეროვნული თავისუფლების მინიჭებისათვის იბრძოდა.

თვლის, რომ ტარიელისთვის (როგორც თითქმის ყველა კრიტიკოსი მიიჩნევს), მთავარი სიყვარულია, ავთანდილისთვის – მეგობრობა, მაგრამ სწორედ პერსონაჟთა, პიროვნებების ანალიზისას წერს ნაწარმოებში გრძნობათა იერარქიაზე. ამბობს, რომ მთავარი ღირებულება ნაწარმოებში სიყვარულია, მაგრამ მეგობრობაც უმაღლესი რიგის გრძნობაა.

რაც უფრო ღრმად შედის მკვლევარი ნაწარმოების ანალიზში, თითქოს უფრო მეტად იზრდება ფსიქოლოგიური ცოდნის ელემენტები. ეს ალბათ არცაა გასაკვირი, თუნდ, იმიტომ, რომ მან ამდენი იმუშავა გაბრიელ ქიქოძეზე, რომელიც ფსიქოლოგიის სახელმძღვანელოს ავტორიც იყო...

მაგალითად, ტარიელის ცნობილი გამონათქვამის „გული, ცნობა და გონება ერთმანეთზედა ჰკიდია-ს“... ანალიზია წარმოდგენილი⁴⁸.

48 ვლ. ნორაკიძე, ხასიათის ფსიქოლოგია და მხატვრული ლიტერატურა, თბ., 1972წ.

გონება ეს იგივე ნებისყოფა – ხასიათიაო. ცდილობს რუსთაველის მიერ წარმოდგენილი ფსიქიკის სამი ელემენტის მნიშვნელობის დადგენას.

არის ცდა თავი მოუყაროს მე-12 ს-ის საქართველოს ფსიქოლოგიურ ცოდნას, რაც უფრო ავთანდილის მსჯელობებში ჩანს, მაგრამ მოგვიანებით კრიტიკოსები ამ საკითხს სრული სახით აყალიბებენ. საინტერესოა რომ პირველი იწყებს მსჯელობას საკითხზე, თუ რა არის „მართალი სამართალი“⁴⁹.

მელიტონ კელენჯერიძე ამ პერსონაჟებს ისე ელაპარაკება, როგორც მასთან სააღსარებოდ მოსულ პირებს და ნაშრომში თითქოს ავლიზ ზურაბაშვილის „პერსონოლოგიური პორტრეტების“ ელემენტებიც ჩნდება⁵⁰.

ტარიელზე წერს, რომ „ახასიათებს ნებისყოფის განუვითარებლობა, აღვირახსნილობა“.

„ავთანდილი პანტეისტიკაო“, წერს ავთანდილი „ესტეტიკოსია“, თინათინი მოსწონს თურმე და არა „პირმსუქანი ფატმანი“.

წერს, „ტარიელშიაირიაწმინდასიმეტრია, დაირღვაპროპორცია...“ ნაშრომში იმატებს იმერიზმების რიცხვი, პერსონაჟთა ქცევის მოტივების გაუბრალოებული განმარტება. „პანთეისტ ავთანდილს, კეკლუც შენობას, ქვაკუთხედად და მაგარ ჩონჩხად აქვს მტკიცე, გამოჭედილი ხასიათი, რომელიც გზაზე აყენებს გრძნობასაც და გონებასაც, რომ ერთმა მეორე არ დაძლიოს. ამით ავთანდილი წარმოადგენს ჰარმონიულად შეზავებულ პიროვნებას...“

ეს იგივე აკაკისეული პერსონაჟთა დახასიათების⁵¹ სახასიათო ვარიაციებია, შემდეგ წერს „ორივე სოფლიო ტიპია.“, „იჩემებს“, „ბავშვებს მოსწონდათ ერთმანეთი.“ (ნესტანს და ტარიელს...), „ნესტანი არ ჩანს სცენაზე 7–8 წელიწადს.“, „დიდი საკვირველობა გვამცნეს.“, „ნესტანი ცისკროვან ეთერად გაშლილა მსოფლიოში,

49 ე. ხინთიბიძე, მსოფლმხედველობის პრობლემები „ვეფხისტყაოსანში“, თბ., 1975წ.

50 ავ. ზურაბაშვილი, პერსონოლოგიური პრობლემები შოთა რუსთაველის პოემაში, პერსონოლოგიური ნარკვევები, თბ., 1975წ.

51 ავ. წერეთელი, სამი ლექცია „ვეფხისტყაოსანზე“ ტ. 12 თბ., 1960წ.

კოსმოსში და თვითონ ეროსის ტახტზე დაბრძანებულა“ (გრ. რობაქიძეს ჰგავს). მაგრამ მითოლოგიურად ეს არაა სწორი. გამოდის, რომ „ვეფხისტყაოსნის“ ნესტანი ცისკრის ვარსკვლავია, ეთერია და არა „ყამარ-ლუნა“. ლელწამ-დარეჯანი ზოგი მეცნიერის აზრით (თ. ჩხენკელი) შეიძლება მზეც იყოს, რომელსაც ბარბალ-ბარბოლივით ყლაპავს გველეშაპი, ან სამი - თეთრი, წითელი და შავი გველი, რომელთაც ზღვაში გადაგდებული ხვდება.

მელიტონ კელენჯერიძეს ქართულ ფოლკლორისტიკაშიც აქვს წვლილი შეტანილი. მკვლევარმა ნამდვილად ჩაწერა ხალხური „ტარიელიანის“ ერთ – ერთი ვერსია., მაგრამ ხალხური, მითოლოგიური ვარიანტი და არა რუსთაველის პოემის ელემენტებიანი.

ნესტან-დარეჯანი „ვეფხისტყაოსანში“ როგორც ვთქვით მთვარეა, ხალხური „ტარიელიანის“ „ლერწამ-დარეჯანი“ (თუ ის მითოლოგიური ტექსტია) ნამდვილად შეიძლება იყოს ცისკრის ვარსკვლავიც. აკი, ბერძენმა არგონავტებმა შავი ზღვისა და რიონის შესართავში, ლერწის კალაში ნახეს „ფაზიანური ვენერა“⁵², ცისკრის ვარკვლავის კერპი, რომელსაც (სხვა მნათობებთან (7 მნათობი) ერთად თაყვანს სცემდნენ ქართველები.

ვინ იცის, „ტარიელიანის“ „ლელწამ-დარეჯანი“ იგივე ზღაპარ „ლერწმის ქალში“ შემორჩენილი ლერწმის და ალვის ხე („წყალს ჩამოტანილი ნაფოტია“).⁵³

ჩვენი აზრით, კრიტიკოსი სწორად არ ანგარიშობს მთავარი გმირი ქალის ასაკს. ნესტანი მისი და ტარიელის სიყვარულის დაწყებისას მელიტონ კელენჯერიძის მიერ წარმოდგენილია, 15-16 წლის ქალად.

52 1. აკ. გელოვანი, მითოლოგიური ლექსიკონი, თბ., 1983წ. 2. ზ. კიკნაძე, შუამდინარული მითოლოგია, თბ, 1976წ.

53 თავისთავად მრავალწლიანი მერქნოვანი მეცნარის სახელი „ხე“, შეიძლება მითოლოგიური წარმოშობისაგა. „ხე“ მეგრულად ასულს ნიშნავს. იქნებ რომელიმე მეცნარე, მაგალითად, ლერწამი, ლერწამის ქალი, ცისკრის ვარსკვლავი იყო ასული-ქალღმერთი, რომელიმე ღმერთის, ვთქვათ კრონოსის ესე იგი „კრონოსის ხე“ და მისი მეცნარეული აიღეს, სახის, ვთქვათ ლერწმის ან ალვის ხის მსგავსს ყველა მეცნარეს დაერქვა „ხე“, ოღონდ ქართულად. (მსგელობა ეფუძნება დ. შენგელაიას ფოლკლორულ წერილებს“).

სინამდვილეში თუ ის 5 წლით უმცროსია ტარიელზე (ჩვენ ასეთი ტექსტი ვიცით) და ტარიელი მას მამის, სარიდანის სიკვდილის მერე (ვაჟი ამ დროს 15 წლის იყო) 1 წლიანი გლოვის ბნელეთში ყოფნის გასვლისას (15+1), 16 წლის ასაკში ნახულობს, ქალი 11-12 წლისაა და არა 15-16 წლის. რადგან ნესტანი ტარიელი ხუთი წლის რომ იყო, მაშინ დაიბადა.

პოემაში მოქმედება მიმდინარეობს ნესტანისთვის 11-12 წლის ასაკიდან 21-22 წლის ასაკამდე. შესაბამისად, ტარიელისთვის 16-26 წლის ასაკში⁵⁴.

სასურველია, თუ არა სასკოლო სახელმძღვანელოში ხაზი გაესვას სიყვარულის დაწყების ასე დაბალ ასაკს, როგორ წარუდგინოთ ეს საკითხი მოსწავლეებს? ჩვენი აზრით, ამ ასაკის მიჩქმალვა კი არა, პოემისეული ტენდენციის ახსნაა საჭირო.

დავით აღმაშენებლის მიერ შექმნილი კანონმდებლობით, რუის-ურბნისის კრების მერე, ქალის გათხოვებასთან დაკავშირებული კანონი გამკაცრდა, განისაზღვრა ასაკი. ქორწინება შესაძლებელი გახდა არა ნაკლებ 11-12 წლის ასაკში. ნესტანის ასაკს ალბათ იმიტომ ესმება ხაზი, რომ ის უკვე უფლებამოსილია გახდეს სასძლო, მაგრამ რაც პოემის დასაწყისში ხდება, უფრო ნიშნობაა (ხვარაზმმაზე).

ბუნებრივია, „ვეფხისტყაოსანში“ არ მოქმედებს დღევანდელი, ან თუნდ, მე-19 საუკუნის საქართველოს საქორწინო კანონები (ქალზე ჯვარის დაწერა შეიძლებოდა მხოლოდ 14 წლიდან). თუმცა იმ დროსაც არსებობდა აკვანში დაწინდვის ტრადიცია. როგორც ძველი ხალხები, ან ბუნებრივი კანონით მოქმედი ტომები რუსთაველის ეპოქის საქართველოში ჩანს თვლიდნენ, რომ 11-12 წლის ასაკიდან ქალი ფიზიოლოგიურად უკვე მომწიფებულია ქორწინებისთვის, მაგრამ კაცობრიობა მიხვდა, რომ მომწიფებას შობა მოსდევს, ადრე დაფეხმძიმებულები იღუპებოდნენ, მშობიარობას ვერ უძლებდნენ.

⁵⁴ შოთა რუსთაველი (სასკოლო გამოცემა) კომენტარები და შენიშვნები დაურთეს ა. კინკრაულმა და ნ. ნათაძემ, თბ., 1976წ.

საბოლოოდ, უკვე ჩანს ევროპული რენესანსისას, მე-16 საუკუნეში მაინც, ასაკი 14 წელზე დაბალი აღარ იყო.

14 წლის ასაკში, როცა გრაფ პარისზე ნიშნავენ ჯულიეტას, ლედი კაპულეტი შვილს ეუბნება „მრავალი შენი თანატოლი ბედნიერი დედაა უკვე“, მაგრამ იქვე წერია, „ადრე გათხოვილთ მუდამ ადრე ეღებათ ბოლო“, ესე იგი არაა სასურველი ადრე ქორწინება.

მით უფრო ოჯახი არაა მარტო შობა, ბავშვს მომწიფებული და პიროვნულად ჩამოყალიბებული აღმზრდელი სჭირდება. ქალი შეიძლება ცოლობისთვის მომწიფებული იყოს (ესეც საეკვოა), მაგრამ დედობამდე და დიასახლისობამდე კიდევ პიროვნული ჩამოყალიბების გრძელი გზაა. ვინ იცის, იქნებ „ვეფხისტყაოსანში“ შემდეგი აზრიც იყოს ჩადებული: “შეიძლება სიყვარულის ასაკი იწყება 11-12 წლის ასაკში, (სიყვარულზე ფიქრი), მაგრამ სულ ცოტა 10 წლიანი დარდის და ტკივილის გზა უნდა გაიაროს ამ გრძნობამ, რომ ქორწინება შესაძლებელი გახდეს. მით უფრო, სამეფო ტახტზე ასვლამდე და სახელმწიფოს მართვამდე გრძელი გზაა (საინტერესოა, რა ასაკამდე ჰყავდათ ძველ საქართველოში ათაბაგი ან აპეკუნი მეფეებს).

რა უცნაურიც არ უნდა იყოს, თანამედროვე სახელმწიფოებშიც სრულუფლებიანი ხმის მოპოვება და ქვეყნის მართვაში ჩართვის უფლება 21-22 წლის ასაკიდან ეძლევა ადამიანს (დღევანდელი რიგითი ადამიანი გრძნობს, რომ ამ ასაკიდან იწყებს მისი გონება სრულფასოვან აზროვნებას. იქნებ პროფესიის შესწავლის პერიოდიც მთავრდება. ბევრ ხელოვანთანაც ეს ასაკი ნაყოფიერი და შემოქმედებითი თვალსაზრისით კულმინაციურიცაა). იქნებ რუსთაველი ინტუიციურად ამასაც ამბობს, რომ: „სანამ სახელმწიფოს სათავეში მოხვალ და ქვეყნის ბედს გადაწყვეტ პიროვნებად უნდა ჩამოყალიბდე, თორემ სახელმწიფო საქმეების იმპულსური გადაწყვეტა ქაოსს და ნგრევას იწვევს ქვეყანაში“ (თუ ტექსტიდან გამომდინარე ნესტანის, ასაკს უნდა მიეძევს ყურადღება სკოლაში

სწავლებისას, ალბათ ამის გარდა ვერაფერზე ვიმსჯელებთ).

ინტუიცია მაინც ბნელი ქვეცნობიერია (თუნდაც ყველაზე სწორი ინტუიცია). თუ ნათელი აზროვნება ნებელობა არაა, ადამიანი და საქმე ილუპება. რაც შეეხება სიყვარულს და ვნებას მისი სუბლიმაცია აუცილებელია იმისათვის, რომ პიროვნებად იქცე. თუმც, „ვეფხისტყაოსნის“ გმირებს არასუბლიმირებული არაფერი აქვთ. პოემის მთავარი იდეა ხომ ისაა, რომ სიყვარული ადამიანის დიდი საქმისათვის მამოძრავებელი ბერკეტია. საყვარელი არსების ღირსი რომ გახდე, მისი სახელით, სიყვარულის სახელით მნიშვნელოვანი საქმე უნდა გააკეთო. დაკმაყოფილებული ვნება და ჩაყურებული სარეცელი არარაობად აქცევს გმირს. თმენა, „შორით ბნედა“ და სახელმწიფოებრივი საქმე! ესაა ადამიანის და „სასურველი მიჯნურის“ იდეალი.

არა ჩემი უბრალო ფლობა, არამედ ჩემთვის საქმის კეთება! მოითხოვენ ნესტანი და თინათინი. ალბათ ეს იყო თამარის დროის საქართველოს რაინდების მოქმედებისა და გმირობის (ხშირად სიცოცხლის გაწირვაც რომ ახლდა), შინაგანი მოტივი. და იქნებ ამან გადაარჩინა საქართველო.

სახასიათოდ ჩანს ტექსტში გამოთქმები: „არ უნდა კვირობდე“, „არ უნდა კვინტობდე“.

მელიტონ კელენჯერიძე ყურადღებას აქცევს პერსონაჟთა სამოსს. აკაკის და ილიას მსგავსად წერს თინათინის მოწეულის რიდებზე და ყარყუმის მოსასხამზე, მოსე გოგიბერიძემდე ამჩნევს ნესტანის ნარინჯისფერ ჯუბას, უებრო მწვანე კაბას და ოქროცურვილ შაბ ყაბაჩას და რიდეს.

ჩვენი აზრით, ნაშრომს აქვს ისტორიული ღირებულება. ბევრი რამ, რაც აქ ჩნდება პირველად, შემდეგ თვით თანამედროვე ავტორებთან მუშავდება და სრულყოფილად ყალიბდება.

მელიტონ კელენჯერიძე – ქართული პრაქტიკული გრამატიკის შესახებ

პედაგოგიმელიტონკელენჯერიძემუშაობდაარამართოქართული
ლიტერატურის, ზეპირსიტყვიერების, ღვთისმეტყველებისა და
საქართველოს ისტორიის საკითხებზე, არა მარტო ქმნიდა საკუთარ
მხატვრულ ორიგინალურ ნაწარმოებებს, სახელმძღვანელოებს,
ამავდროულად საკუთარ გამოცდილებას ქართული გრამატიკის
სწავლების საკითხის შესახებ უხვად უზიარებდა კოლეგებს.

ქართულ ენაზე სახელმძღვანელოთა არარსებობის პირობებში
ადვილი არ იყო გრამატიკის სწავლება და სწავლა. ქართველი
პედაგოგები თავად ადგენდნენ პროგრამებს, სასწავლო გეგმებს,
ამკვიდრებდნენ ტერმინოლოგიას, ეძებდნენ უცხო სახელწოდებათა
შესაბამის გამოთქმებს, ხელს უწყობდნენ ეროვნული მეცნიერული
სიტყვის გამრავალფეროვნებას.

მელიტონ კელენჯერიძემ ჩვეული გულმოდგინებით მოჰკიდა
ხელი ქართული გრამატიკის სწავლების მეთოდების დახვეწას,
შექმნა სახელმძღვანელო, რომლის წინასიტყვაობაში მიუთითა, რომ
ნაშრომი არ ჰგავს ამავე საგნის ადრე არსებულ სახელმძღვანელოებს.
იგი აღნიშნავს, რომ არსებული სახელმძღვანელოები უამრავი
შენიშვნით აწვდიან მოზარდებს ურთულეს გრამატიკულ
დებულებებს, შენიშვნათა კორიანტელში ძნელია ძირითადის
დახსომება და შეგირდებსა და პედაგოგებს სთავაზობს სწავლების
კატეხიზურ – ევრისტიკულ ანალიტიკურ მეთოდს.

აღნიშნულიმეთოდიგულისხმობსგაკვეთილზემასწავლებელთან
ერთად მოსწავლეთა აქტივობას, ათვისების პროცესში მთელი
კლასის ჩართვას. მასწავლებლის მიერ მიწოდებული კითხვების
საშუალებით მოსწავლეები მიდიან საკვანძო საკითხის გახსნამდე.
ამ მეთოდით სარგებლობისას მასწავლებელი იყენებს დაფას, ცხრი-

ლებს, დიაგრამებს, იშველიებს ცნობილი ტექსტებიდან მაგალითებს, დასკვნები მოსწავლეთა აქტიური პოზიციიდან ეცნობება მთელს კლასს და არა მხოლოდ მასწავლებლის საშუალებით. ამ პროცესში მოსწავლეები შეგნებულად ითვისებენ მასალას, უვითარდებათ დამოუკიდებელი აზროვნების უნარი. სწავლების ამგვარი ხერხებით წარმართვის ერთ - ერთი უპირატესობა არის ისიც, რომ თვითმიგნების განცდა ათამამებს, საკუთარი ძალებისადმი რწმენას მათებს მოზარდს.

მოცემული შრომის ღირსებაა ისიც, რომ თუ ადრე მხოლოდ მასწავლებლის მონოლოგით მიმდინარეობდა გაკვეთილი, აღნიშნული სახელმძღვანელოს გამოყენებისას ყველა მოსწავლის შესაძლებლობაა ჩართული გაკვეთილის მიმდინარეობაში. დაფა იძლევა დიდ შეღავათს. (დაფით და თვალსაჩინო სქემებით გამოსაყენებელ მაგალითებს პედაგოგი წინასწარ ამზადებს).

იმ დროისათვის ქართულ გრამატიკას არ ჰყავდა ისეთი დიდი მეცნიერ - მკვლევარები, როგორიც შემდეგ შეიძინა (ა. შანიძე, გ. თოფურია, გ. ახვლედიანი, ა. ჩიქოვავა...), ამიტომ კელენჯერიძის სახელმძღვანელო დაზღვეული არ არის ზოგიერთი მოძველებული, ამჟამად უარყოფილი, შეხედულებების, დებულებებისა და ტერმინოლოგიისაგან.

სახელმძღვანელო იწყება ფონეტიკის საკითხების განხილვით, ენის, სიტყვისა და ბგერის განმარტებით. ბგერები დაყოფილია ხმოვან და თანხმოვან, ბაგისმიერ, კბილისმიერ, ენისმიერ ბგერებად. ყველა ბგერა წარმოდგენილია საკუთარი ნიშნით და 33 ერთეულითაა განსაზღვრული. ანბანური ნუმერაციის შემდეგ სახელმძღვანელოს ავტორი იწყებს მართლწერის საკითხებს, წარმოადგენს ტიპიურ შეცდომებს, გადადის მორფოლოგიის საკითხების განხილვაზე.

არსებითი სახელის განხილვისას ავტორი ცხრილით ნათელყოფს სიტყვათა ძირის, სუფიქსების, დაბოლოებების, თანდებულების რაობას; ნაჩვენებია სიტყვათა ნაწილები, სიტყვათა შემადგენელ

ნაწილებად დაშლის, ძირის მოძებნის ხერხები, წარმოდგენილია ერთ, ორ და მეტმარცვლიანი სიტყვები. სახელმძღვანელო ამუშავებს მოზარდებს წინადადებებზე, უხსნის სიტყვის გადატანის ხერხებს. ავტორს წარმოდგენილი აქვს რთული სიტყვების მართლწერის მაგალითები (დედინაცვალი, მამაკაცი, და – ძმა, დედა – შვილი), განმარტავს, რომ პირველ შემთხვევაში ერთი ადამიანი იგულისხმება, მეორე შემთხვევაში – 2, ამიტომ ეს უკანასკნელი დეფისით იწერება. მართლწერის ბევრი მაგალითიდან სადღეისოდ ზოგიერთი ფორმა ავტორისეული ფორმით არ იხმარება, მაგრამ მათზე მსჯელობის ფორმა მისაღებია და ჭეშმარიტების დასადგენად საჭირო.

სახელმძღვანელოს ავტორის აზრით, საგნები დაყოფილია თვალსაჩინო, განყენებულ, სულიერ და უსულო საგნებად. იგი ქვეყნად არსებული საგნების ჯგუფს მოიხსენიებს თვალსაჩინო ჯგუფად, მეორე ჯგუფში უხილავ (უჩინო) საგნებს წარმოადგენს და განყენებულს უწოდებს, მესამე ჯგუფს სულიერ საგნებად თვლის (კაცი, თხა, ბუზი), მეოთხე ჯგუფის სახელებს (ქარი, თოვლი) უსულოდ. სახელები დაყოფილია 6 ჯგუფად. ავტორი პირველ ჯგუფს აკუთვნებს საკუთარ სახელებს, (ივანე, გიორგი), მეორეს – ზოგად სახელებს (კაცი, ქალაქი), მესამეს – კრებით სახელებს (ჯარი, ფარა), მეოთხე კნინობითი სახელებია (წიგნაკი), მეხუთე – მოფერებითი (დედიკო, ნუციკო), მე – 6 – დამცირებით სახელებად და მოცემული (ივანიკა, პეტრიკელა).

აღნიშნული კლასიფიკაცია თანამედროვე გაგებით არ გამოიყენება. არც ზოგიერთი სახელწოდება დარჩა უცვლელი (მაგალითად, მ. კელენჯერიძე სახელთა ცვალებადობას კანკლედობას უწოდებს და ამ ტერმინს იყენებს სახელმძღვანელოში). არც მის მიერ წარმოდგენილი ბრუნვათა რიცხვი ემთხვევა ამჟამინდელ ბრუნვათა რიცხვს, არც ბრუნვათა თანმიმდევრობა. მოძველებულია ზოგიერთი ბრუნვის სახელმძღვანელოში წარმოდგენილი სახელწოდებაც.

სახელმძღვანელოში 8 ბრუნვაა წარმოდგენილი, თანამედროვე

ქართული ენის სახელმძღვანელოები 7 ბრუნვას წარმოადგენენ ხოლმე⁵⁵. ნათლად რომ ვაჩვენოთ სხვაობა, ერთ მაგალითს მოვიყვანთ:

მელიტონ კელენჯერიძის სახელმძღვანელოს მიხედვით სახელობითი – ქარი ნათესაობითი – ქარის(ა) მიცემითი – ქარს(ა) მოთხრობითი – ქარმა ვნებითი – ქარად(ა) შემასმენლობითი – ქარი მოქმედებითი – ქარით(ა) წოდებითი – ქარო	სახელთა თანამედროვე ბრუნების მიხედვით სახელობითი – ქარი მოთხრობითი – ქარმა მიცემითი – ქარს ნათესაობითი – ქარის ვითარებითი – ქარად მოქმედებითი – ქარით წოდებითი – ქარო
---	---

კითხვები, რომლებიც სახელმძღვანელოს ავტორს აქვს წარმოდგენილი მასალის განსამტკიცებლად, შერჩეულია გონივრულად. მითითებულია თვალსაჩინოების საშუალებათა გამოყენების აუცილებლობაზე, მაგალითების სიუხვე, დაფა, სქემები, საჭირო კითხვები - მასალის ღრმად ათვისების ეფექტური საშუალებებია.

ყურადსაღებია, რომ თვალსაჩინოების გამოყენებისას სახელმძღვანელოს ავტორი ცდილობს, მოსწავლეს თავიდან ააშოროს მოსალოდნელი შეცდომა, დემონსტრირებული აქვს ასეთ შეცდომათა მთელი წყება.

მართლმეტყველება მართლწერის საკითხების განხილვისას მელიტონ კელენჯერიძე ხშირად იყენებს კითხვა – პასუხის მეთოდს. მსჯელობა საკითხის ირგვლივ მთელი კლასის მონაწილეობით მიმდინარეობს. დაფა, სქემები და დიაგრამები საჭიროების მიხედვითაა გამოყენებული.

ზედსართავი სახელის გაცნობისას სახელმძღვანელოს ავტორი, ისევე, როგორც არსებით სახელზე მსჯელობისას, კითხვა – პასუხის

55 1. შანიძე ა., ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები, თბილისი. 2. 1973. ჩიქობავა ა., ქართული ენის ზოგადი დახასიათება, თბილისი. 1998.

მეთოდს იყენებს, გვაცნობს ზედსართავი სახელის ჯგუფებს, ხარისხის ფორმებს. მიუთითებს, რომ მისი საშუალებით გამოიხატება საგნის თავისებურება და პასუხობს კითხვებზე: როგორი, რომელი, რაწაირი, რაფერი (როგორი – მარილიანი, რომელი – ყვავილოვანი). ზედსართავი სახელები დაყოფილია თვისების გამოხატველ და დამოკიდებით ჯგუფებად. მისი განმარტებით, თვისებითია ზედსართავი, რომელიც სიტყვის თვისებას გამოხატავს (თეთრი ხარი), ხოლო - დამოკიდებითი, თუ სხვა საგანთან დამოკიდებულებას უჩვენებს (საავადმყოფო სახლი). კელენჯერიძე განასხვავებს ძირულ და წარმოქმნილ ზედსართავ სახელებს და ცხრილის მეშვეობით უჩვენებს ზედსართავ სახელთა წარმოების ყალიბებს, მოსწავლეთა აქტივობის ხარჯზე გამოყოფს ზედსართავთა მაწარმოებელ აფიქსებს. სქემების მეშვეობითაა წარმოდგენილი ზედსართავის ბრუნების (კანკლედობის) მაგალითები (როგორც დამოუკიდებლად, ისე არსებით სახელთან ერთად).

სახელმძღვანელოში მარტივად და თვალსაჩინოდ არის ახსნილი ზედსართავი სახელის ხარისხის ფორმათა წარმოება. მაწარმოებელი აფიქსები კონკრეტულ მაგალითებზე დაკვირვებით, მოსწავლეთა უშუალო მონაწილეობით გამოიყოფა. პრაქტიკული მაგალითებითაა წარმოდგენილი ზედსართავ სახელთა სწორად გამოყენების საკითხები, ყურადღების ცენტრშია მართლწერასთან დაკავშირებული პრობლემები. მოცემულია წინადადების სწორი და არასწორი წყობის ნიმუშები.

რიცხვითი სახელის დახასიათების დროს სახელმძღვანელოს ავტორი მიუთითებს, რომ იგი სამი სახისაა: რაოდენობითი, რიგითი და ნაწევრობითი. სახელი რაოდენობითია, თუ იგი აღნიშნავს საგანთა რიცხვს – რაოდენობას. თუ რიცხვითი სახელი მიუგებს კითხვაზე მერამდენე – იგი რიგითი რიცხვითი სახელია. საგნის ნაწილის აღმნიშვნელ სიტყვას ნაწევრობითი რიცხვითი სახელი ჰქვია. სირთულის მიხედვით, სახელმძღვანელოში გამოყოფილია

ორი სახის რიცხვითი სახელი – მარტივი და რთული. ავტორის განმარტებით მარტივია ერთი სიტყვის შემცველი სახელები, ხოლო რთულია ორი და მეტი სიტყვის შემცველი სახელები. კელენჯერიძე ცხრილების საშუალებით აცნობს მოსწავლეებს რიცხვით სახელთა წარმოებას, კანკლედობას (ბრუნებას) დამოუკიდებლად და არსებითთან ერთად .

ავტორი საფუძვლიანად განიხილავს ნაცვალსახელებს, განმარტავს, რომ სხვა სახელის ნაცვლად ნახმარ სიტყვას ნაცვალსახელი ეწოდება და გამოყოფს ნაცვალსახელთა 7 ჯგუფს (პიროვნებითი, კუთვნილებითი, ჩვენებითი, კითხვითი, განსაზღვრებითი, განმარტებითი, განუსაზღვრელობითი). მათგან იგი პირველ ხუთს უწოდებს ძირითად ნაცვალსახელებს, რამდენადაც ისინი სხვა სიტყვებისაგან არ არიან ნაწარმოებნი, ხოლო განმარტებით (თანამედროვე ტერმინოლოგიის მიხედვით, მიმართებით) და განუსაზღვრელობით ნაცვალსახელებს გამოაცალკევებს, როგორც სხვა ნაცვალსახელებზე ნაწილაკების დართვით მიღებულ სიტყვებს.

სახელმძღვანელოში განხილული ნაცვალსახელთა ჯგუფები თანამედროვე ენათმეცნიერებაში განსხვავებული ტერმინებით აღინიშნება და მათ ემატება სამი ჯგუფი: კითხვით-კუთვნილებითი (ვისი? რისი?, რომელთაც კელენჯერიძე კითხვით ნაცვალსახელებში აერთიანებს), ურთიერთობითი (ერთმანეთი, ერთიმეორე, ურთიერთი, ერთურთი) და უარყოფითი (არავინ, ვერავინ, არაფერი...).

სხვა სახელების მსგავსად, წიგნში სქემების მეშვეობით მრავალფეროვნად და მოცულობითად არის წარმოდგენილი ნაცვალსახელთა კანკლედობაც (ბრუნება).

მელიტონ კელენჯერიძე განიხილავს ზმნისსართსაც (ზმნიზედა), განმარტავს ამ მეტყველების ნაწილის რაობას და ასახელებს მის ყველა ძირითად ჯგუფს (ვითარებითი, ადგილის, დროის, მიზეზისა და მიზნის). გვაწვდის ინფორმაციას ზმნისსართთა წარმომავლობის შესახებ.

თანდებულების რაობის ახსნისას ავტორი მკითხველს ბრუნების

მაგალითების მეშვეობით აცნობს სიტყვასთან თანდებულის შერწყმის შემთხვევებს, აჩვენებს, რომელი ბრუნვის ფორმასთან რომელი თანდებული იხმარება და რომელი ბრუნვაა უთანდებულო.

კავშირის, როგორც გრამატიკული ერთეულის, შესახებ მელიტონ კელენჯერიძისეული მსჯელობა იმდროინდელი ენათმეცნიერების ვითარებას ასახავს. აქ მოცემულია სემანტიკური მახასიათებლების მიხედვით კავშირთა კლასიფიკაციის მცდელობა, კავშირის როლი გრამატიკული სტრუქტურის წარმოებაში ამ კლასიფიკაციაში გათვალისწინებული არ არის.

სახელმძღვანელოში ასევე განხილულია ნაწილაკი და შორისდებული. მოყვანილია მათი გამოყენების მაგალითები.

ზმნის – მოქმედებისა და მდგომარეობის ამსახველი სიტყვის – წარმოდგენისას მ. კელენჯერიძე ვრცლად მიმოიხილავს ზმნის სახეობებს იმის მიხედვით, თურას გამოხატავენ ისინი, მდგომარეობას თუ მოქმედებას. ზმნები დაჯგუფებული აქვს სუბიექტურ (ვწერ, ვკითხულობ, ვგალობ), ობიექტურ (მიყვარს, მწამს, მძინავს) პიროვნებით (აკეთებს, მოქმედებს), პირნაკლ (თოვს, წვიმს, ცხელა), კანონიერ და არაკანონიერ ზმნებად. კანონიერია, მისი აზრით, ზმნა, თუ უღლებისას ძირი არ ინგრევა (ვწერ – დავწერე) და უკანონოა, თუ უღლებისას ზმნის ძირი იცვლება (ვზივარ – დავჯექი).

ზმნის გრამატიკულ კატეგორიათაგან ავტორი განიხილავს სახეს (ასპექტი), დროს, კილოს, გვარს. ზმნის სახეზე საუბრისას იგი ეხება ზმნისწინსაც, აღნიშნავს ზმნისწინის ფუნქციას ზმნის სრული სახის (ასპექტის) წარმოებაში. სახელმძღვანელოში ჩამოთვლილია 9 მარტივი ზმნისწინი და მითითებულია, რომ გამართლებული არ არის დიალექტური ფორმებით ამ ზმნისწინთა გამოყენება.

განსაკუთრებით ფართოდ განიხილავს მელიტონ კელენჯერიძე გვარის კატეგორიას. იგი გამოყოფს საშუალო, მოქმედებით, მეშვეობით, ვნებით და მიჩემებით გვარს. თანამედროვე გაგებით შუალობითი კონტაქტის ფორმას იგი მეშვეობითი გვარის

კვალიფიკაციას აძლევს, სასხვისო ქცევის ფორმა მოცემულ სისტემაში მიჩემებით გვარადაა მიჩნეული.

კელენჯერისეულ სახელმძღვანელოში ვრცლადაა განხილული ზმნის უღლება, მისი სახეები, პირის ნიშნები. ყველაფერი თვალსაჩინო ფორმებზეა აღბეჭდილი, ყველა მათგანს თან ახლავს მითითებანი, მართლწერის თაობაზე.

მელიტონ კელენჯერისეულ სახელმძღვანელოში სახელების, ასევე ზმნების გარჩევისას ვხვდებით დღევანდელი ვითარებისაგან განსხვავებულ მიდგომას, ზოგჯერ განსხვავებულ ტერმინოლოგიას, შეფასებას, მაგრამ აღნიშნული არ უნდა გავიგოთ მის ნაკლოვანებად, რამდენადაც ეს იმდროინდელ ენათმეცნიერებაში არსებული ვითარების გამოძახილია და არა ავტორის არაკომპეტენტურობის გამოვლინება.

იმ დროისათვის სახელმძღვანელოს შექმნა და ასეთი მასშტაბური, გაბედული მოსაზრებების თავმოყრა, პრობლემათა გადაჭრის ცდა, ათვისების ოპტიმალური გზების მოძიება და სქემების შექმნა კოლოსალური შრომის მაჩვენებელია და ავტორის მრავალმხრივ განათლებაზე მიუთითებს. წიგნის ავტორი არა მარტო ქართული ენის, არამედ სხვა ინდოევროპული ენების სიღრმისეულ ცოდნას ამჟღავნებს. უდიდესი შრომაა გაწეული სახელმძღვანელოსათვის თვალსაჩინო საშუალებათა შესაქმნელად, ყოველ განყოფილებაში თავგანწირვამდე მისული ჯაფაა ჩადებული. არ შეიძლება, არ აღინიშნოს მკითხველისადმი ავტორის დამოკიდებულება. იგი სახელმძღვანელოს შესავალ ნაწილში თხოვს მკითხველს, მიაწოდონ შენიშვნები, მზადაა, განიხილოს ყველა მათგანი, რომ „გასრულყოფილდეს“ სახელმძღვანელოს შემდგომი გამოცემა.

მელიტონ კელენჯერიძის ნაშრომების

საბიბლიოთეკო საპიბელი

1. კელენჯერიძე მელიტონ, საღმრთო სჯული
ყმაწვილთათვის / [გამოსაც. მოამზადეს ელგუჯა გიუნაშვილმა,
ზურაბ სარჯველაძემ, ზურაბ კალანდაძემ]. - თბ. : ხელოვნება, 1990. -
31 გვ. ; 20 სმ. - 1 მ., 10000 ც.[MFN: 4611], UDC: 27-428 + 27-74,

თემატიკა: - საღმრთო სჯული;

K 224.487/3 - წიგნთსაცავი

K 211.993/3 - წიგნთსაცავი

K 211.994/3 - წიგნთსაცავი

K 211.995/3 - წიგნთსაცავი

K 211.996/3 - წიგნთსაცავი

F 66.556/3 - საარქივო ფონდი P 1157/1990 - საარქივო ფონდი

კელენჯერიძე მელიტონ, ილოცე ზავშვო: საღმრთო სჯული
ყმაწვილთათვის. - [თბ.] რაეო, 2004. - 105გვ.: ილ. ; 20სმ. ISBN
99928-30-72-7 : სახელშეკრ. ფასი[MFN: 22297]

UDC: 087.5:27-534.3 + 087.5:27-428

თემატიკა: ლოცვები ყმაწვილთათვის; საღმრთო სჯული
ყმაწვილთათვის;

K 247.282/3 - წიგნთსაცავი

K 245.344/3 - წიგნთსაცავი

F 85.258/3 - საარქივო ფონდი P 412/2004 - საარქივო ფონდი

კელენჯერიძე მელიტონ, გაბრიელი ეპისკოპოსი იმერეთისა: (მისი
დრო, ცხოვრება და მოღვაწეობა) / მღ. მელიტონ სპ. კელენჯერიძე;
[რედ.: გიორგი მაჩუროშვილი, ლუარსაბ ტოგონიძე; დაიბეჭდა საქ.
კათოლიკოს-პატრიარქის ილია II ლოცვა-კურთხევით]. - [თბ.], 2006.
- 312გვ. : ფოტ.; 20სმ. - ISBN 99940-0-634-7 : [ფ.ა.][MFN: 28416]

UDC: 271.22-726.2(479.22)

პერსონალია: - გაბრიელი (ქიქოძე);

თემატიკა: - ქართველი ეპისკოპოსები;

K 248.828/3 - წიგნთსაცავი (..22)27-725/კ-395 - ქართველოლოგიის განყოფილება

F 87.724/3 - საარქივო ფონდი

სახალხო პოეზია და მისი საპედაგოგო, საესტეტიკო და სამეცნიერო მნიშვნელობა / შედგენილი და გამოცემული მელიტონ კელენჯერიძისაგან. ქუთაისი, 1896 (ი. კილაძის და ი. ხელაძის სტ.). - III, 303, IIIგვ. ; 20სმ.. - ბიბლიოგრ. ტექსტ. შენიშვნ.. - 18.40კ. [MFN: 33762]

UDC: 821.353.1.91.09-1 + 37.01 + 7.01, 23 + 8 + 21

კელენჯერიძე, მელიტონ (შემდგ. და გამომც.); კილაძე, ი. (მესტამბე); ხელაძე, ი. (მესტამბე);

თემატიკა: - ქართული ხალხური პოეზია; პედაგოგიკა; ესთეტიკა;

K 268.124/3 - წიგნთსაცავი

K 278.901/3 09M.B. - რარიტეტის განყოფილება

F 85.486/3 - საარქივო ფონდი

P 33/1896 - საარქივო ფონდი

დაცულია: სპებ; გრიშაშვილი; ლიტ. მუზ.; ქუთაისის მუზ.; რუსეთის სახელმწიფო ბიბ-კა [მოსკოვი]; რუსეთის ეროვნული ბიბ-კა [სპბ]; რუსეთის მეცნ. აკად. ბიბ-კა [სპბ]

1. კელენჯერიძე მელიტონ, თეორია სიტყვიერებისა. ქართული სალიტერატურო სამაგალითო ნიმუშების გარჩევიტ/ ოჯახში და სკოლაში სახმარებელი წიგნი, საშუალო სასწავლებლების პროგრამმაზე შედგენილი მღვ. მ. კელენჯერიძის-მიერ. - ქუთაისი : ოლღა კელენჯერიძის გამოცემა, 1899 (ი. კილაძისა და ი. ხელაძის სტ.). - 19სმ.[MFN: 34105]

თემატიკა:- ლიტერატურის თეორია; ქართული ლიტერატურის ისტორია და კრიტიკა;

ნაწ. 1: საზოგადო თეორია სიტყვიერებისა. - 1899. - VI,152,[3]გვ.. - 40კ.[MFN: 34106]

UDC: 821.353.1.09, 23

თემატიკა: - ქართული ლიტერატურის ისტორია და კრიტიკა;

K 12.531/2 - წიგნთსაცავი

K 24.534/3 - წიგნთსაცავი

F 19.702/2 - საარქივო ფონდი

FS 3267/1 - საარქივო ფონდი

FS 3267/2 - საარქივო ფონდი

P 107/1899 - საარქივო ფონდი

დაცულია: სპეზ; თსუ; არქივი; ქუთაისის საჯარო; ქუთაისის უნი-
ტი; რუსეთის სახელმწიფო ბიბ-კა [მოსკოვი]; რუსეთის მეცნ. აკად.
ბიბ-კა [სპზ]

2. კელენჯერიძე მელიტონ, სანიშნო გაკვეთილები საღმრთო
სჯულში დასაწყისი სკოლებისათვის და დაბალ კლასებისათვის.
ერთსა და რამდენიმე განყოფილებასთან. - 1-ლი გამოც.. - Кутаись,
1903 (тип. И.Д. Киладзе и И.М. Хеладзе). - 72გვ.; 20სმ. - თავფურ. ქართ.
და რუს. ენ.. - დამატება: «Воспроизведение на русс. языке при помощи
вопросов главного содержания всего проиленного на родном языке»
გვ. 68-72. - [ფ.ა.][MFN: 34593]

UDC: 27-428(075)

თემატიკა:- საღმრთო სჯული;

FS 4029/1 - საარქივო ფონდი

FS 4029/2 - საარქივო ფონდი

FS 6346 - საარქივო ფონდი

P 93/1903 - საარქივო ფონდი

დაცულია: სპეზ

3. კელენჯერიძე მელიტონ, უკანასკნელი დღენი იმერეთის
ეპისკოპოსის გაბრიელისა. ქუთაისი, 1903 (ი. კილაძისა და ი.
ხელაძის სტ.). - 46გვ.; 18სმ.. - [ფ.ა.][MFN: 34594]

UDC: 271.22-726.2(479.22)

პერსონალია:- გაბრიელი;

თემატიკა: - ქართველი ეპისკოპოსები;

K 3.284/2 - წიგნთსაცავი

(22)27-725/კ-395 - ქართველოლოგიის განყოფილება

K 56.738/2 09 - რარიტეტის განყოფილება

FS 4048/1 - საარქივო ფონდი

FS 4048/2 - საარქივო ფონდი

FS 6345 - საარქივო ფონდი

P 136/1903 - საარქივო ფონდი

დაცულია: სპებ; ქუთაისის საჯარო; ქუთაისის უნ-ტი; რუსეთის სახელმწიფო ბიბ-კა [მოსკოვი]; რუსეთის მეცნ. აკად. ბიბ-კა [სპბ]

4. კელენჯერიძე მელიტონ, თეორია სიტყვიერებისა: საუკეთესო ნიმუშების გარჩევით / შედგენილი მღ. მ. კელენჯერიძის მიერ. გამოც. მე-2, შესწორებული და დასრულებული. ქუთაისი, 1907 (ფერაძის და კარნაუბოვის სტ.). - 130გვ. ; 22სმ.. - [ფ.ა.][MFN: 35303]

UDC: 82.0

თემატიკა: - ლიტერატურის თეორია;

FS 5419/1 - საარქივო ფონდი

FS 5419/2 - საარქივო ფონდი

დაცულია: სპებ; არქივი; გრიშაშვილი; ქუთაისის უნ-ტი; რუსეთის სახელმწიფო ბიბ-კა [მოსკოვი]; რუსეთის ეროვნული ბიბ-კა [სპბ]; რუსეთის მეცნ. აკად. ბიბ-კა [სპბ]

5. კელენჯერიძე, მელიტონ, ქართული ქრესტომატია ანუ კრებული ქართული სიტყვიერების საუკეთესო ნიმუშებისა / შედგენილი მღვდლის მელიტონ კელენჯერიძის მიერ. - [Кутаис], 1907 (Кутаисская губернская тип.). - 22 სმ.[MFN: 35304]

6. კელენჯერიძე მელიტონ, ქართული ქრესტომატია ანუ კრებული ქართული სიტყვიერების საუკეთესო ნიმუშებისა/ შედგენილი მღვდლის მელიტონ კელენჯერიძის მიერ. [Кутаис], 1907 (Кутаисская губернская тип.). - 22 სმ.[MFN: 35304]

ტ. 1. წ. 1. - III, 330, XVI გვ.. - დანართი: მნელი სიტყვების ახსნა (გვ.

II-IX). - 85 კ.[MFN: 35305]

UDC: 821.353.1(082)

K 985/4 - წიგნთსაცავი

K 16.392/4 - წიგნთსაცავი

FS 4845 - საარქივო ფონდი

P 193/1907 - საარქივო ფონდი

დაცულია: სპეზ; არქივი; თსუ; გრიშაშვილი; ლიტ. მუზ.; ქუთაისის უნ-ტი; რუსეთის სახელმწიფო ბიბ-კა [მოსკოვი]; რუსეთის მეცნ. აკად. ბიბ-კა [სპზ]

7. კელენჯერიძე მელიტონ, აკაკი წერეთელი, როგორც მგოსანი მამულიშვილი / ლექციები მღ. მ. კელენჯერიძისა. ქუთაისი შინაური საქმეები-ს რედაქციის გამოცემა N3, 1909 (ი.მ. ხელაძის სტ.). - 140, IIგვ. ; 15სმ. - [ფ.ა.][MFN: 35601]

UDC: 821.353.1(092 წერეთელი, აკაკი)

პერსონალია:- წერეთელი აკაკი;

თემატიკა: - წერეთელი, აკაკი;

K 2.070/1 - წიგნთსაცავი

FS 5429 - საარქივო ფონდი

P 77/1909 - საარქივო ფონდი

დაცულია: სპეზ; გრიშაშვილი

8. ლეონიდე (ეპისკოპოსი)

წმ. ნინოს დღეობა და მისი მნიშვნელობა: ორი სიტყვა, თქმული ფოთის საკრებულო ტაძარში 14 იანვარს 1912 წ. ეპისკოპოს ლეონიდესაგან და მღ. მ. კელენჯერიძისაგან. - ქუთაისი: ჟურნალ «შინაური საქმეების» რედაქციის გამოცემა N10, 1912 (სტ. «ძმობა»). - 30გვ. ; 16სმ.. - [ფ. ა.][MFN: 36134]

UDC: 27-565 + 27-36-055.2

• კელენჯერიძე, მ. (ავტ.);

პერსონალია: - წმინდა ნინო;

თემატიკა: - წმინდა ნინო; ქრისტიანული დღესასწაულები;

K 6.406/1 09N - რარიტეტის განყოფილება

FS 5433/1 - საარქივო ფონდი

FS 5433/2 - საარქივო ფონდი

P 211/1912 - საარქივო ფონდი

დაცულია: სპეზ; თსუ; გრიშაშვილი

9. კელენჯერიძე მელიტონ, გაბრიელი, ეპისკოპოსი იმერეთისა: (მისი დრო, ცხოვრება და მოღვაწეობა). - ქუთაისი, 1913 (სტ. «ძმობა»). - 22სმ.[MFN: 36358]

თემატიკა: საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია; ქართველი ეპისკოპოსები;

შეიცავს 1 ტომს »

10. კელენჯერიძე მელიტონ, დამოკიდებულებანი რუსთა და ქართველთა შორის და მნიშვნელობა ამ დამოკიდებულებათა უაგვისტოს რომანოვთა სახლის მეფობაში / მღ. მ. კელენჯერიძე. - Тифлис, 1915 (Тип. Канц. Нам. Е.Н.В. на Кавказе). - 11 გვ. ; 26 სმ.. - სათაურის წინ ავტორი: მღ. მ. კელენჯერიძე. - [ფ.ა.][MFN: 36785]

UDC: 94(479.22:470)

თემატიკა: - საქართველო-რუსეთის ურთიერთობის ისტორია; არ არის საქართველოს ეროვნულ ბიბლიოთეკაში

დაცულია: თსუ; რუსეთის ეროვნული ბიბ-კა [სპზ]; რუსეთის მეცნ. აკად. ბიბ-კა [სპზ]

11. კელენჯერიძე მელიტონ (ტონკმელი), ქართული სამკითხველო: (სახალხო, სასკოლო და საოჯახო წიგნაკები) / [შემდგენელი] ტონკმელი [მ. კელენჯერიძე]. ქუთაისი, 1915 (ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების ქუთაისის განყოფილების სტ.). - 8გვ. უთავფურც. ; 20სმ.. - (სახალხო, სასკოლო და საოჯახო წიგნაკები; N1). - 5კ.[MFN: 36850]

UDC: 374.711

თემატიკა: - სამკითხველოები;

FS 5819/1 - საარქივო ფონდი

FS 5819/2 - საარქივო ფონდი

P 146/1915 - საარქივო ფონდი

დაცულია: სპეზ; რუსეთის სახელმწიფო ბიბ-კა [მოსკოვი];
რუსეთის მეცნ. აკად. ბიბ-კა [სპზ]

**12. კელენჯერიძე მელიტონ, საქართველოს საკათალიკოსო
ეკლესიის მოკლე ისტორია / შედგენილი დეკ. მელ. კელენჯერიძის
მიერ. - ქუთაისი : მთავრიშვილის და ამხ. წიგნის მაღაზიის გამოცემა,
1918 (ფერადის და ამხ. სტ.). - III, 202გვ. ; 18სმ.. - 4მ.50კ.[MFN: 37288]**

UDC: 271.22(479.22)(09)

თემატიკა: საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესიის
ისტორია;

(22)271.22/კ-395 - ქართველოლოგიის განყოფილება

F 18.949/2 - საარქივო ფონდი

FS 6617 - საარქივო ფონდი

P 62/1918 - საარქივო ფონდი

დაცულია: სპეზ; თსუ; გრიშაშვილი; არქივი; ქუთაისის მუზ.

**13. კელენჯერიძე მელიტონ, სიტყვიერების თეორია / შედგენილი
მ. კელენჯერიძის მიერ. - მე-3 შესწ. გამოც. ნიმუშების დამატებით. -
[ქუთაისი], 1919 (სტ. «მშობა»). - 112გვ. ; 22სმ.. - 20მ.[MFN: 37464]**

UDC: 82'0

თემატიკა: - ლიტერატურის თეორია;

F 83.832/3 - საარქივო ფონდი

P 60/1919 - საარქივო ფონდი

დაცულია: სპეზ; გრიშაშვილი

**14. კელენჯერიძე მელიტონ, ქართული ლიტერატურის ისტორია:
(ქრისტომადიით) / შედგენილი ქუთაისის რეალური სასწავლებლის
მასწავლებლის მელ. კელენჯერიძის მიერ. - ქუთაისი: მომავალი
(სამაზრო ერობის სტ.). - 23სმ.[MFN: 37718]**

თემატიკა: - ქართული ლიტერატურის ისტორია;

შეიცავს 1 ტომს »

**15. კელენჯერიძე მელიტონ. ქართული ლიტერატურის ისტორია:
(ქრისტომადიით) / შედგენილი ქუთაისის რეალური სასწავლებლის
მასწავლებლის მელ. კელენჯერიძის მიერ. - ქუთაისი: მომავალი
(სამაზრო ერობის სტ.). - 23სმ.[MFN: 37718]**

თემატიკა: - ქართული ლიტერატურის ისტორია;

ნაწ. 1: ხალხური სიტყვიერება: მწერლობა სამზადისის ხანა (XI ს-მდე). - 1920. - 152 გვ. - ავტ. მითით. საგამომც. მონაც.. - 60 მ.[MFN: 37719]

UDC: 821.353.1.09 + 821.353.1-91.09 + 821.353.1-91(082), 23

თემატიკა: ქართული ლიტერატურის ისტორია; ქართული ხალხური სიტყვიერება; ქართული ხალხური სიტყვიერების ქრესტომათიები;

K 24.583/3 - წიგნთსაცავი

(22)8(09)/კ-395 - ქართველოლოგიის განყოფილება

F 92.936/3 - საარქივო ფონდი

FS 6762/1 - საარქივო ფონდი

FS 6762/2 - საარქივო ფონდი

P 294/1920 - საარქივო ფონდი

დაცულია: სპეზ; თსუ; გრიშაშვილი; ქუთაისის მუზ.

16. კელენჯერიძე მელიტონ, ქართული პრაქტიკული გრამატიკა / შედგენილი მელიტონ კელენჯერიძის მიერ. - ქუთაისი : «განათლების» ამხანაგობის გამოცემა, 1920 (ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების ქუთაისის განყოფილების სტ.). - IV, 106, II გვ. ; 22 სმ. - 40 მ.[MFN: 37720]

UDC: 811.353.1'36(076.5)

თემატიკა: ქართული ენის გრამატიკის პრაქტიკული სახელმძღვანელოები;

F 11.415/3 - საარქივო ფონდი

P 102/1920 - საარქივო ფონდი

დაცულია: სპეზ; თსუ; ქუთაისის მუზ.

17. კელენჯერიძე მელიტონ (ტონკმელი), ქართული სამკითხველო / ტონკმელი. - ქუთაისი, 1915 (ქ.შ.წ.-კ.გ.ს. ქუთ. განყ. სტ.). - 8 გვ. ; 21 სმ. - (სახალხო, სასკოლო და საოჯახო წიგნაკები ; N2). - 4 კ.[MFN: 38412]

შინაარსი: მეფე და კათალიკოსი [ზღაპარი]; ჭკუის მასწავლებელი

[ანდაზები]; გაცოცხლებული მკვდარი [მოთხრობა]; ჰკუის
მასწავლებელი [აფორიზმები]; ღარიბი კაცის ბედი [ზღაპარი]

UDC: 821.353.1-32 + 821.353.1-84 + 821.353.1-34

K 76.296/3 09N - რარიტეტის განყოფილება

P 147/1915 - საარქივო ფონდი

დაცულია: სპეზ; არქივი

18. კელენჯერიძე მელიტონ, ქართული პრაქტიკული გრამატიკა :
(თვითგანვითარებისა და ქართული ენის მოხალისეთათვის). - მე-2
შევს. და გადაკეთ. გამოც. - ქუთაისი, 1925 (ადგ. მეურნეობის სტ.). -
94გვ. ; 26სმ. - 1ბ.25კ., 2000ც.[MFN: 46231]

UDC: 811.353.1'36(075). 11

თემატიკა: - ქართული ენის გრამატიკა;

K 8.587/4 - წიგნთსაცავი

K 12.271/4 - წიგნთსაცავი

(22)415/კ-395 - ქართველოლოგიის განყოფილება

F 867/4 - საარქივო ფონდი

P 154/1925 - საარქივო ფონდი

19. Келенджеридзе, М.С. (Мелитон Спиридонович, 1864-1942)

Правда об автокефалии грузинской церкви: (Ответ г. В. Самойлову
и Ко) / [М.С. Келенджеридзе]. - Кутаис : Коммерч. тип. В. Чиладзе и
Ко, 1905. - 345, VI с. ; 20 см.. - Авт. не указ. на тит. л. и обл.. - Перед
загл.: Топсмелис. - Подлин. имя авт. Келенджеридзе Мелитон, взято
из кн. «Национальная библиография Грузии» Т.1 (1737-1917 гг.)
[MFN: 207431]

UDC: 271.22(479.22)(09)

20. Келенджеридзе, М.С. (Мелитон Спиридонович)

Русско-грузинские отношения и значение этих отношений в
царствовании августейшего Дома Романовых/Свящ.М.Келенджеридзе.
- Тифлис : тип. Канцелярии наместника е. и. вел. на Кавказе, 1915. - 11
с. ; 25. - Отт. из «Вестн. груз. экзархата». 1915, N 16[MFN: 211274]

გამოყენებული ლიტერატურა:

მელიტონ კელენჯერიძის ნაშრომების ბიბლიოგრაფია

1. კელენჯერიძე მ., თეორია სიტყვიერებისა, საუკეთესო ნიმუშების გარჩევით, (შესწორებული და დასრულებული გამოცემა). ქუთაისი, 1899, II გამოც., ქუთაისი, 1907, III გამოც ქუთაისი, 1919.
2. კელენჯერიძე მ., ქართული ქრესტომატია ანუ კრებული ქართული სიტყვიერების საუკეთესო ნიმუშებისა / შედგენილი მღვდლის მელიტონ კელენჯერიძის მიერ. - ქუთაისი, 1907.
3. ილოცე ბავშვო, კელენჯერიძე მ., საღმრთო სჯული ყმაწვილთათვის, თბილისი, 2006.
4. კელენჯერიძე მ., სანიმუშო გაკვეთილები საღმრთო სჯულში დასაწყისი სკოლებისათვის და დაბალ კლასებისათვის. ერთსა და რამდენიმე განყოფილებასთან, პირველი გამოცემა, ქუთაისი; 1903.
5. კელენჯერიძე მ., გაბრიელ ეპისკოფოსი იმერეთისა, ქუთაისი, 1913.
6. კელენჯერიძე მ., უკანასკნელი დღენი იმერეთის ეპისკოპოსის გაბრიელისა, ქუთაისი, 1903.
7. კელენჯერიძე მ., სულ-მნათი გაბრიელის საუნჯე, ქუთაისი, 1897.
8. კელენჯერიძე მ., დამოკიდებულებანი რუსთა და ქართველთა შორის მნიშვნელობა ამ დამოკიდებულებათა უავგუსტოეს რომანოვთა სახლის მეფობაში. თბილისი, 1915.
9. კელენჯერიძე მ., თეორია სიტყვიერებისა, შესავალი, ქუთაისი, 1907.
10. ქართული საკათალიკოსო ეკლესიის მოკლე ისტორია. შედგენილი დეკანოზ მელიტონ კელენჯერის მიერ., გამომცემლობა „ცის ნამი“, თბილისი, 2012.
11. სახალხო პოეზია და მისი საპედაგოგიო, საესტეტიკო და

სამეცნიერო მნიშვნელობა / შედგენილი და გამოცემული მელიტონ კელენჯერიძისაგან. - ქუთაისი, 1896.

12. კელენჯერიძე მ., შინაური საქმეები, // აკაკი წერეთელი, როგორც მგოსანი მამულიშვილი, N 3-11 თბილისი. 1909.

13. კელენჯერიძე მ., ქართული პრაქტიკული გრამატიკა, ქუთაისი. 1920.

14. კელენჯერიძე მ., (ტონკმელი), ქართული სამკითხველო (სახალხო, სასკოლო და საოჯახო წიგნაკები) #1, ქუთაისი, თბილისი. 1915.

15. Келенджеридзе, М.С. Правда об автокефалии грузинской церкви : - Кутаис : Коммерч. тип. В. Чиладзе и Ко, 1905.

16. Келенджеридзе, М.С. Русско-грузинские отношения и значение этих отношений в царствовании августейшего Дома Романовых - Тифлис : тип. Канцелярии наместника е. и. вел. на Кавказе, 1915.

ჟურნალები:

17. ჟურნალი „სკოლა და ცხოვრება“, ჯანჯავა ვ., მოგონებები, თბილისი, №2, 1974.

18. ჟურნალი „ქაროზი“, ციციშვილი ფანასკერტელი ო. „წარსული წამეშალა, აწმყო წამერთვა“ №62, თბილისი, 2014.

19. ჟურნალი -კრებული, მ. კელენჯერიძე, „ვეფხისტყაოსნის“ ტიპები, ქუთაისი, 1921.

20. ჟურნალი „მოამბე“, მ. კელენჯერიძე, სახალხო პოეზია და მისი საპედაგოგიკო, საესთეტიკო და სამეცნიერო მნიშვნელობა, (№IX-№XII); ქუთაისი, 1894, (№ № I-IV), ქუთაისი, 1895 .

გაზეთები:

1. გაზეთი „კვალი“ „ხალხური პოეზია და ბ-ნ მელიტონ კელენჯერიძე“ ფ. მახარაძე, №5, 1897.

2. გაზეთი „ხალხის მეგობარი“; 1918 . № 172

3. გაზეთი „ხალხის მეგობარი“; 1918 . № 189

4. გაზეთი „ერთობა“; 1918 . № 10.

5. გაზეთი „ნოვოე აბაზრენიე“ 1992. № 2825,

6. გაზეთი „ჩვენი იუბილარი, 18 .03, 2014.

ენციკლოპედია:

7. ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია

8. თავისუფალი ენციკლოპედია ვიკიპედია (Wikipedia)

<https://ka.wikipedia.org/wiki/%E1%83%95%E1%83%98%E1%83%99%E1%83%98%E1%83%9E%E1%83%94%E1%83%93%E1%83%98%E1%83%90>

ელექტორული რესურსები

1. <http://www.nplg.gov.ge/> საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა.

[http://www.nplg.gov.ge/ec/ka/cart/search.html?cmd=search&sf=simple&q\[s\]\[f\]=700&q\[s\]\[q\]=%D0%BA%D0%](http://www.nplg.gov.ge/ec/ka/cart/search.html?cmd=search&pft=bibli&from=21&rnum=10&sf=simple&q=a%3A5%3A%7Bi%3A0%3Ba%3A2%3A%7Bs%3A1%3A%22F%22%3Bs%3A3%3A%22700%22%3Bs%3A1%3A%22q%22%3Bs%3A33%3A%22%E1%83%99%E1%83%94%E1%83%9A%E1%83%94%E1%83%9C%E1%83%AF%E1%83%94%E1%83%A0%E1%83%98%E1%83%AB%E1%83%94%22%3B%7Di%3A1%3Ba%3A2%3A%7Bs%3A1%3A%22F%22%3Bs%3A3%3A%22200%22%3Bs%3A1%3A%22q%22%3Bs%3A0%3A%22%22%3B%7Di%3A2%3Ba%3A2%3A%7Bs%3A1%3A%22F%22%3Bs%3A3%3A%22212%22%3Bs%3A1%3A%22q%22%3Bs%3A0%3A%22%22%3B%7Di%3A3%3Ba%3A2%3A%7Bs%3A1%3A%22F%22%3Bs%3A3%3A%22213%22%3Bs%3A1%3A%22q%22%3Bs%3A0%3A%22%22%3B%7Di%3A4%3Ba%3A2%3A%7Bs%3A1%3A%22F%22%3Bs%3A3%3A%22606%22%3Bs%3A1%3A%22q%22%3Bs%3A0%3A%22%22%3B%7D%7D)

B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%80
%D0%B8%D0%B4%D0%B7%D0%B5&q[s][1][f]=200&q[s][1][q]=&q[s][2]
[f]=212&q[s][2][q]=&q[s][3][f]=213&q[s][3][q]=&q[s][4][f]=606&q[s][4][q]=&pft=bi
blio&rnum=10&kbd=en&submit_btn=%E1%83%AB%E1%83%98%E1%8
3%94%E1%83%91%E1%83%90

2. <http://www.nplg.gov.ge/gwdict/index.php?a=index&d=3> უცხო
სიტყვათა ლექსიკონი

3. www.sinergia.ge

გამოქვეყნებული ნაშრომები მელიტონ კელენჯერიძის შესახებ

1. ფანასკერტელ-ციციშვილი, ო., ქართული ფოლკლორის
მომადგენი, // მელიტონ კელენჯერიძე, თბილისი, 2001.

2. ჯაგოდნიშვილი თ., ქართული ფოლკლორისტიკის
სათავეებთან, // მელიტონ კელენჯერიძე, თბილისი; 1986.

3. ჯაგოდნიშვილი თ., სოფლისა მნათობი და მწყემსი კეთილი,
თბილისი, 2014.

4. ბუბულაშვილი ე., საქართველოს ეკლესიის სინამდინდეები.,
მოსკოვის წმინდა გიორგის სახელობის ქართული ეკლესია.,
გამომცემლობა „ახალი ივერონი“, თბილისი, 2007.

5. ბუბულაშვილი ე., ღვაწლიდეკანოზმელიტონჯელენჯერიძისა,
სინერგია, თბილისი, 2014. [http://www.sinergia.ge/samisaunje/pdf_2\(12\)/
eldar%20bubulashvili.pdf](http://www.sinergia.ge/samisaunje/pdf_2(12)/eldar%20bubulashvili.pdf)

6. გეგეჭკორი ლ., მოგონებები, თბილისი, 1991.

7. კვაჭაძე ლ., სახალხო განათლების ქართველი მოღვაწეები და
სახალხო მასწავლებლები. კრებული III, თბილისი, 1986.

8. ქაჯაია ვ., სახალხო განათლების ქართველი მოღვაწეები და
სახალხო მასწავლებლები, თბილისი, 1968.

9. ახვლედიანი მ., მალანია ი., გაუხუნარი სახელმძღვანელო,
ჟურნალი „ინტელექტი“ 3 (47) თბილისი, 2013 წ., გვ. 27–30.

10. ახვლედიანი მ., ორჯონიკიძე ნ., პედაგოგი მელიტონ

კელენჯერიძე, ჟურნალი „ინტელექტი“ 3 (47) თბილისი, 2013 წ., გვ. 30-33.

11. ახვლედიანი მ., ორჯონიკიძე ნ., – მელიტონ კელენჯერიძე ლექციები აკაკი წერეთელი როგორც მგოსანი მამულიშვილი, ჟურნალი ენა და კულტურა, N 14., ქუთაისი 2015 წ. გვ. 93-100.

12. ახვლედიანი მ., ორჯონიკიძე ნ., მელიტონ კელენჯერიძის მეთოდიკური მემკვიდრეობის ასპექტები რუსეთ საქართველოს ისტორიულ ურთიერთობებში, ჰუმანიტარულ და პედაგოგიკურ მეცნიერებათა განვითარების ფონდი, ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტი აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, IV საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია, „ენა და კულტურა“, კრებული, ქუთაისი 2017წ. გვ. 24-27.

13. ახვლედიანი მ., ორჯონიკიძე ნ., მელიტონ კელენჯერიძე „სიტყვიერების თეორიის“ შესახებ, ჰუმანიტარულ და პედაგოგიკურ მეცნიერებათა განვითარების ფონდი აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი III საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია „ენა და კულტურა“, კრებული, ქუთაისი 2015 წ., გვ. 29-34.

14. ახვლედიანი მ., მელიტონ კელენჯერიძე – გაბრიელ ეპისკოპოსის სახისათვის, საქართველოს განათლების მეცნიერებათა აკადემიის მოამბე, N- 2(4), 2014 წ., გვ. 29-34.,

შენიშვნები:

1. სინედრიონი - Etym. ბერძ. *synédeion*, „თავყრილობა“ ქრისტემდე II საუკუნიდან მოქმედი უმაღლესი სასამართლო და იურიდიული ორგანო (1 მაკ. 11:23; 14:28). სინედრიონს თავმჯდომარეობდა უმაღლესი მღვდელმსახური, შედგებოდა 71 წევრისაგან: ყველაზე გავლენიანი ოჯახების წარმომადგენელთა, მწიგნობართა და მღვდელმსახურთაგან. სინედრიონმა სიკვდილი მიუსაჯა იესოს (მათ. 26:57-68; მარკ. 14:53-65; 15:1.43; ლუკ. 22:54-71), პირველ ქრისტიანებს (საქმ. 4:15; 5:21.34), სტეფანეს (საქმ. 6:12) და პავლეს (22:30).

2. ეპისტოლური ლიტერატურა (ბერძნ. *epistole* მიმართვა) იხმარება სამი მნიშვნელობით:

1) სხვადასხვა გვარისა და ჟანრის ნაწარმოები, რომლებიც შედგება წერილებისაგან (ეპისტოლეებისაგან). ეპისტოლური ლიტერატურის მხატვრული ნაწარმოების ავტორი კორესპონდენტთა მიწერ-მოწერაში არ ჩანს, რაც უშუალობის, დოკუმენტურობის ეფექტს ქმნის და ტექსტს დამაჯერებლობას მატებს. ეპისტოლური ლიტერატურა, როგორც მხატვრული ლიტერატურის ჟანრი, წარმოიქმნა და გავცელდა ძველ ბერძნულდა განსაკუთრებით რომაულ, იქიდან კი ევროპულ ლიტერატურაში.

2) მწერლების მეცნიერებისა და ცნობილ საზოგადო მოღვაწეების წერილები.

3) ჟურნალისტური ლიტერატურული ნაწარმოების ფორმა. ხშირია დიდი მწერლის ან მეცნიერის ე.წ. ღია წერილები.

3. სუფიზმი (არაბ.: „თასავუფ“) — ისლამის შინაგანი, მისტიკურ, ფსიქო-სულიერი განზომილება. სუფიზმის მიმდევარს სუფი ეწოდება. დღევანდელი მონაცემებით მსოფლიოში 70 სუფიური სამმა და მათ ასობით ათასი მიმდევარი ჰყავს. (სახელწოდება მომდინარეობს აქლემის ბეწვის სამოსიდან, რომელსაც პირველი ასკეტები ატარებდნენ). სუფიზმის მთავარი არსია ღმერთის

აბსოლუტიზმი ერთადერთობა, რომელიც არა მხოლოდ სამყაროს ერთადერთი შემოქმედი და შემნარჩუნებელია, არამედ ერთადერთი არსებაც, რომელიც რეალურად არსებობს და იგი წმინდასიყვარულით უნდა შევიყვაროთ, მხოლოდ იმისთვის, რომ იგი არსებობს.

4. ნეოპლატონიზმი – თეორიული მოაზროვნეების ჰეტეროგენული სკოლების ფილოსოფიური და რელიგიური სწავლების საერთო სახელწოდება, ისინი ცდილობდნენ განეცთავებინათ და შეერწყათ ბერძენ ფილოსოფიულ პლატონის მეტაფიზიკური იდეები.

5. ჰიპოსტასი Etym. ბერძ. hypóstasis „სუბსტანცია“ („ის, რაც ქვეშაა“) It. Ipostasi მნიშვნელოვანი თეოლოგიური ტერმინი, რომლის მნიშვნელობაც თანდათანობით დამკვიდრდა. თავდაპირველად ბერძნულ ენაში აღნიშნავდა კონკრეტულ, ინდივიდუალურ რეალობას და არ განსხვავდებოდა მნიშვნელობით ουσία-საგან. სამების შემსწავლელ თეოლოგიაში მხოლოდ 380 წლიდან გამოიკვეთა განსხვავება ერთადერთ ღმრთაებრივ ბუნებასა (ουσία) და სამ ჰიპოსტასს, ანუ პიროვნებას შორის (კონსტანტინოპოლის კრება, 381 წელს), ხოლო 451 წელს, ქალკედონის კრებამ ქრისტიანობაში ბუნება და მხოლოდ ერთი ჰიპოსტასი, ანუ პიროვნება აღიარა.

6. კოსმოლოგია (ბერძნ. κοσμολογία — სამყაროს შეცნობა) — შეისწავლის სამყაროს, როგორც ერთ მთელს და ადამიანის ადგილს მასში. მიუხედავად იმისა, რომ სიტყვა „კოსმოლოგია“ საკმაოდ ახალგაზრდაა, პირველად გამოყენებულ იქნა ქრისტიანოვლფის ნაშრომში „Cosmologia Generalis“ (1730). სამყაროს შესწავლას ხანგრძლივი ისტორია აქვს და მოიცავს მეცნიერებას, ფილოსოფიას, ეზოთერიციზმსა და რელიგიას.

7. ოდისეა (ბერძნ. Ὀδυσσεΐα Odússeia) — ჰომეროსის დაწერილი 24 სიმღერისაგან შემდგარი ეპიკური პოემა, ბერძნული ლიტერატურის ერთ-ერთი უძველესი ნიმუში, რომელშიც

აღწერილია ოდისეოსის ხიფათიანი თავგადასავალი ტროიიდან ითაკაში. „ილიადასაგან“ განსხვავებით „ოდისეა“ უხვად შეიცავს

ზღაპრის ელემენტებს (ცალთვალა ციკლოპები, მოგზაურობა ჰადესში, ნავზიკაეს რომანი და სხვა).

8. ოდისეუსი -(ბერძნ. Ὀδυσσεύς; ლათ. Ulysses, ულისე) - ძველბერძნულ მითოლოგიაში ^{ჰაოს} მბრძანებელი, ლაერტესა და ანტიკლას შვილი, პენელოპეს ქმარი, თელემაქესმამა. ტროას ომის გმირი. ჰომეროსის პოემის „ილიადას“ გმირი.

9. ელენე - ზევსის შვილი, მენელაუსის ცოლი, პარისის და შემდგომ დეიფობუსის შეყვარებული.

10. პენელოპე -(ბერძნ. Πηνελόπη), ჰომეროსის პოემის „ოდისეის“ ერთ-ერთი გმირი, ოდისეუსის ცოლი, რომელიც ქმარს 20 წელი ერთგულად ელოდებოდა. აბუხარი საქმროები რომ მოეშორებინა და დრო მოეგო, პირობა დადო, მამამთილის ლაერტეს სუდარას რომ მოვქსოვ, საქმროს მერე ავირჩევო. მაგრამ დღისით მოქსოვილს ღამით არღვევდა, სანამ საქმროებმა ეშმაკობა არ გაუგეს. მაშინ პენელოპემ გამოაცხადა, იმას გავეყვები, ვინც ოდისეუსის მშვილდით შეჯიბრში გაიმარჯვებსო (იმედი ჰქონდა, რომ ვერავინ შეძლებდა ამ მშვილდის მოზიდვას). ამასობაში ოდისეუსიც ფარულად დაბრუნდა შინ და საქმროები ამოჟლიტა. პენელოპე ცოლქმრული ერთგულების განსახიერება.

11. აგამემნონი - (ბერძნ. Ἀγαμέμνων, Π) — მიკენის მეფე, ბერძენთა წინამძღოლი ტროის ომში, ატრევსის ვაჟი, მენელაოსის ძმა. როდესაც ატრევსი მოკლა ეგისტემ და მიკენის მეფე გახდა, ეგისტეს მამა თიესტე, ჯერ კიდევ ყმაწვილები აგამემნონი და მენელაოსი სპარტაში გაიქცნენ და დაქორწინდნენ ტინდარეოსის ქალიშვილებზე. აგამემნონი კლიტემნესტრაზე, ხოლო მონელაოსი - ელენეზე.

12. ეგისტე-ძველი ბერძნული მითოლოგიის გმირი, ტროის ომის გმირების აგამემნონისა და მენელაეს მამამ ატრევსმა და მისმა ძმამ თიესტემ მოკლეს თავიანთი ნახევარძმა ქრისიპე და დის ქმარს, მიკენის მეფეს, შეეხიზნენ. მოგვიანებით ატრევსი მიკენის მეფე გახდა. მალე ძმებს შორის შუღლი ჩამოვარდა. ატრევსმა დახოცა ძმისშვილები და მათი ხორცი თიესტეს ნადიმზე მიართვა; შემდეგ

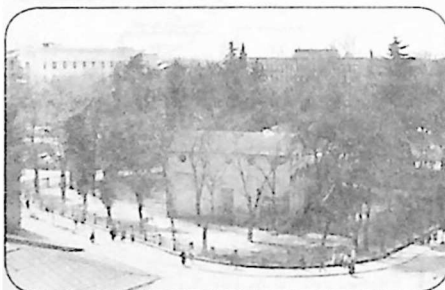
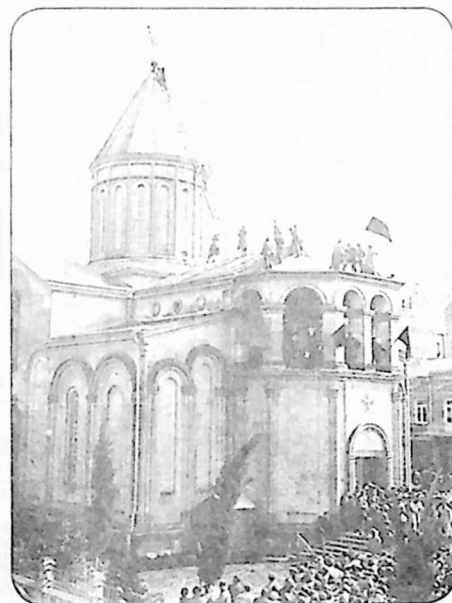
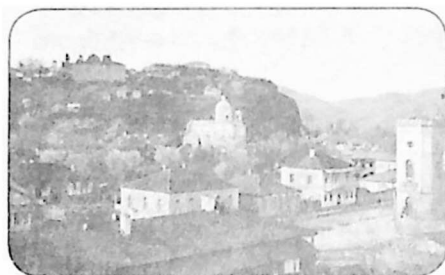
მან გაზარდა თიესტეს ცოცხლად დარჩენილი ვაჟი ეგისტე, რომელმაც მოკლა ატრევსი, განდევნა მიკენიდან აგამემნონი და მენელაე და თიესტესთან ერთად ხელში ჩაიგდო სამეფო.

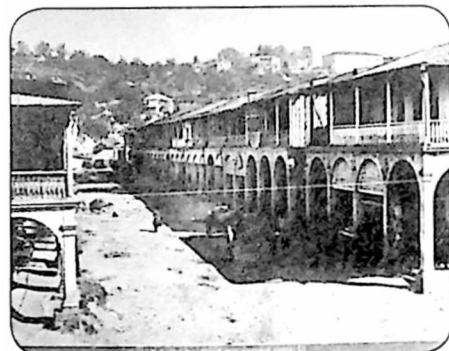
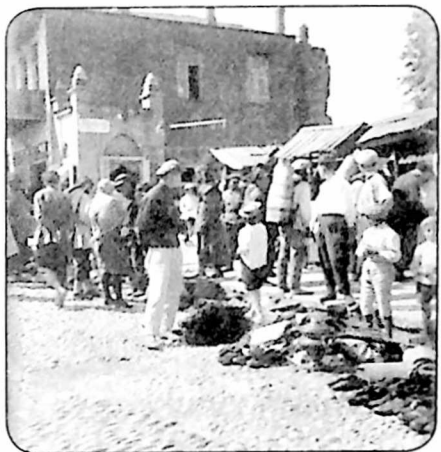
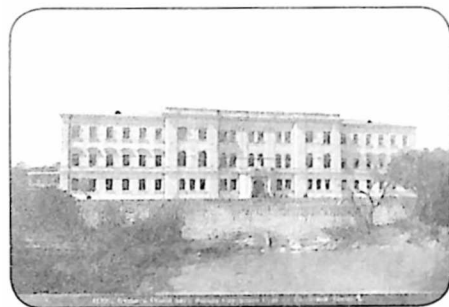
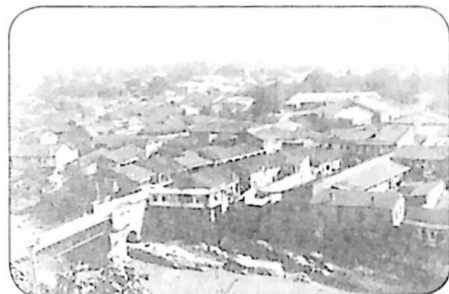
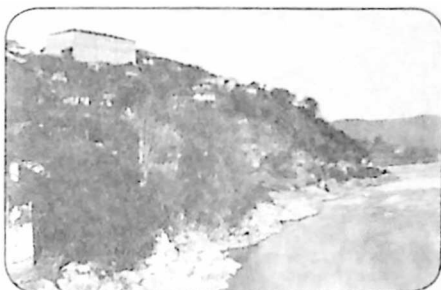
13. კლიტემნესტრა — ტინდარეოსის და ლედას ასული, ელენესდა დიოსკურების და, აგამემნონის ცოლი, ქრიზოთემიდას, ორესტეს, იფიგენიასა და ელექტრას დედა. როდესაც ბერძენთა ჯარების მთავარსარდალი აგამემნონი ტროაში იბრძოდა, მოღალატე ცოლმა ეგისტე შეიყვარა და მასთან ერთად განაგებდა მიკენს. შინ დაბრუნებით გახარებული მეფე ცოლმა მზაკვრული ალერსით მიიღო, აბაზანაში შეიყვანა, სადაც მისი დახმარებით ეგისტემ მოკლა, ტახტზეც მკვლეელი ავიდა და შვიდი წელი განაგებდა მიკენს. სხვა ვერსიით კლიტემნესტრამ ქმარი იმისათვის მოკლა, რომ ლამაზი ტყვე ქალი კასანდრა მოიყვანა და მისი შერთვა უნდოდა. როდესაც ორესტე გაიზარდა, ეგისტეც მოკლა და მოღალატე დედაც, რისთვისაც ის ერინიებმა გააგიჟეს.

14. სუბლიმაცია ენერგიის გადატანა სექსუალური ლტოლვებიდან, პირდაპირი მიზნიდან მიღებულ იქნეს დაკმაყოფილება და გაგრძელდეს შთამომავლობა, არასექსუალური - სოციალური მიზნებისაკენ.

Դպրատունը մի-19 Լապչայնի ծառերը ԲԵ մի-20 Լապչայնի ԲԵԼԵՆԵՆԻՄ

მელიტონ კელენჯერიძე

მეუღლე ოლღა ახრახახიძისა

მელიტონ კელენჯერიძე

მეუღლესთან, სიდედრსა
და შვილთან ერთად

მეუღლე ოლღა და
დეიდაშვილი შაჰრინე

დეკანოზი პელიტონ
კელენჯერძე

მეუღლე ოლღა და
ქალიშვილი თამარი

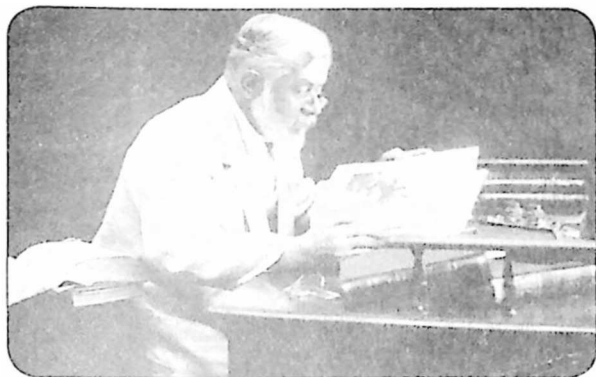
მეუღლე ოლღა

დეკანოზი პელიტონ კელენჯერიძე, ნიკოლოზ კალანდარიშვილი
და სხვები

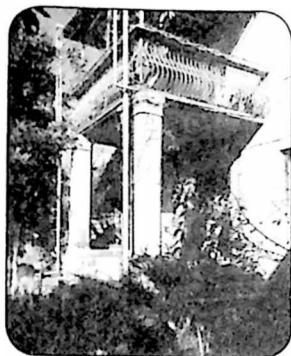
პელიტონ კელენჯერიძე საღვთო სჯულის მასწავლებელი, წმინდა
ნინოს სასწავლებელის პედაგოგებთან და მოსწავლეებთან ერთად

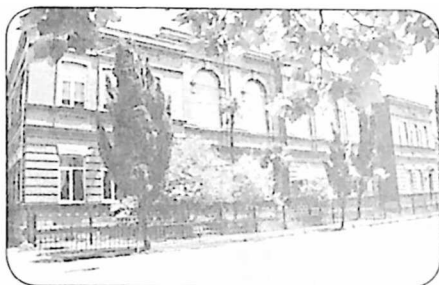
მელიტოს კელენჯერიძე, მეუღლე და შვილები ლევანი და ნინო

მელიტონ კელენჯერიძე შთამომავლობასთან ერთად

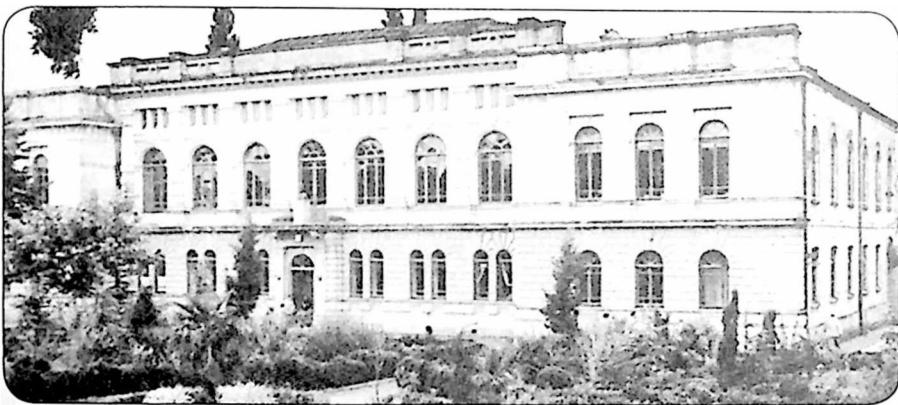

ქუთაისი, ვასილ ჰეტრიამიშვილის სკოლა, სახლი სადაც სწავლობდა მედი-
ტონ კელენჯერიძე. სკოლა შეუერთდა სასულიერო სასწავლებელს

ქუთაისის წმ. ნინოს სასწავლებელი

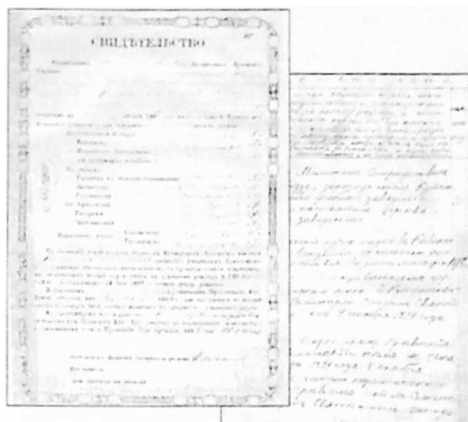
ფოთის ვაჟთა გიმნაზია.
ასწავლიდა 1907-17 წ.წ.

ბეალური სასწავლებელი. 1917-22 წ.წ. ასწავლიდა ქართულ ენას
(დღეს აკ. წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი)

მ. კელენჯერიძის ქუთაისის სასულიერო სასწავლებლის დამთავრების მოწმობა. (ნიშნების ფურცელი)

1867 წლის 14 მაისის წესდების საფუძველზე იქცა ქუთაისის
სასულიერო სასწავლებელი ფონდი №7, საქმე №170

ქუთაისის ცენტრალურ
არქივში დაცულია დოკუმენტები,
რომლებიც ასახავენ 1888-1903
წლებში ქუთაისის სასულიერო
სემინარიაში, ქუთაისის წმინდა
ნინოს ქალთა სასწავლებელსა და
ქუთაისის რეალურ სასწავლებელში
მ. კელენჯერიძის მოღვაწეობას.

მოწმობა

ალსაზრდელი - მელიტონ კელენ-
ჯერიძე ქუთაისის სასულიერო
სასწავლებლისა, შვილი დიაკვნისა
სპირიდონ კელენჯერიძისა, დაბადე-
ბული ქუთაისის გუბერნიის.
შორაპნის მაზრაში, სოფელ
ტაბაკინში, შევიდა ქუთაისის

სასულიერო სასწავლებელში 1876 წლის სექტემბერში, გაიარა სრული კურსი
წარჩინებული ყოფაცქევით და აჩვენა შემდეგი მოსწრება: საღვთო ისტორია
ფრიადი 5, კატეხიზმო ფრიადი 5; ღვთისმსახურებისა და საეკლესიო
წესდების განმარტებები - ფრიადი 5, ენებში: რუსული ფრიადი 5, საეკლესიო
სლავური ფრიადი 5, ლათინური ფრიადი 5; ქართული ფრიადი 5.
არითმეტიკა კარგი 4; გეოგრაფია კარგი 4; სუფთა წერა - ფრიადი 5.
საეკლესიო გალობა: სლავური ფრიადი: ქართული ფრიადი

ქუთაისის სასულიერო სასწავლებლის სრული კურსის დამთავრებით
მელიტონ კელენჯერიძეს სხვა კურსდამთავრებულებთან უპირატესობის ნიშნად
მიეკუთვნა მეოთხე თანრიგი, რომელიც სასწავლებლის წესდების თანახმად
დამტკიცებულია 1867 წლის 14 მაისის ბრძანებით. პარაგრაფი 129.

კურსდამთავრებული მელიტონ კელენჯერიძე 1884 წლის 24 ივნისს
სასულიერო სასწავლებლის მმართველობის მიერ გამწესებულ იქნა სასულიერო
სემინარიის პირველ კლასში სემინარიის სასწავლო კურსით გათვალისწინებულ
საგნებში სპეციალური გამოცდების ჩაბარების გარეშე, რის დასადასტურებლადაც
მელიტონ კელენჯერიძეს ქუთაისის სასულიერო სასწავლებლის მმართველობამ
1884 წლის 19 ივლისს გადასცა ეს მოწმობა, რომელიც დამოწმებულია ბეჭდითა
და ხელმოწერებით:

მმართველობის თავმჯდომარე, სასწავლებლის ზედამხედველი ნ. ტატიევი -
ხელმოწერილია

მისი მოადგილე - ხელმოწერილია

სასწავლებლის მმართველობის წევრი, ერთ-ერთი მასწავლებელი - გვარი
არ იკითხება - ხელმოწერილია.

დაინიშნა საეკლესიო-სამრევლო სკოლების ბიბლიოთეკების წიგნადი ფონდისათვის ქართული წიგნების შესარჩევი და დამკომპლექტებელი კომისიის თავმჯდომარედ.

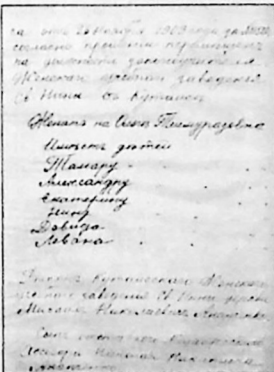
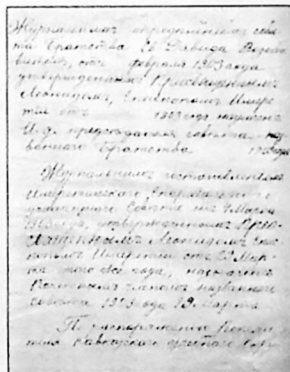
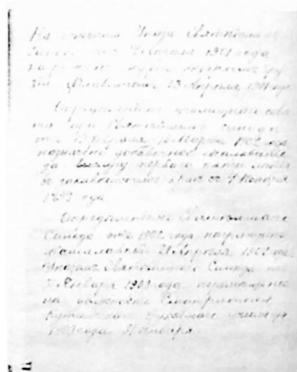
12 იმერეთის ეპისკოპოსის ლეონიდეს მიერ დაარსებულ წმინდა დავითის ძმობის საბჭომ 1903 წლის 29 მარტს შელიგონ კელენჯერიძე ამ საბჭოს საპატიო წევრად დანიშნა:

13. 1903 წლის 26 ნოემბრის კავკასიის სასწავლო ოლქის მზრუნველის განკარგულებით მედიკოს კელენჯერიძე დაინიშნა ქუთაისის წმინის ქალთა სასწავლებელში საღვთო სჯულის მასწავლებლად (ბრძანება N 18520).

14 1905 წლის სტატისტიკური მონაცემებით, წმ. ნინოს ქალთა სასწავლებლის პედაგოგთა სიაში მე-12 ნომრით წარმოდგენილია მელიტონ კელენფერიძე. საღვთო სჯულის მასწავლებელი და ამ სასწავლებლის ეკლესიის ზედამხედველი, რომელმაც დაამთავრა კიევის სასულიერო აკადემიის სრული კურსი ღვთისმეტყველების კანდიდატის ხარისხით. მისი ხელფასი შეადგენს 2040 რუსულ მანეთს, დამატებით აღებული აქვს 140 რუსული მანეთი სულ მისმა ხელფასმა ამ წელს შეადგინა 2180 რუსული მანეთი. საარქივო საქმე N 102, ფონდი N 15, 49 ფურცელი, 1904-1905 წ.წ.:

15 1905 წლის 8 სექტემბრის პედაგოგის სნდომის ოქმი. წმინდა
ნინოს ქალთა სასწავლებლის საანბანო განყოფილების ფაგუფის შექმნის
შესახებ მიღებული დადგენილების საფუძველზე. შეიქმნა კომისია, რომლის
შემადგენლობაში შეყვანილი იქნა თანამოს სჯულის მასწავლებელი მ.
ქიქოძე-ფარაქიძე ფონონ N 15. საქმე N 105 ა:

16 ქუთაისის წმინდა ნინოს ქალთა სასწავლებლის ეკლესიის დიაკონის მიხეილ ნიკოლოზის ძე ანანჩენკოს 1903 წლის 26 ნოემბრის ჩანაწერი გვაუწყებს მედიცინა კულენფერძის ოჯახურ მდგომარეობას-დაქორწინებულია ოლგა თეიმურაზის ასულზე. ჰყავს შვილები: თამარი. ალექსანდრე, ეკატერინე, ნინა, დავით და ლევანი.

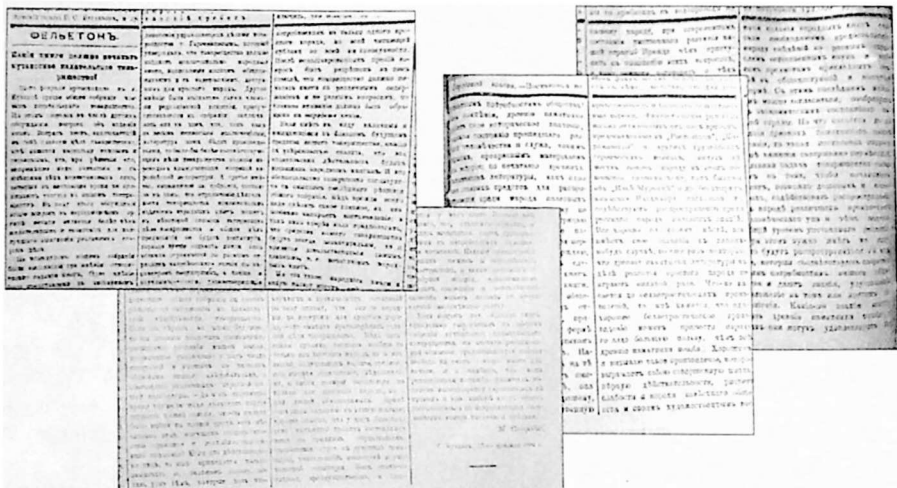

ადნაშნული მასალის მოწოდებისათვის მადლობას ვუხდით განათლების აკადემიურ დოქტორს, ქუთაისის სახელმწიფო ისტორიული მუზეუმის ახალი ისტორიისა და განათლების განყოფილების თანამშრომელს თეონა შურდუღიას

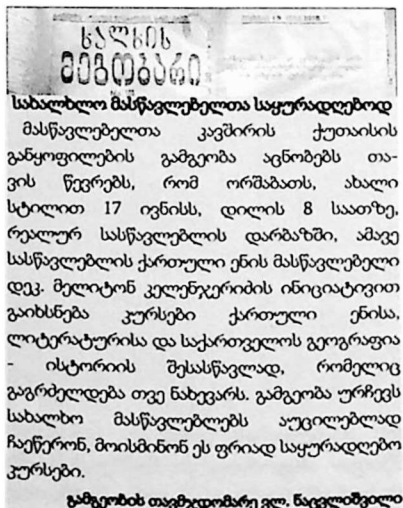
გაზეთი „ნათელ თბობრენიე“, 1892 წ. (№ 2825).

მ. საღარაძის წერილი, სადაც ავტორი უგულებელყოფს ფოლკლორის მნიშვნელობას ხალხის განათლებისათვის.

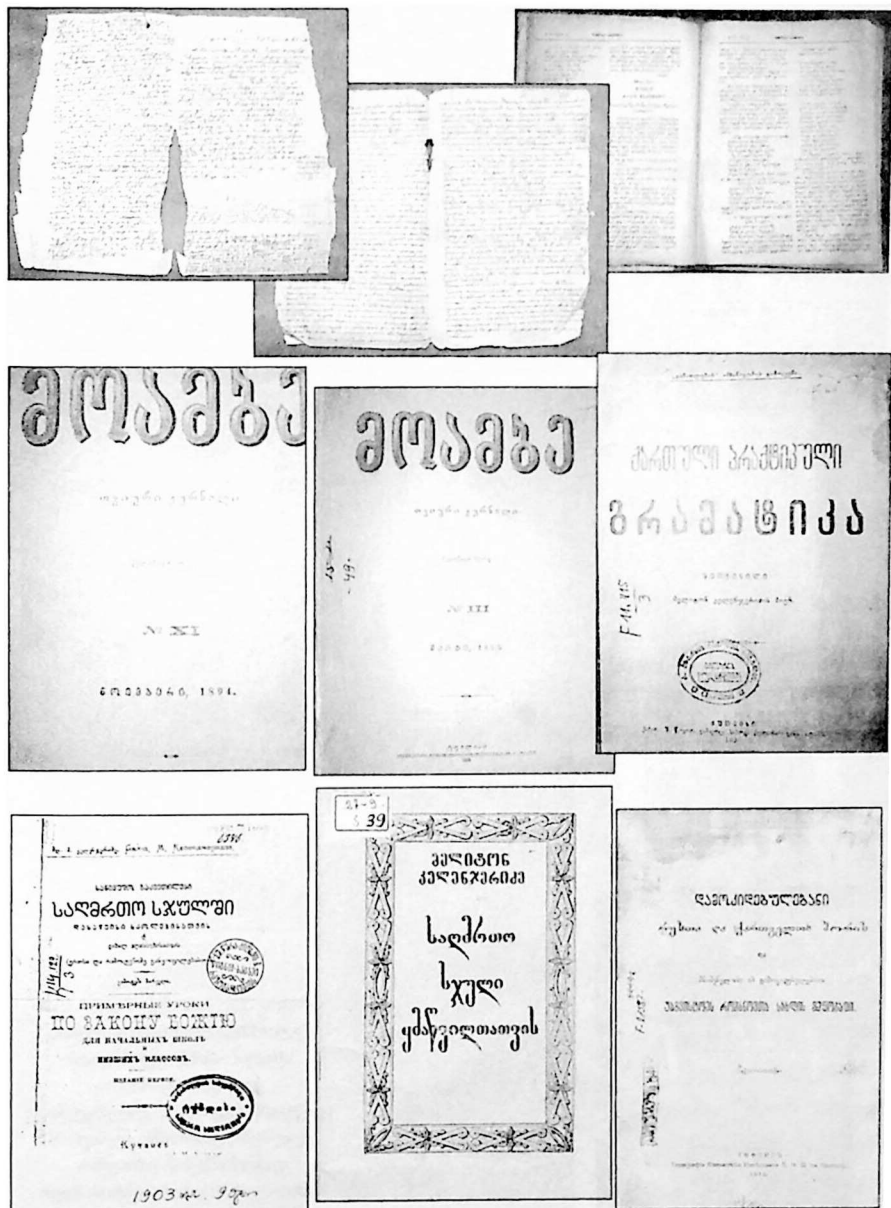
მ. კელენჯერიძე მწეავე პოლემიკით წინ აღუგდა მანე და მკლარ აზრს.

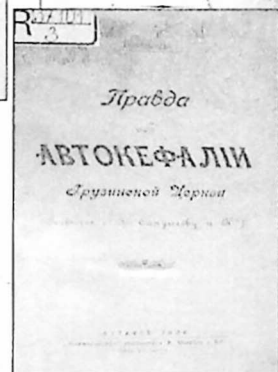
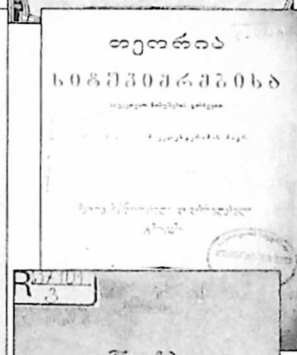
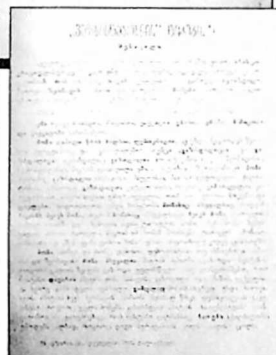
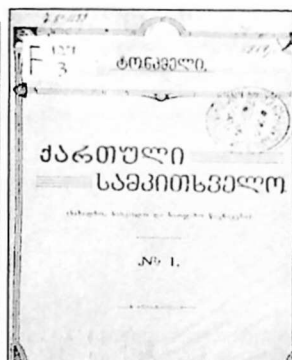
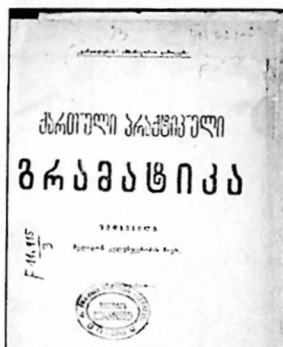
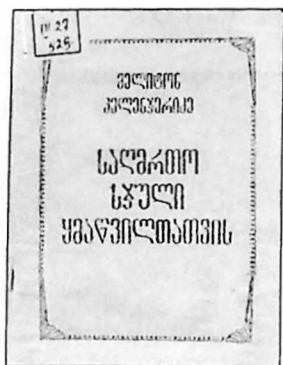

გაზეთი ხალხის მეგობარი, მასწავლებელთა კავშირის, ქუთაისის გამგეობის თავმჯდომარე ვლ. ნაცვლიშვილის განცხადება მასწავლებელთა კურსების შესახებ, რომელსაც ჩაატარებს მ. კელენჯერიძე

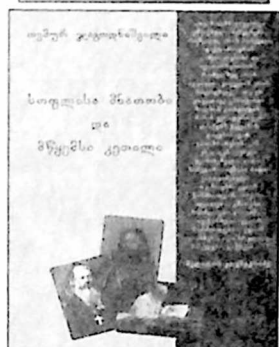
მ. კელენჯერიძის ხელნაწერები და წიგნები

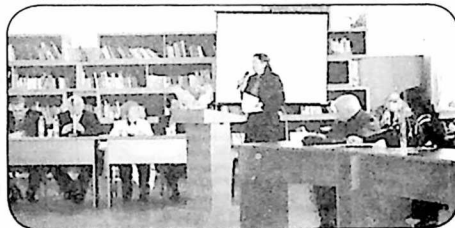
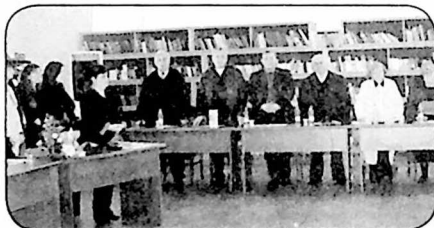
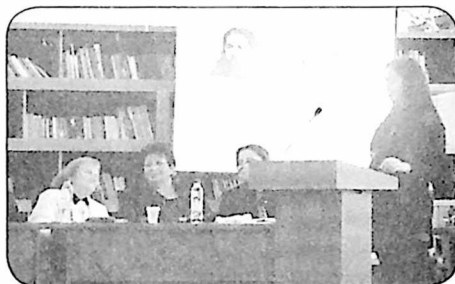
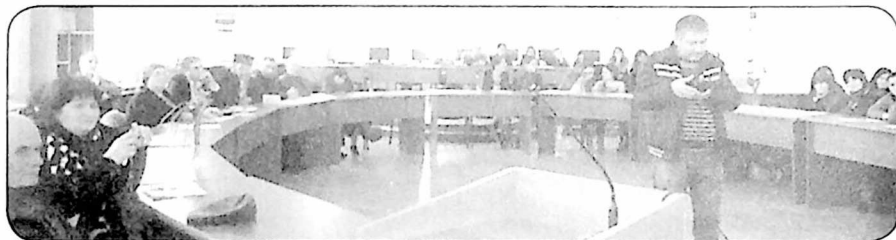
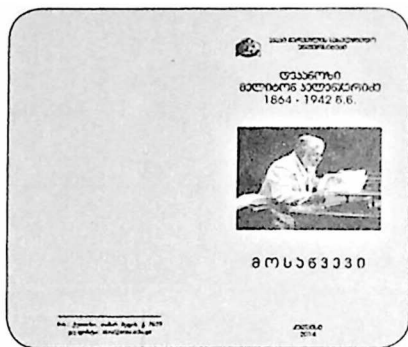
გაზეთი „ხალხის მემკვიდრეობა“ 1918 წელი #212. ლადო მზვანელის სტატია - მასწავლებელთა კურსების გარშემო ლექტორი მელიტონ კელენჯერიძე გულშემატკივრობს კურსების დაფინანსებას სახალხო განათლების სამინისტროს მიერ

მელიტონ კელენჯერიძის შთამომავლობის ზრუნვით გამოცემული წიგნები, პუბლიკაციები

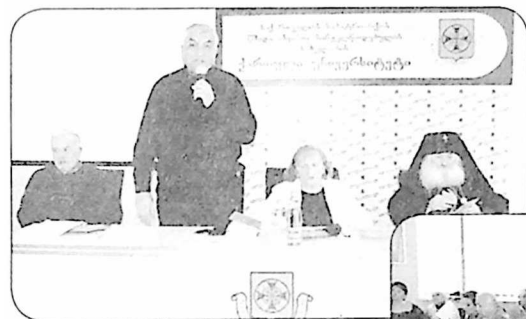
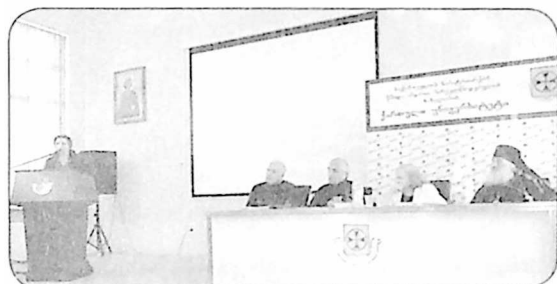
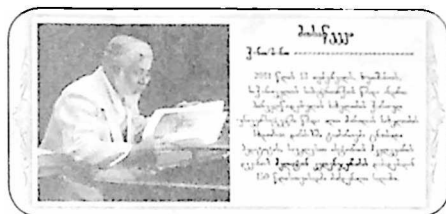

წიგნში შესულია
ლექსი "შთის გლოვა"
- წაკითხული ვაჟის
დაკრძალვებზე

აე. წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პედაგოგიკის
დეპარტამენტის სტუდენტთა სამეცნიერო კონფერენცია
მიძღვნილი დეკანოზ პელიტონ კელენჯერიძის
დაბადებიდან 150 წლისთავისადმი

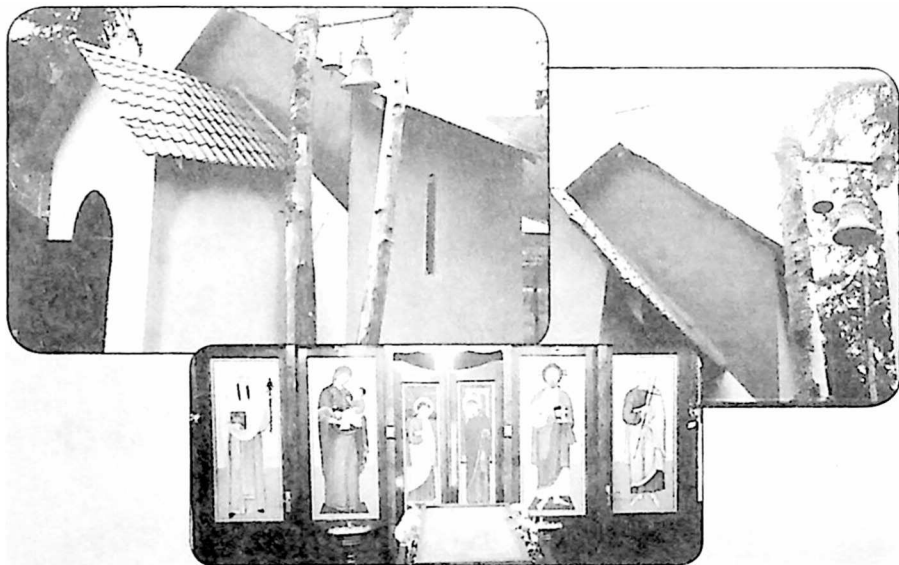

ანდრია პირველწოდებულის ქართული უნივერსიტეტი. კონფერენცია მიძღვნილი მედიტან კელენჯერძის 150 წლისთავისადმი

სოფელი ზეგანი, წმინდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის
ეკლესია, რომელიც აშენდა ძველი ეკლესიის საძირკველზე, სადაც
წირავდა მელიტონის მამა სპირიდონ კელენჯერიძე

Maia Akhvlediani – Doctor of pedagogical Sciences, Associate Professor of the Faculty of Pedagogics of Akaki Tsereteli State University, graduated from Kutaisi Al. Tsulukidze State Pedagogical Institute's Faculty of Philology (specialized in History and Foreign Language), defended the PhD thesis at the Ivane Javakhishvili State University on "Georgian Gymnasium as the Main Center for National Education in Kutaisi"

Currently, she is a member of the Academy of Education of Georgia, Head of the Department of Pedagogics of the Faculty of Pedagogy of Akaki Tsereteli State University, Member of the Dissertation Council of the Faculty of Pedagogy, Scientific advisor of Master and PhD students, Member of the Organizing Commission of the Faculty and Republican Scientific-Methodological and Training Conferences. She heads also the educational programs, participates in the granted research projects, advanced qualification trainings, educational visits and courses.

She is the author of more than seventy scientific articles in educational theory and history. She has participated in more than thirty international, republican and university conferences, and is the author and co-author of books: "Kutaisi Georgian Gymnasium and Georgian Book" (1998), "Aleksi Chichinadze" (2005), "The essays from the History of Education in the 19th century and in the 1920s" (2007), "Kutaisi Georgian Gymnasium at the turn of the 19th and 20th century" (2009), "The Incomplete Memories" (2009), "A Shorter Educational Didactic Dictionary" (2009), "On Aesthetic and Moral Education" (2009), "Ioseb Otskheli" (2011), "The world's educational systems" (2014).

სარჩევი

წინასიტყვაობა -----	3
დეკანოზი მელიტონ კელენჯერიძე ცხოვრება და მოღვაწეობა -----	9
მელიტონ კელენჯერიძე, როგორც პედაგოგი -----	18
დეკანოზი მელიტონ კელენჯერიძე სიტყვიერების თეორიის შესახებ -	28
მელიტონ კელენჯერიძის გაუხუნარი სახელმძღვანელო „საღმრთო სჯული ყმაწვილთათვის“ -----	41
დეკანოზი მელიტონ კელენჯერიძე - გაბრიელ ეპისკოპოსის სახისათვის -----	51
დეკანოზი მელიტონ კელენჯერიძე „სულმნათი გაბრიელის საუნაგე“ -----	64
დეკანოზი მელიტონ კელენჯერიძე გაბრიელ ეპისკოპოსის უკანასკნელი დღეების შესახებ -----	72
მელიტონ კელენჯერიძის ლექციები - „აკაკი წერეთელი, როგორც მგოსანი მამულიშვილი“ -----	78
მელიტონ კელენჯერიძის მეთოდური მემკვიდრეობის ასპექტები - რუსეთ საქართველოს ისტორიულ ურთიერთობაში -----	89
დეკანოზი მელიტონ კელენჯერიძის სახელმძღვანელოს „ქართული საკათალიკოსო ეკლესიის მოკლე ისტორია“ საგანმანათლებლო და ისტორიული მემკვიდრეობის შესახებ -----	97
მელიტონ კელენჯერიძე „ვეფხისტყაოსნის“ ტიპების შესახებ -----	119
მელიტონ კელენჯერიძის რუსთველოლოგიური შეხედულებების შეფასება -----	129
მელიტონ კელენჯერიძე ქართული პრაქტიკული გრამატიკის შესახებ -----	143
მელიტონ კელენჯერიძის ნაშრომების საბიბლიოთეკო საძიებელი -	151
გამოყენებული ლიტერატურა -----	160
შენიშვნები -----	165
დანართი საარქივო და ფოტო მასალა -----	169

დაკაბადონდა და დაიბეჭდა
ი/მ „მამუკა ფოფხაძის“ მიერ
ქ. ქუთაისი, აკ. წერეთლის ქ. №186
ტელ: (0431) 23 45 54